View metadata, citation and similar papers at core.ac.uk

brought to you by CORE

provided by Etheses - A Saurashtra University Library Service

Saurashtra University

Re – Accredited Grade 'B' by NAAC
(CGPA 2.93)

Solanki, Ratan P., 2007, "માછીમારોના વ્યક્તિત્વ લક્ષણો, મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીરીનો મનોવૈજ્ઞાનિક અભ્યાસ", thesis PhD, Saurashtra University

http://etheses.saurashtrauniversity.edu/id/eprint/390

Copyright and moral rights for this thesis are retained by the author

A copy can be downloaded for personal non-commercial research or study, without prior permission or charge.

This thesis cannot be reproduced or quoted extensively from without first obtaining permission in writing from the Author.

The content must not be changed in any way or sold commercially in any format or medium without the formal permission of the Author

When referring to this work, full bibliographic details including the author, title, awarding institution and date of the thesis must be given.

Saurashtra University Theses Service
http://etheses.saurashtrauniversity.edu
repository@sauuni.ernet.in

© The Author

"A PSYCHOLOGICAL STUDY OF PERSONALITY CHARACTERISTIC, PSYCHOLOGICAL WELL-BEING & JOB INVOLVEMENT OF FISHERMEN."

"માછીમારોના વ્યકિતત્વ લક્ષણો, મનોવૈજ્ઞાનિક
સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીરીનો
મનોવૈજ્ઞાનિક અભ્યાસ."

A
THESIS TO BE SUBMITTED TO
SAURASHTRA UNIVERSITY
RAJKOT

For The Degree of

DOCTOR OF PHILOSOPHY
IN
PSYCHOLOGY

Under the Faculty of Arts
By

SOLANKI RATAN P.
(M.A.)
Lecturer in Psychology
Shree Mahila Arts &
Home Science College
Kodinar

GUIDED BY

Dr. ANANT M. VASANI
M.A., Ph.D. (PHILOSOPHY),
M.A., Ph.D. (PSYCHOLOGY)
Lecturer in Psychology
SHREE M. V. M. ARTS COLLEGE
RAJKOT

Registration No. 3164 Date : 17th Sept.-2004

DECLARATION

I hereby declare that the Research Work Presented in this thesis is prepared by me after studying various references. The descriptions and narrations found there in are entirely original. Therefore I declare them authentically as original. Moreover I am responsible for the opinions and the other details found in this thesis.

I declare thesis to be my original work.

Date :

Place :

Solanki Ratanben P.
M.A. (Psychology)
Lecturer
Department of Psychology
Shri Mahila Arts & Home
Science College
Kodinar

CERTIFICATE

This is to certify that work embodied in this thesis entitled on **"A PSYCHOLOGICAL STUDY OF PERSONALITY CHARACTERISTIC, PSYCHOLOGICAL WELL-BEING & JOB INVOLVEMENT OF FISHERMEN"** has been carried out by **SOLANKI RATANBEN P.** under my direct guidance and supervision. I also declare that the work done and presented in this thesis is original and independent.

Date :

Place :

Dr. Anant M. Vasani
M.A., Ph.D. (Philosopy)
M.A., Ph.D. (Psychology)
Lecturer
Department of Psychology
Shri M.V.M Arts College,
Rajkot.

ઋણ સ્વીકાર

સમગ્ર સંશોધનની પ્રક્રિયા ખૂબ જટીલ હોય છે સંશોધન પૂર્ણ કરવા અનેક પરિબળોમાંથી પસાર થવું પડે છે. સંશોધનકાર્ય એ માત્ર એક સંશોધનકર્તા વડે પૂર્ણ થતું નથી. પરંતુ તેમાં વ્યકિતરૂપી કડીઓ અને માધ્યમો દ્વારા જોડાઈને તે સંપૂર્ણ બને છે. અનેક વ્યકિતઓનો પ્રત્યક્ષ તેમજ પરોક્ષ સહકાર કાર્યને સફળ બનાવે છે. સૌ પ્રથમ આભાર તો કુદરતનો ગણી શકાય કે જેણે માનવ બનાવી અભિયોગ્યતા અને અભિરૂચિ આપી તેણે આ કાર્યની પ્રેરણા અર્પી તેમના આશીર્વાદ વગર આ કાર્ય કોઈ સંજોગોમાં પૂર્ણ થઈ શકયું ન હોત.

સંશોધન એ સહકારી પ્રયાસ છે. પ્રસ્તુત સંશોધન કાર્યના પ્રેરક અને માર્ગદર્શક ડૉ. અનંત એમ. વસાણી સાહેબ પ્રત્યે હું કૃતજ્ઞતા અને ધન્યતાની લાગણી અનુભવું છું. એક સહાયક કે દોરનાર તરીકે તેના હુંફાળા વ્યવહારથી મારી સ્વાધ્યાયલક્ષી અભ્યાસ નિષ્ઠા ખીલવવામાં રહેલો તેમનો ગુણગ્રાહી સામાજિક સંબંધ મને હંમેશા સ્મરણ રહેશે. તેમજ તેમના કુટુંબના સભ્યો શ્રીમતી અમીબેન, મીરાબેન, મેઘાબેન, બિમલભાઈ, મીતાભાભી અને નાના ભૂલકા મહેર અને વીરની પણ હું આ તકે ઋણી છું.

મારા કાર્યને સતત વૈજ્ઞાનિક દ્રષ્ટિથી મૂલવતા રહેનાર મનોવિજ્ઞાન વિષયના ભિષ્મ પિતા સમાન એવા ડૉ. વાય. કે. દેસાઈ સાહેબ જેમણે બહુમૂલ્ય ઉપયોગી સંશોધન પ્રતિ સૂઝ આપી મારા આ માર્ગને સરળ બનાવ્યો એના પ્રત્યે મારી આદર વંદના વ્યકત કરું છું.

સાથે સાથે મારા શોધ નિબંધમાં સલાહ સૂચન અને મદદરૂપ બનનાર મનોવિજ્ઞાન વિષયના વિદ્વાન માર્ગદર્શક તેમજ તદ્દવિષયક તજ્જ્ઞો પ્રાધ્યાપક ડૉ. દિલિપભાઈ ભટ્ટ, ડૉ. જોશીસાહેબ, ડૉ. મિનાક્ષીબેન પટેલ, ડૉ. યાજ્ઞીક સાહેબ, ડૉ. ગુજરાતી સાહેબ, ડૉ. લાભુબેન નસિત, ડૉ. અલ્કાબેન માંકડ, ડૉ. મેઘલબેન બુચ, ડૉ. અર્જુનભાઈ ચોચા, ડૉ. જે. બી. મોરી સાહેબ,

અર્થશાસ્ત્રભવનના નિવૃત અધ્યક્ષ ડૉ. ખખ્ખર સાહેબ વગેરેએ આપેલા કેટલાક સંશોધનલક્ષી સલાહ સૂચનોએ આજે એક પથદર્શકનું કામ કર્યુ છે. તે માટે તેમનો હું હૃદયપૂર્વક આભાર માનું છું.

આ નમ્ર પ્રયાસમાં મને સતત પ્રોત્સાહિત કરનાર મારી માતૃસંસ્થા શ્રી મહિલા આર્ટ્સ એન્ડ હોમસાયન્સ કોલેજ, કોડીનારના ઈન્ચાર્જ આચાર્યશ્રી ભગતભાઈ ચાવડા તેમજ મારા સહસાથી પ્રાધ્યાપક મિત્રો, સ્ટાફ મિત્રો, વડીલોનો હું અંતઃકરણપૂર્વક આભાર માનું છું.

મારા અધ્યયનને પ્રારંભથી અંત સુધી આગળ ધપાવવા મને સતત પ્રેરણા, સહકાર મળેલા છે. તે મારા સહસાથી પ્રાધ્યાપક સંજયભાઈ વૈંશ છે તેથી આ તકે તેમની પણ હું ઋણી છું. તેમજ પ્રૂફ રીડીંગ કરી આપનાર મારા સહસાથી પ્રાધ્યાપક ગુલાબભાઈનો પણ હું આ તકે આભાર માનું છું.

મહાનિબંધનું સંશોધન કાર્ય લાંબા ગાળાનું આયોજન છે. તેમાં જોઈતા સમગ્ર શ્રમ અને સતત ચાલતી રખડપટ્ટી વચ્ચે વિકાસની કેડીમાં આગળ વધારવામાં પ્રેરણાના પરબ સમા મારા વ્હાલા બાળકો શિવમ્ અને મૃણાલ છે જેઓ મારા કાર્યની ફલશ્રુતિરૂપ સાચી મૂડી છે. મારા માટે અત્યંત આનંદની વાત એ છે કે આ અભ્યાસને અંતિમ તબક્કા સુધી લાવવા માટે પોતે સક્રિય રહી મને સક્રિય રાખનાર મારા પતિ શ્રીમાન વિનયભાઈ વાળાનું યોગદાન અવર્ણનિય છે.

પરિવારમાં રહેનાર પરિવારના સભ્યોના સાથ, સહકાર વિના કોઈ કાર્ય થઈ શકે તે શકય જ નથી. આ આનંદમાં સહભાગી થનાર પણ પરિવાર છે. પરિવારનાં સભ્યોમાં મને પ્રત્યક્ષ કે પરોક્ષ રીતે વિશેષ મદદ કરનાર મારા માતા-પિતા મારા સાસુ-સસરા, મારા મામા, મારા ભાઈ-ભાભી, બહેન ઈલા, સીમાની પણ ખૂબજ આભારી છું.

જેઓના સહકારથી આ સંશોધન કાર્ય શકય બન્યું છે. તેવા માછીમાર ભાઈઓની સંસ્થાના પ્રમુખ, પટેલો, જ્ઞાતિના આગેવાન ભાઈઓ તેમજ

માછીમાર ભાઈ–બહેનો જેઓએ પ્રશ્નાવલિની વિગતો ભરવામાં સક્રિય સહકાર અર્પવામાં તત્પરતા દાખવી છે તેઓનાં આભાર કેમ ભૂલી શકાય, સાથે મદદનીશ મત્સ્યોદ્યોગ નિયામકશ્રીની કચેરીના સંશોધન મદદનિશ ઉનડકટ સાહેબ તેમજ અન્ય કર્મચારીઓનો પણ હું અંતઃકરણપૂર્વક આભાર માનું છું.

માહિતી એકત્રીકરણમાં તેમજ અધ્યયન માટે સક્રિય રીતે સહાયરૂપ થનાર મારા વિદ્યાર્થી ભાઈ–બહેનો, બહેન વિભા, ભીની, તેમજ ભાઈ મનિષની પણ હું આભારી છું.

પ્રસ્તુત સંશોધનના અધ્યયન કાર્યમાં ગ્રંથાલયનો સહયોગ મળ્યો છે. જેમાં સૌરાષ્ટ્ર યુનિવર્સિટી પુસ્તકાલય રાજકોટ, ગુજરાત વિદ્યાપીઠ પુસ્તકાલય, માતૃસંસ્થા શ્રી મહિલા કોલેજ પુસ્તકાલય રાજકોટ, ઈન્ફોર્મેશન, લાયબ્રેરી નેટવર્ક સેન્ટર અમદાવાદ, ચોકસી કોલેજ વેરાવળ, ફિશરીઝ કોલેજ વેરાવળ તેમજ અન્ય પુસ્તકાલયની સહાયતા પ્રાપ્ત કરી છે. તેથી આ સમગ્ર સંસ્થાઓના સંચાલકો તેમજ ગ્રંથપાલશ્રીઓનો હું હૃદયપૂર્વક આભાર વ્યકત કરું છું.

સંશોધનના અંતમાં સૌથી અગત્યનું કાર્ય કોમ્પ્યુટર અને બાઈન્ડીંગનું છે. આ કાર્ય સારી રીતે પૂર્ણ કરી આપવા બદલ સોનાર કોમ્પ્યુટરની પણ હું આભારી છું.

– સોલંકી

રતનબેન પી.

પ્રકરણ – 1

વિષય પ્રવેશ

ક્રમ	વિગત	પાના નં.
	પ્રસ્તાવના	
	અધ્યયન સીમાનું આંકન	
	અધ્યયનની ઐતિહાસિક ભૂમિકા	
	માછીમાર વ્યવસાય સાથે સંકળાયેલા ખારવા જ્ઞાતિની ઐતિહાસિક માહિતી	
	માછીમાર વ્યવસાય સાથે સંકળાયેલ કોળી સમાજની ઐતિહાસિક માહિતી.	
	માછીમાર વ્યવસાય સાથે સંકળાયેલ મચ્છીયારા જ્ઞાતિની ઐતિહાસિક માહિતી.	
	અધ્યયનની સમસ્યા	
	અધ્યયનના હેતુઓ	
	ઉત્કલ્પનાની સમજૂતી	
	ઉત્કલ્પનાનો અર્થ	
	ઉત્કલ્પનાનું મૂલ્યાંકન	
	ઉત્કલ્પનાના પ્રકારો	
	ઉત્કલ્પનાના લક્ષણો	
	ઉત્કલ્પનાના સ્ત્રોત	
	ઉત્કલ્પનાના કાર્યો અથવા ઉપયોગિતા	
	ઉત્કલ્પનાની મર્યાદાઓ	
	ઉત્કલ્પનાની મર્યાદાઓનું નિવારણ	
	પ્રસ્તુત અધ્યયનની ઉત્કલ્પનાઓ	
	સહસંબંધ (r) ના આધારે અધ્યયનની ઉત્કલ્પના	

F–કસોટી એકમાર્ગીય વિચરણ પૃથક્કરણ

પ્રમાણે અધ્યયનની ઉત્કલ્પના

ફેકટોરીયલ ડિઝાઈન પ્રમાણે અધ્યયનની

ઉત્કલ્પના

કસોટી પ્રમાણે શૂન્ય ઉત્કલ્પના

વ્યકિતત્ત્વની સમજૂતી

મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીની સમજૂતી

વ્યવસાય સામેલગીરીની સમજૂતી

અધ્યયના પરિવર્ત્યો

સ્વતંત્ર પરિવર્ત્ય

પરતંત્ર પરિવર્ત્ય

નિયંત્રિત પરિવર્ત્ય

આંતરવર્તી પરિવર્ત્ય

અગત્યના પદોની વ્યાખ્યા

માછીમારોમાં જોવા મળતા ૧૩ વ્યકિતત્ત્વ

ઘટકોની સમજૂતી

નિદર્શની પસંદગી

અધ્યયન ગૂંથણી

નમૂનાનું વર્ગીકરણ

આંકડાશાસ્ત્રીય પધ્ધતિનો ઉપયોગ

સાધનો

અધ્યનનું મહત્ત્વ

અધ્યયનની મર્યાદા

પ્રસ્તુત અભ્યાસના પ્રકરણોનું આયોજન

પ્રકરણ – 2
સંશોધન સાહિત્યની સમીક્ષા

ક્રમ	વિગત	પાના નં.
	પ્રાસ્તાવિક	
	પૂર્વે થયેલા સંશોધન સાહિત્યની તપાસનું મહત્વ.	
	પૂર્વે સંશોધનને પડકાર	
	પૂર્વે સંશોધનમાં કાર્ય કરતી પ્રક્રિયાની વધુ સ્પષ્ટતા	
	પૂર્વે સંશોધનનું પૂનરાવર્તન કરી તેનું સમર્થન મેળવવું	
	એક ક્ષેત્રમાં જે પરિવર્ત્ય સંબંધ જોવા મળ્યો હોય તે સંબંધોની તપાસ કરતું સંશોધન.	
	અન અપેક્ષિત પરિણામોના કારણો જાણવા માટે થયેલા સંશોધનો	
	એક સમસ્યામાં વિકાસ પામેલી સંશોધનની પ્રયુક્તિ બીજી જુદી સમસ્યામાં ઉપયોગ લઈ શકાય.	
	વ્યકિતત્વનું સૈદ્ધાંતિક મહત્વ	
	વ્યકિતત્વ અંગે થયેલા અભ્યાસો	
	મરે–મીચીલ–ફીટઝપત્રીક – ડોનાલ્ડ–ઓ–કોનેલનો અભ્યાસ (1997)	
	સરોજ એચ. રોજારાનો અભ્યાસ (2000)	
	સવિતાબેન વાઘેલાનો અભ્યાસ (2002)	
	સિદપરા શિલ્પા વી.નો અભ્યાસ (2006)	
	ડૉ. અલ્કા માંકડ અને ડી. એચ. સાદરીયાનો અભ્યાસ (2006)	
	સતવીરસિંહ અને રાજીનદાર કોરનો અભ્યાસ (2001)	

અશ્વિન જનસારીનો અભ્યાસ (2005)
ચાંદેરા મંજૂલાનો અભ્યાસ (2006)
ફિરાર–ડેરેલ–એલ–કેન્ટ–હેરી–બીજો
અભ્યાસ (1998)
પારૂલ શુકલા અને ડી. જે. પંચાલનો
અભ્યાસ (2001)
વિજયાલક્ષ્મી અને નવલકિશોરનો
અભ્યાસ.
ડો. ડી. જે. ભટ્ટનો અભ્યાસ (1986)
કોન્ટ્રાકટરનો અભ્યાસ (1997)
નેહાબેન ડી. રાવલનો અભ્યાસ (1998)
વ્યકિતત્વ અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અંગે થયેલા
પૂર્વીય અભ્યાસો
સ્યુમ્ટે – પામેલા એસ–રક–કારોલ–ડી
નો અભ્યાસ (1997)
નુર–નુરાની એમનો અભ્યાસ. (1996)
યુંગ–રોબર્ટ–આર–હેમ્સ્વેવ–ડેવીડ–
આરનો અભ્યાસ (1997)
ફ્રાન્સિસ–લેસ્લી–જે–બોલ્ગર–
જુલિયાનો અભ્યાસ (1997)
વ્યકિતત્વલક્ષણો અંગેના પૂર્વીય અભ્યાસ સાથે
પ્રસ્તુત સંશોધનની તુલના
મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીનું સૈદ્ધાંતિક મહત્વ
મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અંગેના પૂર્વીય અભ્યાસો
લુપાચીવ – વી.વી.વી.પોપોઉ –

વી.વી.નો અભ્યાસ (1997)

ટ્રેલર પ્રાઈસકોનીનો અભ્યાસ (1996)

ફ્રિન્ડમેન – મોઉરીન – એમનો

અભ્યાસ (1997)

સુમી – કટસુનોરીનો અભ્યાસ (1997)

ડોવનર – રોઝમેરી – ટેરેસાનો

અભ્યાસ (1998)

બ્રોમેન – કલીફોર્ડ એલનો અભ્યાસ. (1997)

મુર્ખજી – હર્ષ – એન.નો અભ્યાસ (1997)

ફ્રાન્સિસ – લેસ્બી–જે–બોલ્જર–

જુલીઆનો અભ્યાસ. (1997)

રેનાલ્ડ હોના રેન્ડોલનો અભ્યાસ. (1998)

કેઈથ–વર્ના–એમ. (1997)

ચંદ્રા પી. એસ. ચતુર્વેદી –

એસ. કે. એમ.એસ.રાવ –

અનંથ એન. રડ્ડી, બી. કે. મિશ્રામા,

એસ. રાવ એસ. નો અભ્યાસ. (1998)

મનોજકુમારનો અભ્યાસ (2004)

બાબુ સી.વી.નો અભ્યાસ (2005)

કિરણ કર્ણાટકનો અભ્યાસ (2005)

એમ. એસ. રઝીના પદમમ્નો

અભ્યાસ (2006)

સ્ચમલ એન્ડ સુસાન

જે. બી. મોરીનો અભ્યાસ (2006)

મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અંગેના પૂર્વીય

અભ્યાસો સાથે પ્રસ્તુત સંશોધનની તુલના

વ્યવસાય સામેલગીરીનું સૈદ્ધાન્તિક મહત્વ

વ્યવસાય સામેલગીરીના અભ્યાસ

લોલર અને હોલનો અભ્યાસ

રાહમાન અને એસ. નો અભ્યાસ (1987)

લેમ્બર્ટ–સુસાન–જે નો અભ્યાસ (1991)

પટેલ મિનાક્ષી નો અભ્યાસ (1995)

ગાંધર્વ જોશીનો અભ્યાસ (1998)

સિંઘ – મિરા – પેસ્તનજી ડી. એમ.
નો અભ્યાસ (1995)

રેડ્ડૃનો અભ્યાસ (1989)

લોધલ એન્ડ કેજનરનો અભ્યાસ (1965)

સુબર (1973), રાવ (1980), સીંગ
(1987)નો અભ્યાસ

એ. કે. શ્રીવાસ્તવ અને અનશુન ક્રિષ્નાનો
અભ્યાસ (1994)

સંકરણ અને મોપેડનો અભ્યાસ (1981)

જોન્સ અને બુની રેબીનો વિરઝ હોલ
અને ગુડલેનો અભ્યાસ.(1977)

બાબાનો અભ્યાસ (1979)

રોબિનો વિટ્ઝ અને હોલનો
અભ્યાસ (1977)

કાનુન ગો અને મિશ્રનો અભ્યાસ (1978)

મેસ્લોનો અભ્યાસ (1954)

નાગરથમ્બનો અભ્યાસ (1978)

પુષ્પા મિશ્રાનો અભ્યાસ

રાયચુરા ઉષાનો અભ્યાસ (1995)

સ્યુબર્ટ (1975) અને ગુરીનો (1960)
અભ્યાસ.
કુ. નયન વ્યાસનો અભ્યાસ (2002)
ખાંભલા એચ. એન.નો અભ્યાસ (200-)
મલેક અલ્તાફ એમનો અભ્યાસ (2005)
એ. એમ. ચોચાનો અભ્યાસ (2003)
કાથડનો અભ્યાસ (1995)
સુનીતા મલ્હોત્રા અને વૈશાલી ગુપ્તાનો
અભ્યાસ (2004)

વ્યવસાય સામેલગીરી અંગેના પૂર્વીય અભ્યાસ
સાથે પ્રસ્તુત અભ્યાસની તુલના

પ્રકરણ – 3

સંશોધન યોજના પ્રક્રિયા અને પૃથક્કરણની પદ્ધતિ

ક્રમ	વિગત	પાના નં.
	પ્રાસ્તાવના	
	સંશોધન યોજના	
	યોજનાની સફળતા	
	સંશોધન યોજનાના પ્રકાર	
	રચનાત્મક અથવા અન્વેષણાત્મક અધ્યયન	
	વર્ણનાત્મક અને નિદાનાત્મક અધ્યયન	
	યોજનાના પ્રકારોની	
	ઉપયોગિતા	
	વર્ણનાત્મક યોજનાના	
	પ્રકારો	
	વર્ણનાત્મક અધ્યયનો	
	નિદાનાત્મક અથવા	
	ચિકિત્સાત્મક અધ્યયન	
	નિદાનાત્મક યોજનાની	
	ઉપયોગીતા	
	પરીક્ષણાત્મક અથવા	
	પ્રાયોગિક અધ્યયન	
	પ્રસ્તુત સંશોધન યોજના	
	સંશોધનની સમષ્ટિ	
	સમષ્ટિ એટલે શું ?	
	સમષ્ટિના પરિમાણ	
	(ઘટકો–કારણો)	

- ભૌગોલિક પરિમાણ
- ભૌગોલિક પરિમાણ
- સમષ્ટિનું એકમ
- સમષ્ટિનું લક્ષણ
- સમષ્ટિના પ્રકારો
- ગુણાત્મક અને સંખ્યાત્મક સમષ્ટિ
  - નિદર્શિત અને લક્ષ્ય સમષ્ટિ
  - મર્યાદિ ત અને અમર્યાદિત સમષ્ટિ
- પ્રસ્તુત અભ્યાસની સમષ્ટિ
- નિદર્શની પસંદગી
  - નિદર્શ એટલે શું ?
  - સારા નિદર્શની મુખ્ય લાક્ષણિકતાઓ
  - નિદર્શ તપાસતા ફાયદા
  - નિદર્શના પ્રકાર
    - બિનયદ્ચ્છ નિદર્શ
    - યદ્ચ્છિક નિદર્શ
  - નિદર્શ ભૂલ
    - નિદર્શ ભૂલના પ્રકાર
    - નિદર્શ ભૂલોના પરિબળ
    - બિનનિદર્શ ભૂલોના પરિબળો
- પ્રસ્તુત અધ્યયના નિદર્શ

સંશોધનના સાધનો

પ્રસ્તુત અભ્યાસના સાધનો

વ્યકિતગત માહિતીપત્રક

વ્યકિતગત માપન સંશોધનિકા

વ્યકિતત્વ સંશોધનિકાની

વિશ્વસનિયતા

વ્યકિતત્વ સંશોધનિકાની

યથાર્થતા

મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી સંશોધનિકા

મનોવૈજ્ઞાનિક સંશોધનિકાની

વિશ્વસનિયતા

મનોવૈજ્ઞાનિકા સંશોધનિકાની

યથાર્થતા

વ્યવસાય સામેલગીર તુલા

વ્યવસાય સામેલગીરી તુલાની

વિશ્વસનિયતા

વ્યવસાય સામેલગીરી તુલાની

યથાર્થતા

આંકડાશાસ્ત્રીય પ્રયુક્તિઓ

આંકડાશાસ્ત્રીય પ્રયુક્તિઓનું મહત્ત્વ

ટકાવારી, મધ્યક, પ્રમાણ વિચલન

સહસંબંધ આંક પ્રયુક્તિઓ

–કસોટી

વિચરણ પૃથ્થકરણ માટે (કસોટી)

પ્રસ્તુત અભ્યાસની માહિતીનું એકત્રિકરણ

પ્રસ્તુત અભ્યાસની સંખ્યાત્મક રૂપાંતર

પ્રકરણ – 3
કોષ્ટક સૂચિ

ક્રમ	વિગત	પાના નં.
	ફેકટોરિયલ ડિઝાઈનનાં નિદર્શ દર્શાવતું કોષ્ટક	
	આવયવિક યોજના પ્રત્યેક જૂથમાં સમાવિષ્ટ થતા માછીમારોની સંખ્યા દર્શાવતું કોષ્ટક	
	માછીમારના વ્યકિતત્વલક્ષણ પર મૂલ્યનાં આધારે સ્વતંત્ર પરિવર્ત્યો અને તેની કક્ષાઓ દર્શાવતું કોષ્ટક	
	માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી પર મૂલ્યનાં આધારે સ્વતંત્ર પરિવર્ત્યો અને તેની કક્ષાઓ દર્શાવતું કોષ્ટક	
	માછીમારની વ્યવસાય સામેલગીરી પર મૂલ્યના આધારે સ્વતંત્ર પરિવર્ત્યો અને તેની કક્ષાઓ દર્શાવતું કોષ્ટક	
	પ્રસ્તુત અધ્યયનની સમષ્ટિ દર્શાવતું કોષ્ટક	
	પ્રસ્તુત અધ્યયનના નિદર્શ દર્શાવતું કોષ્ટક	
	મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના ઘટકોનું વિશ્લેષણ દર્શાવતું કોષ્ટક	
	મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીની વિશ્વસનિયતા દર્શાવતું કોષ્ટક	
	મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીની યથાર્થતા દર્શાવતું કોષ્ટક	

મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી સંશોધનિકા

મનોવૈજ્ઞાનિક સંશોધનિકાની

વિશ્વસનિયતા

મનોવૈજ્ઞાનિકા સંશોધનિકાની

યથાર્થતા

વ્યવસાય સામેલગીરી તુલા

વ્યવસાય સામેલગીરી તુલાની

વિશ્વસનિયતા

વ્યવસાય સામેલગીરી તુલાની

યથાર્થતા

આંકડાશાસ્ત્રીય પ્રયુક્તિઓ

આંકડાશાસ્ત્રીય પ્રયુક્તિઓનું મહત્ત્વ

ટકાવારી, મધ્યક, પ્રમાણ વિચલન

સહસંબંધ આંક પ્રયુક્તિઓ

–કસોટી

વિચરણ પૃથ્થકરણ માટે (કસોટી)

પ્રસ્તુત અભ્યાસની માહિતીનું એકત્રિકરણ

માહિતીનું સંખ્યાત્મક રૂપાંતર

પ્રકરણ –

પરિણામોનું પૃથક્કરણ અને અર્થઘટન

ક્રમ	વિગત	પાના નં.
	પ્રાસ્તાવિક	
	પૃથક્કરણ એટલે શું ?	
	માછીમાર વિશેની સામાન્ય માહિતી	
	માછીમારની જાતિ પ્રમાણે ટકાવારી	
	માછીમારના ધર્મ પ્રમાણે ટકાવારી	
	માછીમારની શૈક્ષણિક લાયકાત પ્રમાણે ટકાવારી	
	માછીમારની ઉંમર પ્રમાણે ટકાવારી	
	માછીમારનાં રહેઠાણ પ્રમાણે ટકાવારી	
	માછીમારનાં લગ્ન દરજ્જા પ્રમાણે ટકાવારી	
	માછીમારનાં કૌટુંબિક દરજ્જા પ્રમાણે ટકાવારી	
	માછીમારના કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા પ્રમાણે ટકાવારી	
	માછીમારની આવક પ્રમાણે ટકાવારી	
	વ્યક્તિત્વ લક્ષણ અને વ્યક્તિગત પરિવર્ત્યોનાં સંબંધનાં મધ્યક દર્શાવતુ ટેબલ	
	મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યકિતગત પરિવર્ત્યોનાં સંબંધના મધ્યક દર્શાવતુ ટેબલ	
	વ્યવસાય સામેલગીરી અને વ્યકિતગત પરિવર્ત્યોનાં સંબંધનાં મધ્યક દર્શાવતુ ટેબલ	
	વ્યક્તિત્વ લક્ષણ, મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીરીનાં મધ્યક દર્શાવતા ગ્રાફ	
	સમગ્ર નિદર્શ દર્શાવતો ચાર્ટ	
	– પ્રમાણે શૂન્ય ઉત્કલ્પનાઓ	
	કસોટી એકમાર્ગીય વિચરણ પૃથક્કરણ પ્રમાણે ઉત્કલ્પનાઓ.	
	માછીમારના વ્યકિતત્વલક્ષણ, મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીર પર ઉંમરનું એકમાર્ગીય વિચરણ પૃથક્કરણ.	

માછીમારના વ્યકિતત્વલક્ષણ, મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીર પર આવકનું એકમાર્ગીય વિચરણ પૃથક્કરણ.

ફેકટોરિયલ ડીઝાઈન પ્રમાણે કસોટીની ઉત્કલ્પનાઓ.

આવયવિક યોજના પ્રમાણે વ્યકિતગત સામાજિક પરિવર્ત્ય અને વ્યકિતત્વલક્ષણની –કસોટી વડે પૃથક્કરણ અર્થઘટન અને પરિણામની ચર્ચા.

આવયવિક યોજના પ્રમાણે વ્યકિતગત સામાજિક પરિવર્ત્ય અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીની –કસોટી વડે પૃથક્કરણ અર્થઘટન અને પરિણામની ચર્ચા.

આવયવિક યોજના પ્રમાણે વ્યકિતગત સામાજિક પરિવર્ત્ય અને વ્યવસાય સામેલગીરી ની –કસોટી વડે પૃથક્કરણ અર્થઘટન અને પરિણામની ચર્ચા.

વ્યક્તિગત પરિવર્ત્યો અને વ્યક્તિત્વ લક્ષણ, મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સોમલગીરીનાં સંબંધનું કસોટી વડે પરિક્ષણ અને ચર્ચા

વ્યક્તિત્વ લક્ષણની કસોટી પ્રમાણે શૂન્ય ઉત્કલ્પનાઓ.

મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીની – કસોટી પ્રમાણે શૂન્ય ઉત્કલ્પનાઓ.

વ્યવસાય સામેલગીરીની કસોટી પ્રમાણે શૂન્ય ઉત્કલ્પનાઓ.

નબળા વ્યક્તિત્વનાં કારણો

નબળી મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીનાં કારણો

નબળી વ્યવસાય સામેલગીરીનાં કારણો

પ્રકરણ –

કોષ્ટક તથા આલેખ સૂચિ

ક્રમ	વિગત	પાના નં.
	માછીમારની જાતિ પ્રમાણે ટકાવારી	
	માછીમારનાં ધર્મ પ્રમાણે ટકાવારી	
	માછીમારની શૈક્ષણિક લાયકાત પ્રમાણે ટકાવારી	
	માછીમારની ઉંમર પ્રમાણે ટકાવારી	
	માછીમારના રહેઠાણ પ્રમાણે ટકાવારી	
	માછીમારના લગ્ન દરજ્જા પ્રમાણે ટકાવારી	
	માછીમારના કૌટુંબિક દરજ્જા પ્રમાણે ટકાવારી	
	માછીમારની કુટુંબની સંખ્યા પ્રમાણે ટકાવારી	
	માછીમારની આવક પ્રમાણે ટકાવારી	
	વ્યકિતત્વ લક્ષણ અને વ્યકિત પરિવર્ત્યોનાં સંબંધના મધ્યક દર્શાવતું કોષ્ટક	
	મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યક્તિગત પરિવર્ત્યોના સંબંધના મધ્યક દર્શાવતુ કોષ્ટક	
	વ્યવસાય સામેલગીરી અને વ્યક્તિગત પરિવર્ત્યોના સંબંધના મધ્યક દર્શાવતુ કોષ્ટક	
	વ્યક્તિગત લક્ષણ, મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીરીના મધ્યક દર્શાવતો ગ્રાફ	
	માછીમારના વ્યક્તિત્વ લક્ષણ અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી વચ્ચે સાર્થક સહસંબંધ દર્શાવતું કોષ્ટક	
	માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીરીના વચ્ચે સાર્થક સહસંબંધ દર્શાવતુ કોષ્ટક	
	માછીમારની વ્યકિતત્વ લક્ષણ અને વ્યવસાય સામેલગીરીના સાર્થક સહસંબંધ દર્શાવતુ કોષ્ટક	

સ્ત્રી માછીમારના વ્યકિતત્વલક્ષણ અને મનોવૈજ્ઞાનિક
સુખાકારીના મધ્યકો વચ્ચે સહસંબંધ દર્શાવતું કોષ્ટક
સ્ત્રી માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને
વ્યવસાય સામેલગીરીના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક
સહસંબંધ દર્શાવતુ કોષ્ટક
સ્ત્રી માછીમારના વ્યકિતત્વલક્ષણ અને વ્યવસાય
સામેલગીરી વચ્ચે સાર્થક સહસંબંધ દર્શાવતુ કોષ્ટક
પુરૂષ માછીમારના વ્યકિતત્વલક્ષણ અને મનોવૈજ્ઞાનિક
સુખાકારી વચ્ચે સાર્થક સહસંબંધ દર્શાવતુ કોષ્ટક
પુરૂષ માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને
વ્યવસાય સામેલગીરી વચ્ચે સાર્થક સહસંબંધ
દર્શાવતુ કોષ્ટક
પુરૂષ માછીમારનાં વ્યકિતત્વલક્ષણ અને વ્યવસાય
સામેલગીરી વચ્ચે સાર્થક સહસંબંધ દર્શાવતુ કોષ્ટક
હિન્દુ માછીમારનાં વ્યક્તિત્વ લક્ષણ અને મનોવૈજ્ઞાનિક
સુખાકારીની વચ્ચે સાર્થક સહસંબંધ દર્શાવતુ કોષ્ટક
હિન્દુ માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને
વ્યવસાય સામેલગીરીનાં પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક
સહસંબંધ ધરાવતું કોષ્ટક
હિન્દુ માછીમારનાં વ્યક્તિત્વલક્ષણ અને વ્યવસાય
સામેલગીરીની વચ્ચ સાર્થક સહસબંધ દર્શાવતુ કોષ્ટક
મુસ્લિમ માછીમારનાં વ્યકિતત્વ લક્ષણ અને મનોવૈજ્ઞાનિક
સુખાકારી વચ્ચે સાર્થક સહસંબંધ દર્શાવતુ કોષ્ટક
મુસ્લિમ માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને
વ્યવસાય સામેલગીરી વચ્ચે સાર્થક સહસંબંધ દર્શાવતુ
કોષ્ટક

મુસ્લિમ માછીમારનાં વ્યક્તિત્વલક્ષણ અને વ્યવસાય
સામેલગીરી વચ્ચે સાર્થક સહસંબંધ દર્શાવતુ કોષ્ટક
સ્ત્રી માછીમારની ઉંમર અને તેના વ્યકિતત્વલક્ષણનાં
પ્રાપ્તાંકોનું એકમાર્ગી વિચરણ પૃથક્કરણ દર્શાવતું
કોષ્ટક.
પુરૂષ માછીમારની ઉંમર અને તેના વ્યક્તિત્વલક્ષણનાં
પ્રાપ્તાંકોનું એકમાર્ગી વિચરણ પૃથક્કરણ દર્શાવતું કોષ્ટક
સ્ત્રી માછીમારની ઉંમર અને તેની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના
પ્રાપ્તાંકોનું એકમાર્ગી વિચરણ પૃથક્કરણ દર્શાવતું કોષ્ટક
પુરૂષ માછીમારની ઉંમર અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીનાં
પ્રાપ્તાંકોનું એકમાર્ગી વિચરણ પૃથક્કરણ દર્શાવતું કોષ્ટક
સ્ત્રી માછીમારની ઉંમર અને વ્યવસાય સામેલગીરીના
પ્રાપ્તાંકોનું એકમાર્ગી વિચરણ પૃથક્કરણ દર્શાવતુ કોષ્ટક
પુરૂષ માછીમારની ઉંમર અને વ્યવસાય સામેલગીરીના
પ્રાપ્તાંકનું એકમાર્ગી વિચરણ પૃથક્કરણ દર્શાવતુ કોષ્ટક
સ્ત્રી માછીમારની આવક અને તેમના વ્યક્તિત્વ લક્ષણના
પ્રાપ્તાંકોનું એકમાર્ગી વિચરણ
પુરૂષ માછીમારની આવક અને તેના વ્યકિતત્વલક્ષણના
પ્રાપ્તાંકોનું એકમાર્ગી વિચરણ પૃથક્કરણ દર્શાવતુ કોષ્ટક
સ્ત્રી માછીમારની આવક અને તેની મનોવૈજ્ઞાનિક
સુખાકારીના પ્રાપ્તાંકોનું એકમાર્ગી વિચરણ પૃથક્કરણ
પુરૂષ માછીમારની આવક અને તેની મનોવૈજ્ઞાનિક
સુખકારીના પ્રાપ્તાંકોનું એકમાર્ગી વિચરણ પૃથક્કરણ
સ્ત્રી માછીમારની આવક અને તેની વ્યવસાય સામેલગીરી
ના પ્રાપ્તાંકોનું એકમાર્ગી વિચરણ પૃથક્કરણ દર્શાવતુ
કોષ્ટક

પુરૂષ માછીમારની આવક અને તેની વ્યવસાય
સામેલગીરીના પ્રાપ્તાંકોનું એકમાર્ગી વિચરણ પૃથક્કરણ
દર્શાવતુ કોષ્ટક
માછીમારની જાતિ અને તેમના વ્યકિતત્વ લક્ષણ પર
પારસ્પરિક અસર દર્શાવતુ કોષ્ટક
માછીમારની જાતિ અને તેમની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખકારી
પર પારસ્પરિક અસર દર્શાવતુ કોષ્ટક
માછીમારની જાતિ અને તેમની વ્યવસાય સામેલગીરી
પર પારસ્પરિક અસર દર્શાવતુ કોષ્ટક
સ્ત્રી માછીમાર અને પુરૂષ માછીમારના વ્યક્તિત્વલક્ષણના
પ્રાપ્તાંકોની આધારે કોષ્ટક દર્શાવતુ કોષ્ટક
હિન્દુ અને મુસ્લિમ માછીમારનાં વ્યકિતત્વ લક્ષણના
પ્રાપ્તાંકોની આધારે કસોટી દર્શાવતુ કોષ્ટક
હિન્દુ સ્ત્રીમાછીમાર અને મુસ્લિમ સ્ત્રીમાછીમારનાં
વ્યકિતત્વલક્ષણનાં પ્રાપ્તાંકોનું કસોટી દર્શાવતુ કોષ્ટક
હિન્દુ પુરૂષમાછીમાર અને મુસ્લિમ પુરૂષ માછીમારનાં
વ્યકિતત્વલક્ષણનાં પ્રાપ્તાંકોનું કસોટી દર્શાવતું કોષ્ટક
હિન્દુ સ્ત્રી–માછીમાર અને હિન્દુપુરૂષ માછીમારનાં
વ્યકિતત્વ લક્ષણના પ્રાપ્તાંકોનું કસોટી દર્શાવતુ કોષ્ટક
મુસ્લિમ સ્ત્રીમાછીમાર અને મુસ્લિમ પુરૂષ માછીમારનાં
વ્યક્તિત્વલક્ષણના પ્રાપ્તાંકોનું કસોટી દર્શાવતુ કોષ્ટક
ગ્રામ્ય અને શહેરી માછીમારના વ્યક્તિત્વલક્ષણના
પ્રાપ્તાંકોનું કસોટી દર્શાવતુ કોષ્ટક
ગ્રામ્ય સ્ત્રી માછીમાર અને શહેરી સ્ત્રી માછીમારના
વ્યક્તિત્વલક્ષણના પ્રાપ્તાંકોનું કસોટી દર્શાવતુ કોષ્ટક
ગ્રામ્ય પુરૂષ માછીમાર અને શહેરી પુરૂષ માછીમારના
વ્યક્તિત્વલક્ષણના પ્રાપ્તાંકોનું –કસોટી દર્શાવતુ કોષ્ટક

પરિણિત માછીમાર અને અપરિણિત માછીમારનાં
વ્યકિત લક્ષણના પ્રાપ્તાંકોનું –કસોટી દર્શાવતુ કોષ્ટક
પરિણિત સ્ત્રી માછીમાર અને અપરિણિત સ્ત્રી
માછીમારનાં વ્યકિતત્વલક્ષણના પ્રાપ્તાંકોનું –કસોટી
દર્શાવતુ કોષ્ટક
પરિણિત પુરૂષ માછીમાર અને અપરિણિત પુરૂષ
માછીમારનાં વ્યકિતત્વલક્ષણના પ્રાપ્તાંકોનું –કસોટી
દર્શાવતુ કોષ્ટક
સંયુકત કુટુંબમાં રહેતા અને વિભકત કુટુંબમાં રહેતા
માછીમારનાં વ્યકિતત્વલક્ષણના પ્રાપ્તાંકોનાં –કસોટી
દર્શાવતુ કોષ્ટક
સંયુકત કુટુંબમાં રહેતી અને વિભકત કુટુંબમાં રહેતી
સ્ત્રીમાછીમારના વ્યકિતત્વલક્ષણના પ્રાપ્તાંકોનાં
–કસોટી દર્શાવતુ કોષ્ટક
સંયુકત કુટુંબમાં રહેતા અને વિભકત કુટુંબમાં રહેતા
પુરૂષ માછીમારના વ્યકિતત્વલક્ષણના પ્રાપ્તાંકોનાં
–કસોટી દર્શાવતું કોષ્ટક
ચાર કે તેથી ઓછી કુટુંબની સંખ્યા ધરાવતા અને ચારથી
વધુ કુટુંબની સંખ્યા ધરાવતા માછીમારના વ્યકિતત્વ
લક્ષણ પ્રાપ્તાંકોનું –કસોટી દર્શાવતુ કોષ્ટક
ચાર કે તેથી ઓછી કુટુંબની સંખ્યા અને ચાર થી વધુ
કુટુંબની સંખ્યા ધરાવતી સ્ત્રી માછીમારના વ્યકિતત્વ
લક્ષણ પ્રાપ્તાંકોનું –કસોટી દર્શાવતું કોષ્ટક
ચાર કે તેથી ઓછી કુટુંબની સંખ્યા અને ચારથી વધુ
કુટુંબની સંખ્યા ધરાવતા પુરૂષ માછીમારના વ્યકિતત્વ
લક્ષણ પ્રાપ્તાંકોનું –કસોટી દર્શાવતુ કોષ્ટક

અભણ અને સાત ધોરણ સુધી શૈક્ષણિક લાયકાત
ધરાવતા માછીમારનું વ્યક્તિત્વ લક્ષણ –કસોટી
દર્શાવતું કોષ્ટક
સાત ધોરણ સુધી અને સાત ધોરણથી વધુ શૈક્ષણિક
લાયકાત ધરાવતા માછીમારનું વ્યકિતત્વલક્ષણ
–કસોટી દર્શાવતુ કોષ્ટક
સ્ત્રી માછીમાર અને પુરૂષ માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક
સુખાકારીના પ્રાપ્તાંકોનું –કસોટી દર્શાવતું કોષ્ટક
હિન્દુ અને મુસ્લિમ માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક
સુખાકારીના પ્રાપ્તાંકોનું –કસોટી દર્શાવતુ કોષ્ટક
હિન્દુ સ્ત્રી માછીમાર અને મુસ્લિમ સ્ત્રી માછીમારની
મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના પ્રાપ્તાંકોનું –કસોટી દર્શાવતુ
કોષ્ટક
હિન્દુ પુરૂષ માછીમાર પુરૂષ માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક
સુખાકારીના પ્રાપ્તાંકોનું –કસોટી દર્શાવતુ કોષ્ટક
હિન્દુ સ્ત્રી માછીમાર અને હિન્દુ પુરૂષ માછીમારની
મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના પ્રાપ્તાંકોનું –કસોટી દર્શાવતુ
કોષ્ટક
મુસ્લિમ સ્ત્રી માછીમાર અને મુસ્લીમ પુરૂષ માછીમારની
મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના પ્રાપ્તાંકોનું –કસોટી દર્શાવતુ
કોષ્ટક
ગ્રામ્ય અને શહેરી માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના
પ્રાપ્તાંકોનું –કસોટી દર્શાવતુ કોષ્ટક
ગ્રામ્ય સ્ત્રી અને શહેરી સ્ત્રી માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક
સુખાકારીના પ્રાપ્તાંકોનું –કસોટી દર્શાવતુ કોષ્ટક
ગ્રામ્ય પુરૂષ અને શહેરી પુરૂષ માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક
સુખાકારીના પ્રાપ્તાંકનું –કસોટી દર્શાવતું કોષ્ટક

પરિણિત માછીમાર અને અપરિણિત માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના પ્રાપ્તાંકોનું –કસોટી દર્શાવતુ કોષ્ટક

પરિણિત સ્ત્રીમાછીમાર અને અપરિણિત સ્ત્રીમાછીમારનાં મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના પ્રાપ્તાંકોનું –કસોટી દર્શાવતુ કોષ્ટક

પરિણિત પુરૂષ માછીમાર અને અપરિણિત પુરૂષ માછીમારનાં મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના પ્રાપ્તાંકોનું –કસોટી દર્શાવતુ કોષ્ટક

સંયુકત કુટુંબમાં રહેતા અને વિભકત કુટુંબમાં રહેતા માછીમારનાં મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના પ્રાપ્તાંકો –કસોટી દર્શાવતુ કોષ્ટક

સંયુકત કુટુંબમાં રહેતી સ્ત્રી અને વિભકત કુટુંબમાં રહેતી સ્ત્રી માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી –કસોટી દર્શાવતુ કોષ્ટક

સંયુકત કુટુંબમાં રહેતા પુરૂષ અને વિભકત કુટુંબમાં રહેતા પુરૂષ માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના પ્રાપ્તાંકોનું –કસોટી દર્શાવતુ કોષ્ટક

ચાર કે તેથી ઓછી કુટુંબની સંખ્યા ધરાવતા અને ચારથી વધુ કુટુંબની સંખ્યા ધરાવતા માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના પ્રાપ્તાંકોનું –કસોટી દર્શાવતુ કોષ્ટક

ચાર થી ઓછી કુટુંબની સંખ્યા ધરાવતી અને ચારથી વધુ કુટુંબની સંખ્યા ધરાવતી સ્ત્રી માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના પ્રાપ્તાંકોનું –કસોટી દર્શાવતુ કોષ્ટક દર્શાવતુ કોષ્ટક

ચાર કે તેથી ઓછી કુટુંબની સંખ્યા ધરાવતા અને ચારથી
વધુ કુટુંબની સંખ્યા ધરાવતા પુરૂષ માછીમારની
મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના પ્રાપ્તાંકોનું –કસોટી દર્શાવતુ
કોષ્ટક દર્શાવતુ કોષ્ટક
અભણ અને સાત ધોરણ સુધી શૈક્ષણિક લાયકાત ધરાવતા
માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના પ્રાપ્તાંકોની
–કસોટી દર્શાવતું કોષ્ટક
સાત ધોરણ સુધી અને સાત ધોરણથી વધુ શૈક્ષણિક
લાયકાત ધરાવતા માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના
પ્રાપ્તાંકોનું –કસોટી દર્શાવતુ કોષ્ટક
સ્ત્રી માછીમાર અને પુરૂષ માછીમારની વ્યવસાય
સામેલગીરીના પ્રાપ્તાંકોનું –કસોટી દર્શાવતુ કોષ્ટક
હિન્દુ અને મુસ્લિમ માછીમારની વ્યવસાય સામેલગીરીના
પ્રાપ્તાંકોનું –કસોટી દર્શાવતુ કોષ્ટક.
હિન્દુ સ્ત્રી માછીમાર અને મુસ્લિમ સ્ત્રી માછીમારની
વ્યવસાય સામેલગીરીના પ્રાપ્તાંકોનું –કસોટી દર્શાવતુ
કોષ્ટક
હિન્દુ પુરૂષ અને મુસ્લિમ પુરૂષ માછીમારની વ્યવસાય
સામેલગીરીના પ્રાપ્તાંકોનું –કસોટી દર્શાવતુ કોષ્ટક
હિન્દુ સ્ત્રી માછીમાર અને હિન્દુ પુરૂષ માછીમારની
વ્યવસાય સામેલગીરીના પ્રાપ્તાંકોનું –કસોટી દર્શાવતુ
કોષ્ટક
મુસ્લિમ સ્ત્રી અને મુસ્લિમ પુરૂષ માછીમારની વ્યવસાય
સામેલગીરીના પ્રાપ્તાંકોનું –કસોટી દર્શાવતુ કોષ્ટક
ગ્રામ્ય અને શહેરી માછીમારની વ્યવસાય સામેલગીરીની
–કસોટી દર્શાવતુ કોષ્ટક

ગ્રામ્ય સ્ત્રી અને શહેરી સ્ત્રી માછીમારની વ્યવસાય
સામેલગીરીના પ્રાપ્તાંકોનું –કસોટી દર્શાવતુ કોષ્ટક
ગ્રામ્ય પુરૂષ અને શહેરી પુરૂષ માછીમારની વ્યવસાય
સામેલગીરી ના પ્રાપ્તાંકોનું –કસોટી દર્શાવતુ કોષ્ટક
પરિણિત અને અપરિણિત માછીમારની વ્યવસાય
સામેલગીરીના પ્રાપ્તાંકોની –કસોટી દર્શાવતુ કોષ્ટક
પરિણિત સ્ત્રી અને અપરિણિત સ્ત્રી માછીમારની વ્યવસાય
સામેલગીરીના પ્રાપ્તાંકોનું –કસોટી દર્શાવતુ કોષ્ટક
પરિણિત પુરૂષ અને અપરિણિત પુરૂષ માછીમારની
વ્યવસાય સામેલગીરીનાં પ્રાપ્તાંકોનું –કસોટી દર્શાવતુ
કોષ્ટક
સંયુકત કુટુંબ અને વિભકત કુટુંબની માછીમારની વ્યવસાય
સામેલગીરીના પ્રાપ્તાંકોનું –કસોટી દર્શાવતુ કોષ્ટક
સંયુકત કુટુંબની સ્ત્રી અને વિભકત કુટુંબની સ્ત્રી
માછીમારની વ્યવસાય સામેલગીરીના પ્રાપ્તાંકોનું
–કસોટી દર્શાવતુ કોષ્ટક
સંયુકત કુટુંબના પુરૂષ અને વિભકત કુટુંબનાં પુરૂષ
માછીમારની વ્યવસાય સામેલગીરીનાં પ્રાપ્તાંકોનું
–કસોટી દર્શાવતુ કોષ્ટક
ચાર કે તેથી ઓછી કુટુંબની સંખ્યા અને ચાર થી વધુ
કુટુંબની સંખ્યા ધરાવતા માછીમારની વ્યવસાય
સામેલગીરીના પ્રાપ્તાંકોનું –કસોટી દર્શાવતુ કોષ્ટક
ચાર કે તેથી ઓછી કુટુંબની સંખ્યા અને ચાર કે તેથી વધુ
કુટુંબની સંખ્યા ધરાવતી સ્ત્રી માછીમારની વ્યવસાય
સામેલગીરીનાં પ્રાપ્તાંકોનું –કસોટી દર્શાવતુ કોષ્ટક

ચાર કે તેથી ઓછી કુટુંબની સંખ્યા અને ચાર કે તેથી વધુ કુટુંબની સંખ્યા ધરાવતા પુરૂષ માછીમારની વ્યકિત સામેલગીરીના પ્રાપ્તાંકોનું –કસોટી દર્શાવતુ કોષ્ટક

અભણ અને સાત ધોરણ સુધી શૈક્ષણિક લાયકાત ધરાવતા માછીમારની વ્યવસાય સામેલગીરીના પ્રાપ્તાંકોનું –કસોટી દર્શાવતુ કોષ્ટક

સાત ધોરણ સુધી અને સાત ધોરણથી વધુ શૈક્ષણિક લાયકાત ધરાવતા માછીમારની વ્યવસાય સામેલગીરીનાં પ્રાપ્તાંકોનું –કસોટી દર્શાવતુ કોષ્ટક

પ્રકરણ–

સંશોધન સારાંશ, મર્યાદાઓ અને ભાવિસંશોધન માટેના સૂચનો

ક્રમ	વિગત	પાના નં.
	પ્રાસ્તાવિક	
	સંશોધન પધ્ધતિનો સાર	
	સંશોધનના આધારે મળેલા તારણો	
	વ્યક્તિત્વ લક્ષણ અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી વચ્ચેનાં સહસબંધનું પૃથક્કરણ	
	મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીરી વચ્ચેના સહસંબંધનું પૃથક્કરણ	
	વ્યક્તિત્વ લક્ષણ અને વ્યવસાય સામેલગીરી વચ્ચેના સહસંબંધનું પૃથક્કરણ	
	ઉંમર અને વ્યકિતત્વ લક્ષણ, મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીરીનું કસોટી વડે પૃથક્કરણ.	
	આવક અને વ્યક્તિત્વ લક્ષણ, મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીરીનું કસોટીનું પૃથક્કરણ.	
	ફેકટોરીયલ ડિઝાઈન પ્રમાણે જાતિ, ધર્મ, રહેઠાણ અને વ્યક્તિત્વલક્ષણનું પૃથક્કરણ.	
	ફેકટોરીયલ ડિઝાઈન પ્રમાણે જાતિ, ધર્મ, રહેઠાણ અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીનું પૃથક્કરણ	
	ફેકટોરીયલ ડિઝાઈન પ્રમાણે જાતિ, ધર્મ, રહેઠાણ અને વ્યવસાય સામેલગીરીનું પૃથક્કરણ	

મુખ્ય પરિવર્ત્યોનાં વ્યક્તિત્વ લક્ષણોની
–કસોટીનું પૃથક્કરણ અને ચર્ચા.
મુખ્ય પરિવર્ત્યોનાં મનોવૈજ્ઞાનિક
સુખાકારીની –કસોટીનું પૃથક્કરણ
અને ચર્ચા.
મુખ્ય પરિવર્ત્યોનાં વ્યવસાય સામેલગીરીની
–કસોટીનું પૃથક્કરણ અને ચર્ચા
સમગ્ર શૂન્ય ઉત્કલ્પનાઓનો સારાંશ
સહસંબંધ પ્રમાણે
–કસોટી પ્રમાણે
ફેકટોરિયલ ડીઝાઈન પ્રમાણે
–કસોટી પ્રમાણે
વ્યક્તિત્વ સુધારવા માટેનાં સૂચનો
મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી સુધારવા માટેના સૂચનો
વ્યવસાય સામેલગીરી સુધારવા માટેના સૂચનો
પ્રસ્તુત અભ્યાસની મર્યાદાઓ
ભાવિસંશોધન માટેના સૂચનો
માછીમાર સમુદાયના વિકાસ માટેના સૂચનો
- તસ્વીર દર્શન
- સંદર્ભ સૂચી
- પ્રશ્નાવલિ

પ્રકરણ –

કોષ્ટક સૂચિ

ક્રમ	વિગત	પાના નં.
	માછીમારના વ્યકિતત્વલક્ષણ અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના સહસંબંધનું પૃથક્કરણ દર્શાવતુ કોષ્ટક	
	માછીમારના મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીરી વચ્ચેના સહસંબંધનું પૃથક્કરણ દર્શાવતુ કોષ્ટક	
	માછીમારના વ્યકિતત્વલક્ષણ અને વ્યવસાય સામેલગીરી વચ્ચેના સહસંબંધનું પૃથક્કરણ દર્શાવતુ કોષ્ટક	
	માછીમારની ઉંમર અને વ્યકિતત્વલક્ષણ મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીરી –કસોટીનું પૃથક્કરણ દર્શાવતુ કોષ્ટક	
	માછીમારની આવક અને વ્યકિતત્વલક્ષણ મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીરી –કસોટીનું પૃથક્કરણ દર્શાવતુ કોષ્ટક	
	ફેકટોરીયલ ડીઝાઈન પ્રમાણે જાતિ, ધર્મ, રહેઠાણ અને વ્યકિતત્વલક્ષણનું પૃથક્કરણ દર્શાવતુ કોષ્ટક	
	ફેકટોરીયલ ડીઝાઈન પ્રમાણે મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીનું પૃથક્કરણ દર્શાવતુ કોષ્ટક	
	ફેકટોરીયલ ડીઝાઈન પ્રમાણે વ્યવસાય સામેલગીરી પૃથક્કરણ દર્શાવતુ કોષ્ટક	
	મુખ્ય પરિવર્ત્યોના વ્યકિતત્વલક્ષણોની –કસોટીનું પૃથક્કરણ દર્શાવતુ કોષ્ટક	
	મુખ્ય પરિવર્ત્યોના મનોવૈજ્ઞાનિક સુખકારીની –કસોટીનું પૃથક્કરણ દર્શાવતુ કોષ્ટક	

મુખ્ય પરિવર્ત્યોના વ્યવસાય સામેલગીરીની –કસોટીનું
પૃથક્કરણ દર્શાવતુ કોષ્ટક
સહસંબંધ ( )ની સમગ્ર શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો સારાંશ
દર્શાવતુ કોષ્ટક
–કસોટીની સમગ્ર શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો સારાંશ
દર્શાવતુ કોષ્ટક
ફેકટોરીયલ ડીઝાઈન કસોટીની સમગ્ર શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો
સારાંશ દર્શાવતુ કોષ્ટક
–કસોટીની સમગ્ર શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો સારાંશ
દર્શાવતુ કોષ્ટક

પ્રકરણ –
વિષય પ્રવેશ

પ્રસ્તાવના

આધુનિક યુગ એ વિશેષતાનો યુગ છે. વ્યકિતની એ વિશિષ્ટતા રહી છે કે તે પોતાની ચારેય તરફ રહેલા વાતાવરણને સમજવાનો પ્રયાસ કરે છે. આથી સંશોધન કાર્ય થતું રહે છે. વિવિધ ક્ષેત્રોમાં ઊંડાણભરી વિશિષ્ટ માહિતી આપતાં સંશોધનનો વ્યાપ વધી રહયો છે.

પૃથ્વી પર જયાં પણ મનુષ્ય રહે છે ત્યાં સમાજ છે. અને સમાજમાં સામાજિક ઘટનાઓ બને છે. સામાજિક ઘટનાઓ એટલે સમાજમાં રહેતી વ્યકિતઓની ક્રિયાઓ, વર્તનો અને ચિંતનની રીતો, સામાજિક ઘટનાઓમાં વિવિધતા, જટિલતા, અમૂર્તતા અને પરિવર્તનશીલતાની વિશેષતાઓ જોવા મળે છે. આ ઘટનાઓમાં અનિશ્ચિતતતા અને પક્ષપાત પણ હોય છે. આ સામાજિક ઘટનાઓનો અભ્યાસ જયાં સુધી વૈજ્ઞાનિક રીતે કરવામાં આવતો નથી ત્યાં સુધી અભ્યાસો ના આધારે નિશ્ચિત સામાજિક નિયમો બનાવી શકાતા નથી. સમાજના સંદર્ભમાં માનવ વર્તનનો વૈજ્ઞાનિક અભ્યાસ કરતા વિજ્ઞાનને સામાજિક વિજ્ઞાન કહેવામાં આવે છે. માનવવર્તનનો અભ્યાસ કરતાં આધુનિક વિજ્ઞાનમાં મનોવિજ્ઞાનનું સ્થાન એક સામાજીક વિજ્ઞાન તરીકે પ્રથમ સ્થાને છે.

સંશોધિકા શૈક્ષણિક ક્ષેત્રમાં મનોવિજ્ઞાનના અધ્યાપિકા હોવાથી મનોવૈજ્ઞાનિક પરિબળોને લગતી બાબત વિશે સંશોધન કરવાનો નિર્ધાર ઘણાં સમયથી મનમાં ઘડેલો હતો. વર્તનનો અભ્યાસ એ મનોવિજ્ઞાનનું વિષય વસ્તુ છે. સંશોધિકાએ પોતાના રોજીંદા અને આસપાસના સંપર્કમાં રહેતા અને તેઓની સાથે અનેક રીતે સામાજિક આંતરક્રિયા બનતી હોવાથી માછીમારોને

★ "સંશોધન પધ્ધતિ" (વાર્તનિક વિજ્ઞાનોમાં) લેખ પ્રા. એલ. આર. યાજ્ઞિક, પ્રા. બી. ડી. ઢીલા

લગતો અભ્યાસ કરી પોતાના વતનને કંઈક અર્પણ કરી શકાય તે હેતુથી માર્ગદર્શક સાથે ઘણી બેઠકો અને લાંબી ચર્ચા કર્યા પછી પ્રસ્તુત અભ્યાસ હાથ ધરેલ છે.

સૌરાષ્ટ્રનો મોટા વિસ્તાર દરિયા કિનારો ધરાવે છે. દરિયા કિનારે રહીને માછીમારો પોતાનું જીવનનિર્વાહ ગુજારતા હોય છે. માછીમારોનો પછાત જાતિમાં સમાવેશ થાય છે. છતાં મત્સ્ય ઉદ્યોગના ધંધામાં ખૂબજ આગળ વધેલા છે.

સ્વાતંત્ર્ય પ્રાપ્તિ પછી આપણે પશ્ચિમ ઢબે આયોજિત કૃષિ અને ઔદ્યોગિક વિકાસના નમૂનારૂપે સ્વીકારીને આપણી વિકાસયાત્રા આરંભી છે. તેજ રીતે મત્સ્ય ઉદ્યોગનો પણ વિકાસ થયો છે.

ભારતીય સમાજવ્યવસ્થા બિનસાંપ્રદાયિક છે. જેમાં વિવિધ સમુદાયો જેવા કે જ્ઞાતિ સમુદાય, ધાર્મિક સમુદાય, શહેરી સમુદાય જોવા મળે છે. તેમ વ્યવસાયિક સમુદાય છે. માછીમારો મત્સ્ય વ્યવસાય સાથે સંકળાયેલો છે. મનોવૈજ્ઞાનિક પરિબળોને પાયામાં રાખીને નીચેની સમસ્યા પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં રચવામાં આવી છે.

''માછીમારોના વ્યકિતત્વ લક્ષણો, મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીરીનો મનોવૈજ્ઞાનિક અભ્યાસ.''

''

''

આ પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં નીચેના વૈજ્ઞાનિક સોપાનોનો સમાવેશ કરીને અધ્યયનની ઐતિહાસિક ભૂમિકા અને માળખુ તૈયાર કરવામાં આવ્યું છે.

અધ્યયનની સીમાનું આંકન

પ્રસ્તુત મહાનિબંધમાં સંશોધિકાએ મત્સ્ય ઉદ્યોગ સાથે સંકળાયેલ માછીમાર સમુદાયના વ્યક્તિત્વલક્ષણો, મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીરીનો અભ્યાસ કરવાનો પ્રયાસ કર્યો છે.

રાષ્ટ્રના મત્સ્યઉદ્યોગ ક્ષેત્રે ગુજરાત રાજયના જૂનાગઢ જિલ્લાના બંદરો અગ્રીમ સ્થાન ધરાવે છે. દર વર્ષે રાષ્ટ્રને આ જિલ્લાના બંદરો આઠસો કરોડ રૂપિયાનું વિદેશી હૂંડીયામણ મેળવી આપે છે. આ વિસ્તારનું વેરાવળ બંદર સૌથી મોટું બંદર છે. માંગરોળ, ચોરવાડ, ભિડિયા, નવાબંદર, મુળ દ્વારકા, સુત્રાપાડા, ધામળેજ વગેરે જગ્યાએ માઢવાડ, કોટડા વગેરે કેન્દ્રો છે તેમજ જૂનાગઢ જિલ્લાના ગામડાઓમાં પણ મત્સ્ય ઉદ્યોગ સાથે સંકળાયેલા છે. જે 'બારા' તરીકે ઓળખાય છે. આ ઉદ્યોગ સાથે સંકળાયેલા માછીમાર સમુદાયનો મનોવૈજ્ઞાનિક અભ્યાસ કરતી વખતે મનોવૈજ્ઞાનિક પરિબળો જેવાકે, વ્યકિતત્વ લક્ષણો, મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીરીનો અભ્યાસ કરવાનો છે.

આ સીમા આંકનને ધ્યાનમાં રાખીને તેને અનુરૂપ પીએચ.ડી. માર્ગદર્શક સાથે ચર્ચા વિચારણા કરીને સંશોધન સાધનોનો ઉપયોગ કરી, માછીમાર સાથે સાયુજય સાધી અભ્યાસને અનુરૂપ માહિતી એકત્રિત કરી છે. તેમજ સંશોધન યોજનાને અનુરૂપ તેના ઘટકો પ્રમાણે વૈજ્ઞાનિક અભ્યાસ હાથ ધરેલ છે.

અધ્યયનની ઐતિહાસિક ભૂમિકા

ગુજરાતની દરિયાપારની યાત્રા તો ઘણી જૂની છે. અને એના ઘણા ઉલ્લેખ પણ મળી આવે છે. છે હરિવંશના કાળથી તે સિકંદરની ચડાઈ સુધી અને

★ વેરાવળ બંદર પ્ર.પાટણ અને જૂનાગઢ – રામજી સુયાણી

સિકંદરની ચડાઈથી તે આજસુધી ગુજરાતનાં વહાણોએ ધરતીપટ ઉપરના ચોર્યાસી બંદરોમાં પોતાનો વાવટો ફરકાવ્યો છે. પધ્ધતિસરનાં રાજતંત્ર શરૂ થયા ત્યારથી તે છેક આજ સુધી ગુજરાતનાં બંદરોએ હિન્દના ઈતિહાસમાં મહત્વનો ભાગ ભજવ્યો છે. ગુજરાત   કિ.મી. લાંબો દરિયાકાંઠો ધરાવે છે.

ગુજરાતનો સૌરાષ્ટ્ર પ્રદેશ ભૌગોલિક દષ્ટિએ ઊંધી રકાબી જેવો ઉપસેલો છે. આ વિસ્તાર 'સોરઠ' તરીકે પણ ઓળખાય છે. જેની પશ્ચિમે અને દક્ષિણે અરબી સમુદ્ર આવેલો છે. સૌરાષ્ટ્ર એટલે સારું રાષ્ટ્ર. ગ્રીક અને રોમન દેશ તેને સૌરાષ્ટ્ર તરીકે ઓળખતા સૌરાષ્ટ્ર નામ લગભગ અઢારમી સદીનાં મધ્યમભાગ સુધી ચાલુ રહયું. ત્યારબાદ મરાઠાઓએ ચઢાઈ કરી અને તેઓને કાઠીઓનો સામનો કરવો પડયો એટલે સૌરાષ્ટ્રનું નામ કાઠીયાવાડ પડયું. મુસ્લિમોએ સોરઠ નામ પ્રચલિત કર્યું. સ્વાતંત્ર્ય બાદ તેનું નામ 'સૌરાષ્ટ્ર' પુનઃ પ્રાપ્ત થયું. સૌરાષ્ટ્ર વિસ્તારમાં કુલ છ જિલ્લાઓનો સમાવેશ થાય છે. સૌરાષ્ટ્રમાં આવેલો જૂનાગઢ જિલ્લો રાજયના છઠ્ઠા નંબરનો મોટામાં મોટો જિલ્લો છે. તેનો વિસ્તાર   ચો.કિ.મી. છે. આ જિલ્લાને   કિલોમીટર લાંબો સમુદ્ર કાંઠો છે. આ જિલ્લામાં અને રાજયનાં મહત્વનાં ગણી શકાય તેવા વેરાવળ, માંગરોળ જેવા બંદરો દેશ વિદેશ સાથેનો વ્યાપાર જાળવી રાખવામાં સહાયરૂપ બને છે. સમગ્ર નાણાંકીય વર્ષ દરમ્યાન છ હજાર કરોડની માછલીઓનો નિકાસ થાય છે. તેમાંથી બે હજાર કરોડ માછલીની નિકાસ માત્ર પોરબંદર અને વેરાવળમાંથી જ થાય છે. જૂનાગઢ જિલ્લાના કુલ   કેન્દ્રો માછીમાર વ્યવસાય સાથે સંકળાયેલા છે. વેરાવળ, માંગરોળ, ભિડિયા, નવાબંદર, ચોરવાડ વગેરે જગ્યાએ બંદરો છે. જયારે હિરાકોટ, સુત્રાપાડા, ઝાલા વડોદરા, પ્રશ્નાવાડા, ધામળેજ, છારા, માઢવાડ, કોટડા, મૂળદ્વારકા, રાજપરા, સિમાર, માણેકપરા, ખત્રીવાડા, દાંડી, નાદણ, કાળાપણ, ખાડા, સેજલી વગેરે ગામમાં બારાઓ જોવા મળે છે. માછીમારોની કુલ વસ્તીના   વસ્તી સક્રિય

★ 'સૌરાષ્ટ્રની પછાત કોમો'–૨ લેખક દેસાઈ આર.બી.

★ 'ગુજરાતની પાંચ પછાત જાતિઓનો પરિચય 'લખેક નાયક ઠાકોર ભાઈ, મુસ્તાક અલીમસવી.

માછીમારો છે. માછીમાર વ્યવસાય સાથે મુખ્યત્વે ખારવા, કોળી, મછીયારા દરિયાકાંઠા ઉપર માછીમારા સમુદાય સાથે સંકળાયેલા છે. જેની માહિતી નીચે પ્રમાણે છે.

માછીમાર વ્યવસાય સાથે સંકળાયેલા ખારવા જ્ઞાતિની ઐતિહાસિક માહિતી

ખારવાઓની ઉત્પતિ વિશે મંતમંતાતરો અને દંતકથાઓ છે. મહમદ ગઝનીએ જયારે સોમનાથ ઉપર હુમલો કર્યો ત્યારે   જાતિના રજપૂત ધર્મવીરો ધર્મ માટે થઈને સોમનાથનું રક્ષણ કરવા આવ્યા હતા. આ લડાઈમાં બાદશાહની જીત થઈ ત્યારબાદ ઘણાં રાજપૂતો બીજી જાતિના હોય તેમ વહાણવટુ કરવા લાગ્યા તેઓ ખારવા તરીકે ઓળખાવા લાગ્યા. તેઓના મત મુજબ તેમની ઉત્પત્તિ ઢીમરમાંથી થઈ છે અને પોતાને ઢીમરના વંશજો માને છે.

માછીમાર વ્યવસાય સાથે સંકળાયેલા કોળી સમાજની ઐતિહાસિક માહિતી

કોળીઓની ઉત્ત્પત્તિ ઈશ્વાકુંવંશના મહારાજા યુવાનરવ અને તેમના પુત્ર મહારાજા માન્ધાતા થી થયેલી છે. તે માન્ધાતાનો પરિવાર કોળી ક્ષત્રિય તરીકે ઓળખાય છે. સૌરાષ્ટ્રના પશ્ચિમ કિનારાના પોરબંદરથી માંડીને અરબી સમુદ્રના કિનારાઓના ગામડાઓમાં પુષ્કળ કોળી સમાજ વસવાટ કરે છે. દરિયાકાંઠાના વિસ્તારોમાં રહેલા કોળીઓ માછીમાર વ્યવસાય કરે છે. તેઓ ખારવાઓ સાથે આ વ્યવસાયમાં જોડાયેલા છે.

માછીમાર વ્યવસાય સાથે સંકળાયેલા મચ્છીયારા જ્ઞાતિની ઐતિહાસિક માહિતી

હૈદરાબાદ સિંધનગર (પાકિસ્તાન)માંથી   વર્ષ પહેલા કચ્છના રસ્તે સૌરાષ્ટ્રના દરિયો અને નદીનો મેળાપ થાય છે તેને બારા કહે છે. ત્યાં

આવીને મુકામ કર્યો. સિંધનગરથી આવેલા મુસ્લિમ ધર્મ પાળતા હોવાથી અને માછીમારાનો વ્યવસાય કરતાં હોવાથી મુસ્લિમ મછીયારા તરીકે ઓળખાય છે. તેમાં જુદી જુદી અટકો રહેલ છે. જેવીકે લખપતી, ભેંસલિયા, લુચાણી, ઈસ્બાણી, પટેલીયા, ખારાઈ, ઢોકી, રાડીયા વગેરે..

દરિયાની હોડમાં પોતાના જીવનની હોડને મૂકનાર આ સાહસિક પ્રજા દિનરાત ઘુઘવાટ કરતા દરિયે સાહસ કરનારી સાહસિક પ્રજા છે. તેઓનું જીવન તો સાગરના મોજાઓમાં સદા હિંડોળા ખાતુ જ હોય છે. પવનના તોફાન સામે સદા ટક્કર ઝીલતું તેમનું જીવન છે. વહાણવટુ એ આ કોમનો મુખ્ય વ્યવસાય છે. જન્મથી જ દરિયાના કાંઠાથી આ પ્રજા પરિચિત છે. રાત–દિવસ હોડકા લઈ સમુદ્ર ખુંદતા રહે છે. તેઓ માછલા પકડવામાં, જાળ ગુંથવામાં, તરવામાં અને હોડકા તથા વહાણ હંકારવામાં, હલેસા મારવામાં, સઢ ચઢાવવામાં, તથા સૂકાન સંભાળવામાં, જાળ બનાવવામાં, વહાણ બાંધવામાં પાવરધા મનાય છે. સ્ત્રી અને પુરૂષ એમ બન્ને વર્ગ સવારથી સાંજ સુધી સખત પરિશ્રમ કરે છે. સાહસ, હિંમત, વર્ચસ્વવૃતિ, આક્રમકતા, જવાબદારી જેવા વ્યકિતત્વ લક્ષણો જોવા મળે છે. સાગર ખેડૂત, સાગરપુત્ર, દરિયાઈ છોરુ, દરિયાલાલ શબ્દથી પણ ઓળખાય છે.

અધ્યયનની સમસ્યા

સંશોધનકાર ગમે તે પ્રશ્નને સંશોધનની સમસ્યા તરીકે સ્વીકારતો નથી. સમસ્યા જરૂરિયાતમાંથી જન્મે છે. સંશોધનના સામાન્ય રીતે ત્રણ પ્રકાર પડે છે. ( ) મૂલગત સંશોધન, ( ) વ્યવહારિક સંશોધન, ( ) ક્રિયાત્મક સંશોધન જેમાં વ્યવહારિક સંશોધનો જીવનવ્યવહારમાં ઉપયોગી નિવડે તે માટેની ભૂમિકા પૂરી પાડવાનું કામ વ્યવહારિક સંશોધન કરે છે. સંશોધનકારના સંશોધનનું અંતિમ ધ્યેય તો માનવજાતને ઉપયોગી થવાનું છે. આમ સંશોધનમાં સામાજિક પાસાને ધ્યાનમાં લઈને અધ્યયનની સમસ્યા હાથ ધરેલ છે.

'વ્યકિતત્વનો અભ્યાસ હંમેશા આકર્ષક રહયો છે. મનોવિજ્ઞાનીઓ તેમજ સામાન્યજનો માટે વ્યકિતત્વ નો અભ્યાસ બહુ અગત્ય ધરાવે છે. વ્યકિતત્વ ( ) એ મનોવિજ્ઞાનના અભ્યાસી માટે આવશ્યક જ નહિ પરંતુ અનિવાર્ય એવું અભ્યાસક્ષેત્ર બની રહ્યું છે. સંશોધનની દ્રષ્ટિએ જોઈએ તો મનોવિજ્ઞાનમાં વ્યકિતત્વના અભ્યાસે એક વિશાળ સંશોધનક્ષેત્ર પૂરું પાડયું છે. માનવીના વ્યકિતત્વનો અભ્યાસ અનેક વિભિન્ન દ્રષ્ટિકોણ થઈ શકે છે. સંશોધનની દ્રષ્ટિએ, ખાસ કરીને કૌટુંબિક ક્ષેત્ર, વ્યવસાયિકક્ષેત્ર, અને સામાજિકક્ષેત્રે વ્યકિતત્વ અને તેના સમાયોજનનો પ્રશ્ન ઘણો અગત્યનો બની ગયો છે.

આધુનિક સામાજિક જીવનમાં વ્યકિતત્વ સમાયોજનનો પ્રશ્ન ઘણોજ અગત્યનો બની રહયો છે. ખાસ કરીને શહેરી જીવનમાં તથા બદલતી જતી સામાજિક પરિસ્થિતિમાં વ્યકિતએ પોતાની માનસિક સમતુલા તથા માનસિક સ્વાસ્થ્ય કેવી રીતે ટકાવી રાખવું તે, ઘણી અગત્યની સમસ્યા બનેલી છે. આ સમસ્યાના ફાયદાકારક નિરાકરણ માટે તથા તે અંગે વ્યકિતને સાચું માર્ગદર્શન પુરું પાડવા માટે મનોવૈજ્ઞાનિક પાસે 'વ્યકિતત્વ' ની સમગ્રલક્ષી સમજૂતી હોવી અનિવાર્ય છે. અહીં પણ વ્યકિતત્વના અભ્યાસનું મહત્વ સ્પષ્ટ થાય છે.

મનોવિજ્ઞાનનું અંતિમ ધ્યેય વ્યકિતના વર્તનને સમજવાનું અને સમજાવવાનું છે. વ્યકિતત્વ એ વ્યકિતના વર્તનની પૂર્વભૂમિકા તરીકે જ કામ કરેછે. વ્યકિતના કોઈપણ વર્તનને વ્યકિતત્વના સંદર્ભ વિના જોવામાં આવે તો તેનો કોઈ અર્થ રહેતો નથી. વાસ્તવમાં જોઈએ તો મનોવિજ્ઞાનના જુદા જુદા પ્રવાહો આખરે તો વ્યકિતત્વની સમજૂતીને જ પોતાના લક્ષ્યબિંદુ તરીકે અપનાવે છે. આ દ્રષ્ટિએ પણ વ્યકિતત્વનો અભ્યાસ મનોવિજ્ઞાનનું સૌથી મહત્વનું અભ્યાસક્ષેત્ર છે.

મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીનો ખ્યાલ નવો છે. મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અંગે વિષયલક્ષી નિર્દેશન મળી રહે તે માટેના માપને વિકસાવવાના પ્રયત્નો અભ્યાસીઓએ કર્યા છે. મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીમાં વ્યકિતત્વનું માનસિક અને શારીરિક સ્વાસ્થ્ય એમ બંને બાબતોનો સમાવેશ થઈ જાય છે. "વ્યકિત માનસિક રીતે અને શારીરિક રીતે પોતે સંતુષ્ટ છે. તેવી આત્મલક્ષી અનુભૂતિને સામાન્યતઃ મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી કહે છે. પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં સંશોધિકાએ "વ્યકિતત્વ"ની સાથે બીજું પરિબળ મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી પસંદ કરેલ છે.

માનવી ખરેખર સુખી અને સફળ બનવા માંગતો હશે તો તેણે સ્વસ્થ રહેવાની કળા શીખવી પડશે. દરેક વ્યકિતમાં એવા પ્રકારનું "વ્યકિતત્વ" નિર્માણ પામે કે જે પોતાની આસપાસનાં વાતાવરણની સાથે સમાયોજન સાધી શકે તેમજ જીવનમાં ઓછામાં ઓછા સંઘર્ષ વિના જીવન જીવી શકે. આથી દરેક માનવી પોતાના વ્યકિતત્વને અનુરૂપ આર્થિક આવક મેળવવા કોઈને કોઈ વ્યવસાય તો કરતો જ હોય છે. પોતાના કાર્ય દ્વારા વ્યકિત આનંદની અનુભૂતિ મેળવે છે. વ્યવસાય દ્વારા જ વ્યકિતની જરૂરિયાત સંતોષાય છે. વ્યવસાયને આપણે વ્યકિતથી અલગ ગણી શકતા નથી. કેટલીક મનોવૈજ્ઞાનિક લાક્ષણિકતાઓ માનવીના વ્યવસાય પર અસર કરે છે. માનવીના વ્યવસાય પ્રત્યેના વર્તનનું વિશ્લેષણ કરવા અને સમજવા માટે વ્યવસાય સામેલગીરીનોખ્યાલ ખૂબજ મહત્વનો છે. મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યકિતત્વની સાથે વ્યવસાય સામેલગીરી જોડાયેલ છે. પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં સંશોધિકાએ ત્રીજું પરિબળ વ્યવસાય સામેલગીરી પસંદ કરેલ છે.

સંશોધિકાએ ઉપરોકત બાબતોને ધ્યાનમાં રાખીને અધ્યયનની સમસ્યા નીચે મુજબ શબ્દબધ્ધ કરી છે.

''માછીમારોના વ્યકિતત્વ લક્ષણો, મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીરીનો મનોવૈજ્ઞાનિક અભ્યાસ.''

''

''

અધ્યયનના હેતુઓ

પ્રત્યેક સંશોધનને ચોક્કસ હેતુઓ સંકળાયેલા હોય છે. તે હેતુઓને સિધ્ધ કરવા માટે સંશોધન યોજના ઘડવામાં આવે છે. આ સંશોધનનો હેતુ માછીમારોના વ્યકિતત્વ લક્ષણો, મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીરી અંગે અભ્યાસ કરવાનો છે. આથી નીચે પ્રમાણે હેતુઓ નકકી કરવામાં આવ્યા હતા.

( ) માછીમારોના વ્યકિતત્વ લક્ષણો તપાસવા.

( ) માછીમારોની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીને તપાસવી.

( ) માછીમારોની વ્યવસાયિક સામેલગીરીને તપાસવી.

( ) માછીમારોનાં વ્યકિતત્વ લક્ષણો, મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીરી એકબીજા સાથે સંબંધ ધરાવે છે કે કેમ ? તેની માહિતી મેળવવી.

( ) માછીમારો વ્યકિતત્વ લક્ષણો 'મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીરીનો સ્વતંત્રપરિવર્ત્યોને આધારે તુલનાત્મક અભ્યાસ કરવો.

( ) માછીમારોના વ્યકિતગત સામાજિક પરિવર્ત્યોની વ્યકિતત્વ, મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીરી પર થતી અસર તપાસવી.

( ) માછીમારોના જ્ઞાતિનો ઈતિહાસ જાણવો અને સામાજિક રચનાતંત્રને સમજવું.

( ) માછીમારોને વ્યકિતત્વ લક્ષણોનું જ્ઞાન આપવું.

( ) માછીમારોને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી સુધારવા માટેના સૂચનો કરવા.

( ) માછીમારોને વ્યવસાયિક સામેલગીરી સુધારવા માટેના સૂચનો કરવા.

( ) માછીમારોના ભાવિ વિકાસ કાર્યક્રમો અંગે સૂચનો કરવા.

ઉત્કલ્પનાની સમજૂતી

સંશોધન સમસ્યા હેતુઓ અને શીર્ષક નકકી થયા બાદ સંશોધક કામચલાઉ અનુમાન કરે છે જેને ઉત્કલ્પના તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. ઉત્કલ્પના ઓ સમસ્યાને વૈજ્ઞાનિક રીતે જોવાની આંખો છે. ઉત્કલ્પનાઓ બાંધવાથી સંશોધનકારને કાર્યનો માર્ગ સૂઝે છે. જીવનની દરેક સમસ્યા માટે માનવી ઉત્કલ્પનાઓ બાંધે છે અથવા બુદ્ધિનો ઉપયોગ કરી સમસ્યાના ઉકેલની દિશામાં વિચાર કરે છે. અંગ્રેજીમાં તેને કહે છે. આ શબ્દ બે શબ્દોનો બનેલો છે. (ના કરતા ઉતરતું), (પ્રસ્થાપિત હકીકત) એટલે પ્રસ્થાપિત હકીકત કરતાં ઉતરતું ઉત્કલ્પના કામચલાઉ ધારણા છે. જેની ચકાસણી કરવાની બાકી હોય છે.

ઉત્કલ્પનાનો અર્થ

( ) "બે કે બેથી વધુ પરિવર્ત્યોની વચ્ચે સંભવિત સંબંધ વિષે બનાવવામાં આવેલ તપાસનીય કથનને ઉત્કલ્પના કહે છે. – મેકયૂગન

( ) "બે કે બેથી વધુ પરિવર્ત્યોની વચ્ચેના સંબંધના અનુમાનિત કથનને ઉત્કલ્પના કહેવામાં આવે છે. – કરલિંગર

( ) "ઉત્કલ્પના એક એવું કામચલાઉ સામાન્યીકરણ છે જેની યથાર્થતા ચકાસવી હજુ બાકી છે." – વુન્ડબર્ગ

ઉત્કલ્પનાનું મૂલ્યાંકન

કોઈ એક ઉત્કલ્પના અન્ય ઉત્કલ્પના કરતા ચઢિયાતી છે. તે શી રીતે નકકી કરવું. રચેલી બે કે વધુ ઉત્કલ્પનાઓમાંથી વધુ પ્રમાણભૂત અને વિશ્વસનીય ઉત્કલ્પના નકકી કરવી એટલે ઉત્કલ્પનાનું મૂલ્યાકન કરવું.

જે ઉત્કલ્પના સમસ્યા સાથે વધુ સંગીન હોય અને વધુ તાર્કિક હોય તેનો સ્વીકાર કરવો જોઈએ એટલું જ નહિ ઉત્કલ્પના એવી હોવી જોઈએ જેને કસોટીના એરણ પર ચકાસી શકાય.

ઉત્કલ્પનાના પ્રકારો

( ) શૂન્ય ઉત્કલ્પના

આ પ્રકારની ઉત્કલ્પના તફાવત નથી એવો નિર્દેશ કરે છે. સામાન્ય રીતે આંકડાશાસ્ત્રીયો આવી ઉત્કલ્પના વધુ પસંદ કરે છે.

( ) વિકલ્પ ઉત્કલ્પના

જયારે ઉત્કલ્પના ખોટી ઠરે તો તેવા સંજોગોમાં સ્વીકારાતી ઉત્કલ્પનાને વિકલ્પ ઉત્કલ્પના કહેવાય છે.

( ) વિધાયક ઉત્કલ્પના :

જે ઉત્કલ્પના હકાર અર્થ ધરાવતી હોય તેને વિધાયક ઉત્કલ્પના કહેવાય છે.

( ) નિષેધક ઉત્કલ્પના :

જે ઉત્કલ્પના નકાર અર્થ ધરાવતી હોય તેને વિધાયક ઉત્કલ્પના કહેવાય છે.

( ) શાસ્ત્રીય ઉત્કલ્પના :

દા.ત. ઉચ્ચ અને નિમ્ન તર્ક શકિતવાળા વિદ્યાર્થીઓની ગણિત વિષયની સિધ્ધિમાં કોઈ તફાવત નહી હોય.

( ) વ્યાવહારિક ઉત્કલ્પના

દા.ત. ડૉ. સી. સી. પાઠક રચિત સમૂહ તર્ક કસોટી પરના પ્રાપ્તાંકોના વિસ્તરણના ઉપલા ચતુર્થ વિદ્યાર્થીઓ ગણિત વિષયની સિધ્ધિ પ્રાપ્તાંકોમાં તફાવત નહી હોય.

( ) દિશા સૂચક અને બિનદિશા સૂચક ઉત્કલ્પનાઓ

જયારે કોઈ ઉત્કલ્પના અમુક જૂથ કરતાં અન્ય કોઈ જૂથ અમુક ચોક્કસ બાબતમાં ચઢિયાતુ છે. એમ દર્શાવે તો તે ઉત્કલ્પના દિશાસૂચક ઉત્કલ્પના કહેવાય.

ઉત્કલ્પનાના લક્ષણો

ગુડ અને હટ્ટે આપ્યા છે.

( ) ખ્યાલાત્મક સ્પષ્ટતા

( ) અનુભવજન્ય સંદર્ભ

( ) ચોક્કસાઈ પૂર્ણ

( ) ઉપલબ્ધ પ્રયુક્તિઓ સાથે સંબંધિત

( ) પૂર્વ સ્થાપિત સિધ્ધાંત સાથે સંબંધિત

ઉત્કલ્પનાના સ્ત્રોત

જે ઘટકોમાંથી ઉત્કલ્પના જન્મે છે. તે કે ઉદ્‌ભવે છે એ ઘટકોને ઉત્કલ્પનાનાં સ્ત્રોત તરીકે ઓળખી શકાય. બીજી રીતે ઉત્કલ્પનાનાં ઉદ્‌ભવક તત્વોને તેના સ્ત્રોત કહેવાય.

ગુડ અને હટ્ટે આપેલા સ્ત્રોત

( ) સામાન્ય સંસ્કૃતિ

( ) વિજ્ઞાન

( ) ઉપમા – જુદા જુદા વિજ્ઞાનોની ઘટનાઓ વચ્ચે સામ્ય જોવા મળે છે

( ) વિજ્ઞાનીના વ્યકિતગત અનુભવો

ઉત્કલ્પનાના કાર્યો અથવા ઉપયોગિતા

( ) અધ્યયનને માર્ગદર્શન પૂરું પાડે છે.

( ) સંશોધકને અનુભવજન્ય ચકાસણી તરફ દોરે છે.

( ) અધ્યયનનું ક્ષેત્ર નિર્ધારિત કરે છે.

( ) અધ્યયનની પ્રયુકિત નિર્ધારિત કરે છે.

( ) સિધ્ધાંતની રચનામાં મદદરૂપ થાય છે.

( ) પ્રસ્થાપિત સિધ્ધાંતની ચકાસણી કરે છે.

( ) સિધ્ધાંત અને અધ્યયન વચ્ચેની કડી બને છે.

ઉત્કલ્પનાની મર્યાદાઓ

( ) અભ્યાસમાં બે પરિવર્ત્યો વચ્ચેના સંબંધ અન્ય અભ્યાસોમાં જોવા મળશે કે નહિ તેની કોઈ ખાતરી નથી.

( ) જે ઉત્કલ્પનાઓ કેવળ અભ્યાસના આધારે રચેલી હોય તેવી ઉત્કલ્પનાઓનો સિધ્ધાંત સાથે કઈ સંબંધ ઉભો થતો નથી.

ઉત્કલ્પનાની મર્યાદાઓનું નિવારણ

( ) જે ઉત્કલ્પનાઓ અન્ય શોધોમાંથી ઉદ્ભવે છે તે અમુક અંશે પ્રથમ મર્યાદામાંથી મુકત રહે છે.

( ) જે ઉત્કલ્પનાઓ કેવળ અગાઉના અભ્યાસની શોધ પર નહીં પણ વિસ્તૃત સિધ્ધાંત પર રચાયેલી હોય તેવી ઉત્કલ્પનાનો બીજી મર્યાદાઓમાંથી મુકત રહે છે.

પ્રસ્તુત અધ્યયનની ઉત્કલ્પનાઓ

સહસંબંધના આધારે ઉત્કલ્પનાઓ (' ')ના આધારે અધ્યયનની ઉત્કલ્પનાઓ

માછીમારોના વ્યકિતત્વલક્ષણો અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સંગીન સહસંબંધ નથી.

માછીમારોની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીરીના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે કોઈ સહસંબંધ નથી.

માછીમારોની વ્યકિતત્વલક્ષણ અને વ્યવસાય સામેલગીરીના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સહસંબંધ જોવા મળતો નથી.

સ્ત્રી માછીમારના વ્યકિતત્વલક્ષણ અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સંગીન સહસંબંધ નથી.

સ્ત્રી માછીમારના વ્યકિતત્વલક્ષણો અને વ્યવસાય સામેલગીરીના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સંગીન સહસંબંધ નથી.

સ્ત્રી માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીરીના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સંગીન સહસંબંધ નથી.

પુરૂષ માછીમારના વ્યકિતત્વલક્ષણો અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે બિલકુલ સહસંબંધ જોવા મળતો નથી.

પુરૂષ માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીરીના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સંગીન સહસંબધ નથી.

પુરૂષ માછીમારની વ્યકિતત્વલક્ષણ અને વ્યવસાય સામેલગીરીના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સંગીન સહસંબંધ નથી.

હિન્દુ માછીમારના વ્યકિતત્વલક્ષણ અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સંગીન સહસંબંધ નથી.

હિન્દુ માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીરીના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સંગીન સહસંબંધ નથી.

હિન્દુ માછીમારની વ્યકિતત્વલક્ષણ અને વ્યવસાય સામેલગીરીના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે કોઈ સહસંબંધ જોવા મળતો નથી.

મુસ્લિમ માછીમારના વ્યકિતત્વલક્ષણ અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સહસંબંધ નથી.

મુસ્લિમ માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીરીના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સંગીન સહસંબંધ નથી.

મુસ્લિમ માછીમારના વ્યકિતત્વલક્ષણો અને વ્યવસાય સામેલગીરીના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સંગીન સહસંબંધ નથી.

—કસોટી એકમાર્ગીય વિચરણ પૃથક્કરણ પ્રમાણે ઉત્કલ્પનાઓ

સ્ત્રી માછીમારની ઉંમર અને તેમના વ્યકિતત્વ લક્ષણ પ્રાપ્તાંક વચ્ચે કોઈ સંલગ્નતા જોવા મળતી નથી.

પુરૂષ માછીમારની ઉંમર અને તેમના વ્યકિતત્વ લક્ષણ પ્રાપ્તાંક વચ્ચે કોઈ સંલગ્નતા જોવા મળતી નથી.

સ્ત્રી માછીમારની ઉંમર અને તેમના મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી પ્રાપ્તાંક વચ્ચે કોઈ સંલગ્નતા જોવા મળતી નથી.

પુરૂષ માછીમારની ઉંમર અને તેમના મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી પ્રાપ્તાંક વચ્ચે કોઈ સંલગ્નતા જોવા મળતી નથી.

સ્ત્રી માછીમારની ઉંમર અને તેમના વ્યવસાય સામેલગીરી પ્રાપ્તાંક વચ્ચે કોઈ સંલગ્નતા જોવા મળતી નથી.

પુરૂષ માછીમારની ઉંમર અને તેમના વ્યવસાય સામેલગીરી પ્રાપ્તાંક વચ્ચે કોઈ સંલગ્નતા જોવા મળતી નથી.

સ્ત્રી માછીમારની આવક અને તેમના વ્યકિતત્વ લક્ષણ પ્રાપ્તાંક વચ્ચે કોઈ સંલગ્નતા જોવા મળતી નથી.

પુરૂષ માછીમારની આવક અને તેમના વ્યકિતત્વ લક્ષણ પ્રાપ્તાંક વચ્ચે કોઈ સંલગ્નતા જોવા મળતી નથી.

સ્ત્રી માછીમારની આવક અને તેમના મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી પ્રાપ્તાંક વચ્ચે કોઈ સંલગ્નતા જોવા મળતી નથી.

પુરૂષ માછીમારની આવક અને તેમના મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી પ્રાપ્તાંક વચ્ચે કોઈ સંલગ્નતા જોવા મળતી નથી.

સ્ત્રી માછીમારની આવક અને તેમના વ્યવસાય સામેલગીરી પ્રાપ્તાંક વચ્ચે કોઈ સંલગ્નતા જોવા મળતી નથી.

પુરૂષ માછીમારની આવક અને તેમના વ્યવસાય સામેલગીરી પ્રાપ્તાંક વચ્ચે કોઈ સંલગ્નતા જોવા મળતી નથી.

ફેકટોરિયલ ડિઝાઈન મુજબ અધ્યયનની ઉત્કલ્પના

માછીમારની જાતિ અને તેના વ્યકિતત્વ લક્ષણ વચ્ચે કોઈ સાર્થક અસર નથી.

માછીમારના ધર્મ અને તેના વ્યકિતત્વ લક્ષણ વચ્ચે કોઈ સાર્થક અસર નથી.

માછીમારના રહેઠાણના વિસ્તાર અને વ્યકિતત્વ લક્ષણ વચ્ચે કોઈ સાર્થક અસર નથી.

માછીમારના જાતિ અને ધર્મની સંયુકત અસર અને વ્યકિતત્વ લક્ષણ વચ્ચે કોઈ સાર્થક અસર નથી.

માછીમારની જાતિ અને રહેઠાણના વિસ્તાર અને તેમના વ્યકિતત્વ લક્ષણ વચ્ચે કોઈ સાર્થક આંતરક્રિયાત્મક અસર નથી.

માછીમારની ધર્મ અને રહેઠાણના વિસ્તાર અને તેમના વ્યકિતત્વ લક્ષણ વચ્ચે કોઈ સાર્થક આંતરક્રિયાત્મક અસર નથી.

માછીમારમાં તેમની જાતિ અને ધર્મની અને રહેઠાણના વિસ્તારની તેમના વ્યકિતત્વલક્ષણમાં કોઈ સાર્થક આંતરક્રિયાત્મક અસર થતી નથી.

માછીમારની જાતિ અને તેના મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી વચ્ચે કોઈ સાર્થક અસર નથી.

માછીમારના ધર્મ અને તેના મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી વચ્ચે કોઈ સાર્થક અસર નથી.

માછીમારના રહેઠાણના વિસ્તાર અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી વચ્ચે કોઈ સાર્થક અસર નથી.

માછીમારના જાતિ અને ધર્મની સંયુકત અસર અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી વચ્ચે કોઈ સાર્થક અસર નથી.

માછીમારની જાતિ અને રહેઠાણના વિસ્તાર અને તેમના મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી વચ્ચે કોઈ સાર્થક આંતરક્રિયાત્મક અસર નથી.

માછીમારની ધર્મ અને રહેઠાણના વિસ્તાર અને તેમના મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી વચ્ચે કોઈ સાર્થક આંતરક્રિયાત્મક અસર નથી.

માછીમારમાં તેમની જાતિ અને ધર્મની અને રહેઠાણના વિસ્તારની તેમના મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીમાં કોઈ સાર્થક આંતરક્રિયાત્મક અસર થતી નથી.

માછીમારની જાતિ અને તેના વ્યવસાય સામેલગીરી વચ્ચે કોઈ સાર્થક અસર નથી.

માછીમારના ધર્મ અને તેના વ્યવસાય સામેલગીરી વચ્ચે કોઈ સાર્થક અસર નથી.

માછીમારના રહેઠાણના વિસ્તાર અને વ્યવસાય સામેલગીરી વચ્ચે કોઈ સાર્થક અસર નથી.

માછીમારના જાતિ અને ધર્મની તેમની વ્યવસાય સામેલગીરી વચ્ચે કોઈ સાર્થક અસર નથી.

માછીમારની જાતિ અને રહેઠાણના વિસ્તાર અને તેમના વ્યવસાય સામેલગીરી વચ્ચે કોઈ સાર્થક આંતરક્રિયાત્મક અસર નથી.

માછીમારની ધર્મ અને રહેઠાણના વિસ્તાર અને તેમના વ્યવસાય સામેલગીરી વચ્ચે કોઈ સાર્થક આંતરક્રિયાત્મક અસર નથી.

માછીમારમાં તેમની જાતિ અને ધર્મની અને રહેઠાણના વિસ્તારની તેમના વ્યવસાય સામેલગીરીમાં કોઈ સાર્થક આંતરક્રિયાત્મક અસર થતી નથી.

–કસોટી પ્રમાણે ઉત્કલ્પના

સ્ત્રી માછીમાર અને પુરૂષ માછીમારના વ્યકિતત્વ લક્ષણોના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

હિન્દુ અને મુસ્લિમ માછીમારના વ્યકિતત્વ લક્ષણોના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

હિન્દુ સ્ત્રી માછીમાર અને મુસ્લિમ સ્ત્રી માછીમારના વ્યકિતત્વ લક્ષણોના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

હિન્દુ પુરૂષ માછીમાર અને મુસ્લિમ પુરૂષ માછીમારના વ્યકિતત્વ લક્ષણોના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

હિન્દુ સ્ત્રી માછીમાર અને હિન્દુ પુરૂષ માછીમારના વ્યકિતત્વ લક્ષણોના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

મુસ્લિમ સ્ત્રી માછીમાર અને મુસ્લિમ પુરૂષ માછીમારના વ્યકિતત્વ લક્ષણોના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

ગ્રામ્ય અને શહેરી માછીમારના વ્યકિતત્વ લક્ષણોના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

ગ્રામ્ય સ્ત્રી માછીમાર અને શહેરી સ્ત્રી માછીમારના વ્યકિતત્વ લક્ષણોના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

ગ્રામ્ય પુરૂષ માછીમાર અને શહેરી પુરૂષ માછીમારના વ્યકિતત્વ લક્ષણોના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

પરિણિત અને અપરિણિત માછીમારના વ્યકિતત્વ લક્ષણોના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

પરિણિત સ્ત્રી માછીમાર અને અપરિણિત સ્ત્રી માછીમારના વ્યકિતત્વ લક્ષણોના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

પરિણિત પુરૂષ માછીમાર અને અપરિણિત પુરૂષ માછીમારના વ્યકિતત્વ લક્ષણોના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

સંયુકત અને વિભકત કુટુંબમાં રહેતા માછીમારના વ્યકિતત્વ લક્ષણોના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

સંયુકત અને વિભકત કુટુંબમાં રહેતી સ્ત્રી માછીમારના વ્યકિતત્વ લક્ષણોના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

સંયુકત અને વિભકત કુટુંબમાં રહેતા પુરૂષ માછીમારના વ્યકિતત્વ લક્ષણોના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

ચાર કે તેથી ઓછી કુટુંબની સંખ્યા ધરાવતા અને ચારથી વધુ કુટુંબની સંખ્યા ધરાવતા માછીમારના વ્યકિતત્વ લક્ષણોના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

ચાર કે તેથી ઓછી કુટુંબની સંખ્યા ધરાવતી અને ચારથી વધુ કુટુંબની સંખ્યા ધરાવતી સ્ત્રી માછીમારના વ્યકિતત્વ લક્ષણોના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

ચાર કે તેથી ઓછી કુટુંબની સંખ્યા ધરાવતા અને ચારથી વધુ કુટુંબની સંખ્યા ધરાવતા પુરૂષ માછીમારના વ્યકિતત્વ લક્ષણોના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

અભણ અને સાત ધોરણ સુધી શૈક્ષણિક લાયકાત ધરાવતા માછીમારના વ્યકિતત્વ લક્ષણોના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

સાત ધોરણ સુધી અને સાત ધોરણ વધુ શૈક્ષણિક લાયકાત ધરાવતા માછીમારના વ્યકિતત્વ લક્ષણોના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

સ્ત્રી માછીમાર અને પુરૂષ માછીમારના મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

હિન્દુ અને મુસ્લિમ માછીમારના મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

હિન્દુ સ્ત્રી માછીમાર અને મુસ્લિમ સ્ત્રી માછીમારના મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

હિન્દુ પુરૂષ માછીમાર અને મુસ્લિમ પુરૂષ માછીમારના મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

હિન્દુ સ્ત્રી માછીમાર અને હિન્દુ પુરૂષ માછીમારના મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

મુસ્લિમ સ્ત્રી માછીમાર અને મુસ્લિમ પુરૂષ માછીમારના મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

ગ્રામ્ય અને શહેરી માછીમારના મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

ગ્રામ્ય સ્ત્રી માછીમાર અને શહેરી સ્ત્રી માછીમારના મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

ગ્રામ્ય પુરૂષ માછીમાર અને શહેરી પુરૂષ માછીમારના મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

પરિણિત અને અપરિણિત માછીમારના મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

પરિણિત સ્ત્રી માછીમાર અને અપરિણિત સ્ત્રી માછીમારના મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

પરિણિત પુરૂષ માછીમાર અને અપરિણિત પુરૂષ માછીમારના મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

સંયુકત અને વિભકત કુટુંબમાં રહેતા માછીમારના મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

સંયુકત અને વિભકત કુટુંબમાં રહેતી સ્ત્રી માછીમારના મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

સંયુકત અને વિભકત કુટુંબમાં રહેતી પુરૂષ માછીમારના મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

ચાર કે તેથી ઓછી કુટુંબની સંખ્યા ધરાવતા અને ચારથી વધુ કુટુંબની સંખ્યા ધરાવતા માછીમારના મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

ચાર કે તેથી ઓછી કુટુંબની સંખ્યા ધરાવતી અને ચારથી વધુ કુટુંબની સંખ્યા ધરાવતી સ્ત્રી માછીમારના મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

ચાર કે તેથી ઓછી કુટુંબની સંખ્યા ધરાવતા અને ચારથી વધુ કુટુંબની સંખ્યા ધરાવતા પુરૂષ માછીમારના મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

અભણ અને સાત ધોરણ સુધી શૈક્ષણિક લાયકાત ધરાવતા માછીમારના મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

સાત ધોરણ સુધી અને સાત ધોરણ વધુ શૈક્ષણિક લાયકાત ધરાવતા માછીમારના મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

સ્ત્રી માછીમાર અને પુરૂષ માછીમારના વ્યવસાય સામેલગીરીના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

હિન્દુ અને મુસ્લિમ માછીમારના વ્યવસાય સામેલગીરીના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

હિન્દુ સ્ત્રી માછીમાર અને મુસ્લિમ સ્ત્રી માછીમારના વ્યવસાય સામેલગીરીના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

હિન્દુ પુરૂષ માછીમાર અને મુસ્લિમ પુરૂષ માછીમારના વ્યવસાય સામેલગીરીના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

હિન્દુ સ્ત્રી માછીમાર અને હિન્દુ પુરૂષ માછીમારના વ્યવસાય સામેલગીરીના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

મુસ્લિમ સ્ત્રી માછીમાર અને મુસ્લિમ પુરૂષ માછીમારના વ્યવસાય સામેલગીરીના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

ગ્રામ્ય અને શહેરી માછીમારના વ્યવસાય સામેલગીરીના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

ગ્રામ્ય સ્ત્રી માછીમાર અને શહેરી સ્ત્રી માછીમારના વ્યવસાય સામેલગીરીના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

ગ્રામ્ય પુરૂષ માછીમાર અને શહેરી પુરૂષ માછીમારના વ્યવસાય સામેલગીરીના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

પરિણિત અને અપરિણિત માછીમારના વ્યવસાય સામેલગીરીના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

પરિણિત સ્ત્રી માછીમાર અને અપરિણિત સ્ત્રી માછીમારના વ્યવસાય સામેલગીરીના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

પરિણિત પુરૂષ માછીમાર અને અપરિણિત પુરૂષ માછીમારના વ્યવસાય સામેલગીરીના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

સંયુકત અને વિભકત કુટુંબમાં રહેતા માછીમારના વ્યવસાય સામેલગીરીના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

સંયુકત અને વિભકત કુટુંબમાં રહેતી સ્ત્રી માછીમારના વ્યવસાય સામેલગીરીના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

સંયુકત અને વિભકત કુટુંબમાં રહેતી પુરૂષ માછીમારના વ્યવસાય સામેલગીરીના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

ચાર કે તેથી ઓછી કુટુંબની સંખ્યા ધરાવતા અને ચારથી વધુ કુટુંબની સંખ્યા ધરાવતા માછીમારના વ્યવસાય સામેલગીરીના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

ચાર કે તેથી ઓછી કુટુંબની સંખ્યા ધરાવતી અને ચારથી વધુ કુટુંબની સંખ્યા ધરાવતી સ્ત્રી માછીમારના વ્યવસાય સામેલગીરીના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

ચાર કે તેથી ઓછી કુટુંબની સંખ્યા ધરાવતા અને ચારથી વધુ કુટુંબની સંખ્યા ધરાવતા પુરૂષ માછીમારના વ્યવસાય સામેલગીરીના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

અભણ અને સાત ધોરણ સુધી શૈક્ષણિક લાયકાત ધરાવતા માછીમારના વ્યવસાય સામેલગીરીના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

સાત ધોરણ સુધી અને સાત ધોરણ વધુ શૈક્ષણિક લાયકાત ધરાવતા માછીમારના વ્યવસાય સામેલગીરીના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

વ્યકિતત્વની સમજૂતી

સામાન્ય રીતે જેના શરીરનો બાંધો સુદઢ, સારો, આકર્ષક અને સપ્રમાણ તેમજ યોગ્ય રંગવાળો હોય જેનો બાહ્ય દેખાવ સારો હોય તેને સારૂં વ્યકિતત્વ કહેવાય અને તેથી રોજીંદા વ્યવહારમાં આપણાં સંપર્કમાં અમુક વ્યકિતની આપણા ઉપર સાનુકૂળ અસર પડે છે. તો અમૂક વ્યકિતની આપણા ઉપર પ્રતિકૂળ અસર કે છાપ પડે છે. જો કોઈપણ વ્યકિતની સાનુકૂળ અસર પડે તો આપણે કહીએ છીએ કે તેનું "વ્યકિતત્વ" સારૂ છે અને પ્રતિકૂળ અસર પડે તો કહીશું કે તેનું "વ્યકિતત્વ" કંગાળ છે. આમ જો વ્યકિતત્વના સામાન્ય માન્યતા પ્રમાણે અર્થ જોઈએ તો વ્યકિતત્વ એટલે "વ્યકિતની અન્ય માણસો ઉપરની છાપ કે અસર" જણાવી શકાય.

અહીં વ્યકિતનું "આકર્ષક મૂલ્ય" અને સામાજિક ઉદ્દીપક મૂલ્ય" લક્ષમાં લેવાયું છે. અને આ ખ્યાલને અનુલક્ષીને મેગેઝીન – રેડીયો – ટી.વી. – વર્તમાનપત્રો વગેરે દ્વારા અમુક પ્રકારના શેમ્પુ – સાબુ – પાવડર – હેરઓઈલ – કપડાં વગેરેના વેંચાણ માટે વ્યકિતત્વ ઉંભુ કરે છે. એવી પ્રલોભન મુકત જાહેરખબરો પ્રદર્શિત કરવામાં આવે છે.

આ મત પ્રમાણે જે વ્યકિત પોતાના વિચાર, વર્તન અને વર્તન દ્વારા અન્ય પર સારો પ્રભાવ પાડે તે વ્યકિત સારી અને શરમાળ – મિતભાષી એકાંતપ્રિય વ્યકિત વ્યકિતત્વહીન એવો ભ્રમ રચાય છે.

આમ, ખરેખર જો હોય તો પછી રૂઝવેલ્ટ કે જે જન્મગત ખોડથી – પોલીયોની અસરથી પીડાતો હતો. હેલન કીલર મૂંગી અને બહેરી હોવા છતાં

એક અજબ–ગજબ વ્યકિતત્વ ધરાવતી ન હતી ? મહાત્મા ગાંધીજીનું શુ ં ? કદાચ, ગાંધીજીની તેજસ્વી, રૂપાળી, નિર્ભય, હાસ્યપદ અને રહસ્યમય આંખો એ જ પૂજય બાપુને વ્યકિતત્વ લક્ષ્યું હશે તેમ કહી શકાય : ઈટાલીના સરમુખત્યાર નેતા મુસોલીનની જીભ બોલતાં તોતડાતી હતી, પરંતુ પ્રયત્ન દ્રારા તોતડાતી–અચકાતી જીભ ઉપર કાબુ મેળવ્યો અને પછીથી મહાન વકતા બન્યા હતા. અબ્રાહમ લિંકન પણ અનાકર્ષક હતા છતાં લિંકન લોકજીવનના પ્રતિભા ધરાવે છે. "ટૂંકમાં આપણે એમ કહી શકીએ કે બહારથી દેખાતા ઠાઠમાઠથી સજજ એવા વ્યકિતને મનોવિજ્ઞાન સ્વીકાર્ય ગણતું નથી. તો વ્યકિતત્વ એટલે શું ? વ્યકિતત્વ કોને કહી શકાય ? તે કેવું અને કેટલાં ગુણ લક્ષણવાળું હોવું જોઈએ એ પ્રશ્ન માત્ર સામાન્ય જ નહિ સાર્વત્રિક બની ચૂકયો છે.

માત્ર બાહ્ય દેખાવ કે શારીરિક બંધારણ એ સંપૂર્ણ વ્યકિતત્વ નથી. તેમ છતાં પણ વ્યકિતને બાહ્ય દેખાવ સાથે થોડો સંબંધ છે. ઘાટીલું – આકર્ષણ, તંદુરસ્ત, રૂપાળું અમુકનું શરીર જોવું સારો દેખાવ – બાંધો અને સપ્રમાણ દેહ સૌને આકર્ષિત કરે છે. રૂપાળા ચહેરા પર મંદ મંદ હાસ્યની છાંટ હોય વાણીમાં મીઠાશ તથા વિવેક હોય તો પહેલી નજરે સૌ કોઈ અંજાય જાય તે સ્વાભાવિક ગણાય. આપણો સમાજ શારીરિક સૌષ્ઠવને મહત્વ આપે છે. અને ઘણીવાર તો વ્યકિત અને વ્યકિતત્વ અંગેના નિર્ણયો તેના આધારે લે છે. સામાન્ય રીતે વ્યકિતના બાહ્ય દેખાવ પરથી ગુણ–અવગુણ આંકવાની આપણને આદત પડી ગઈ છે. અને તે વર્તનના આધારે ગુણ અવગુણના ગુણાકાર આપણે કરીએ છીએ પણ વાસ્તવમાં તે ખ્યાલ વૈજ્ઞાનિક હોતો નથી. એટલે જ વૈજ્ઞાનિક ખ્યાલ મેળવવાની આવશ્યકતા ઉભી થાય છે.

સમગ્ર જગત પર દ્રષ્ટિ જગત પર દ્રષ્ટિ નાખીએ તો જણાશે કે કોઈપણ વ્યકિત એકદમ સમાન હોતી નથી. જેટલી વ્યકિત તેટલાં પ્રકારના વ્યકિતત્વ એમ કહી શકાય. આમ જગતમાં દરેક વ્યકિતને વ્યકિતત્વ છે.

સામાન્ય લોકોના અર્થમાં જે વ્યકિતત્વ ગણાય છે તે હકીકતમાં મનોવૈજ્ઞાનિકના મતે વ્યકિતત્વ નથી. જૂના સમયમાં વ્યકિતત્વ અંગે અલગ – અલગ – અલગ ખ્યાલ હતા. પહેલા અંગત રીતે વ્યકિતત્વનું મૂલ્ય વધુ અંકાતું હતું પણ જયારથી લોકશાહી અને વધુ અંકાતુ હતું પણ જયારથી લોકશાહી અને સમાનતાની ભાવના જન્મી અને વિકસી ત્યારથી વ્યકિતમતા વિશે લોકોમાં સારી સમજ આવી. સાથે સાથે વ્યકિતત્વ એટલે શું ? તે સમજવાની કોશિષ પણ થવા માંડી.

વ્યકિતમાં બુધ્ધિ – વાણી – વર્તન – રુચી – વલણ – લાગણી – સ્વભાવ – ટેવ સામાજિકતા જીવન દ્રષ્ટિ કે જીવન દર્શન જેવી બાબતો સમાવી શકાય. એક એકમ તરીકે વ્યકિત જે પ્રમાણમાં ઉપરોકત બાબતો ધરાવતી હોય અને તે પ્રમાણે પોતાપણું પ્રદર્શિત કરતી હોય તે વર્તનના સમગ્ર માળખાને તેનું વ્યકિતત્વ કહી શકાય. ટૂંકમાં મન–વચન અને કર્મથી વ્યકિત પોતાપણું વ્યકત કરે તે તેનું વ્યકિતત્વ કહેવાય વ્યકિતત્વમાં આંતરિક અને બાહ્ય એમ બંને વિશિષ્ટતાઓનો સમાવેશ થાય છે. માત્ર બાહ્ય દેખાવ કે આકર્ષણ એ જ વ્યકિતત્વ નથી. વ્યકિતત્વ જે વ્યકિતની તમામ કાર્યશકિતઓ, બુધ્ધિ, સ્વભાવ, સામાજિકતા, આત્મજ્ઞાન કે આત્મ આવિષ્કાર જેવા આંતરિક ગુણોનો પણ સમાવેશ થાય છે.

મનોવિજ્ઞાનની પરિભાષામાં એમ કહી શકીએ કે "વ્યકિતત્વ એ શરીર મનનો કોઈ ગુણ – લક્ષણ નહિ, પરંતુ સમગ્ર ગુણ – લક્ષણોનો સમૂહ" તેથી જ એમ કહેવાય છે કે, "

"

વ્યક્તિત્વનો અર્થ

કેમ્બ્રિજ ઈન્ટરનેશનલ ડિક્ષનરી ઓફ ઈંગ્લિશ પ્રમાણે "તમે જે ચોક્કસ પ્રકારના વ્યકિત છો એજ તમારું વ્યકિતત્વ." તમે જે રીતે વર્તો છો, વિચારો છો

અને લાગણીનો અનુભવ કરો છો એ દ્વારા વ્યકિતત્વનું દર્શન થાય છે. લોગમેન ડિક્ષનરી ઓફ કન્ટેમ્પરેરી ઈંગ્લિશ પ્રમાણે વ્યકિતત્વ એટલે વ્યકિતનું ચારિત્ર્ય કે તેની સંપૂર્ણ પ્રકૃતિ.

ઘણાં પૂરાતનકાળથી શબ્દનો ઉપયોગ તત્વજ્ઞાન – વિજ્ઞાન – ઈશ્વરજ્ઞાનશાસ્ત્ર, કાયદાશાસ્ત્ર અને સમાજશાસ્ત્ર વગેરેની ચર્ચામાં થતો આવ્યો છે.

સૌ પ્રથમ "વ્યકિતત્વ" એટલે કે અંગ્રેજી શબ્દ એ મૂળ લેટીન ભાષા ઉપરથી ઉદ્દભવ્યો છે. એટલે કે થાય માસ્કને ગુજરાતીમાં મહોરું કહે છે અન્ય શબ્દ જોઈએ તો તે આવરણ – પડદો – બૂરખો કહી શકાય. આ શબ્દનો જન્મ અને ઉપયોગ સૌ પ્રથમ ગ્રીકમાં થયો. ગ્રીક નાટકોમાં અભિનય કરતી વખતે પહેરવામાં આવતા બૂરખાને કહેવામાં આવતું અને ત્યારબાદ લગભગ ઈ.સ. વર્ષ પૂર્વે રોમન પાત્રોએ આનો ઉપયોગ કરવા માંડયો. એવું કહેવામાં આવે છે કે લોકપ્રિય રોમનપાત્રો પોતાની આંખનું દુષણ છુપાવવા માટે બુરખાનો ઉપયોગ કર્યો અને ત્યારથી આ શબ્દ પ્રચલિત થયો.

વીસમી સદીની શરૂઆતમાં વ્યકિતનો મનોવૈજ્ઞાનિક ઢબે અભ્યાસ શરૂ થયો. માં વ્યકિતત્વ પર ઓલપોર્ટ એ પુસ્તક લખ્યું આ પુસ્તકમાં વ્યકિતત્વની સુંદર અને સર્વગ્રાહી વ્યાખ્યા આપી છે. ઓલપોર્ટ વ્યકિતત્વની ઓગણપચાસ જેટલી વ્યાખ્યાનું વિશ્લેષણ કરીને બાદમાં પચાસમી વ્યાખ્યા આપી છે તેમાંથી અહીં આપેલ વ્યાખ્યા સર્વસામાન્ય છે તેમના મતે વ્યકિતત્વ એટલે

( ) "વ્યકિતત્વ એટલે વ્યકિતના મનોશારીરિક તંત્રોનું એવું ગત્યાત્મક સંગઠન જેને લીધે વ્યકિત પોતાના વાતાવરણ સાથે પોતાની આગવી રીતે સમાયોજન સાધી શકે." – જી. ડબલ્યુ. ઓલપોર્ટ

( ) "વ્યકિતત્વ એટલે વ્યકિતના વિચારો અને આવિષ્યકારો, મનોવલણો અને અભિરુચિઓ, તેની આગવી વર્તનશૈલી અને જીવન ફિલસૂફી. આ બધાં દ્વારા પ્રગટ થતું સમગ્ર સ્વરૂપ." – વુડવર્થ

( ) "વ્યકિતત્વ એ વ્યકિતનું વાતાવરણ સાથેનું લાક્ષણિક, નિરાળું અને સુસંવાદિત સમાયોજન છે." – લોરેન્સ સેફર

( ) વ્યકિતત્વ વ્યકિતના ચરિત્ર, વલણ, જ્ઞાન, શકિત તથા શરીર રચનાનું લગભગ એક સ્થાયી ટકાઉ સંગઠન છે. જે વાતાવરણ સાથે તેના અપૂર્વ સમાયોજનને નિર્ધારિત કરે છે. – આઈઝેન્ક

મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીની સમજૂતી

મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી શબ્દ સાંભળતા જ પહેલા તો મન પ્રત્યે જીજ્ઞાસા થાય છે મન શું છે, મન બધીજ વૃતિઓનું આશ્રય છે. પાંચેય જ્ઞાનેન્દ્રિયોં અને કમેન્દ્રિયોંના સંવેદન મનના માધ્યમથી જ થાય છે. કોઈ વ્યકિત સુખદુઃખનો હેતુ નથી કે નથી કોઈ દેવતા નથી કોઈ આત્મા, ન કોઈ ગ્રહ, ન કોઈ કર્મ કે કાળ એક માત્ર મનજ સુખ દુઃખનું કારણ આ સંસારમાં છે. શ્રીમદ્ ભગવદ ગીતામાં પણ કહવું છે કે "मन एवं मनुष्याणां कारणं बन्धन मोक्षयो"

સુખની વ્યાખ્યાનો આધાર મન ઉપર રહેલો છે. શારીરિક સુખાકારીમાં માત્ર શારીરિક બાબતો સાથે સંકળાયેલ છે. જયારે મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી, શારીરિક બાબતો અને માનસિક બાબતોનો સમાવેશ થાય છે. મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીનો પ્રશ્ન એ આધુનિકયુગનો સળગતો પ્રશ્ન છે. આજના ભૌતિકતાના યુગમાં માણસને શારીરિક સુખ પુષ્કળ મળ્યા છે. પણ માનસિક સુખ છીનવાય ગયું છે. માનવી ખરેખર સુખી અને સફળ બનવા માગતો હશે તો તેણે સ્વસ્થ રહેવાની કળા શીખવી પડશે. માનસિક રીતે સુખી વ્યકિત પોતાની જાતને ઓળખી શકે છે. સમજી શકે છે. કોઈપણ બાબત કરતા પહેલા તે સાચા ખોટાનો

વિવેક પારખી શકે છે ને ભાવિ પરિણામો કેવા આવશે તે તારવી શકે છે તેને પોતાની જાત પ્રત્યે આત્મવિશ્વાસ હોય છે. તેને એમ લાગે છે કે જગતમાં તેનું કંઈક સ્થાન છે. જહોન મીલ્ટનની કાવ્ય પંકિતઓમાં જેનો અનુવાદ નીચે પ્રમાણે આપ્યા છે.

"છે કારણ મનના બધા, બદલી શકે પળવારમાં જે નર્કમાંથી સ્વર્ગમાં,
ને સ્વર્ગમાંથી નર્કમાં — જહોન મીલ્ટન

એપીકટેટસ કહે છે કે

"સંજોગોનો દુ:ખી માનવી;

દુ:ખી પોતાની દ્રષ્ટિએ"

તાજેતરના વર્ષોમાં વૈજ્ઞાનિક અને લોકપ્રિય સાહિત્યનાં જીવનની ગુણવત્તામાં રસવૃદ્ધિ થઈ છે ખાસ કરીને જીવનની ગુણવત્તા વર્ણવતા ઘટકો અને બનાવો જીવનની ગુણવતાને અસર કરે છે. તેના વિશે વૈજ્ઞાનિકો અને સામાન્ય લોકોને વધુ રસ છે. જીવનની ગુણવત્તાને મોટે ભાગે વ્યકિતની શારીરિક, સામાજિક અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના સંયોજન તરીકે જોવામાં આવે છે. જીવનની ગુણવતાનું પાસુ તે છે કે સુખસંતોષ અથવા પ્રસન્નચિત્તતા વસ્તુલક્ષી રીતે અનુભવવામાં આવે. દરેક માનવી પોતાના જીવનમાં પ્રસન્ન રહેવાની મથામણકરી રહ્યા છે. માનસિક પ્રસન્નતા માટે સ્વસ્થ માનસિક પરિસ્થિતિની જરૂર રહે છે.

શ્રીમદ ભગવદગીતામાં કહ્યું છે કે,

"प्रसादे सर्व दु:खानां हानिस्योपजायते ।

प्रसन्नचेतसो ह्याशुं बुध्धि: पर्यवतिष्ठते ॥"

એટલે કે માનસિક પ્રસન્નતા થતા મનુષ્યના સર્વ દુઃખનો નાશ થાય છે.

મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીની વ્યાખ્યા

મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી એટલે માનસિક સ્વાસ્થ્ય તેના અર્થમાં મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીની વ્યાખ્યા આપેલ છે.

"માનસિક સ્વાસ્થ્ય એટલે તમામ આવેગોને આત્મગૌરવ સ્થિર ભાવોમાં સંકલિત કરવા તે." – બર્નહાટ ( )

"માનસિક સ્વાસ્થ્ય એટલે વ્યકિત અને સમાજના સંબંધો પર અસર કરતાં સમગ્ર પરિબળોનો અભ્યાસ અને તે અભ્યાસના તારણોના સર્જનાત્મક અને અસરકારક ઉપયોગ કરવાની પરિસ્થિતિ નિર્માણ કરવાની ક્ષમતા"

– કલેઈન ( )

"માનસિક સ્વાસ્થ્ય એટલે જેમાં આવેગિક સ્થિરતા હોય પ્રમાણમાં ચિંતામુકત સ્થિતિ હોય અને રચનાત્મક સંબંધો સ્થાપવાની સમર્થતા હોય અને જયાં જીવનની સામાન્ય માંગણીઓ અને મનોભાર સાથે સમાયોજિત થવાનું સામર્થ્ય હોય તેવી સ્થિતિ" – લોગમેન ( )

"માનસિક સ્વાસ્થ્યમં માનસિક બિમારી અટકાવવાના અને વહેલાસર સારવારનાં પગલાંનો સમાવેશ થાય છે. અને તે દ્વારા માનસિક સ્વાસ્થ્યમાં વૃધ્ધિ થાય છે. – વોલ્ટર જે. કોવિલ ( )

"માનસિક સ્વાસ્થ્ય એટલે લોકોમાં વ્યકિતગત તેમજ સામાજિક દ્રષ્ટિએ એ પ્રકારના વર્તનનો વિકાસ જે કોઈપણ પ્રકારની માનસિક બિમારીને નિહાળવા માટેની ઉચ્ચતમ શકિત ધરાવતો હોય." – હેડલી ( )

"માનસિક સ્વાસ્થ્ય એટલે તંદુરસ્ત વ્યકિતત્વવિકાસ અને માનસિક રોગના હુમલાથી બચવા માટેના વ્યવસ્થિત વૈજ્ઞાનિક પ્રયત્ન."

– જે.સી.કોલમેન (   )

"માનસિક સ્વાસ્થ્ય એટલે પ્રેમપૂર્વક કાર્ય કરવું."

– ફ્રોઈડના કહેવા પ્રમાણે

વ્યવસાય સામેલગીરીની સમજૂતી

વ્યવસાય સામેલગીરી આમ તો નવો છે. પરંતુ તેની ચર્ચા ઘણાં વર્ષોથી એક યા બીજા સ્વરૂપે થાય છે.

થોમસ માર્ટન કહે છે : આજનો આધુનિક વ્યકિતએ યાંત્રિક બની ગયો છે. તે હંમેશા પોતાની વર્તમાન પરિસ્થિતિ અને વ્યવસાયથી અસંતુષ્ટ રહ્યો છે. પરિણામેવ્યકિત અસ્વસ્થતાનો અનુભવ કરે છે. અને તેમની રીતભાતમાં દ્વિધા તથા ભેદ સિવાય બીજું કશું હોતુ નથી.

યાંત્રિક વિકાસનાં સમયમાં એ ખુબજ મહત્વનું અને જટિલ પરિબળ છે વ્યવસાયને સમજવા માટે આપણે કેટલીક મહત્વની હકિકતોને ઓળખવી જોઈએ અને તેનું વિશ્લેષણ કરવું જોઈએ. વ્યવસાયએ માનસિક શારીરિક કે મનોશારીરિક હોય શકે. કાર્ય એ ફકત યાંત્રિક અને આર્થિક વળતર આપનાર પરિબળ નથી. પણ તેની સાથે મનોવૈજ્ઞાનિક પરિબળો પણ સંકળાયેલા હોય છે.

ઉપરાંત વ્યવસાયને આપણે વ્યકિતથી અલગ ગણી શકતા નથી. કેટલીક મનોવૈજ્ઞાનિક લાક્ષણિકતાઓ માનવીના વ્યવસાય પર અસર કરે છે. વ્યકિતના વ્યવસાય પ્રત્યેના વર્તનનું વિશ્લેષણ કરવા અને સમજવા માટે વ્યવસાય સામેલગીરીનો ખ્યાલ ખૂબજ મહત્વનો છે. તે વ્યવસાય સંતોષ સાથે પ્રત્યક્ષ સંબંધ ધરાવે છે.

વ્યવસાય સામેલગીરીના અભ્યાસ તરફ સૌપ્રથમ માં લોધાર અને કિંજનરનું ધ્યાન ખેંચાયું હતું. આ સંશોધનમાં એવું સ્થાપિત કર્યુ હતું કે વ્યવસાય સામેલગીરી સીધી રીતે કર્મચારીને વ્યવસાય સંતોષ અને કતૃત્વ સાથે સંબંધિત છે. ભારતમાં આ અંગે મર્યાદિત અભ્યાસના વિસ્તારની હદ બાંધી દેવામાં આવી છે.તેઓએ માત્ર પરિસ્થિતિજન્ય અને વ્યકિત સંબંધિત પરિવર્ત્યોનો જ સામેલગીરી સાથે સંબંધ શોધવાનો પ્રયાસ કર્યો છે. આ સિવાય વ્યવસાય સંતોષ, હતાશા, માનસિક તંગદિલી, વ્યવસાયનું વાતાવરણ, કાર્યનો પ્રકાર જેવા ઘટકો પણ સામેલગીરી સાથે સંકળાયેલા છે. જેનો અભ્યાસ તેઓએ મર્યાદિત પ્રમાણમાં કરેલ છે.

વ્યવસાય સામેલગીરીની વ્યાખ્યા

"વ્યવસાય સામેલગીરી એટલે પ્રત્યાત્મક રીતે માનવી પોતાના વ્યવસાય સાથે માનસિક રીતે કેટલો સંકળાયેલો છે તેના માપ તરીકે દર્શાવે છે."

– લોધાલ, કેજનર ( )

"પોતાના વ્યવસાયથી પોતાને વ્યવસાયની નીતિ પ્રત્યે કેટલો આદરભાવ ઉપજે છે તે બાબતો સાથે સાંકળવામાં આવે છે."

– વિરૂમ ( )

"એક સામાન્ય માન્તયા પ્રમાણે વ્યવસાય સાથેની માનસિક ઓળખ તથા વ્યવસાયની માણસની જરૂરત તથા અપેક્ષાઓ સંતોષવાની ક્ષમતા.

– કાનુગો

અધ્યયનના પરિવર્ત્યો

સંશોધન સમસ્યામાં સમાવિષ્ટ પરિવર્ત્યોને ઓળખવા અને વ્યાખ્યાયિત કરવા અધ્યયનનું અગત્યનું સોપાન છે. પ્રસ્તુત અધ્યયનના હેતુઓના સંદર્ભમાં સ્વતંત્ર, પરતંત્ર, અંકુશિત તેમજ આંતરવર્તી પરિવર્ત્યો તથા તેની વિવિધ કક્ષાઓ નકકી કરવામાં આવી હતી.

સ્વતંત્ર પરિવર્ત્યો

સ્વતંત્ર પરિવર્ત્યો એ એક એવો ઘટક છે કે જેને સંશોધન નિરીક્ષણ હેઠળ ની ઘટનાઓ પરનો તેનો સંબંધ નક્કી કરવા માટે તેને પસંદ કરે છે. લાગું પડે છે કે માપે છે. પ્રસ્તુત અધ્યયનના સ્વતંત્ર પરિવર્ત્યો નીચે મુજબ છે.

<u>**ક્રમ**</u>	<u>**સ્વતંત્ર પરિવર્ત્ય**</u>	<u>**કક્ષાઓ**</u>
.	જાતિ	સ્ત્રી/પુરૂષો
.	ધર્મ	હિન્દુ/મુસ્લિમ
.	શિક્ષણ	અભણ/સાત ધોરણ સુધી/ સાત ધોરણથી વધુ
.	ઉંમર	વર્ષથી નીચે/ થી વર્ષ/ વર્ષથી વધુ
.	રહેઠાણ	ગ્રામ્ય/શહેરી
.	લગ્નદરજ્જો	પરિણિત/અપરિણિત
.	કૌટુંબિક દરજ્જો	સંયુકત / વિભકત
.	કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા	ચાર કે તેથી ઓછી/ચારથી વધુ
.	માસિક આવક	થી વધુ
.	વ્યવસાયમાં ચિંતાનું પ્રમાણ	ખૂબજ/થોડું/મધ્યમ

પરતંત્ર પરિવર્ત્યો

પરતંત્ર પરિવર્ત્યો એ એવો ઘટક છે કે જે સ્વતંત્ર પરિવર્ત્યોની અસર તપાસવા માટે નિરીક્ષણ કરવામાં આવે છે એને માપવામાં આવે છે અહીં ત્રણ પરિવર્ત્યો છે.

( ) વ્યક્તિત્વ લક્ષણના પ્રાપ્તાંક

( ) મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી પ્રાપ્તાંક

( ) વ્યવસાય સામેલગીરી પ્રાપ્તાંક

નિયંત્રિત પરિવર્ત્ય

સંશોધન દરમ્યાન સ્વતંત્ર પરિવર્ત્ય ઉપરાંત પરિણામ પર જેની અસર થવાની સંભાવના હોય તેને નિયંત્રિત કરવા પડે છે. તેને નિયંત્રિત પરિવર્ત્ય કહે છે. એટલે આવા પરિવર્ત્યોને સંશોધક નિયંત્રિત કરે છે. તેથી તે અસરહિન બને છે. તેથી તેની અસર તટસ્થ થાય છે. સંશોધક સંશોધન કરે છે એ દરમ્યાન અન્ય પરિવર્ત્યોની અસર પરિણામ ઉપર ન થાય તેની કાળજી રાખે છે. આવા અન્ય પરિવર્ત્યોને નિયંત્રિત પરિવર્ત્ય કહે છે. નિયંત્રિત પરિવર્ત્ય સ્વતંત્ર પરિવર્ત્ય જેવા જ પરિવર્ત્ય છે કારણ કે તે પણ પરિણામ પર અસર કરી શકે છે. જે નીચે મુજબ છે. ( ) જાતિ – સ્ત્રી / પુરૂષ ( ) ધર્મ– હિન્દુ/મુસ્લિમ ( ) શિક્ષણ ( ) રહેઠાણ વિસ્તાર

આંતરવર્તી પરિવર્ત્ય

કેટલાક પરિવર્ત્યની અસર ધારવી પડે છે. એટલે કે આવા પરિવર્ત્યોની તે અસર પ્રત્યક્ષ જોઈ શકાય છે. પરંતુ માપી શકાતી નથી. આવા પરિવર્ત્યોની પરતંત્ર પરિવર્ત્ય પર થતી અસરની ધારણા જ થઈ શકે છે. આવા પરિવર્ત્યને આંતરવર્તિ પરિવર્ત્ય કે જેને પરતંત્ર પરિવર્ત્ય પર લાગુ પાડવામાં આવતા નથી

કે તેની અસર પણ અંકુશિત કરી શકાતી નથી. પરંતુ સ્વતંત્ર પરિવર્ત્યની પરતંત્ર પરિવર્ત્ય પર થતી અસરમાંથી આવા પરિવર્ત્યોની અસરનું માત્ર અનુમાન કરી શકાય છે. પ્રસ્તુત અભ્યાસના આંતરવર્તિ પરિવર્ત્ય નીચે મુજબ છે.

. પ્રવર્તમાન સામાજિક, ધાર્મિક, રાજકીય અને આવેગિક બનાવ

. કૌટુંબિક વાતાવરણ

. પ્રવર્તમાન સામાજિક પર્યાવરણ

. વ્યકિતત્વ લક્ષણો પ્રગટ કરવાની રીતભાત

. વિકાસ માટેની અપૂરતી તકો / સુવિધાઓ

. કુટુંબ સમાજ ધર્મના ચોકકસ ખ્યાલો અને રીત–રસમો

. વિજ્ઞાનની હરણફાળ પ્રગતિ

અગત્યના પદોની વ્યાખ્યા

પ્રસ્તુત સંશોધનમાં ઉપયોગમાં લેવામાં આવેલ અગત્યના પદોની સમજણ નીચે મુજબ આપેલ છે.

( ) **જાતિ** : નિદર્શમાં સમાવિષ્ટ જાતિ જેમકે સ્ત્રી કે પુરુષ

( ) **ધર્મ** : માછીમાર સમુદાયમાં નિદર્શમાં સમાવિષ્ટ હિન્દુ ધર્મ પાળતા માછીમારના સ્ત્રી પુરૂષ અને મુસ્લિમ ધર્મ પાળતા માછીમારના સ્ત્રી પુરૂષ લીધેલ છે.

( ) **શૈક્ષણિક લાયકાત** : શૈક્ષણિક લાયકાત અભણ, સાત ધોરણ સુધી અને સાત ધોરણ થી વધુ હોય એવા સ્ત્રીપુરૂષોને ધ્યાનમાં લીધા છે.

( ) **ઉંમર** : માછીમારો પાસે માહિતી એકત્રિત કરતી વખતે તેમની શારીરિક વય વર્ષથી નીચે, થી વર્ષ અને વર્ષથી વધુ ધ્યાનમાં લીધી છે.

( ) **રહેઠાણ** : માછીમાર ગ્રામ્ય વિસ્તારના અને શહેરી વિસ્તારના સ્ત્રી પુરૂષોને નિદર્શમાં સમાવેશ કરવામાં આવ્યા છે.

( ) **લગ્ન દરજ્જો** : નિદર્શમાં સમાયેલ માછીમાર પરિણિત છે કે અપરિણિત.

( ) **કૌટુંબિક દરજ્જો** : નિદર્શમાં સમાયેલા માછીમાર સંયુકત કુટુંબમાં રહે છે કે વિભકત કુટુંબમાં.

( ) **કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા** : જે માછીમાર પાસેથી માહિતી એકત્રીત કરવામાં આવી છે તેની સભ્ય સંખ્યા ચાર કે ચારથી ઓછી અને ચારથી વધારે છે તે ધ્યાનમાં લીધેલ છે.

( ) **માસિક આવક** : માછીમાર મહિને જેટલા રૂપિયા કમાતા હોય તેને માસિક આવક ગણવામાં આવે છે. તેના ત્રણ વર્ગ પાડવામાં આવ્યા છે. રૂપિયા , રૂપિયા , રૂપિયા થી વધુ.

( ) **વ્યવસાયમાં ચિંતાનું પ્રમાણ** : માછીમારને પોતાના વ્યવસાયમાં જોવા મળતી ચિંતા તેમાં ખૂબ, થોડું અને મધ્યમ.

( ) **ફુરસદના સમયની પ્રવૃત્તિ** : માછીમાર પોતાના વ્યવસાયમાંથી મળતી ફુરસદમાં જે પ્રવૃતિ કરે છે તે. જેમકે સ્વાધ્યાયની પ્રવૃતિ સામાજિક પ્રવૃતિ, રમતગમતની પ્રવૃતિ.

( ) **શોખનો વિષય** : માછીમારોમાં જોવા મળતા શોખ જેમકે સંગીત, ચિત્ર, વાંચન, ભરતગૂંથણ વગેરેની માહિતી મેળવવામાં આવી.

( ) **વ્યસન** : માછીમારમાં જોવા મળતું વ્યસન જેમકે ભાઈઓમાં દારૂ, ચરસ, ગાંજો, બીડી, તમાકુ બહેનોમાં છીંકણી, દારૂ, બીડી વગેરે.

માછીમારોમાં જોવા મળતા વ્યક્તિત્વ ઘટકોની સમજૂતિ

પ્રસ્તુત સંશોધનમાં કેટલાંક પદોનો વારંવાર ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે. જેનો અહીં યાની કે "ક્રિયાત્મક વ્યાખ્યા" આપવામાં આવી છે. આવા પદોની વ્યાખ્યા આપવાનો સંશોધકનો મુખ્ય ઉદ્દેશ એ છે કે વાચકવર્ગ પ્રસ્તુત સંશોધનની સમજ માટે એકસુત્રતા માટે સુસંવાદીતા કેળવી શકે આવા પદો નીચે પ્રમાણે છે.

( ) અંતર્મુખી( )

અંતર્મુખી એટલે આત્મલક્ષી, આવી વ્યકિતઓને પોતાની જાતમાં સૌથી વિશેષ રસ હોય છે. તેઓ પોતાના મનોરાજયમાં વિહરે છે. તેઓ એકાંતપ્રિય, સ્વપ્નશીલ, ચિંતનશીલ, લાગણીપ્રધાન, સિધ્ધાંતવાદી છે. ઓછા બોલા અને ગંભીર હોય છે. તેઓ શારીરિક શ્રમથી વિમુખ રહે છે. પોતાના પ્રશ્નો પોતાની રીતે જ ઉકેલવાનો આગ્રહ રાખે છે. સામાજિક મેળાવડામાં વ્યકિતગત સામેલગીરી નહીંવત હોય છે. આ પાસ ઉપર ઊંચા ગુણાંક વધુ પ્રમાણમાં અંતર્મુખી સૂચવે છે. જયારે નીચા ગુણાંક ઓછા પ્રમાણમાં અંતર્મુખીપણું વ્યકત કરે છે.

( ) સરમુખત્યાર સ્વભાવ (   )

સરમુખત્યાર એટલે આત્મલક્ષી અને ઉચ્ચ અહંમ કેન્દ્રિત વ્યકિત જે સંસ્થાઓમાં નેતા હોય, મીટીંગમાં મુખ્ય વ્યકિત થવાનું ગમે બીજા લોકો દ્વારા તેઓના નેતા તરીકે માન્યતા મેળવે. બીજા લોકોને કેમ વ્યવસાય, કામ કરવું, તેવી સલાહસૂચન કરે, બીજાને આદેશો આપે, પરંતુ પોતે અન્ય લોકો પર આધિપત્યની ભાવનાથી પોતાના નિર્ણયો લાદી દે છે. તે લોકોની દલીલો સાંભળવા તૈયાર નથી હોતા પરંતુ લોકોને પોતાની ઈચ્છા મુજબ વર્તન કરવાનું દબાણ લાદે છે તે સખત શિક્ષા અને બીજાને ધિકકારવામાં માને છે. આ પાસા પર ઊંચા ગુણાંક વધુ પ્રમાણમાં સરમુખત્યાર સ્વભાવ સૂચવે છે, જયારે નીચા ગુણાંક ઓછા પ્રમાણમાં સરમુખત્યાર સ્વભાવ સૂચન કરે છે.

( ) સંતોષી સ્વભાવ (   )

સંતોષી સ્વભાવ એટલે વ્યકિત પાસે સ્વસંતોષની મનોવૃતિ હોય. જે જીવનની દરેક પરિસ્થિતિમાં સંતોષ સુખની તૃપ્તિ, સમાધાનમાં માને છે કસોટીની પરિસ્થિતિમાં પણ તે સંતુષ્ટ રહે છે. અને તે પરિસ્થિતિને સરળતાથી લઈને તેની સાથે સમાયોજન સાધે છે. તેના જીવનનું સૂત્ર "સંતોષી નર સદા સુખી" એ છે. આ પાસા પર ઊંચા ગુણાંક વધુ પ્રમાણમાં સંતોષી સ્વભાવ અને નીચા ગુણાંક ઓછા પ્રમાણમાં સંતોષી સૂચવે છે.

( ) સામાજિકતા(   )

સામાજિક એટલે જે વ્યકિત સામાજિક પ્રસંગોમાં પોતાની જાતને સક્રિય રીતે સામેલ કરે છે. જે સરળતાથી કોઈપણ વ્યકિત સાથે હળીમળી જાય છે. તે ખરેખર મિત્રો સાથે વસ્તુ આદાનપ્રદાન કરે છે. જે નવા સ્ત્રી–પુરૂષને મિત્રો શકય તેટલા વધુ બનાવી શકે છે. જે સામાજિક જૂથમાં અગત્યની ભૂમિકા ભજવે છે. સામાજિક સંબંધો વધારવાનું વિધાયક વલણ ધરાવે છે. આ પાસા પર

ઊંચા પ્રાપ્તાંક વધુ પ્રમાણમાં સામાજિક અને નીચા પ્રાપ્તાંક ઓછા પ્રમાણમાં સામાજિકતા વ્યકત કરે છે.

( ) પ્રસન્નચિત્તતા ( )

પ્રસન્નચિત્તતા એ વ્યકિતની અંગત સંપતિ છે, એ બધી ટેવો જેવી એક ટેવ છે જેને સંપાદિત કરી શકાય છે. સામાજિક સંબંધો ફકત મહત્વનાં છે. એટલું જ નહીં, પરંતુ જીવન તરફનાં પ્રાયોગિક વલણમાં વ્યકિતગત માનસિક સ્વાસ્થ્યની દ્રષ્ટિએ જરૂરી છે. તે સમાયોજનમાં મદદ કરે છે, તેની પ્રેરણાઓ જાણે છે તેનું જીવન ધ્યેય કેન્દ્રિત હોય છે, જે વાસ્તવિક અને અનુભવોનું મૂલ્યાંકન કરવામાં માને છે. આ પાસા પર ઓછા ગુણાંક ઓછા પ્રમાણમાં પ્રસન્નચિત્તતા અને ઊંચા ગુણાંક વધુ પ્રમાણમાં પ્રસન્નચિત્તતા દર્શાવે છે.

( ) બહિર્મુખી ( )

બહિર્મુખી એટલે બાહ્યલક્ષી આવી વ્યકિતઓ વાસ્તવિક સૃષ્ટિમાં વધુ રસ લે છે જે મુખ્યત્વે સમાજ કે બાહ્ય કેન્દ્રિત હોય છે. તેમને લોકો સાથે ભળવાનું, સામાજિક સંબંધો વિકસાવવાનું વધુ ગમે છે. તેઓના જીવનમાં કશું ગુપ્ત હોતુ નથી. તેઓ ખૂબ વાચાળ ઉતાવળીયા અને વિશેષ કરીને વર્તમાનમાં રાચનારી હોય છે. તેમનાં પર અન્યની ટીકાની બહુ અસર થતી નથી. તેના જીવનની ફીલોસોફી ખાવું પીવું અને મજા કરો. આવી વ્યકિત કદાપી એકાંતમાં રહેવુનં પસંદ કરતી નથી. આ પાસા પર ઊંચા ગુણાંક વધુ પ્રમાણમાં બહિર્મુખી અને નીચા ગુણાંક ઓછા પ્રમાણમાં બહિર્મુખી વ્યકત કરે છે.

( ) લોકશાહી સ્વભાવ ( )

લોકશાહી સ્વભાવ એટલે અન્યની સંવેદનશીલ, જે હંમેશા સંયુકત જવાબદારીમાં માને છે. જે જૂથના સભ્યો વચ્ચે વ્યવસાય વહેંચણી કરવામાં માને છે. તે પોતાના સાથીદારોને આદેશ આપતો નથી, જે સરળતાથી બીજાના

અભિપ્રાયને લે છે. પરંતુ મનભેદ વ્યકત કરતો નથી. જે હંમેશા જૂથના નિર્ણયોમાં માને છે. જે નિર્ણયો જૂથ માટે જૂથથી અને જૂથ વડે જ લેવામાં આવે છે. જે જૂથની પ્રેરણા અને વર્તનને જાણે છે. જે સભ્યો પર શિસ્ત અને શિક્ષા લાદવામાં માનતો નથી. પરંતુ સભ્યોમાં ઉચિત વર્તન માટે મુકતપણે પ્રશંસા અને પુરસ્કારમાં માને છે. આ પાસા ઊંચા ગુણાંક વધુ પ્રમાણમાં લોકશાહી સ્વભાવ અને નીચા ગુણાંક ઓછા પ્રમાણમાં લોકશાહી સ્વભાવ ધરાવનારું સૂચન કરે છે.

( ) આવેગ સ્થિરતા ( )

આવેગ સ્થિરતા એટલે વ્યકિતની કુશળતા પર્યાપ્ત માત્રામાં લાગણીઓ આવેગકીય અને માનસિક રીતે સમાયોજિત જે યોગ્ય રીતે પોતાના આવેગો અનુભવ વ્યકત કરે છે. જે આવેગની દ્રષ્ટિએ સ્થિર હોય છે. જે સરળતાથી પોતાના આવેગોને નિયંત્રિત કરે છે. તેઓની લાગણીઓ સહેલાઈથી ઘવાતી નથી. ક્ષુલ્લક બાબતો માટે ગુનાહિત સભાનતા અનુભવતો નથી આવેગની દ્રષ્ટિએ સ્થિર વ્યકિત આવેગકીય પરિપકવતાના કારણે અસાધારણ સંજોગોમાં વ્યાજબી રીતે વ્યવહાર વ્યકત કરે છે. આ પાસા પર ઊંચા ગુણાંક વધુ પ્રમાણમાં આવેગકીય સ્થિર અને નીચા ગુણાંક ઓછા પ્રમાણમાં આવેગકીય સ્થિરતા દર્શાવે છે.

( ) આત્મવિશ્વાસ ( )

આત્મવિશ્વાસ એટલે આત્મશ્રધ્ધા જે સમસ્યાઓનો ઉકેલ માટે વ્યકિતની કિંમતનો નિર્દેશ કરે છે. કોઈપણ સંજોગોમાં વ્યકિત જૂથમાં વિધાયક ફાળો આપતો જોવા મળે છે. આથી આત્મવિશ્વાસ એ અગત્યનું ઘટક છે. જે વ્યકિતની શકિતઓ અને સામર્થ્યોને વિસ્તરણની ખાત્રી સૂચવે છે. માત્ર સમસ્યા પરિસ્થિતિઓનો સામનોજ નહીં. પરંતુ તેનો ઉકેલ શોધવાની આત્મશ્રધ્ધા હોય છે. આ પાસા પર ઊંચા ગુણાંક સપ્રમાણમાં આત્મવિશ્વાસ અને લઘુતાગ્રંથિનો અભાવ અને નીચા ગુણાંક નહિવત આત્મવિશ્વાસ સૂચવે છે.

( ) સમાયોજન ( )

સમાયોજન એટલે વ્યકિતએ પોતાની જાત સાથે અને જરૂરિયાત સાથે અને પરિસ્થિતિ સાથે સુમેળ કરવાની શકિત સમાયોજન વડે વ્યવસાયમાં માનસિક શાંતિ અને સંતોષ મેળવે છે. આ પાસા પર ઊંચા ગુણાંક સંતોષપ્રદ સમાયોજન અને નીચા ગુણાંક ઓછા પ્રમાણમાં સમાયોજન વ્યકત કરે છે.

( ) સાહસિકતા ( )

સાહસિકતા એટલે વ્યકિતમાં જોખમ ઉઠાવવાની શકિત. મુશ્કેલભરી પરિસ્થિતિમાં વ્યકિતમાં કે નવા સાહસ ઉઠાવવામાં આવી વ્યકિત ગભરાતી નથી.

( ) સર્જનાત્મકતા ( )

સર્જનાત્મકતા એટલે સર્જન કંઈક નવીન પ્રવૃતિઓ જે કંઈક નવીન કરવામાં માને છે. જે સર્જનાત્મક કાવ્યો, નાટકો, લેખો લખે છે. નવી રીતોથી કાર્યો કરવાનું પસંદ કરે છે. બીજાથી કંઈક જુદુ નવું કરવા તથા પ્રયોગો કરવાનો અનુભવ ધરાવે છે. જેને નવી નવી ફેશનો અને રૂઢિઓ ગમે છે. રોજીંદી પ્રવૃતિમાં નવીનતાને પ્રાધાન્ય આપે છે. સર્જનાત્મકતા એ જન્મજાત લક્ષણ નથી પરંતુ તે એક ટેવ છે. જેને સંપાદિત કરી શકાય છે. આ પાસા પર ઊંચા ગુણાંક વધુ પ્રમાણમાં સર્જનાત્મકતા અને નીચા ગુણાંક ઓછા પ્રમાણમાં સર્જનાત્મકતા ધરાવે છે.

( ) મહેનતુ સ્વભાવ ( )

મહેનતુ સ્વભાવ એટલે સખત કાર્યો તરફ વ્યકિતના વિધાયક વલણોનું નિદર્શન પોતાનાં ધ્યેયની સાધના માટે સખત કાર્ય કરવું ગમે છે. જયાં સુધી કાર્ય પૂર્ણ ન થાય ત્યાં સુધી કાર્યમગ્ન રહેવું. જયારે કોઈપણ કાર્યમાં વ્યસ્ત હોય ત્યારે

અવરોધો વિના કાર્ય સાથે સંકળાયેલો રહે છે જે પોતાની કારકીર્દી ઘડવા માટે સખત પરિશ્રમને સ્વીકારે છે જે નિષ્ઠા અને પ્રમાણિકતા અને જવાબદારીઓની સાથે કાર્ય કરે છે. ટૂંકમાં આળસ–મનોવૃતિનો અભાવ હોય છે. આ પાસા પર ઊંચા ગુણાંક વધુ પ્રમાણમાં મહેનતુ અને નીચા ગુણાંક ઓછા પ્રમાણમાં મહેનતુ સૂચવે છે.

આ રીતે માછીમારોના વ્યકિતત્વ લક્ષણોને ધ્યાનમાં રાખીને સંશોધિકાએ ઉત્કલ્પના વિશેની સમજૂતી મેળવવાનો પ્રયાસ કર્યો છે.

નિદર્શની પસંદગી

પ્રસ્તુત અભ્યાસનો હેતુ જૂનાગઢ જિલ્લાનાં મત્સ્ય ઉદ્યોગ સાથે સંકળ ાયેલા માછીમારોનો અભ્યાસ કરવાનો છે. તેમના વ્યકિતત્વ લક્ષણો, મનોવૈજ્ઞાનિક અને વ્યવસાય સામેલગીરીનો અભ્યાસ કરવાનો છે.

ઉપરોકત હેતુને ધ્યાનમાં રાખીને જૂનાગઢ જિલ્લાના બંદરો અને બારામાં વસતા માછીમારોને નિદર્શ તરીકે પસંદ કરવામાં આવ્યા છે. કુલ માછીમારની વસ્તીમાંથી છે તેમાંથી સ્ત્રી અને પુરૂષ માછીમાર એમ કુલ માછીમારોને નિદર્શ તરીકે સમાવેશ કરેલ છે. જેમાં હિન્દુ, મુસ્લિમ, ગ્રામ્ય તેમજ શહેરી માછીમારનો નિદર્શ સમાવેશ થાય છે.

આ નિદર્શ પાસેથી પ્રશ્નાવલી ભરાવતી વખતે માછીમાર સમુદાયના પ્રમુખ, આગેવાનો, પટેલોની સાથે સંશોધનના હેતુની ચર્ચા કરી મંજૂરી મેળવી શિક્ષિત માછીમારને જાતે પ્રશ્નાવલી ભરવા આપવામાં આવેલ. અશિક્ષિત માછીમારનો સંશોધિકાએ જાતે પ્રશ્ન પૂછી પ્રશ્નાવલી ભરવામાં આવી છે. આ રીતે સંશોધનના હેતુને ધ્યાનમાં રાખીને માહિતી એકત્રિત કરવામાં આવી છે.

અધ્યયન ગુંથણી

પ્રસ્તુત સંશોધનના હેતુને ધ્યાનમાં રાખીને તેને ત્રણ વિભાગમાં વર્ગીકૃત કરવામાં આવી છે. વ્યકિતત્વ માપન સંશોધનિકા, માટે સંશોધનિકાએ સ્વરચિત સંશોધનિકા, મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી સંશોધનિકા ડો. સુધા ભોગલે રચિત સંશોધનિકા તેમજ વ્યવસાય સામેલગીરી તુલા માટે સંશોધનિકાએ સ્વરચિત તુલાનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો.

નમૂનાનું વર્ગીકરણ

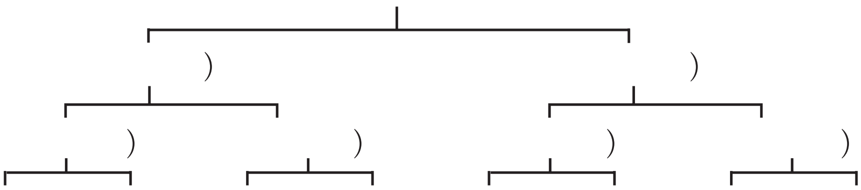

આંકડાશાસ્ત્રીય પદ્ધતિનો ઉપયોગ

પ્રસ્તુત સંશોધનના હેતુને ધ્યાનમાં રાખીને માછીમાર પાસેથી મેળવેલી માહિતીને આધારે તેનું ગુણાંકન કર્યા બાદ આંકડાશાસ્ત્રીય પૃથક્કરણ કરવામાં આવ્યું. જેમાં ટકાવાર,ી મધ્યક, સહસંબંધ ને આધારે મળેલા તારણો કસોટી એકમાર્ગીય વિચરણ પૃથક્કરણને આધારે મળેલા તારણો ફેકટોરીયલ ડિઝાઈન દ્વારા મેળવેલા તારણો અને કસોટીના આધારે મેળવેલા તારણોની ચર્ચા કરી છે.

સાધનો

પ્રસ્તુત સંશોધન માટે જરૂરી માહિતી એકત્રિત કરવા માટે મુખ્યત્વે નીચે પ્રમાણેના સાધનોનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો.

( ) વ્યકિતગત માહિતી પત્રક

( ) વ્યકિતત્વ માપન સંશોધનિકા

( ) મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી સંશોધનિકા

( ) વ્યવસાય સામેલગીરી તુલા

આ સાધનોની વિસ્તૃત વિગતે ચર્ચા પ્રકરણ ત્રણમાં કરવામાં આવી છે.

અધ્યયનનું મહત્વ

આજના વૈજ્ઞાનિક યુગમાં દરેક ક્ષેત્રમાં સંશોધનનું વિશિષ્ટ મહત્વ છે. સામાજિક સંશોધનનું મહત્વ બે રીતે આંકી શકાય એક સૈધ્ધાંતિક અને બીજું વ્યવહારિક મહત્વ.

મનોવિજ્ઞાનનો વ્યવહારિક ક્ષેત્રમાં ઉપયોગનો વ્યાપ વધી રહ્યો છે. મનોવિજ્ઞાનમાં વ્યવહારિક ક્ષેત્રે આ સંશોધન ખૂબ જ મહત્વ ધરાવે છે. આપણાં દેશ સમક્ષ પડેલા અનેક વણ ઉકેલ્યા પ્રશ્નો પૈકી દેશના લગભગ % વસ્તી સામાજિક, શૈક્ષણિક, આર્થિક વગેરે બાબતોમાં પછાતપણું ભોગવતી જ્ઞાતિઓ અને સમુદાય છે. અહીં દરિયાકાંઠે માછીમાર વ્યવસાય સાથે સંકળાયેલી જુદી જુદી જ્ઞાતિઓ કે જે માછીમાર તરીકે ઓળખાય છે. તેમના વ્યકિતત્વ લક્ષણ, મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને તેમની વ્યવસાય સામેલગીરીનો અભ્યાસ, વ્યવહારિક સંશોધનની દ્રષ્ટિએ ઘણો જ મહત્વનો બને છે.

આ સંશોધનનું વ્યવહારિક મહત્વ માટે ગણી શકાય કે અતિ પછાત ગણાતા એવા માછીમાર સમુદાય જેમાં પણ ગામથી દૂર દરિયાકાંઠા પર બારામાં રહેતા માછીમાર સમુદાય કે જે આદિવાસીથી પણ પછાત છે. તે લોકોને આપણે માત્ર શિક્ષિત વ્યકિત તરીકે મળીએ. બેસીએ અને તેમની જીવન વ્યવહારની સમસ્યાઓ જાણીએ અને તેનું નિવારણ માટે આવા સંશોધન થાયએ જરૂરી છે.

અભ્યાસ દ્વારા મેળવેલી માહિતીનો ઉપયોગ કરી સામાજિક સમસ્યાઓને હલ કરવા માટેના ઉપયોગી સૂચનો કરવાનો હેતુ છે. પ્રવર્તમાન સમાજ અનેક સામાજિક સમસ્યાઓથી ઘેરાયેલો છે. વ્યસનનું પ્રમાણ, આત્મહત્યાના બનાવો, કૌટુંબિક કલેશ, બેકારી, ગરીબી, શારીરિક અને માનસિક આરોગ્ય વિષયક પ્રશ્ન જેવી અનેક સમસ્યાઓથી આ સમાજ હાલ પિડીત છે. આ સમાજ સામાજિક અને શૈક્ષણિક રીતે આમ જોઈએ તો દુન્વયી બાબતોની જાણકારીથી ખૂબ જ પછાત છે. આ સમાજમાં શારીરિક અને માનસિક આરોગ્યના પ્રશ્ન ખૂબજ છે. આ સિવાય મુસ્લિમ મછીયારા સમાજમાં પ્રજનનનો દર ઘણો ઊંચો છે.

આ ઉપરાંત અભ્યાસ હેઠળ જોવા મળ્યું કે આ સામુદાયમાં ધાર્મિક માન્યતાઓ, શ્રધ્ધા, અંધશ્રધ્ધા, દેવ–દેવતા, ભૂવા, દોરાધાગા, અન્ય ધાર્મિક કર્મકાંડની પાછળ કેટલાંય પૈસાનો ખર્ચ કરતાં હોય છે. આમ, નિરક્ષરતા, ગરીબી, અજ્ઞાનતા, અંધશ્રધ્ધા, આરોગ્યની સુવિધાનો અભાવ, રોજગારીનો અભાવ, રૂઢિગત પ્રણાલિકાઓ જેવી અનેક સામાજિક સમસ્યાઓ છે. જે હલ કરવા માટેના ઉપયોગી સૂચનો કરવાનો હેતુ છે. આ બાબત પર પુરતું ધ્યાન આપવામાં નહીં આવે તો આ પ્રશ્ન વધુ ગંભીર બનવાની સંભાવના છે. તેથી અભ્યાસનાં તારણો માછીમાર સમુદાયની અનુકુલનની સમસ્યાઓ સમજવામાં ઉપયોગી બની શકશે.

પ્રસ્તુત અભ્યાસ દ્વારા વ્યકિતત્વ લક્ષણોના માપન દ્વારા માનસિક સ્વાસ્થ્ય અને સમાયોજનનો આધાર બને છે. માછીમારોની વ્યવસાય સામેલગીરી પણ તેમનો પ્રાણ માનવો જોઈએ. તેમ સંશોધકની નમ્ર માન્યતા છે. કારણ કે તેમનું સમગ્રજીવન આ વ્યવસાય સાથે જોડાયેલું છે. તે આ વ્યવસાય બદલવાની તૈયાર બહુ ઓછી બતાવે છે.વ્યકિત પોતાના વ્યવસાય કાર્ય દ્વારા આત્મગૌરવની જરૂરિયાતને સંતોષવાનો પ્રયત્નો કરે છે. વ્યકિતનો વ્યવસાય

પ્રત્યેનો કેટલો માનસિક લગાવ છે તે તેમને વ્યવસાય સંતોષ અપાવે છે. તેમજ તેમને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી પણ અપાવે છે. મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીનો ખ્યાલ કેન્ટ્રીલ વિકસાવ્યો છે. એ ખ્યાલ જેને એક જ્ઞાનાત્મક અનુભવ તરીકે માનવામાં આવ્યો હતો. કેન્ટ્રીલના મતે જો કોઈ પરિવર્ત્યોની વ્યકિતને સંતોષ વધુ થાય તો તેને (   ) ના નિર્દેશ તરીકે ગણવામાં આવે છે. આ સમુદાયને જો તેના વ્યવસાયમાંથી જો વધુ સંતોષ પ્રાપ્ત થાય તો તેને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીનું નિર્દેશ ગણી શકાય. વ્યવસાય સામેલગીરીમાં વ્યકિતનું કાર્ય સાથેનું તાદાત્મ્ય જોડાયેલું છે. જે તેમને એક મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી પણ આપે છે.

આ ક્ષેત્રે સમાજશાસ્ત્ર, અર્થશાસ્ત્ર, નૃવંશશાસ્ત્રમાં માછીમારોનો અભ્યાસ જુદા જુદા દૃષ્ટિબિંદુથી થયો છે. પરંતુ મનોવૈજ્ઞાનિક દૃષ્ટિબિંદુથી આ ક્ષેત્ર વણ ખેડાયેલું છે. માટે મનોવૈજ્ઞાનિક બાબતોને ધ્યાનમાં લઈ આ અભ્યાસ હાથ ધરેલ છે. જે દ્રારા મનોવિજ્ઞાનના સૈધ્ધાંતિક વિકાસમાં તેમજ વ્યવહારિક ક્ષેત્રે સમસ્યાઓને સમજવામાં ખૂબજ ઉપયોગી બની શકે.

પ્રસ્તુત સંશોધન દ્વારા સરકારશ્રીની નજર ખોલવાનો અને આ ક્ષેત્રે ધ્યાન દોરવાનો નમ્ર પ્રયાસ છે. સાંપ્રત સમયમાં દરિયાઈ બોર્ડરના પ્રશ્ને પાકિસ્તાન દ્રારા આ સમુદાય ખૂબજ યાતનાઓ ભોગવે છે. દર વર્ષે કેટલાંય માછીમારોને પાકિસ્તાનના કોસ્ટલગાર્ડ પકડી જાયછે. અને કેટલાં વર્ષ સુધી જેલમાં પાકિસ્તાનમાં પૂરે છે. ત્યાં તેમને શારીરિક અને માનસિક ત્રાસ પણ ખૂબજ આપે છે. આ બધાંને ખલાસી કહે છે. તે ખલાસી છુટીને કેટલાં વર્ષ પછી ઘરે આવે છે ત્યારે જીવવાની હાલત એને કફોડી થઈ જાય છે. પાછળ તેના કુટુંબીજનોની હાલત પણ ખરાબ બને છે. તો જો આનું નિવારણ માટે કેન્દ્રીય કક્ષાએ પ્રયત્ન થવા જરૂરી છે. બીજું કે અત્યાર સુધી આ વ્યવસાયને કરમુકિત આપવામાં આવતી. જે આ વર્ષે કર લાદવાનું નકકી કર્યું છે. એક બાજુ છેલ્લાં પાંચ વર્ષથી આ ધંધામાં મંદી છે. મંદીનું કારણ દરિયામાં મત્સ્ય ઉત્પાદન ઓછું

છે. અને બીજું કેન્દ્ર સરકાર વિદેશી કંપનીઓને માછીમારી કરવા માટેના પરવાના આપે છે. તેની પાસે આધુનિક યંત્ર હોવાથી નાનામાં નાની માછલીને જાળમાં પકડી લે છે. જેથી મત્સ્ય ઉત્પાદન ઘટે છે. કેરોસીન, ડીઝલ અને પેટ્રોલ જેવા ઈંધણના વધતા જતાં ભાવથી પણ આ વ્યવસાય પર અસર પડે છે. સરકાર દ્વારા આપવામાં આવતી સબસીડીઓ પણ હાલ બંધ છે. આમ અનેક પ્રશ્નની બાબતે સરકાર સામે લડત આપે છે. ઉપવાસ પર ઉતરે છે. આંદોલનો પણ કરે છે. રાજય સરકાર અને કેન્દ્ર સરકાર આ બાબતે ધ્યાન દે તે જરૂરી છે. ગુજરાત સરકારશ્રી અને કેન્દ્ર સરકારશ્રી મત્સ્યદ્યોગ ખાતા દ્રારા માછીમાર લાભાર્થીઓને મળવાપાત્ર લાભો આપે જેનાથી તેના સામાજિક, આર્થિક, સ્થિતિમાં પ્રગતિ થાય. જેવી કે શિક્ષણ, આરોગ્ય, પાણી, વિજળી, ટપાલ, ટેલીફોન, બસ સેવા, વગેરે સેવાઓ વિકસાવવી જોઈએ.

આમ, સમગ્ર રીતે જોઈએ તો નીચે મુજબના ક્ષેત્રે અધ્યયનની અગત્યતા છે.

( ) માચ્છીમારના વ્યકિતત્વ વિકાસ માટે

( ) સામાજિક ક્ષેત્રે સ્વસ્થ નાગરિક ઘડતર માટે

( ) મત્સ્ય ઉદ્યોગના વિકાસ માટે

( ) મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને માનસિક સ્વાસ્થ્ય માટે

( ) સમાયોજનના સંદર્ભમાં

અધ્યયનની મર્યાદાઓ

સામાજિક વિજ્ઞાનોના સંશોધનમાં હંમેશા ભૌતિક વિજ્ઞાનો જેટલી ચુસ્ત વસ્તુલક્ષિતા સંભવી શકતી નથી. સંપૂર્ણ મર્યાદા રહિત સંશોધનો ભાગ્યેજ સંભવી શકે છે. આથી પ્રસ્તુત અધ્યયનમાં જે કેટલીક મર્યાદાઓ રહી જવા પામી હતી તેના નિર્દેશો નીચે પ્રમાણે કરવામાં આવ્યા છે.

( ) પ્રસ્તુત અધ્યયનમાં પસંદ કરાયેલા નિદર્શ માત્ર જૂનાગઢ જીલ્લામાં વસતા માછીમારો પૂરતો અભ્યાસ સિમિત છે. તેથી પ્રાપ્ત થયેલા પરિણામોનું વ્યાપક સામાન્યીકરણ થઈ શકે નહીં.

( ) માહિતી પત્રક માટે ઉપયોગમાં લીધેલ વ્યકિતત્વ માપન સંશોધનિકા અને વ્યવસાય સામેલગીરી તુલા ઉપર તેમના ઘટકવાર જુદા જુદા ગુણાકનો પણ મળતા હતાં. પરંતુ અહીં માત્ર સમગ્ર આંકને ધ્યાનમાં લઈને અધ્યયન કરવામાં આવ્યું છે. ઘટકના પ્રાપ્તાંકોને લક્ષમાં રાખીને આંકડાશાસ્ત્રી પૃથક્કરણ કરેલ નથી.

( ) સામાન્ય રીતે સ્વીકૃત પ્રણાલિકા પ્રમાણે પુરા વિસ્તારનો અભ્યાસ કરવો શકય ન હોવાથી પ્રતિનિધિત્વ ધરાવતા એકમોની પસંદગી કરી ઊંડો અભ્યાસ કરવામાં આવ્યો છે.

( ) આ ક્ષેત્રમાં મનોવૈજ્ઞાનિક દ્રષ્ટિબિંદુથી ઓછા અભ્યાસ થયેલ હોવાથી સંદર્ભ સાહિત્યની અગવડતા ઊભી થઈ છે.

( ) વ્યકિતગત માહિતીપત્રક પર દર્શાવેલા બધાજ પરિવર્ત્યોને અભ્યાસમાં સાંકળેલ નથી.

પરંતુ ચોક્કસ વ્યકિતગત સામાજિક પરિવર્ત્યોને જ અભ્યાસમાં સાંકળવામાં આવેલ છે.

( ) ઉત્તરદાતાઓ નિરક્ષર અને શંકાશીલ હોવાથી પ્રશ્નાવલિ દ્વારા માહિતી એકત્ર કરવામાં ઘણી મુશ્કેલીઓ ઊભી થયેલ.

( ) સંશોધન અંગેની માહિતી પ્રત્યુત્તરદાતા પાસેથી એકજ દિવસે એકજ બેઠકમાં એકી સાથે બધાની એકઠી થઈ નથી.

( ) માછીમારોના વ્યકિતત્વ લક્ષણો માપન સંશોધનિકા, મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી સંશોધનિકા અને વ્યવસાય સામેલગીરી તુલા પર પ્રાપ્ત થયેલા પ્રાપ્તાંકો વ્યકિતગત વિચાર પ્રત્યક્ષીકરણ, વલણો અને માન્યતાઓ પર આધારીત છે.

( ) માહિતી એકત્રીકરણ માટેના સાધનોમાં વ્યકિતત્વમાપન સંશોધનિકા અને વ્યવસાય સામેલગીરી તુલા સંશોધનિકા એ પાયલોટ સર્વે કર્યા બાદ સ્વરચના કરી છે. જેની વિશ્વસનિયતા નાના નિદર્શ (૧૨૦) પરથી પ્રસ્થાપિત કરેલ છે.

( ) પ્રસ્તુત સંશોધનની આંકડાકીય ગણતરી સંશોધકે હાથે કરી નથી. પરંતુ કોમ્પ્યુટરમાં કરાવેલ છે.

પ્રસ્તુત અભ્યાસના પ્રકરણોનું આયોજન

પ્રકરણ – : વિષયપ્રવેશ

સંશોધિકા એક અધ્યાપિકા હોવાથી પોતાના વિષય મનોવિજ્ઞાનમાં કંઈક સંશોધન કરવાની ખૂબ જ ઈચ્છા હોવાથી અનેક દ્રષ્ટિકોણથી વિચાર કરી માર્ગદર્શક સાથે ચર્ચા વિચારણા કરી પ્રસ્તુત અભ્યાસ હાથ ધરેલ છે. મનોવૈજ્ઞાનિક દ્રષ્ટિકોણથી આ અભ્યાસ વણખેડાયેલો છે. વિષય પસંદગી પછી અધ્યયનની ઐતિહાસિક ભૂમિકા મેળવવામાં આવી અને વિષયને અનુરૂપ હેતુઓ નક્કી કરવામાં આવ્યા ત્યારબાદ અનુરૂપ સંશોધન માટેની શૂન્ય ઉત્કલ્પના નકકી કરવામાં આવી. ત્યારબાદ ત્રણ પરિવર્ત્યો, વ્યકિતત્વલક્ષણો, મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીરીની સમજૂતિ, અભ્યાસની અગત્યતા અને પ્રસ્તુત અભ્યાસની મર્યાદાઓ અને પ્રકરણના આયોજનની રજૂઆત થયેલ છે.

પ્રકરણ – : સંશોધન સાહિત્યની સમીક્ષા

આ પ્રકરણમાં સંશોધકે ભૂતકાળમાં થયેલા સંશોધનો અને તેના વૈજ્ઞાનિક સાધનોનો ચિતાર આપ્યો છે. વ્યકિતત્વલક્ષણો, મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી, અને વ્યવસાય સામેલગીરી માટે જુદા જુદા અભ્યાસોનું ખૂબજ ઊંડાણપૂર્વક અધ્યયન કરેલ છે તેમજ સંબંધ સંશોધન સાહિત્યની તપાસ અને સમીક્ષા કરવાનો નમ્ર પ્રયાસ સંશોધકે કરેલ છે. આ સમીક્ષા પૂર્વે થયેલાં સંશોધનોનાં અવકાશનો પણ ઉલ્લેખ કરેલ છે. તેમજ વ્યકિતત્વલક્ષણ મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીની સૈધ્ધાંતિક સમજૂતી પણ આપી છે. આ માટે સંસ્થામાંથી

અભ્યાસો મેળવી આ અંગ્રેજી અભ્યાસોનું ગુજરાતીમાં અનુવાદ કરી જરૂરી અભ્યાસો બીજા પ્રકરણમાં દર્શાવેલ છે.

પ્રકરણ – : સંશોધન યોજના, પ્રક્રિયા અને પૃથક્કરણની પધ્ધતિ

ત્રીજા પ્રકરણમાં સંશોધન યોજના, સંશોધનની સમષ્ટિ, પ્રસ્તુત સંશોધનના નિદર્શ તેમજ સંશોધનના સાધનોમાં, વ્યકિતગત માહિતીપત્રક, વ્યકિતત્વલક્ષણ માપન, સંશોધનિકા, મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી સંશોધનિકા અને વ્યવસાય સામેલગીરી તુલાનો ઉપયોગ કર્યો છે. તુલાનું મહત્ત્વ તેની વિશ્વસનિયતા યથાર્થતા દર્શાવવામાં આવી છે. માહિતી એકત્રિત કરવા માટેનું આયોજન અને તેનો અમલ તથા મેળવેલ માહિતીનું કેવી રીતે પૃથક્કરણ કરવામાં આવશે તેનું અર્થઘટન તેમજ આંકડાકીય માહિતીનો અભ્યાસ પણ કર્યો છે.

પ્રકરણ – : સંશોધનનું પૃથક્કરણ, અર્થઘટન અને પરિણામ ચર્ચા

આ પ્રકરણમાં જુદા જુદા કોષ્ટકો દ્વારા સ્વતંત્ર અને આધારિત પરિવર્ત્યોના નમૂના પ્રમાણે ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે. શૂન્ય ઉત્કલ્પનાની

કસોટી દ્રારા ચકાસણી કરવામાં આવી છે. (''ટી– કસોટી, સહસબંધ તથા એફ–કસોટી મારફત પરિક્ષણ કરવામાં આવ્યું. જેમાં એફ–કસોટીમાં એકમાર્ગીય વિચરણ પૃથ્થકરણ, ઘટક વિચરણ પૃથ્થકરણ દ્વારા પરિણામનું પૃથ્થકરણ કર્યુ છે. અલગ અલગ પરિણામની ચર્ચા આંકડાકીય ગણતરી દ્વારા કરવામાં આવી છે.

પ્રકરણ – : સંશોધન સારાંશ, મર્યાદાઓ, અને ભાવિ સંશોધન માટેના સૂચનો

પાંચમાં પ્રકરણમાં અંતે અટકળોના અનુસંશોધનો તેમજ સંશોધનો તેમજ સંશોધનના ઉદ્દેશ્યના સંદર્ભમાં સંશોધનનો સાર નિચોવવાનો પ્રયાસ કર્યો છે. સંશોધનનો સાર અને તેના તારણો સચોટરૂપે રજૂ કર્યા છે. આંકડાશાસ્ત્રીય પધ્ધતિ દ્રારા પરિણામો તારવેલા છે. સાથે જ વ્યકિતત્વલક્ષણો, મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીરી વગેરેના મળેલ પરિણામોના કારણોને અનુરૂપ સૂચનો કરેલા છે તેમજ આ અભ્યાસની મર્યાદા અને ભાવિ સંશોધન માટેના સૂચનો રજૂ કર્યો છે. બધા પ્રકરણોનાં અંતે માહિતી સભર સંદર્ભ સૂચિ આપવામાં આવી છે. તેમજ જરૂરી પરિશિષ્ટો રજૂ કર્યા છે. સંબંધ સંશોધનિકાઓ પણ જોડી છે.

પ્રકરણ – 2
સંશોધન સાહિત્યની સમીક્ષા

પ્રાસ્તાવિક

અગ્રવાલ જણાવે છે કે "સંદર્ભ સાહિત્યનો અભ્યાસ સંશોધનને વ્યાખ્યાયિત કરવા માટે અને તેની મર્યાદા બાંધવા માટે ખૂબ જ જરૂરી છે."

આમ કોઈપણ સંશોધક સૂક્ષ્મમાં સૂક્ષ્મ અભ્યાસ કરવાનું વલણ ધરાવે છે. તો તેવા અભ્યાસ કરવાને પુરી શકયતા રહેલી છે.

આ માટે કોઈપણ સંશોધકને સંદર્ભ સાહિત્યની અનિવાર્યતા એ હેતુથી ઊભી થાય છે કે આ સાહિત્ય દ્વારા તેને પોતાના અભ્યાસનો સ્પષ્ટ ચિતાર મળી રહે છે. અને તેથીજ કાર્ય શરૂ કરતાં પહેલાં પોતાના વિષયને લગતા કાર્યોથી પરિચિત થવું આશીર્વાદરૂપ થઈ પડે છે. કોઈપણ સંશોધનની શરૂઆત તેના સંદર્ભ સાહિત્યના પરિપ્રેક્ષ્યમાં તપાસવાથી આપણને જે તે વિષયમાં થયેલા સંશોધન અંગે માહિતી મળે છે. જેને સંશોધનની પરિભાષામાં "   " કહેવામાં આવે છે. દેસાઈ અને દેસાઈ જણાવે છે કે "કોઈપણ સંશોધન શૂન્યાવકાશમાં થતું નથી. બીજાની સંકલ્પનાઓ અને સિધ્ધાંતો આપણાં માટે માર્ગદર્શક બને છે."

સંશોધક જે વિસ્તારમાં આ કાર્ય કરે છે તે વિસ્તારમાં આવા કોઈ સંશોધન થયા હોય તો બિનજરૂરી પુનરાવર્તન ન થાય તેની ખબર પડે છે. વળી, પુનરાવર્તનની જરૂર છે કે કેમ તેનો પણ ખ્યાલ આવે છે. તેમજ આવા સંશોધનને લગતા કાર્યમાં કોઈ ક્ષતિ રહેલી હોય તેને શોધી તે નિવારવા શકય પ્રયાસ હાથ ધરાય છે. પ્રયોજકને પોતાના અભ્યાસની દરેક પ્રક્રિયા માટે માર્ગદર્શન મળી રહે છે.

અગાઉ સંશોધન થઈ ગયા હોય તો તે સંશોધનનાં તારણો લાવી પ્રયોજક પોતાના વિષયને વધારે આધારભૂત રીતે ઉલલેખી શકે છે. આથી સંદર્ભ સાહિત્યની અગત્યતા દર્શાવી શકાય સંદર્ભગ્રંથની મદદ દ્વારા બિનજરૂરી સમય, શકિત અને નાણાનો વ્યય અટકાવી શકાય છે. સમસ્યા પરત્વે વૈજ્ઞાનિક દ્રષ્ટિબિંદુ પણ કેળવાય છે. અગાઉ થયેલા સંશોધનની દિશા નકકી કરવા પૂર્વે થયેલા સંશોધનો અંગેના સાહિત્યનું અધ્યયન કરવું અનિવાર્ય બની રહે છે.

સંશોધક કોઈપણ સંશોધન કરતા પહેલા અગાઉ થઈ ગયેલા અભ્યાસનું વાંચન કરે છે. ઘણીવાર એવું બને છે કે આ સાહિત્ય સંદર્ભ અભ્યાસ દ્વારા એવી માહિતી પ્રાપ્ત થાય છે કે સંશોધન માટે નવા માર્ગ પ્રસ્તુત કરે છે.

પૂર્વે થયેલા સંશોધન સાહિત્યની તપાસનું મહત્ત્વ

પૂર્વે થયેલા સંશોધનો સંશોધકને ઘણી રીતે માર્ગદર્શક થઈ પડે છે. અને ઘણી રીતે સહાયક બને છે. સંશોધનમાં ઝુકાવનારા શિખાઉ સંશોધકો ઘણીવાર એવા ભ્રમમાં મહાલતા હોય છે કે પોતે તદ્દન મૌલિક અને અત્યંત અપૂર્વ કહેવાય તેવું સંશોધન કાર્ય હાથ ધરી રહ્યા છે. પણ સંદર્ભ સાહિત્યની તપાસ તેમની ભ્રમણા ભાંગે છે. વળી સાહિત્યની તપાસ નવા સંશોધકને સંશોધનની વિવિધ પ્રક્રિયા અને પાસાંઓ અંગે પ્રત્યક્ષ શિક્ષણ આપે છે. સંશોધનશાસ્ત્રની કેવળ બૌધ્ધિક માહિતી સંશોધન ઉપાડવા માટે પૂરતી માર્ગદર્શક બનતી નથી. સંશોધકે કયા પગલા ભરવાના હોય છે, કેવી રીતે કેટલા તબકકે લેવા પડે છે. ઘણી બધી સંભવ્ય ક્ષતિઓ અને ભૂલોથી સાવધ રહેવું પડે છે. તે બધાની ઉદાહરણ સહિત સમજ અને પ્રતિતી તેને પૂર્વે થયેલા સંશોધનોની સમીક્ષામાંથી સાંપડે છે.

પૂર્વે થયેલા સંશોધનની તપાસ સંબંધ પરિબળો અસંખ્ય પરિવર્ત્યો અને સંશોધનના વિશિષ્ટ તારણો પુષ્કળ માહિતી પૂરી પાડે છે. ઘણીવાર તો સંશોધનની વ્યાખ્યા એવી કરવામાં આવે છે કે "સંશોધન એટલે પૂર્વજ્ઞાનમાં

ખૂટતી કડી પૂરવી તે." ( ) એટલે એ દ્રષ્ટિએ પણ સંશોધકે કયા પરિવર્ત્યો વિષે કામ કરવું જરૂરી છે તેની જાણ પૂર્વ તપાસ તેને આપી શકે છે. ઘણીવાર આ સંબંધ સાહિત્યની સમીક્ષા સંશોધકને કયા પરિવર્ત્યો અંગે કેટલું ગહન અધ્યયન જરૂરી છે. તેની માહિતી પુરી પાડે છે.

વળી, મનમાં ઉગ્રતા સાથે વિના ખર્ચે કોઈ સંશોધન થતું નથી તેના માટે શકિત નાણા અને સમય ખર્ચવા પડે છે. એટલે એ ખર્ચ વ્યય ન જાય તેની સંશોધકે કાળજી રાખવી પડે છે. પૂર્વ સાહિત્યની તપાસ કર્યા વિના સંશોધનમાં ઝુંકાવનારનું કાર્ય નિરર્થક પુરવાર થાય છે. એટલા માટે એવું નિરર્થક પુનરાવર્તન ટાળવા માટે પણ સંશોધકે પૂર્વ સંશોધનની તપાસ કરવી આવશ્યક છે.

સંશોધનકર્તા જયારે તેના સંશોધન વિષયનાં સંદર્ભ સાહિત્યનું અધ્યયન કરે છે. ત્યારે તેને તે વિષયમાં થયેલા સંશોધન વિષે માહિતી મળે છે. આ રીતે સંદર્ભ સાહિત્યનું વાંચન કરવાથી સંશોધકને પોતે જે વિષય પર સંશોધન કરે છે. તેમાં કેટલું કાર્ય થયું અને કેટલું કાર્ય બાકી છે તથા પોતાને સંશોધન કઈ દિશામાં કરવું તેનો ખ્યાલ આવે છે.

જે વિષય અંગે અગાઉ કોઈક ખેડાણ થયું હોય તેમાંથી જ નવું નવું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી શકાય કોઈ પણ સંશોધન શૂન્યમાંથી શરૂ થતું નથી. પરંતુ ભૂતકાળ માં થયેલા સંશોધનમાંથી જ ઉદ્‌ભવે છે. પૂર્વના સંશોધનનું વાંચન, મનન અને ચિંતન એટલા માટે જરૂરી છે કે પ્રસ્તુત સંશોધનની વિભાવનાઓ અંગે અન્ય વિધ્વાનોએ આપેલા ખ્યાલની સ્પષ્ટતા થાય તેવી સંશોધકને પણ આ વિશેનો ખ્યાલ શુધ્ધ થઈને દ્રઢ બને છે.

પૂર્વે સંશોધનને પડકાર

વ્યકિતના નિર્ણયો ઉપર પણ સામાજિક ધોરણોનો પ્રભાવ પડયો હોય છે. શેરીફના અભ્યાસમાં એવું તારણ આવ્યું હતું કે વ્યકિત જૂથમાં હોય ત્યારે તેના નિર્ણયો પર જૂથની અસર પડે છે. એશ નામના સંશોધકે પડકાર ફેંકયો એશે સંશોધનની પ્રાયોગિક પ્રક્રિયા વિશે શંકા કરી તેણે જણાવ્યું કે પ્રસ્તુત પ્રયોગમાં જૂથ કરતા પ્રયોગ વિધિની અસર હતી શેરીફના પ્રયોગમાં જે પરિવર્ત્ય રજૂ કરવામાં આવ્યા હતા તે સંદિગ્ધ હતા. શેરીફ અંધકારમાં રાખેલ પ્રકાશ બિંદુઓની ગતિશીલતા વિશે પ્રયોગપાત્રોએ નિર્ણય આપવાનો હતો. 'એશે' જણાવ્યું હતું કે આ પરિવર્ત્યો સંદિગ્ધ હતા તેથી વ્યકિતને નિર્ણય કરવામાં મુશ્કેલી જણાતી હતી. વ્યકિત સમક્ષ સ્પષ્ટ પરિવર્ત્યો રજૂકરવામાં આવે તો તે જૂથને અનુરૂપ નિર્ણય આપે નહીં. પરંતુ વ્યકિતગત નિર્ણય આપી શકે છે. શેરીફના આ સંશોધન સામે એશે પડકાર ફેંકયો હતો કે શેરીફના સંશોધનમાં પરિવર્ત્યો સ્પષ્ટ ન હતા વસ્તુલક્ષી સંકેત દ્રારા સંશોધન કરવામાં આવે તો પ્રયોગપાત્રો વ્યકિતગત નિર્ણય આપી શકે.

એશે વસ્તુલક્ષી સંકેત આપીને ફલિત કર્યુ કે   નિર્ણયો પર જૂથની અસર ન હતી. જયારે બાકીના   ના નિર્ણયો પર જૂથની અસર ચાલુ રહી હતી.

પૂર્વે સંશોધનમાં કાર્ય કરતી પ્રક્રિયાની વધુ સ્પષ્ટતા

પૂર્વેના સંશોધનની સમીક્ષા કરવાથી પરિણામોને પડકાર ફેંકવા કરતાં જે પ્રક્રિયાથી પરિણામો મેળવવામાં આવ્યા હોય તે પ્રક્રિયા સ્પષ્ટ હોતી નથી તે પ્રક્રિયાની વધુ સમજૂતિ આવશ્યક છે. સંશોધનના પરિણામો પર વિવિધ ઘટકો એકબીજા સાથે સંકળાયેલા હોય છે. તેથી કયા ઘટક પરિણામ માટે જવાબદાર છે તે નકકી થતું નથી. આ પ્રકારની અસ્પષ્ટતા હોય છે. ત્યારે નવું સંશોધન કરીને પરિણામ પ્રાપ્ત કરવાથી કયો ઘટક પરિણામ માટે જવાબદાર છે તે શોધી શકાય છે.

પૂર્વે સંશોધનનું પુનરાવર્તન કરી તેનું સમર્થન મેળવવું

કોઈપણ સંશોધનનું પુનરાવર્તન થવું જોઈએ સામાજિક સંશોધનમાં પૂર્વગામી સંશોધનનું જે પૂનરાવર્તન કરવામાં આવે છે તે એના એજ સ્વરૂપમાં હોતું નથી. પરંતુ થોડા ઘણાં સુધારા સાથે પુનરાવર્તન કરવામાં આવે છે. પૂર્વેના સંશોધનની પધ્ધતિ અને નિદર્શનું કદ સમાન અથવા ફેરફાર કરી સામાજિક દ્રષ્ટિએ જે સમસ્યા વધારે મહત્વની ગણાય છે તેનું પુનરાવર્તન કરી ફરીથી સંશોધન કરી શકાય છે. અને ત્યારે તે પૂર્વેનું સંશોધન સાહિત્ય પછીના સંશોધનમાં ઉપયોગી બને છે. તેથી તે વધારે ચોકસાઈથી સંશોધન કરી શકે.

એક ક્ષેત્રમાં જે પરિવર્ત્ય સંબંધો જોવા મળ્યા હોય તે સંબંધોની તપાસ કરતું સંશોધન

અહીં સંશોધનનો હેતુ મૂળ સંશોધનને સમર્થન આપવાનો તેની સ્પષ્ટતા કરવાનો કે તેમાં સુધારા કરવાનો હોતો નથી પરંતુ પૂર્વગામી સંશોધનના બંધારણમાં કે તેની વિગતોમાં પરિવર્તન લાવવામાં આવે તો તેની શી અસર થાય છે, તે જાણવાનો હેતુ હોય છે. પહેલા સંશોધનમાં જે પરિવર્ત્ય સંબંધ જોવા મળતા હોય તે પરિવર્ત્ય સંબંધોની ચકાસણી કરવા માટે નવું સંશોધન કરવામાં આવે છે.

અનઅપેક્ષિત પરિણામોના કારણો જાણવા માટે થયેલા સંશોધનો

કોઈપણ ઉત્કલ્પના માટે કે સમસ્યા માટે જે પરિણામોની ધારણ કરેલી હોય તેમાં નિષ્ફળતા મળે છે. તેના પરિણામોને લીધે નવા સંશોધને પ્રેરણા મળે છે.

હાર્લો અને તેના સાથીદારોએ પ્રેમ વંચિતતાની વાનર બાળ પર શી અસર થાય છે તે જાણવા માટે પ્રાયોગિક સંશોધન કર્યુ હતું. પ્રસ્તુત સંશોધનની ધારણ એવી હતી કે વાનર બાળકને માતાના પ્રેમથી વંચિત રાખવામાં આવે તો

એ સૌમ્ય મનોવિકૃતિનો ભોગ બનશે. બચ્ચાઓને બાલ્યકાળમાં પ્રેમવિહોણી કૃત્રિમતા સાથે ઉછેરવામાં આવ્યા હતાં. છતાં પણ હાર્લોની ધારણા પ્રમાણે તેઓ સૌમ્ય મનોવિકૃતિના ભોગ બન્યા ન હતા. આ પરિણામ હાર્લોની અપેક્ષા કરતાં તદ્ન જુદું હતું. બીજા સંશોધનમાં વાનર બાળને જન્મથી જ અન્ય વાનરોના સંપર્કથી વિમુખ રાખવામાં આવ્યા હતા. આ સંશોધનની ધારણા હતી કે તેઓમાં વિકૃત વર્તન વિકાસ પામશે. પરંતુ આ બચ્ચાઓ જયારે પુખ્ત બન્યા ત્યારે સૌમ્ય મનોવિકૃતિના લક્ષણ જોવા મળ્યા ન હતાં.

આમ, સંશોધનમાં આ બન્ને દ્રષ્ટાંતોમાં સંશોધની અપેક્ષા કરતાં પરિણામ તદ્ન જુદું આવ્યું હતું. આ નિષ્ફળતા નવા સંશોધનની પ્રેરણા પૂરી પાડે છે. અને આ અંગે ઘણા નવા સંશોધન પણ થયા છે.

એક સમસ્યામાં વિકાસ પામેલી સંશોધનની પ્રયુકિત બીજી જુદી સમસ્યામાં ઉપયોગ લઈ શકાય

કોઈપણ એક પૂર્વગામી સંશોધનમાં સંશોધનની વિશિષ્ટ પ્રયુકિતનો ઉપયોગ થયો હોય છે. આ પ્રયુકિતને બીજા સંશોધનમાં પ્રયોજી શકાય છે. 'એશ' નામના મનોવૈજ્ઞાનિકે જૂથના દબાણની નિર્ણય પર શી અસર થાય છે. તેનો અભ્યાસ કર્યો હતો. તે પછી એ પ્રયુકિતને ધ્યાનમાં લઈને અસંખ્ય અભ્યાસો થયા હતા.

આમ, આદર્શ પરિસ્થિતિ તો એ છે કે, સંશોધકે પોતાના કાર્યના આરંભે સંબંધિત સાહિત્યની સમીક્ષા તૈયાર કરી લેવી જોઈએ. તો જ પોતાના કાર્યનો આધારભૂત રસ્તો તૈયાર થાય.

આ ઉપરાંત સંશોધક સંદર્ભ સાહિત્યનું અધ્યયન કરે છે. ત્યારે તેને જે તે વિષય પર કેટલું ખેડાણ થયેલું છે ? કયા સામાજિક કાર્યો પર અભ્યાસ કરવાની જરૂર છે એ અંગે સ્પષ્ટ દિશા મળી આવે છે. તેમજ વ્યવહારમાં જેની

જરૂર છે તેના પર વધારે ધ્યાન રાખી તે સમસ્યા નકકી કરી આગળ વધારી શકાય છે. અને સફળતા મેળવી શકાય છે.

જે કાંઈ સંશોધન અગાઉ થયેલા છે. તેનું ક્ષેત્ર સીમિત હોય છે. આથી બીજા ક્ષેત્રની શરૂઆત પણ કરી શકાય છે. આ ઉપરાંત દેશ, કાળ, પરિસ્થિતિમાં સંશોધકો બદલતા હોય છે. આથી સંદર્ભ સાહિત્ય આ માટેનું મોડલ (ક્રિયાત્મક માળખુ નકકી કરવામાં મદદરૂપ બને છે. અને જે તે ક્ષેત્રમાં કાર્ય કરવું જરૂરી છે કે નહીં તે પૂર્વ સંબંધિત સાહિત્ય દ્વારા નકકી કરી શકાય છે અને જરૂરી હોય તો ખૂટતી માહિતી માટે જે કંઈ કાર્ય કરીએ છે તેના માટે કાર્ડિયોગ્રામ નકકી કરવામાં મદદરૂપ બને છે.

વ્યકિતત્વનું સૈધ્ધાંતિક મહત્વ

સામાન્ય માણસ તો એમ સમજે છે કે એક વ્યકિતની બીજી વ્યકિત, ઉપર જે છાપ પડે છે તે સામાજીક ઉદ્દીપન મૂલ્યને જ 'વ્યકિત' કહેવાય. પરંતુ મનોવૈજ્ઞાનિકોના મતે પ્રત્યેક વ્યકિતને પોતાનું આગવું વ્યકિતત્વ છે જ જે બીજા કરતાં અલગ છે તે ધારો કે ગમે તે હોય, શિક્ષક હોય, વકીલ હોય, ડોકટર હોય કે પછી આપણાં વડાપ્રધાન ડૉ.મનમોહનસિંઘ હોય કે પછી રુગ્ણાલયમાં રહેતા પોતાની જાતને વડાપ્રધાન માનતા તીવ્ર મનોવિકૃતિથી પીડાતી વ્યકિતને પણ પોતાનું વ્યકિતત્વ છે જ. આમ વ્યકિતત્વ એ કાંઈ અજબ વસ્તુ નથી કે જે કેટલાકની પાસે હોય અને કેટલાકની પાસે ન હોય છતાં વ્યકિતત્વ અજબ એટલા માટે છે કે એક વ્યકિતત્વ કરતાં તે બીજું વ્યકિતત્વ તદ્દન ભિન્ન છે સાચું ખરાબ, સાચું ખોટું આમ દુનિયાની તમામ વ્યકિત વસ્તુ કે પરિસ્થિતિનો તેમાં સમાવેશ થાય છે. દા.ત. ગાંધીજીના વ્યકિતત્વ વિરુધ્ધ હિટલરનું વ્યકિતત્વ, મધર ટેરેસાનું વ્યકિતત્વ વિરુધ્ધ ડાકુ ફુલનદેવીનું વ્યકિતત્વ. આમ રામ અને રાવણ દરેકની પાસે વ્યકિતત્વ તો છે જ. જે અજબ ગજબ પ્રકારનું છે.

સંદર્ભ : મનોવિજ્ઞાનની મૂળભૂત પ્રક્રિયાઓ

સુંદર દેખાવ, ચારિત્ર્યશીલતા, મહાનતા, ઉચ્ચ, નૈતિકતામાં વિચારનાર, કર્મપ્રધાન, ભકિતપ્રધાન, રાજશી તામસી, સાત્વિકતા દા.ત. મિસવર્લ્ડ ઐશ્વર્યારાય, મધર ટેરેસા, સ્વામી વિવેકાનંદ, મોરારીબાપુ, ગાંધીજી, મીરાબાઈ, ચાણકય, રાજીવ ગાંધી, હિટલર વગેરેની પાસે ખૂબ જ પ્રભાવશાળી વ્યકિતત્વ હતું. માટે તે લોકો આજે પણ આપણાં હૃદયમાં રાજ કરી રહ્યાં છે. પરંતુ ખરેખર ઉપરોકત બાબતોને વ્યકિતને કહેતા વ્યકિતત્વનો એક ભાગ કહીશું. આ કારણે આ એક બૌદ્ધિકશકિત અભિયોગ્યતા, અભિરુચિ, આવડતો તેમજ કુદરતી બક્ષીસરૂપે રહેલા લક્ષણો છે. ટૂંકમાં કોઈને ગમે તેવા ગુણો, ખ્યાલો કે લક્ષણોને વ્યકિતત્વ ન કહી શકાય માટેજ મનોવિજ્ઞાનની જરૂર આપણે ડગલેને પગલે રહે છે.

★ જી. ડબલ્યુ. ઓલપોર્ટ

"વ્યકિતત્વ એટલે વ્યકિતના મનોશારીરિક તંત્રનું એવું ગત્યાત્મક સંગઠન છે જેના લીધે વ્યકિત પોતાના વાતાવરણ સાથે રહીને પોતાની આગવી રીતે સમાયોજન સાધે છે."

આમ, મનોવૈજ્ઞાનિક ઓલપોર્ટ નામ તે વ્યકિત એટલે પોતાના વાતાવરણમાં રહેલાં વિશિષ્ટ તત્વો સાથે સમાયોજન સાધવામાં વ્યકિતમાં રહેલી શારીરિક અને માનસિક બાબતોનું ગત્યાત્મક સંગઠન છે. જે હંમેશા પરિસ્થિતિવશ પરિવર્તન પામે છે. તેને વ્યકિતત્વ કહેવામાં આવે છે.

★ વ્યકિતત્વનાં પ્રકારો

ઘણાં સમયથી વ્યકિતત્વનો વિષય ખૂબજ અટપટો રહ્યો છે. કેટલાંક મનોવૈજ્ઞાનિકો વ્યકિતત્વની સમજૂતી, વ્યકિતત્વના પ્રકાર દ્રારા આપે છે. જીવનની મહાયાત્રા પર ફરતાં આપણે વિવિધ પ્રકારના સ્વાભાવો વ્યકિતઓના પરિચયમાં આવીએ છીએ. વિભાવનાના આધારે વ્યકિતત્વના વિવિધ દૃષ્ટિબિંદુથી પ્રકાર પાડવામાં આવ્યા છે.

અ. હિપોક્રેટીસનું વર્ગીકરણ

હિપોક્રેપ્સ ગ્રીક વૈદ હતો લગભગ વર્ષ પહેલા યુનાન દેશના પ્રસિદ્ધ મહાન વિચાર અને ચિકિત્સક હિપોક્રેટસ સૌપ્રથમ શારીરિક પાસાઓને વ્યકિતત્વ સાથે સાંકળીને અભ્યાસ કર્યો હતો. તેણે શરીરમાં કેટલાક તત્વોના પ્રાધાન્યને આધારે નીચે પ્રમાણે સ્વભાવું નિરૂપણ કર્યું છે.

. **રકતપ્રદાન વ્યકિતત્વ** : આવી વ્યકિતના શરીરમાં બીજા દ્રવ્યોની અપેક્ષાએ લોહી વિશેષ પ્રમાણમાં હોય છે. શરીર લાલાશવાળું ચમકીલું હોય છે. આથી વ્યકિત સ્વભાવે આશાવાદી – ઉત્સાહી આનંદી, ચપળ, ઝડપી કે સ્ફૂર્તિવાળું હોય છે.

. **કફ પ્રદાન વ્યકિતત્વ** : પ્રમાદી, ધીરી અને બેદરકાર હોય છે.

. **કાળુ પિત્તપ્રધાન વ્યકિતત્વ** : સ્વભાવે, ઢીલીઢબ, પોચી, નિરાશાવાદી, હતોત્સાહી.

. **પીળું પિત્તપ્રધાન વ્યકિતત્વ** : આવેગશીલ, ઘમંડી, તુડમિજાજી, અસ્થિર વલણવાળી.

બ. ક્રેશમરનું વર્ગીકરણ

જર્મન મનોચિકિત્સક કેશ્મરે સૌ પ્રથમ શરીરના બાંધાને આધારે સ્વભાવ અને વ્યકિતત્વનું વર્ગીકરણ કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો. આ વર્ગીકરણમાં મુખ્યત્વે અસ્થિ, સ્નાયુ અને ચરબીએ શરીરના ત્રણ અંગો પર આધારિત છે. આ ત્રણ અંગોમાંથી જે અંગનો વિકાસ વધુ થાય છે. તે પ્રમાણે શરીરનું બંધારણ ઘડાય છે. વ્યકિતનું આ શરીરબંધારણ તેના સ્વભાવ અને વ્યકિતત્વને અસર કરે છે.

(મેદ) ચરબી પ્રધાન વ્યકિતત્વ : ચરબીનું પ્રમાણ વધારે હોય છે. સ્વભાવે આનંદી, આરામપ્રિય, ખાવાપીવામાં અત્યંત રસ ધરાવનાર, મિલનસાર, સંતોષી, આળસુ. આવેગ અભિવ્યકિત પર નિયંત્રણ ધરાવતા નથી.

સ્નાયુ પ્રધાન વ્યકિતત્વ : શરીરમાં સ્નાયુનું પ્રમાણ વધારે, સ્વભાવે સાહસિક, સતાપ્રિય, ક્રિયાશીલ, ઉત્સાહી, શકિતશાળી, વર્ચસ્વપ્રિય.

અસ્થિ પ્રધાન વ્યકિતત્વ : શરીરમાં અસ્થિ એટલે હાડકાનું પ્રમાણ વધારે સ્વભાવે અતડા, એકાંતપ્રિય, શરમાળ, વિચારશીલ, આદર્શવાદી, આગ્રહી, આવેગ અભિવ્યકિત પર નિયંત્રણ.

ક. શેલ્ડનનું વર્ગીકરણ

કેશ્મરના વર્ગીકરણ સાથે સમાનતા ધરાવતું બીજું વર્ગીકરણ શેલ્ડને આપ્યું છે. પરંતુ શેલ્ડને કેશ્મર કરતાં વધારે વૈજ્ઞાનિક ચોકકસ રીતે વર્ગીકરણ આપવાનો પ્રયાસ કર્યો છે. તેણે ચાર હજાર યુવાન વ્યકિતઓના આગળથી પાછળથી અંતે બાજુએથી નગ્ન શરીરના ફોટાઓ એકત્રિત કર્યા. શરીરમાં જઠર, સ્નાયુઓ

. બહારસ્તર : પાચનતંત્ર સુવિકસિત હોય છે. સ્વભાવે આરામપ્રિય, શાંતિપ્રિય, ખાવા–પીવાની અને મોજશોખની પ્રવૃતિમાં વધુ રસ ધરાવનાર સામાજિક હોય છે.

. મધ્યસ્તર : સ્નાયુઓનું પ્રાધાન્ય હોય છે. સ્વભાવે ક્રિયાશીલ, શકિતશાળી, સતાપ્રિય, આક્રમક, મહત્વકાંક્ષી, મહેનતુ, સ્પષ્ટ હોય છે.

. આંતરસ્તર : મજજાતંતુઓનું પ્રાધાન્ય – સ્વભાવે વિચારશીલ, અત્યંત લાગણીશીલ એકાંતપ્રિય ઓછું બોલનાર.

ડ. યુગનું વર્ગીકરણ

. અંતર્મુખી વ્યકિતત્વ : પોતાની જાતમાં સૌથી વધુ રસ ધરાવે છે. સંવેદનશીલ, સિધ્ધાંતવાદી, સ્વાર્થી, સ્વમાની

. બહીર્મુખી વ્યકિતત્વ : મૈત્રીપૂર્ણ, વાચાળ હોય છે.

ઈ. આઈઝેન્કનું વર્ગીકરણ

આઈઝેન્કે વ્યકિતત્વ અંગેની પોતાની રજૂઆતને સિધ્ધાંત તરીકે પ્રસ્થાપિત કરી નથી. પરંતુ વ્યકિતત્વના વિવિધ ઘટકોના ખ્યાલ તરીકે જ વર્ણન કર્યુ છે. વ્યકિતત્વના ત્રણ ગુણો છે.

આંતરમુખતા બર્હિમુખતા

મનોવિકૃતિ મંદ મનોવિકૃતિ

ક્ષીણ મનોવિકૃતિ ક્ષીણમનોવિકૃતિ અભાવ

	મંદ મનોવિકૃતિ	
અંતરમુખતા	સામાન્ય વ્યકિતત્વ	બર્હિમુખી
	તિવ્ર મનોવિકૃતિ	

★ વ્યકિતત્વ વિકાસને અસર કરતા પરિબળો

મનોવિજ્ઞાનના વિકાસના પ્રારંભના વર્ષોમાં એક આત્યંતિક અભિપ્રાય અસ્તિત્વમાં હતો. જીવશાસ્ત્રીય પ્રબળ અસર નીચે આ અભિપ્રાય આકાર પામ્યો હતો. એ સમયે એમ માનવામાં આવતું હતું કે વ્યકિતત્વના નિર્ણાયક પરિબળ તરીકે જૈવિય વારસો જ મુખ્ય બાબત છે. એટલે જે દરેક વ્યકિતનું વ્યકિતત્વ અને મળેલા અમુક પ્રકારના વારસાનું પરિણામ છે. આ મંતવ્યના પ્રત્યાઘાતરૂપે પર્યાવરણનું મહત્વ દર્શાવતું મંતવ્ય અસ્તિત્વમાં આવ્યું. માનવીનું જે વ્યકિતત્વ છે તે તેને મળેલ વાતાવરણ કે પર્યાવરણનું પરિણામ છે.

જેમ જેમ મનોવિજ્ઞાનનો વિકાસ થતો ગયો તેમ તેમ સંશોધનની એરણ પર આ બન્ને આત્યંતિક મંતવ્યોને ચકાસવામાં આવ્યા આમાંથી સમજાયું કે વ્યકિતના બધાંજ પાસાઓની સમજુતી માત્ર વારસાગત પરિબળો અથવા માત્ર પર્યાવરણના પરિબળોથી જ આપી શકાતી નથી. પ્રત્યેક વ્યકિતનું પાસું બન્ને પ્રકારના પરિણામો વચ્ચેની આંતરક્રિયામાંથી જ આકાર પામે છે.

ગેરેટ નામના મનોવૈજ્ઞાનિકના મંતવ્ય અનુસાર વ્યકિતત્વને અસર કરતા પરિબળો મુખ્યત્વે બે વિભાગમાં

(૧) જૈવિય પરિબળો

(૨) સામાજિક પરિબળો

કેટલાક વ્યકિતત્વનાં લક્ષણોનાં વિકાસમાં જૈવિય પરિબળો એટલે કે વારસાગત પરિબળો મહત્વનો ભાગ ભજવે છે અને કેટલાક વ્યકિતત્વનાં લક્ષણોના વિકાસમાં સામાજિક પરિબળો એટલે કે વાતાવરણ મહત્વનો ભાગ ભજવે છે. ટૂંકમાં વ્યકિતત્વ એ જૈવિક પરિબળો અને સામાજિક પરિબળોની આંતરક્રિયાનું પરિણામ છે.

( ) જૈવિય પરિબળો

વ્યકિતત્વ પર અસર કરતાં જૈવિક પરિબળોમાં મુખ્યત્વે ત્રણ પરિબળોનો સમાવેશ થાય છે.

( ) અંતઃસ્ત્રાવી ગ્રંથિઓ

વ્યકિતના શારીરિક અને માનસિક વૃધ્ધિ અને વિકાસ પર અસર કરે છે. વ્યકિતના સ્વભાવ, આવેગાત્મક સ્થિતિ, શકિત, સ્ફૂર્તિ વગેરે પર આ ગ્રંથિઓના સ્ત્રાવની અસર જન્માવે છે.

( ) **શરીરનો બાંધો**

શરીરના બાંધામાં વ્યકિતની ઊંચાઈ, વજન, ચહેરાનો દેખાવ, ચામડીનો રંગ, તંદુરસ્તી વગેરે બાબતોનો બાંધાની વ્યકિતત્વ પર આડકતરી રીતે અસર થાય છે.

( ) **જ્ઞાનતંતુઓની રચના**

વ્યકિતને મજજાતંત્ર અને જ્ઞાનતંતુઓ પણ વારસા દ્વારા પ્રાપ્ત થાય છે. મજજાતંત્રની કાર્યક્ષમતા વ્યકિતના વિકાસને ખૂબજ આગળ ધપાવે છે.

( ) **સામાજિક પરિબળો**

વ્યકિતના વિકાસમાં સામાજિક પરિબળો પણ ખૂબજ મહત્વનો ભાગ ભજવે છે. વ્યકિત જન્મથી શરૂ કરીને મૃત્યુ સુધી જીવનમાં એક પછી એક સામાજિક પરિસ્થિતિમાં મુકાય છે. આ પ્રત્યેક પરિસ્થિતિ તેના વ્યકિતત્વને એક અથવા બીજી રીતે અસર કરે છે. વ્યકિતને અસર કરનારા વિવિધ સામાજિક પરિબળોમાં મુખ્યત્વે છ પરિબળોનો સમાવેશ થાય છે.

( ) **કુટુંબ :**

વ્યકિતત્વને ઘડવામાં અસર કરતાં પરિબળોમાં સૌથી મહત્વનું પરિબળ કુટુંબ છે. બાળક સૌપ્રથમ કુટુંબમાં ઉછેર પામે છે. પરિણામે તેના વ્યકિતત્વ પર કુટુંબની વ્યાપક અસર પડે છે.

( ) **શાળાજીવન :**

શાળાની વિવિધ સાંસ્કૃતિક પ્રવૃત્તિઓ પણ તેના વ્યકિતત્વ વિકાસ પર અસર જન્માવે છે.

( ) જાતિય શિક્ષણ :

માતા–પિતા પાસેથી બાળકને જાતિય બાબતો અંગે કેવું જ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય છે. અને માતા–પિતા બાળકની જાતિય પ્રવૃતિઓ અંગે કેવું વલણ અને વર્તન દાખવે છે એ પણ વ્યકિતત્વ વિકાસ પર અસર પહોંચાડે છે.

( ) લગ્નજીવન :

સમાયોજિત લગ્નજીવન જીવનમાં નવો ઉત્સાહ લાવે છે. જયારે બીજી બાજુ દુઃખી અને નિષ્ફળ લગ્નજીવન તેના વ્યકિતત્વ વિકાસને રુંધે છે.

( ) વ્યવસાય :

વ્યવસાયની યોગ્ય રીતે પસંદગી થાય અને વ્યકિત તે વ્યવસાયમાં સફળતાપૂર્વક સમાયોજિત થાય તો તેના વ્યકિતત્વનો વિકાસ થાય છે. જયારે વ્યવસાયિક નિષ્ફળતાને લીધે વ્યકિતત્વ પર દૂરગામી અસર પડે છે.

( ) સંસ્કૃતિ :

આધુનિક મનોવૈજ્ઞાનિકો પણ જણાવે છે કે વ્યકિતના સ્વભાવ, વ્યકિતત્વ અને વર્તન ઘડવામાં સંસ્કૃતિ મહત્વનો ભાગ ભજવે છે.

★ વ્યકિતત્વનાં પાસા કે લક્ષણો

વ્યકિતત્વનો અભ્યાસ જુદા જુદા દ્રષ્ટિકોણથી કરવામાં આવ્યો છે આ દ્રષ્ટિકોણને ધ્યાનમાં રાખીને ત્રણ મુખ્ય સિધ્ધાંત આપવામાં આવે છે. ( ) પ્રકારવાદી સિધ્ધાંત અનુસાર અમુક દ્રષ્ટિબિંદુને આધારે વ્યકિતત્વનું વર્ગીકરણ કરીને તેના પ્રકારો પાડવામાં આવે છે. ( ) લક્ષણવાદીસિધ્ધાંત

અનુસાર વ્યકિતત્વના પાસાં કે વિશિષ્ટ લક્ષણો શોધવામાં આવે છે અને વ્યકિતમાં કયા પ્રકારનાં લક્ષણો કેટલા પ્રમાણમાં છે તે નિરીક્ષણ અને માપન દ્વારા નકકી કરવામાં આવે છે. ( ) સમગ્રતાલક્ષી સિધ્ધાંત અનુસાર વ્યકિતના સમગ્ર અને અદ્વિતિય વ્યકિતત્વને સમજવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવે છે.

વ્યકિતના વ્યકિતત્વના અભ્યાસમાં માત્ર તેના લાક્ષણિક અને વિશિષ્ટ એ વ્યકિતત્વના પાસાઓને અથવા તો વ્યકિતત્વ લક્ષણોને ધ્યાનમાં લેવામાં આવે છે. વ્યકિતત્વના પાસા કે લક્ષણો એ લાક્ષણિક – વિશિષ્ટ વર્તન કરવાની રીતો છે. આ લક્ષણો સાપેક્ષ રીતે સ્થિર છે. જે વારસો અને વાતાવરણ બંને ઉપર આધાર રાખેછે. આ લક્ષણોમાં ફેરફાર થવાની સંભાવના રહેલી છે.

વ્યકિતત્વનાં પાસા કે લક્ષણોને વ્યકિતત્વમાપન કસોટી દ્વારા કે ક્રમાંક માપદંડ પધ્ધતિ દ્વારા માપી શકાય છે.

વ્યકિતમાં આ વિવિધ લક્ષણો રહેલા હોય છે અને આ લક્ષણોનું સંગઠન થઈને વ્યકિતત્વ રચાય છે. બે વ્યકિતઓનાં લક્ષણો ઘણી બધી રીતે મળતા આવી શકે આ બધાં લક્ષણોનું સમગ્ર રીતે સંગઠન તો વ્યકિતએ વ્યકિતએ ભિન્ન ભિન્ન હોય છે. આ સંગઠન ગત્યાત્મક છે.

વ્યકિતત્વમાં કેટલા વિશિષ્ટ વ્યકિતત્વ લક્ષણો કે પાસાઓ હોય છે એ અંગે મનોવૈજ્ઞાનિકોએ સંશોધનને આધારે જુદી જુદી યાદીઓ આપી છે.

ઓલ્પોર્ટ અને આલ્બર્ટ જણાવે છે કે લોકો કેવી રીતે વર્તે છે, વિચારે છે, પ્રત્યક્ષીકરણ કરે છે. લાગણી અનુભવે છે અને પ્રવૃતિ કરે છે તેનું વર્ણન કરવા માટે આપણી ભાષામાં ઉપયોગમાં લેવાતા લગભગ વિશેષણોનો સમાવેશ વેબસ્ટરના શબ્દકોશમાં કરવામાં આવ્યો છે. તેમજ નામો પણ છે જે વ્યકિતત્વ લક્ષણ તરીકે પ્રયોજી શકાય. આ શબ્દોમાં ઘણાંખરા પર્યાયવાચી

અથવા તો લગભગ સમાનાર્થી શબ્દો છે. આવા શબ્દોને દૂર કરવામાં આવ્યા. જયારે કેટલાક શબ્દો ભાગ્યેજ ઉપયોગમાં લઈ શકાય તેવા છે. આવા શબ્દોને પણ દૂર કરવામાં આવ્યો. અંતે જુદા જુદા અર્થવાળા અને વ્યકિતત્વનાં પાસા કે લક્ષણો સૂચવતા શબ્દો શોધી કાઢવામાં આવ્યાં. જો કે જેટલા વ્યકિતત્વ લક્ષણોનું વૈજ્ઞાનિક દ્રષ્ટિએ માપન કરવું પ્રમાણમાં મુશ્કેલ ગણાય અને અવ્યવહારુ ગણાય.

આર.બી.કેટલે ઘટક પૃથક્કરણ ( ) ની આંકડાશાસ્ત્રીય પધ્ધતિ અપનાવીને શબ્દોની મોટી યાદીમાંથી મૂળભૂત અને સંબંધિત લક્ષણોના સમૂહને શોધવા માટે વિવિધ અભ્યાસો કર્યા. અંતે કેટલે વ્યકિતત્વના મૂળભૂત વ્યકિતત્વલક્ષણો કે ઘટકો શોધી કાઢયાં. ઘટક પૃથક્કરણનાં અભ્યાસમાં જુદા જુદા વ્યકિતત્વ લક્ષણો વચ્ચે સૌ પ્રથમ સહસંબંધ શોધવામાં આવે છે. ત્યાર પછી જે લક્ષણો વચ્ચે ઊંચો સહસંબંધ હોય તે લક્ષણોને એક વ્યકિતત્વલક્ષણના સામાન્ય નામથી ઓળખવાં આવે છે.

★ **વ્યકિતત્વ અંગે ધારણા**

( ) માનવી જીવનમાં એવા વિશિષ્ટ લક્ષણો ધરાવે છે કે જે અન્ય પ્રજાતિય જીવનમાં હોતા નથી એવા લક્ષણો વ્યકિતત્વ માટે મહત્વની બાબત છે.

– માનવીમાં વિચારણા, ભાષા જોવા મળે છે. અન્ય પ્રાણીની તુલનામાં પરિપકવતા મેળવવાનો દર ધીમો છે.

( ) માનવીય વર્તન જટીલ છે. સમાન કારણ હોય તો પણ વર્તનની અભિવ્યકિત જુદી જુદી હોય છે.

( ) વર્તન હંમેશા દેખાય છે તે હોતું નથી, અમુક ચોકકસ વર્તન અને કારણ વચ્ચે સ્થિર સંબંધ હોતો નથી. બે વ્યકિત સમાન વર્તન કરે તો કારણો જુદા જુદા હોય છે.

( ) ઘણીવાર વર્તનને નકકી કરતાં પરિબળો જાણી શકાતા નથી. મોટે ભાગે માનવીના માત્ર એકાદ ભાગને જ જાણી શકીએ છીએ.

★ પરિણામલક્ષી વ્યક્તિત્વ

અગાઉના સમય પ્રમાણિકતા, વફાદારી અને ખંત જોઈને માણસને નોકરીમાં રખાતો. એ પછી રિઝલ્ટ ઓરિએન્ટેડ અર્થાત પરિણામલક્ષી વ્યકિતત્વ પસંદગીપાત્ર બનેલ. હવે એથી આગળ વધીને વીજળીનાં વાયર જેવા વ્યકિતત્વના વાયરો ફૂંકાયા છે. યેનકેન પ્રકારે માણસ પોતાનું કામ પાર પાડી શકે તેને શ્રેષ્ઠ વ્યકિત કહેવાય. આર્થિક ઉદારીકરણ કે વેપાર વૈશ્વીકરણનાં જમાનામાં આ માપદંડ વધુ મજબૂત બની રહ્યા છે. પરંતુ આ રીતનું કાર્ય સંસ્થાને નુકસાનીમાં ફેરવી શકે છે. બ્રિટનની – વર્ષ જૂની બોરીંગ બેન્ક અને તેના સિંગાપુર શાખાનો વર્ષનો મેનેજર લીસોન જેણે સફળતાના ઉન્માદમાં બેન્કની અબજો ડોલરની મિલ્કત શેરબજારમાં દાવામાં લગાડી દીધી. મેકિસકોની આર્થિક કટોકટીનાં પગલે વિશ્વની શેરબજારો મંદીની જાળમાં ફસાતા બોરીંગ બેન્ક તેમાં ફસાઈ છેવટે આ પ્રતિષ્ઠિતને જૂનામાં જૂની બેન્ક દેવાળું ફૂકવાની જાહેરાત કરવી પડે છે. રિઝલ્ટ ઓરિએન્ટેડ પર્સનાલીટી આમ ઊંધા અને આઘાતજનક આવતાં અવળા–સવળા રિઝલ્ટ પણ આપી શકે છે. (માર્ચ– , ગુજરાત સમાચાર)

વ્યકિતત્વ લક્ષણો અંગે થયેલા અભ્યાસો

શીર્ષક	:	માછીમારના વ્યકિતત્વઘટકો અને અકસ્માત સલામતીનો અભ્યાસ
સંશોધકો	:	મરે–મીચીલ–ફીટઝપત્રીક–ડોનાલ્ડ – ઓ–કોનેલ

સંશોધનપત્ર	:	વર્ક અને સ્ટ્રેસ – , જુલાઈ – સપ્ટે. ગ્રંથ– ( ) પેઈજ નં.
તારણ	:	માછીમાર વ્યકિતત્વ ઘટકો જેવાકે આશાવાદી, પ્રારબ્ધવાદી અને ચિંતાનું પ્રમાણ અને તેમાં જોવા મળતી સલામતી અને અકસ્માત વચ્ચેના સંબંધનો અભ્યાસ કે જેઓ ન્યુફાઉન્ડલેન્ડની આજુબાજુના વિસ્તારમાં માછીમારી કરતાં હતા. અભ્યાસનું તારણ જોવા મળેલ કે જે માછીમારોમાં વ્યકિતત્વલક્ષણ વિધાયક હતા તે માછીમારમાં અકસ્માતનું પ્રમાણ ઓછું અને સલામતી વધુ અનુભવતા હતા.
શીર્ષક	:	વૃધ્ધોના સમાયોજનનો તેઓના વ્યકિતત્વ લક્ષણના સંદર્ભમાં અભ્યાસ
સંશોધક	:	સરોજ એચ. રોજારા
સંશોધનપત્ર	:	સંશોધન સારાંશ, ગુજરાત મનોવિજ્ઞાન અધિવેશન
પ્રકાશન વર્ષ	:	
નિદર્શ	:	
સાધનો	:	( ) સમાયોજન સંશોધનિકા – ડો. પ્રમોદકુમાર રચિત. ( ) મોડસ્લે વ્યકિતત્વ સંશોધનિકા

તારણ	:	આ સંશોધનમાં વૃધ્ધોના સમાયોજન અને વ્યકિતત્વલક્ષણ ઉપર વિસ્તાર, જાતિ, ઉંમરની સાર્થક અસર જોવા મળે. તે હેતુ હતો. અભ્યાસના પરિણામ દર્શાવે છે કે સમાયોજન અને વ્યકિતત્વલક્ષણ પ્રાપ્તાંક પર જાતિ અને રહેઠાણના વિસ્તારના પરિવર્ત્યથી તફાવત જોવા મળેલ. જયારે ઉંમરના પરિવર્ત્યને આધારે સાર્થક તફાવત જોવા મળેલ નથી.
શીર્ષક	:	માછીમારોની મૃત્યુચિંતાનો અભ્યાસ
સંશોધક	:	સવિતાબેન વાઘેલા
સંશોધનપત્ર	:	ગુજરાત જર્નલ ઓફ સાયકોલોજી ગ્રંથ નં.
સંસ્થા	:	ગુજરાત એકેડેમી ઓફ સાયકોલોજી, અમદાવાદ.
પ્રકાશન વર્ષ	:	
નિદર્શ	:	માછીમાર, નોન માછીમાર
સાધનો	:	જી. પી. ઠાકુર ચિંતામાપક ટેસ્ટ
તારણ	:	દરિયાકાંઠા પર રહેતા માછીમાર અને નોન માછીમાર માછીમારની મૃત્યુ ચિંતામાં તફાવત જોવા મળેલ. ઉંમર અને લગ્ન દરજજાના પરિણામે સાર્થક તફાવત જોવા મળેલ નહી.
શીર્ષક	:	ગ્રામ્ય અને શહેરી સ્ત્રી પુરૂષના વ્યકિતત્વ લક્ષણનો તુલનાત્મક અભ્યાસ.

સંશોધક	:	સિદપરા શિલ્પા વી.
સંશોધનપત્ર	:	સંશોધન સારાંશ, નેશનલ કોન્ફરન્સ ઓફ ધી કોમ્યુનિટી સાયકોલોજી એસોસીએશન ઓફ ઈન્ડિયા
સંસ્થા	:	ડિપાર્ટમેન્ટ ઓફ સાયકોલોજી, સરદાર પટેલ યુનિવર્સિટી, વલ્લભવિદ્યાનગર
પ્રકાશન વર્ષ	:	જાન્યુઆરી –
નિદર્શ	:	સ્ત્રી પુરૂષ
સાધનો	:	ડો. ડી જે. ભટ્ટ એડપ્ટેડ એચ. જે. આઈઝેન્ક એમ. પી. આઈ. સ્કેલ.
તારણ	:	આ સંશોધનનો હેતુ રહેઠાણ વિસ્તાર અને જાતિને વ્યકિતત્વલક્ષણના પ્રાપ્તાંકમાં તફાવત શોધવાનો હતો. પરિણામ જાણવા મળ્યું કે આ પરિવર્ત્યને આધારે વ્યકિતત્વ લક્ષણ પ્રાપ્તાંકમાં સાર્થક તફાવત જોવા મળ્યો હતો નહીં.
શીર્ષક	:	યૌવનના વ્યકિતત્વનું માપન
સંશોધક	:	ડો. અલ્કા માંકડ અને ડી. એચ. સાદરીયા
સંશોધનપત્ર	:	સંશોધન સારાંશ, નેશનલ કોન્ફરન્સ ઓફ ધી કોમ્યુનિટી સાયકોલોજી એસોસીએશન ઓફ ઈન્ડિયા.

સંસ્થા : ડિપાર્ટમેન્ટ ઓફ સાયકોલોજી, સરદાર પટેલ યુનિવર્સિટી, વલ્લભવિદ્યાનગર.

પ્રકાશન વર્ષ :

નિદર્શ : યુવતિ, યુવક

સાધનો : ( ) થેમેટીક અપર્સેપ્શન ટેસ્ટ – ડો. અલ્કા માંકડ રચિત

( ) મેસ્લોથીએરી

તારણ : આ અભ્યાસ રાજકોટ શહેરના મનોભાર ધરાવતા યુવતિ–યુવકના વ્યકિતત્વમાપન કરવાનો હેતુ હતો અભ્યાસનું પરિણામ બતાવે છે કે યુવક કરતા યુવતિઓમાં મનોભારનું પ્રમાણ વધારે જોવા મળેલ.

શીર્ષક : ભારત ઈલેકટ્રોનીક લિમિટેડ બેંગ્લોરમાં કામ કરતા મેનેજરનું વ્યકિતત્વ અને કાર્યમૂલ્યનો તુલનાત્મક અભ્યાસ.

સંશોધક : સતવીરસિંહ અને રાજીનદાર કોર

સંશોધનપત્ર : જર્નલ ઓફ ધી ઈન્ડિયન એકેડેમી ઓફ એપ્લાયડ સાયકોલોજી ગ્રંથ – પેઈજ નં. થી

પ્રકાશન વર્ષ :

નિદર્શ : મેનેજર

સાધનો	:	( )
		( ) કાર્ય મૂલ્ય ટેસ્ટ સતવિરસિંહ ટેસ્ટ
તારણ	:	જે મેનેજર વિધાયક પ્રકારના વ્યકિતત્વ લક્ષણ ધરાવતા હતા જેમકે સફળતા, આવેગસ્થિર, વ્યવહારિક, ઉદામમતવાદી, સ્વનિયંત્રણ, સર્જનાત્મક જવાબદારી વગેરે તેઓ વ્યવસાય સંતોષ વધુ અનુભવતા હતા. વ્યવસાય પ્રત્યેની પ્રેરણા વધુ ધરાવતા હતા. સરમુખત્યાર મેનેજર લોકશાહી મેનેજરની કાર્યમૂલ્ય અને કાર્યપ્રેરણામાં સાર્થક તફાવત જોવા મળેલ.
શીર્ષક	:	શારીરિક શિક્ષણના વિદ્યાર્થીઓનો વ્યકિતત્વ લક્ષણનો જાતિના સંદર્ભમાં અભ્યાસો.
સંશોધક	:	અશ્વિન જનસારી
સંશોધનપત્ર	:	સંશોધન સારાંશ, નેશનલ કોન્ફરન્સ ઓન સ્ટ્રેસ એન્ડ હેલ્થ, ફેબ્રુઆરી –
સંસ્થા	:	ડિપાર્ટમેન્ટ ઓફ સાયકોલોજી, સૌરાષ્ટ્ર યુનિવર્સિટી, રાજકોટ.
નિદર્શ	:	વિદ્યાર્થીની, વિદ્યાર્થી
સાધનો	:	દેસાઈ રૂપાંતર જુનિયર આઈઝેન્ક પર્સનાલીટી ઈન્વેન્ટરી

તારણ : અભ્યાસનું તારણ દર્શાવે છે કે જાતિ અને વ્યકિતત્વલક્ષણ પ્રાપ્તાંક વચ્ચે સાર્થક સહસંબંધ જોવા મળેલ.

શીર્ષક : શાળાએ જતા છોકરા છોકરીઓની વ્યકિતગત ભિન્નતાનો અભ્યાસ

સંશોધક : ચાંદેરા મંજુલા જે.

નિદર્શ :

વર્ષ :

સાધનો : ચિલ્ડ્રન પર્સનાલીટી પ્રશ્નાવલિ

તારણ : વ્યકિતગત સાર્થક બે જૂથ વચ્ચે સાર્થક તફાવત જોવા મળેલ.

શીર્ષક : શિક્ષકનું વ્યકિતત્વ લક્ષણ અને વર્ગના વાતાવરણ વચ્ચેના સાહચર્યનો અભ્યાસ.

સંશોધક : ફિશર–ડેરેલ–એલ.–કેન્ટ–હેરી–બી

સંશોધનપત્ર : જર્નલ ઓફ કલાસરૂમ ઈન્ટરેશન ગ્રંથ– પેઈજ નં.

સંસ્થા : યુએસ યુનિ ઓફ હોસ્ટન

પ્રકાશન વર્ષ :

ભાષા : અંગ્રેજી

નિદર્શ : વિદ્યાર્થીઓ, શિક્ષકો

સાધનો	:	( ) મેયર્સ બ્રિજસની 'જી' ટાઈપ વ્યકિતત્વ માપન સંશોધનિકા. ( ) સેકન્ડરી કોલેજ કલાસરૂમ એનવાયરમેન્ટ સંશોધનિકા.
તારણ	:	ધો. અને માં અભ્યાસ કરતાં વિદ્યાર્થીઓ અને શિક્ષકોનું વ્યકિતત્વ અને વિદ્યાર્થીઓનું વર્ગ પ્રત્યેનું વાતાવરણ (લગાવ) નો એક અભ્યાસ કરવામાં આવ્યો શિક્ષકોની વ્યકિતત્વલક્ષણના માપન માટે મેયર્સ – બ્રીજસ ની ની સંશોધનિકા અને અને વિદ્યાર્થીની વર્ગના વાતાવરણનું પ્રત્યક્ષીકરણ કરવા માટે સેકન્ડરી કોલેજ કલાસરૂમ એનવાયરમેન્ટ ( ) નો ઉપયોગ કરવામાં આવેલ. જે શિક્ષકોનું વ્યકિતત્વ બહિર્મુખ પ્રકારનું હતું. તે શિક્ષકોની સાથે વિદ્યાર્થીનો લગાવ વધુ હતો. આમ, બહિર્મુખી શિક્ષકોનું વ્યકિતત્વ અને વિદ્યાર્થીનું પ્રત્યક્ષીકરણ અને વર્ગના વાતાવરણ વચ્ચે વિધાયક સંબંધ જોવા મળેલ.
શીર્ષક	:	દારૂનું વ્યસન ધરાવતા અને દારૂનું વ્યસન ન ધરાવતા પુરૂષોના વ્યકિતત્વલક્ષણનો અભ્યાસ. તેમના સામાજિક આર્થિક દરજજાના સંદર્ભમાં
સંશોધક	:	પારૂલ શુકલા અને ડી. જે. પંચાલ

સંશોધનપત્ર : પ્રાચી જર્નલ ઓફ સાયકો કલ્ચરલ ડાયમેન્સન , ગ્રંથ– , પેઈજ નં. .

પ્રકાશન વર્ષ :

નિદર્શ :

સાધનો : ( ) વેસ્ટર્ન પર્સનાલીટી ઈન્વેન્ટરી – મોર્સપી મેન્સન રચિત ( )

( ) સામાજિક આર્થિક દરજજા તુલા – આર. એલ. ભારદ્વાજ રચિત.

તારણ : દારૂના વ્યસની અને દારૂનુ વ્યસન ન હોય તેવા લોકોના વ્યકિતત્વમાં તફાવત જોવા મળલ જે પુરૂષ દારૂના વ્યસની હતા તેમાં ચિંતાનું પ્રમાણ વધુ જોવા મળેલ હતાશાનું પ્રમાણ પણ વધારે જોવા મળેલ. તે વધારે વિચલતી લક્ષણ ધરાવતા હતા. આવેગાત્મક રીતે પણ વધારે સંવેદનશીલ હતા. તેમજ દારૂનું વ્યસન ધરાવતા અને દારૂનું વ્યસન ન ધરાવતા લોકોના સામાજિક આર્થિક દરજજા પર પણ આંતર ક્રિયાત્મક અસર જોવા મળેલ.

શિર્ષક : એઈડ્ઝના દર્દીઓના વ્યકિતત્વનો અભ્યાસ.

સંશોધક : વિજયાલક્ષ્મી અને નવલકિશોર

નિદર્શ : દર્દીઓ

તારણ : આ અભ્યાસનો હેતુ એઈડ્ઝના દર્દીના વ્યકિતત્વનું માપન કરવા ચાર પ્રકારની ટેસ્ટનો ઉપયોગ કરવામાં આવેલ. તેમાં ચિંતા, મંદ મનોવિકૃતી, અંતર્મુખતા, હતાશા, અકકડતા જેવા વ્યકિતત્વલક્ષાનું માપન કરી શકાતુ હતું. પરિણામ જાણવા મળ્યુ કે એઈડ્ઝના દર્દીમાં ચિંતાનં પ્રમાણ વધારે હતુ, અકકડતાપણ વધારે જોવા મળેલ, હતાશાનું પ્રમાણ પણ વધુ જોવા મળેલ . મંદમનોવિકૃતનો સ્કોર પર ઉચ્ચ જોવા મળેલ છે.

ડો. ડી. જે. ભટ્ટ (   )

સૌરાષ્ટ્ર પ્રદેશનાં કોલેજ શિક્ષકો કુલ ૨૪૦ નો નિદર્શ લઈ તેમના વ્યકિતત્વ લક્ષણો અને વ્યવસાય સંતોષનો અભ્યાસ કર્યો હતો. કોલેજ શિક્ષકોના સળંગ વ્યકિતત્વના પ્રાપ્તાંકો અને તેમના વ્યવસાય સંતોષ વચ્ચે સાર્થક સહસંબંધ હતો.

કોન્ટ્રાકટર અમદાવાદ (   )

શહેરના ટી.વાય. બી.એ.ના વિદ્યાર્થીઓ પર અભ્યાસ કરી તારવ્યું કે મંદમનોવિકૃતી અને બહિર્મુખતા વચ્ચે સંતોષકારક સંબંધ નથી તેનો શૈક્ષણિક સિધ્ધિ સાથે કોઈ સંબંધ નથી.

નેહાબેન ડી. રાવલ (   )

શિક્ષકોનું વ્યકિતત્વ અને વ્યવસાય સામેલગીરી અંગેનો એક અભ્યાસના અધ્યયન બતાવે છે કે શિક્ષકોના વ્યકિતત્વના સમગ્ર પ્રાપ્તાંકો તેઓના વ્યવસાય સામેલગીરી વચ્ચે વિધાયક સાર્થક સહસંબંધ બતાવે છે.

વ્યકિતત્વ અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અંગે થયેલા પૂર્વીય અભ્યાસો

શીર્ષક	:	વ્યકિતત્વ અને મનોવિજ્ઞાનિક સુખાકારીનો અભ્યાસ.
સંશોધક	:	સ્યુમ્ટે – પામેલા એસ – રક – કારોલ – ડી
સંશોધનપત્ર	:	જર્નલ ઓફ પર્સનાલીટી અને સોશીયલ સાયકોલોજી સપ્ટે.ગ્રંથ– પેઈજ નં.
નિદર્શ	:	પુરૂષ, સ્ત્રી
સાધન	:	( ) નીઓ ફાઈવ ફેકટર ઈન્વેન્ટરી – પી. ટી કોસ્ટાન આર.આર. મેકરી, ૧૯૯૨
		( ) મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી તુલા ડી. રાયફસ, એ.બી.
તારણ	:	પુખ્તવયના પુરૂષ અને સ્ત્રીઓને નિદર્શ તરીકે લેવામાં આવેલ. વ્યકિતત્વ માપન માટે ( )નો ઉપયોગ કરવામાં આવેલ. મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના માપન માટે નો ઉપયોગ કરવામાં આવેલ અભ્યાસનું પરિણામ જોવા મળ્યું કે વ્યકિતત્વની અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખકારી ઉપર સાર્થક અસર જોવા મળે છે.

શીર્ષક	:	વ્યકિતત્વ ઘટકો અને બહુવિધિ ભૂમિકા ભજવતી સ્ત્રીઓની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના સંદર્ભમાં અભ્યાસ.
સંશોધક	:	નુર નુરાની એમ.
સંશોધનપત્ર	:	સેકસ રોલ્સ મે, ગ્રંથ નં. (, પેઈજ નં.
સંસ્થા	:	યુએસ કલુવર એકેડેમીક /પ્લેનમ પબ્લીશર્સ
પ્રકાશન વર્ષ	:	
નિદર્શ	:	
સાધન	:	( ) આઈઝેન્ક બહિર્મુખી અને મંદમનોવિકૃતિની તુલા. ( ) ઓકસફોર્ડ સુખાકારી તુલા
તારણ	:	રોજગાર અને બેરોજગાર અંગ્રેજી સ્ત્રીઓનો બર્હિમુખી અને મંદવિકૃત વ્યકિતત્વ અને ભૂમિકા વર્તન મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી શું ફાળો છે. તેનો અભ્યાસ કરવામાં આવ્યો. વ્યકિતત્વ લક્ષણોનું માપન આઈઝેન્ક ની બહિર્મુખી અને મંદમનોવિકૃતની તૂલાનો ઉપયોગ કરવામાં આવેલ. મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીનું માપન કરવા માટે ઓકસફોર્ડ સુખાકારીનો ઉપયોગ કરવામાં આવેલ. અભ્યાસનું પરિણામ જોવા મળ્યું કે

વ્યકિતત્વલક્ષણ અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી વચ્ચે સહસંબંધ જોવા મળ્યો. તેમજ સ્ત્રીઓની કામગીરી અને કૌટુંબિક ભૂમિકામાં ખુશ હતી. પણ મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી પર સાર્થક અસર જોવા મળેલી.

શીર્ષક	:	વ્યકિતત્વ, શારીરિક કસરત અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીનો એક કોમ્યુનિટી પરનો અભ્યાસ.
સંશોધક	:	યુંગ – રોબર્ટ – આર – હેમ્સ્લેવ – ડેવીડ – આર
સંશોધનપત્ર	:	પર્સનાલિટી એન્ડ ઈન્ડીવીઝયુલ ડીફરન્સીસ – જાન્યુઆરી, ગ્રંથ– પેઈજ નં.
સંસ્થા	:	ઈંગ્લેન્ડ એલસીવીઅર સાયન્સ લી.
પ્રકાશન વર્ષ	:	
નિદર્શ	:	સ્ત્રી, પુરૂષ
સાધન	:	( ) આઈઝેન્ક પર્સનાલીટી પ્રશ્નાવલી ( ) મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી તુલા આર. એમ. રાયકમેન અને સીએરકોર્ડ
તારણ	:	વ્યકિતત્વલક્ષણો, શારીરિક કસરત, કસરત અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી વચ્ચે સંબંધનો એક અભ્યાસ કરવામાં આવ્યો સ્ત્રી અને પુરૂષ હેલ્થ કલબ અને પુખ્ત શૈક્ષણિક

સંસ્થામાંથી લેવામાં આવ્યા વ્યકિતત્વલક્ષણનું માપન કરવા માટે આઈઝેન્ક પર્સનાલીટી પ્રશ્નાવલીનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીમાં

અભ્યાસનું પરિણામ

જોવા મળ્યું કે વ્યકિતત્વલક્ષણ અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીની પર સાર્થક અસર જોવા મળે છે. કસરતની કાંઈ અસર મનોવૈજ્ઞાનિક પર જોવા મળી નથી.

શીર્ષક : વ્યકિતત્વ અને મનોવૈજ્ઞાનિકનો સુખાકારીનો અભ્યાસ

સંશોધક : ફ્રાન્સિસ – લેસ્લી – જે. બોલ્ગર – જુલિયા

સંશોધનપત્ર : ઈરીશ જર્નલ ઓફ સાયકોલોજી, , ગ્રંથ

સંસ્થા : ફ્રીલેન્ડ સાયકોલોજીકલ સોસાયટી ઓફ ઈન્ડિયા

પ્રકાશન વર્ષ :

નિદર્શ :

સાધન : ( ) આઈઝેન્ક પર્સનાલીટી ટેસ્ટ

( ) મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી તુલા

તારણ : વર્ષના નિવૃત સરકારી કર્મચારી નિદર્શ વ્યકિતત્વલક્ષણનું મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી

પર અસર તપાસવામાં આવી. વ્યકિતત્વ માપન માટે આઈઝેન્ક ટેસ્ટનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો. પરિણામ જોવા મળ્યું કે મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીનો વિધાયક સહસંબંધ બહિર્મુખ. સાથે અને નિષેધક સહસંબંધ મંદ મનોવિકૃતી સાથે જોવા મળેલ આમ, બહિર્મુખ અને મંદમનોવિકૃતિની સાર્થક અસર મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી પર જોવા મળે છે.

વ્યકિતત્વલક્ષણ અંગેના પ્રસ્તુત અભ્યાસની પૂર્વીય અભ્યાસો સાથે તુલના

પ્રસ્તુત સંશોધનમાં માછીમારના વ્યકિતત્વ લક્ષણનો અભ્યાસ કરતાં તેનાં તારણો પૂર્વે થયેલા અભ્યાસો સાથે મળતા આવે છે.

અભ્યાસ નં. **શીર્ષક :** "માછીમારના વ્યકિતત્વ ઘટકો અને અકસ્માત સલામતીનો અભ્યાસ", મરે–મીચીલઅફીટઝ પત્રીક– ડોનાલ્ડ– ઓ–કોનેલ ( ) સાથે પ્રસ્તુત સંશોધનની તુલના થઈ શકે છે. જેમાં વ્યકિતત્વ લક્ષણ વિધાયક હતા તે માછીમારમાં અકસ્માતનું પ્રમાણ ઓછું છે અને સલામતી વધુ અનુભવતા તે તારણ પ્રસ્તુત સંશોધનને સમર્થન આપે છે.

અભ્યાસ નં. **શીર્ષક :** "વૃદ્ધોના સમાયોજનનો તેઓના વ્યકિતત્વલક્ષણના સંદર્ભમાં અભ્યાસ." સરોજ એચ. રોજારાનો અભ્યાસ ( ) પણ પ્રસ્તુત સંશોધન સાથે મળતો આવે છે. જેમાં જાતિ, રહેઠાણ વિસ્તાર જેવા વ્યકિતગત પરિવર્ત્યોની સાર્થક અસર પ્રાપ્તાંક પર જોવા મળેલ ઉંમરની અસર જોવા મળેલ નહીં. તેવીજ રીતે પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં જાતિની સાર્થક અસર વ્યકિતત્વલક્ષણ પ્રાપ્તાંક પર જોવા મળેલ.

અભ્યાસનં.   માછીમારોની મૃત્યુ ચિંતાનો અભ્યાસ (   )
સવિતા વાઘેલાનો મનોવિજ્ઞાન વિષયમાં માછીમારો પર અભ્યાસો બહુ જોવા મળતા નથી. જેમાં ઉંમર અને લગ્ન દરજ્જાને પરિણામે મૃત્યુ ચિંતામાં તફાવત આવે છે કે કેમ ? તેનો અભ્યાસ છે. પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં વ્યકિતત્વલક્ષણનું માપન છે. ચિંતા પણ એક વ્યકિતત્વલક્ષણનું પાસુ છે. તેમજ પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં પણ વ્યકિતત્વ પરિવર્ત્ય ઉમર, લગ્ન દરજ્જાની અસર માપવાનો પ્રયાસ છે. જેના તારણો પ્રસ્તુત અભ્યાસ સાથે મળતો આવે છે.

સંશોધકે ઉપરના ઉદાહરણ દ્વારા સ્પષ્ટ કર્યુ છે કે પ્રસ્તુત અભ્યાસને અનુરૂપ આગળના અભ્યાસો થયા છે. પૂર્વીય અભ્યાસોમાં સમાનતા અને વિરોધાભાસી પરિણામો જોવા મળે છે. પરંતુ મનોવિજ્ઞાનનાં સંશોધનનાં પરિણામોની ભિન્નતાનાં અનેક કારણો હોઈ શકે. પૂર્વીય અભ્યાસમાં કેટલાંક અભ્યાસો પ્રસ્તુત સંશોધનથી ભિન્નતા પણ ધરાવે છે.

મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીનું સૈધ્ધાંતિક મહત્વ

મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીનો ખ્યાલ પ્રમાણમાં નવો છે. મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી વિશે પાયાના ઘણાં સંશોધનો હાથ ધરાયા છે. જેમાંથી મનોવૈજ્ઞાનિક સ્વાસ્થ્ય અંગે નિદર્શ મળી રહે તે માટેના માપને વિકસાવવાના પ્રયત્નો અભ્યાસીઓએ કર્યા છે.

કોઈપણ સમાજનો વિકાસ અને સુખનો સાચો આધાર માનવીના મન પર છે. વ્યકિતને શકિત વારસામાં મળે છે. પરંતુ તેનો વિકાસ એના વ્યકિતના પ્રયત્નોઅને તેના સામાજિક વાતાવરણ પર આધારિત છે. મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીમાં વ્યકિતત્વનું માનસિક સ્વાસ્થ્ય અને શારીરિક સ્વાસ્થ્ય એમ બન્ને બાબતોનો સમાવેશ થઈ જાય છે. હર્બટ કરોલના મત પ્રમાણે "કોઈપણ સમાજનું માનસિક સ્વાસ્થ્ય ત્યારે જ સારું હોય જયારે તેનું શારીરિક સ્વાસ્થ્ય સારું હોય" ટૂંકમાં મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી એટલે "વ્યકિત પોતે માનસિક રીતે

અને શારીરિક રીતે પોતે સંતુષ્ટ છે. તેવી આત્મલક્ષી અનુભૂતિને સામાન્યતઃ મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી કહેવાય. મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીનો ખ્યાલ કેન્ટ્રીલએ વિકસાવ્યો છે. કેન્ટ્રીલના મતે મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી એટલે ''જે કોઈ પરિવર્ત્યોથી વ્યકિતને સંતોષ વધુ થાય તો તેને (   )ના નિર્દેશ તરીકે ઓળખવામાં આવે છે.

★ **મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીને અસર કરતા પરિબળો**

મનોવૈજ્ઞાનિક, સામાજિક અને વ્યકિતગત પરિબળોનો માનસિક સ્વાસ્થ્યને અસર કરતા પરિબળો તરીકે ઉલ્લેખ કરી શકાય. આ ત્રણેય ઘટકોની સમજૂતિ નીચે પ્રમાણે આપવામાં આવી છે.

★ **મનોવૈજ્ઞાનિક પરિબળો**

મનોવૈજ્ઞાનિક પરિબળ મેરી જહોડા (   )એ માનસિક સ્વાસ્થ્યના ખ્યાલને ધ્યાનમાં રાખીને તેને અસર કરતા પરિબળો આ પ્રમાણે દર્શાવે છે.

( ) વ્યકિતત્વનું સુગ્રંથન

વ્યકિતત્વ અનેક લક્ષણોનું બનેલું છે. આ લક્ષણો એકબીજા સાથે સંગઠિત થઈને એકમ તરીકે પ્રતિક્રિયા કરે તો તે ઉત્તમ માનસિક સ્વાસ્થ્યની નિશાની છે. ઓલપોર્ટના મને આવા સંગઠનમાંથી દરેક વ્યકિતમાં પુખ્તવયે એક ચોકકસ વિચારસરણી ઘડાય છે. આ વિચારસરણી જેટલી ઊંચી હોય તેટલું તેનું માનસિક સ્વાસ્થ્ય સારૂ હોય.

( ) સ્વ અવિષ્કાર

જયારે વ્યકિતની મોટાભાગની સામાન્ય જરૂરિયાતો હોય ત્યારે તે સ્વઅવિષ્કારની વિકાસકાર્ય જરૂરિયાત અનુભવે છે. જો આવી સ્વઆવિષ્કારી પ્રેરણા માટે વ્યકિત વર્તન કરે તો તેનું માનસિક સ્વાસ્થ્ય નબળુ કહી શકાય.

( ) વ્યકિતની સ્વાયતતા

વ્યકિત સ્વાવલંબી રહે સ્વતંત્ર નિર્ણયો કરી શકે અને સામાજિક પર્યાવરણના સંપર્કમાં આપની બાબતોનો ઉકેલ લાવી શકે તે માનસિક રીતે સ્વસ્થ્ય છે તેમ કહી શકાય વારંવારની નાનામાં નાની બાબતો પણ અન્યની સલાહ પ્રમાણે વર્તવું તે માનસિક અસ્વસ્થતાની નિશાની છે.

( ) વ્યકિતના પોતાના જાત પ્રત્યેના મનોવલણો

જે વ્યકિત પોતાની જાત વિશે તંદુરસ્ત વલણ ધરાવે છે. પોતાની શકિત મર્યાદાઓનો ખ્યાલ રાખી વાસ્તવિકતાને સ્વીકારવાનું વલણ ધરાવે છે. તેનું માનસિક સ્વાસ્થ્ય ઉતમ હોય છે. આવી વ્યકિતને પોતાની જાત પ્રત્યે આત્મગૌરવ અને આત્મવિશ્વાસ હોય છે. તેથી તે પોતાના સાર્મથ્ય પ્રમાણેની જ આકાંક્ષાઓ રાખે છે. માટે તેમાં નિષ્ફળ જવાની શકયતા બહુ નહિવત હોવાથી જરૂરી માનસિક સંતોષ મળી રહે છે.

( ) વાસ્તવિકતાનું પ્રત્યક્ષીકરણ કરવાની વ્યકિતની રીત

યથાર્થ પ્રત્યક્ષીકરણ માનસિક સ્વાસ્થ્યનું અગત્યનું ઘટક છે. પોતાની જરૂરિયાતો, પૂર્વગ્રહો, મનોવલણોમાંથી વિકૃત થયેલ પ્રત્યક્ષીકરણને "યથાર્થ પ્રત્યક્ષીકરણ" કહે છે. તેમાં વ્યકિત પોતાની અપેક્ષાએ અને વાસ્તવિક હકિકતો વચ્ચેનો ભેદ બરાબર સમજી શકે છે અને એને અનુરૂપ વર્તન કરે છે.

( ) પર્યાવરણ પર પ્રભુત્વ અને નિયંત્રણ

સામાજિક અને કુદરતી પર્યાવરણમાં વ્યકિતઓ અને વસ્તુઓ પર પ્રભુત્વ મેળવવાની શકિત માનસિક સ્વાસ્થ્ય માટે જરૂરી છે. તેમાં પ્રેમ આપવાની અને પ્રેમ પ્રાપ્ત કરવાની શકિત કાર્ય તથા રમતગમતમાં સામર્થ્ય, સમસ્યા ઉકેલમાં કાર્યક્ષમતા, આંતર વૈયકિતક સંબંધોમાં યથાર્થતા અને

પર્યાવરણ સાથે સમાયોજન સાધવાના સામર્થ્યનો સમાવેશ થાય છે. અન્ય સાથે કેવું વર્તન કરવું તે દરેક બાબતો જે વ્યકિત સ્વસ્થતાથી વિચારી શકે તેનું માનસિક સ્વાસ્થ્ય સારું હોય.

★ **સામાજિક પરિબળો**

વિવિધ અભ્યાસો દ્વારા માનસિક સ્વાસ્થ્ય પર સામાજિક પરિબળોની શી અસર પડે છે. તેનો ઉલ્લેખ નીચે પ્રમાણે કરવામાં આવ્યા છે.

( ) કુટુંબ જીવન

કોલમેનના મંતવ્ય પ્રમાણે કૌટુંબિક જીવન રુચિકર અને સ્થાયી સામાજિક સંબંધો માટેના દ્વાર ખુલ્લા કરે છે. જેનાથી એકલતાની લાગણી દૂર થાય છે. કુટુંબમાં વ્યકિતની વિવિધ જરૂરિયાતો સંતોષાય છે. આ જરૂરિયાતો જે મહદ્અંશે પૂર્ણ થઈ જાય તો વ્યકિત માનસિક સ્વસ્થ્યતા જાળવી શકે છે. જેનું કુટુંબજીવન ખરડાયેલુ, કલેશ અને કંકાશથી ભરેલું હોય તે અપવાદરૂપે જ સ્વસ્થ રહી શકે.

( ) ભાંડુઓ વૈમનસ્ય

ભાઈ ભાંડુ વચ્ચે સંબંધો વૈમનસ્ય ધરાવતા ન હોવા જોઈએ. સારા સમાયોજિત સંબંધો પરસ્પર, સહકાર, સ્નેહ અને નિકટતાની લાગણી હોય તો વ્યકિતનું માનસિક રીતે સ્વસ્થતા અનુભવી શકે.

( ) સ્વસ્થ સામાજિક સંબંધો

વ્યકિત સમાજના સભ્યો સાથેની આંતરક્રિયા દરમ્યાન સ્વસ્થ સમાયોજિત સંબંધો સ્થાપી શકે તે માનસિક સ્વાસ્થ્ય માટે જરૂરી છે. અન્ય વ્યકિતઓના સારા નરસા પાસાઓને વાસ્તવિક રીતે જોવાની શકિત ધરાવતા હોય અને અન્ય પાસેથી કેવા વર્તનની અપેક્ષા રાખવી

પોતે અન્ય સાથે કેવું વતૃન કરવું તે દરેક બાબતો જે વ્યકિત સ્વસ્થતાની વિચારી શકે તેનું માનસિક સ્વાસ્થ્ય સારું હોય.

( ) યોગ્ય વ્યવસાયિક વાતાવરણ

વ્યકિતને પોતાની બુધ્ધિકક્ષા, અભિયોગ્યતા અને લાયકાત પ્રમાણે વ્યવસાય મળે તો જ તે માનસિક સંતોષ ધરાવી શકે છે. પોતાની શકિત પ્રદર્શન કરવાની બિલકુલ તક ન હોય અથવા શકિત બહારનું કાર્ય કરવાનું હોય તો વ્યકિત માનસિક રીતે ભાંગી પડે છે આ ઉપરાંત રહેઠાણનું સ્થળ, સાથી, મિત્રોનો સહકાર, ભાઈભાડુઓ સાથેના સંબંધો કાર્ય પરિસ્થિતિનું વાતાવરણ, કાર્યનું સ્વરૂપ વગેરે મનોવૈજ્ઞાનિક સ્વાસ્થ્યને અસર કરે છે.

( ) વ્યકિતગત પરિબળો

ઘણા મનોવૈજ્ઞાનિકો એમ માને છે કે શારીરિક સ્વાસ્થ્ય બુધ્ધિકક્ષા વગેરે જેવા વ્યકિતગત, પરિબળો પણ કેટલે અંશે માનસિક સ્વાસ્થ્યને પ્રભાવિત કરે છે જેમ કે ખામી ભર્યો વારસો, માનસિક અને શારીરિક રોગ થવા માટે ફળદ્રુપ વાતાવરણ પુરુ પાડે છે. અને વ્યકિતની વિસંવાદિતા માટે સાનુકૂળતા ઉભી કરે છે. સતત શારીરિક માંદગી ધરાવતી વ્યકિત, સતત લાંબા સમય સુધી યોગ્ય માનસિક સ્વાસ્થ્ય જાળવી શકતી નથી. મંદબુધ્ધિ ધરાવતી વ્યકિતઓનું માનસિક સ્વાસ્થ્ય પણ નિમ્નકક્ષાનું હોય તે જાણીતી હકીકત છે.

★ મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના લક્ષણો

અભ્યાસીઓએ પોતાના અભ્યાસ પરથી માનસિક સુખાકારીના જવાબદારીનું ભાન, આત્મનિર્ભરતા, દિશાનું ભાન, કેટલાક ચોકકસ વ્યકિતગત મૂલ્યો અને વૈયકિતકતાનાં સમાવેશ કરે છે. આ લક્ષણોનું પ્રમાણ જેમ વ્યકિતમાં વધુ તેમ તેની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી સારી હોય. આવેગિક સ્થિરતા, બૌધ્ધિક

અને સામાજિક અસરકારકતા પણ મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના લક્ષણ ગણી શકાય. શારીરિક તંદુરસ્તી સ્વસ્થ સામાજિક જીવનનું તત્વજ્ઞાન, સમસ્યા ઉકેલની આંતરસૂઝ, સામાજિક જવાબદારીઓનું ભાન વગેરે પણ મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના લક્ષણ ગણાવી શકાય.

કાર્ય પરિસ્થિતિનાં સંદર્ભમાં વ્યવસાય સાથે અને વ્યવસાયિક વાતાવરણ સાથે સ્વસ્થ્ય સમાયોજન, સહકર્મચારીઓ સાથેના સમજણભર્યા સંબંધો, કાર્યનું વ્યવસ્થિત આયોજન, ભૂમિકા ભજવણી વિશેની સ્પષ્ટ માહિતી, પૂરતાં કાર્ય સંતોષ વગેરે લક્ષણો વ્યકિતની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીની નિશાની ગણી શકાય.

મેરી જહોડા ( )ના મત પ્રમાણે "માનસિક બિમારી ન હોવી નમૂનેદાર વર્તુણુંક હોવી વાતાવરણ સાથે અનુકૂળતા, વ્યકિતની આંતરિક પૂર્ણતા વગેરે પણ મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીનાં લક્ષણ તરીકે ઉલ્લેખનીય છે.

માનસિક રીતે સુખી વ્યકિત પોતાની જાતને ઓળખી શકે છે. ભાવિ પરિણામો વિશે જ્ઞાન ધરાવે છે. તેનામાં મનોભારનું લઘુતમ પ્રમાણ હોય છે. ઊંચી હતાશા સહનક્ષમતા હોય છે. આવેગિક પરિપકવતા ધરાવે છે આ રીતે વિભિન્ન લક્ષણો મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના છે.

★ **માનસિક અસ્વાસ્થ્યના લક્ષણો**

સંશોધકો પોતાના અભ્યાસ પરથી માનસિક અસ્વસ્થતાના લક્ષણોમાં સબળ કારણ વગરની ચિંતા અને અશાંતિ, અસુખ, એકાગ્રતાનો અભાવ, નિંદ્રા પ્રેરક ઔષધ લેવું પડે તેવી અનિંદ્રા, તકલાદી, નાજુક સ્વભાવ, ઘડીમાં ખુશ,ઘડીમાં નાખુશ, હંમેશા ઉશ્કેરાયેલ અને કડવાશ ભરેલ, નિત્યક્રમ તૂટતા વ્યગ્ર થઈ જવું, પોતાની માન્યતામાં દુરાગ્રહી, હંમેશા પોતાને જ સાચા માનનાર, અતડાપણું જેનું કાંઈ કારણ ન જડે તેવી શારીરિક તકલીફની પીડાવું વગેરે.

★ **મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી જાળવવા માટેના સૂચનો**

( ) શારીરિક સ્વાસ્થ્ય જાળવવું.

( ) જીવન ધ્યેય

( ) ઈચ્છાઓની જાણકારી

( ) અનુભવોનું મૂલ્યાંકન

( ) સલામતી

( ) વાસ્તવિકતા

મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અંગેના પૂર્વીય અભ્યાસો

શીર્ષક : લાંબા અંતરની ટ્રીપમાં ગયેલા માછીમારોની મનોવૈજ્ઞાનિક અને શારીરિક સુખાકારીનો અભ્યાસ.

સંશોધક : લુપાચીવ – વી. વી. – પોપોઉ – વી. વી.

સંશોધનપત્ર : હ્યુમન સાયકોલોજિ, – સપ્ટે–ઓકટો. ગ્રંથ નં. ( ), .

સંસ્થા : યુએસ કલુવર એકેડેમીક પબ્લીશર્સ

પ્રકાશન વર્ષ :

નિદર્શ :

સાધન : ( ) હેલ્થ એકટીવનેશ ટેસ્ટ

( ) મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી તુલા

( ) સ્પીલબર્ગર એન્કજાઈટી ટેસ્ટ

તારણ	:	નોર્થન ફીશરમેન ઉંમર – થી વર્ષ દિવસની લાંબી દરિયાઈ ટ્રીપમાં ગયેલા માછીમારનો અભ્યાસ. પરિણામ દર્શાવે છે કે શરૂઆતના દિવસમાં માછીમારની શારીરિક અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી સારી જોવા મળતી હતી. ચિંતાનું પ્રમાણપણ ઓછું જોવા મળેલ. ત્રણ મહિના બાદ શારીરિક અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખકારીમાં ઘટાડો જોવા મળેલ અને ચિંતાના પ્રમાણમાં વધારો જોવા મળેલ. જયારે પાંચ મહિના બાદ શારીરિક મનોવૈજ્ઞાનિક સુખકારીમાં ઘટાડો ખૂબજ જોવા મળેલ આમ લાંબાગાળાની ટ્રીપની શારીરિક અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખકારી પર થયેલ જોવા મળેલ.
શીર્ષક	:	સ્ત્રીઓમાં જોવા મળતી હતાશા અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીનો અભ્યાસ
સંશોધક	:	ટ્રેલર પ્રાઈસકોની
સંશોધનપત્ર	:	ડિઝરટેશન સારાંશ ઈન્ટરનેશનલ – એ. વોલ્યુમ ( ) એપ્રિલ, પેઈઝ નં.
સંસ્થા	:	હ્યુમીનીટીઝ એન્ડ સોશીયલ સર્વિસ
પ્રકાશન વર્ષ	:	
નિદર્શ	:	
સાધન	:	( ) ગેરીયેટ્રીક ડીપ્રેશન સ્કેલ ( ) અફેકટ બેલેન્સ સ્કેલ

તારણ : નર્સિંગ હોમ રેસિડેન્ટમાં રહેતી થી વર્ષની સ્ત્રીઓની હતાશા અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીનું માપન કરવામાં આવ્યું. છ અઠવાડીયા સુધી આ સ્ત્રીઓના ગ્રુપ સાયકો થેરાપી દરરોજ મિનિટ સુધી આપવામાં આવતી. હતાશાનું માપન કરવા માટે ગેરીએટ્રિક ડિપ્રેશન સ્કેલ ( ) અને
આ સ્કેલ પર જે સ્ત્રીઓમાં હતાશાના લક્ષણો જોવા મળતાં હતાં તેની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી ઓછી જોવા મળેલ હતી.

શીર્ષક : હાર્ટ પેશન્ટ સ્ત્રીઓને મળતી સામાજિક હૂંફ અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીનો અભ્યાસ.

સંશોધક : ફ્રિન્ડમેન – મોઉરીન – એમ.

સંશોધનપત્ર : રીસર્ચ ઈન નર્સિંગ હેલ્થ, ઓગષ્ટ, ગ્રંથ નં. , પેઈજ નં. .

સંસ્થા : યુ.એસ.જોન વ્હીલ એન્ડ સન્સ ઈન્ક.

પ્રકાશન વર્ષ :

નિદર્શ :

તારણ : જે વૃધ્ધ સ્ત્રીઓના હાર્ટની બિમારી હોય તેના પર એક અભ્યાસ કરવામાં આવેલ વૃધ્ધ સ્ત્રીઓ (ઉંમર–) નિદર્શ તરીકે લેવામાં આવેલ અભ્યાસનું પરિણામ જોવા મળે છે કે

સ્ત્રોત હતી. જે સ્ત્રીઓને સામાજિક સંબંધો મજબૂત હતાં અને સામાજિક હૂંફ માટેના સ્ત્રોત વધુ હતા. તેમની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના પ્રાપ્તાંક વધુ જોવા મળેલ. જયારે જે સ્ત્રીઓના સામાજીક સંબંધો નબળા હતા અને સામાજિક હુંફ પ્રોત્સાહન માટેના સ્ત્રોત ઓછા હતા તેમની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી સ્કલ પર પ્રાપ્તાંક ઓછા જોવા મળેલ.

શીર્ષક : જાપાની સ્ત્રીઓની આશાવાદી પ્રકૃતિ, સામાજિક હૂંફ અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીનો અભ્યાસ.

સંશોધક : સુમી – કટસુનોરી

સંશોધનપત્ર : સાયકોલોજિકલ રીપોર્ટ ઓગષ્ટ, ગ્રંથ નં.( ), .

સંસ્થા : યુ.એસ.સાયકોલોજિ રીપોર્ટ

પ્રકાશન વર્ષ :

નિદર્શ :

તારણ : ''જાપાનની સ્ત્રીઓની આશાવાદી પ્રકૃતિ, સામાજિક હૂંફ, સંઘર્ષની શારીરિક અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીનો મનોવૈજ્ઞાનિક અભ્યાસ.'' જાપાનની કોલેજની વિદ્યાર્થીનીઓ પર એક અભ્યાસ કરવામાં આવ્યો. આશાવાદી પ્રકૃતિ, સામાજિક હૂંફ, સંઘર્ષ

અને શારીરિક અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક આંતરક્રિયા જોવા મળેલ.

શીર્ષક : નિરાશ્રયી અને કુટુંબમાં રહેતા બાળકોની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીનો અભ્યાસ.

સંશોધક : ડોવનર – રોઝમેરી – ટેરેસા

સંશોધનપત્ર : , ગ્રંથ નં. (–બી)

પ્રકાશન વર્ષ :

નિદર્શ :

તારણ : થી વર્ષના આફ્રિકન અમેરીકા પેરેન્ટ ચાઈલ્ડ ડાયડ લીવીંગ ઈન સેન્ટર ઈન બાલ્ટીમોર કન્ટ્રી. બાલ્ટીમોર સીટી, વોશિંગ્ટન ડી.સી. વરજીનીઆ અને આજ કન્ટ્રીમાંથી મા–બાપની સાથે રહેતા બાળકોની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીનો અભ્યાસ કરવામાં આવ્યા. મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીની સાથે વર્તનની સમસ્યાઓ અને સ્વખ્યાલ, વ્યકિતગત વિકાસ, સ્વતંત્રસિધ્ધિઓ નૈતિક સંબંધો ઉપર પણ ભાર મુકવામાં આવ્યો. સંશોધન પ્રશ્ન પ્રમાણિત કરેલા હતા. નિદર્શ પર થયેલા અભ્યાસનું પરિણામ બતાવે છે કે મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીમાં નિરાધાર બાળકો અને કુટુંબમાં રહેતા બાળકો વચ્ચે તફાવત જોવા મળેલ. નિરાશ્રયી બાળકોમાં

વાર્તનિક સમસ્યાઓ વધારે જોવા મળેલ અને સ્વખ્યાલ પણ નબળો જોવા મળેલ. વ્યકિતગત વિકાસ પણ નબળો જોવા મળેલ. આંતરીક પારસ્પરીક સંબંધો, તેમજ નૈતિક સંબંધો નબળા જોવા મળેલ.

શીર્ષક	:	બેરોજગાર વ્યકિતઓનો કૌટુંબિક સમાયોજન, જીવનસંતોષ અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીનો અભ્યાસ.
સંશોધક	:	બ્રોમેન – કલીફોર્ડ એલ.
પ્રકાશન વર્ષ	:	
તારણ	:	આ પ્રકરણમાં ડેટા બ્લેક ( ) અમેરીકનનો નેશનલ સર્વેમાંથી લેવામાં આવેલ. બેરોજગારીની કુટુંબ સમાયોજન અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી શું અસર જોવા મળે તેનું વિશ્લેષણ આ પ્રકરણમાં કરવામાં આવ્યુંહતું. પરિણામ દર્શાવે છે કે બેરોજગારીની અસર કુટુંબ સમાયોજન પર જોવા મળેલ બેરોજગાર વ્યકિતના કુટુંબ સાથે સમાયોજન ઓછા જોવા મળેલ કુટુંબના વ્યકિતઓની જરૂરિયાત પ્રત્યે લાગણી પણ ઓછી દર્શાવતા હતા. અને બેરોજગારીની જીવનસંતોષ અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી પર સાર્થક અસર જોવા મળેલ.

શીર્ષક : લગ્નદરજજો અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીનો અભ્યાસ

સંશોધક : મુખર્જી – હર્ષ – એન.

સંશોધનપત્ર : જર્નલ ઓફ સોશીયલ સાયકોલોજી
ફેબ્રુઆરી, ગ્રંથ નં. ( ) પેઈજ નં. – .

સંસ્થા : યુએસ હાઈડેરેફ પબ્લીકેશન

પ્રકાશન વર્ષ :

તારણ : યુનાઈટેડ સ્ટેટનો અભ્યાસમાં જોવા મળ્યું કે લગ્નદરજજો અને શારીરિક અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી વચ્ચે વિધાયક સંબંધ જોવા મળે છે. પરિણિત અને અપરિણિત લોકોમાં મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી પ્રાપ્તાંક જાતિગત તફાવત જોવા મળેલ. પરિણિત સ્ત્રીઓની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી પરિણત પુરૂષ કરતાં વધારે જોવા મળેલ.

શીર્ષક : વૃધ્ધોનું ધાર્મિક વલણ અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીનો અભ્યાસ

સંશોધક : ફ્રાન્સિસ – લેસ્લી – જે. બોલ્જર – જુલીઆ

સંશોધનપત્ર : સાયકોલોજીલ રીપોર્ટ , જાન્યુ. ગ્રંથ નં.
પેઈજ નં.

સંસ્થા : સાયકોલોજીકલ રીપોર્ટ

પ્રકાશન વર્ષ :

નિદર્શ :

તારણ : નિવૃત સરકારી કર્મચારી (ઉંમર – વર્ષની) પર અભ્યાસ કરવામાં આવેલ અભ્યાસનું તારણ જોવા મળેલ કે ધર્મની કોઈ સાર્થક અસર મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી પર થતી નથી. જયારે માં લેવિન, જેફરી એસ, માર્કીડઝ, મેકિસકન અમેરીકન ઉપર કરેલા અભ્યાસમાં ધાર્મિક પ્રોગ્રામમાં હાજરી આપનાર મેકસીકન અમેરિકન મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી પર સાર્થક અસર જોવા મળેલ.

શીર્ષક : વ્યવસાય સંઘર્ષ અને ઔદ્યોગિક – શરતોની કામદારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી પર થતી અસર.

સંશોધક : રેનોલડ હોના રેન્ડોલ

સંશોધનપત્ર : ડેઝરટેશન સારાંશ ઈન્ટરનેશનલ સેકોટીંગ, જાન્યુ., ગ્રંથ નં. , પેઈજ નં.

સંસ્થા : અ હ્યુમન એન્ડ સોશીયલ સાયન્સ

પ્રકાશન વર્ષ :

નિદર્શ :

તારણ : માં એક નેશનલ સર્વે નિદર્શ પર અને માં નિદર્શ પર અભ્યાસ કરવામાં આવેલ. વ્યવસાયમાં મનોભાર સંઘર્ષ અને ઉદ્યોગોની શરતોની અસર મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી પર જોવા મળેલ.

શીર્ષક : પરિણિત અને અપરિણિત કાળાઓના સંઘર્ષ અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીનો અભ્યાસ.

સંશોધક : કેઈથ – વર્ના – એમ.

સંશોધનપત્ર : ટેઈલર રોબર્ટ જોસેફ –જેકશન– જેમ્સ – સીડની

સંસ્થા : થાઉસન્ડ ઓફ સી.અ. યુએસ સેજ પબ્લીકેશન ઈન્ક.

પ્રકાશન વર્ષ :

તારણ : થી વર્ષના કાળા અમેરિકનો નેશનલ સર્વે માં કરવામાં આવેલ અભ્યાસમાં જોવા મળ્યું કે જીવન સમસ્યાની સાર્થક અસર મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી પર જોવા મળેલ. (

)

શીર્ષક : રેડિયોથેરાપી ટ્રીટમેન્ટ લીધેલ કેન્સરના દર્દીઓની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના અભ્યાસ.

સંશોધક	:	ચંદ્રા પી. એસ., ચતુર્વેદી – એસ. કે.– એમ.એસ. રાવ – અનંથ – એન. રેડી.બી. કે. મિશ્રામા– એસ. રાવ – એસ.
સંશોધનપત્ર	:	કવોલીટી ઓફ લાઈફ રીસર્ચ એન્ડ ઈન્ટરનેશનલ જર્નલ ઓફ કવોલીટી, ઓગષ્ટ, , ગ્રંથ નં. , પેઈજ નં. .
સંસ્થા	:	નેધરલેન્ડ કલુવેર એકેડેમીશ પબ્લીશર્સ
પ્રકાશન વર્ષ	:	
નિદર્શ	:	
તારણ	:	કેન્સરના દર્દીઓ કે જેમણે રેડીયોથેરાપી લીધી હોય તેમની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીનો અભ્યાસ કરવામાં આવ્યો. મોટાભાગના દર્દીઓ વર્ષના અભણ નિમ્ન સામાજિક આર્થિક દરજજાના હતા. પરિણામ જોવા મળ્યું કે જયારે કેન્સરની ટ્રીટમેન્ટ ચાલુ હતી ત્યારે મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીમાં ઘટાડો જોવા મળ્યો હતો.
શીર્ષક	:	હરિયાણાનાં ગ્રામ્ય અને શહેરીવિસ્તારનાં લોકોની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીનો તુલનાત્મક અભ્યાસ.
સંશોધક	:	મનોજકુમાર

સંશોધનપત્ર	:	મી ઈન્ટરનેશનલ અને નેશનલ કોન્ફરન્સ ઓફ ધ ઈન્ડિયન એકેડેમી ઓફ એપ્લાય સાયકોલોજી મહર્ષિ દયાનંદ યુનિવર્સિટી રોહતાક હરિયાણા.
પ્રકાશન વર્ષ	:	
નિદર્શ	:	
સાધનો	:	વર્મા અને વર્મા રચિત
તારણ	:	મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી એક બહોળો ખ્યાલ ધરો છે. પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં હરિયાણાનાં ગ્રામ્ય અને શહેરી લોકોની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીનું માપન કરવા માટેનો હેતુ હતો. ટી–કસોટી દ્વારા પરિણામ જાણવા મળ્યુ કે ગામડાના અને શહેરના લોકોની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી વચ્ચે સાર્થક તફાવત હતો. શહેરનાં લોકોની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી વધુ જોવા મળી.
શીર્ષક	:	પોઝીટીવ હેલ્થ એન્ડ વેલ બીંઈંગ સ્વાસ્થ્ય અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીનો અભ્યાસ.
સંશોધક	:	બાબુ સી. વી. સિનિયર રિસર્ચ ફેલોવ પંજાબ યુનિવર્સિટી, ચંડીગઢ
પ્રકાશન વર્ષ	:	
તારણ	:	આ અભ્યાસનો હેતુ જે લોકો શારીરિક સ્વાસ્થ્ય તેમજ હકારાત્મક વલણ ધરાવતા હોય તેની

મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી વચ્ચેના સંબંધનો અભ્યાસ કરવાનો હતો. પરિણામ જોવા મળ્યું છે. પોઝીટીવ હેલ્થ અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી વચ્ચે સહસંબંધ જોવા મળે છે.

શીર્ષક : પતિ–પત્ની બંને જણ કમાતા હોય અને માત્ર એક જણ કમાતા હોય તેમની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીનો અભ્યાસ.

સંશોધક : કિરણ કર્ણાટક ડિપાર્ટમેન્ટ ઓફ સાયકોલોજી, એમ.બી. પી.જી. કોલેજ, કર્ણાટકા

નિદર્શ : દંપતિ બન્ને જણ કમાતા હોય તે દંપતિ એક જણ કમાતા હોય તે.

પ્રકાશન વર્ષ :

તારણ : આજના મોર્ડન યુગમાં દરેક વસ્તુ પૈસાથી ખરીદી શકાય છે. આવકની માણસના જીવન સંતોષ અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી પર કેવી અસર થાય છે તે જાણવાનો હતો અભ્યાસની ઉત્કલ્પના હતી કે પતિ–પત્ની બંને જણ કમાતા હોય તેમનો જીવન સંતોષ અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી ઊંચી હોય છે. પરિણામ શોધતા જોવા મળ્યું કે એક જણ કમાતા હોય તેના કરતા બન્ને જણ કુટુંબમાં કમાતા હોય તેમની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીનો ખ્યાલ. ઊંચો જોવા મળેલ સાથે સાથે મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના ખ્યાલમાં જાતિગત

તફાવત પણ જોવા મળેલ. પુરૂષ કરતાં સ્ત્રીની દ્રષ્ટિએ મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીનો ખ્યાલ ઉંચો જોવા મળેલ.

શીર્ષક : થાઈલેન્ડ અને કેરાલાના વિદ્યાર્થીઓનું આધ્યાત્મિક સ્વાસ્થ્ય અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીનો અભ્યાસ સાંસ્કૃતિક ભિન્નતાના સંદર્ભમાં.

સંશોધક : એમ.એસ.રઝીના પદમમ્

સંશોધનપત્ર : જર્નલ ઓફ ધ ઈન્ડિયન એકેડેમી ઓફ એપ્લાયડ સાયકોલોજી

સંસ્થા : પબ્લીકેશન ઓફ ધ ઈન્ડિયન એકેડેમી સાયકોલોજી

પ્રકાશન વર્ષ :

નિદર્શ : વિદ્યાર્થીઓ

તારણ : આ અભ્યાસમાં થાઈલેન્ડના વિદ્યાર્થીઓની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના પ્રાપ્તાંક કેરલના વિદ્યાર્થીઓ કરતા ઉચ્ચી જોવા મળેલ. તેમજ આધ્યાત્મિક સ્વાસ્થ્ય અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી વચ્ચે સાર્થક સહસંબંધ જોવા મળેલ.

શીર્ષક : અનુકૂલન અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી વચ્ચેના સંબંધોનો અભ્યાસ આંતરીક થાકના સંદર્ભમાં

સંશોધક	:	સ્ચમલ એન્ડ સુસાન
નિદર્શ	:	સ્ત્રી
સાધનો	:	( ) કોપીંગ કવેશનરી ( ) સિકનેસ મેરેલ સ્કેલ ( ) બ્રેડ બર્ન મરેલ સ્કેલ ( ) રોઝનબર્ગ સેલ્ફ એસ્ટિમ સ્કેલ ( ) ઓપન એન્ડેડ સ્કેલ
તારણ	:	આઠ મહિના કે તેથી વધુ સમયથી બિમાર હોય તેવી સ્ત્રીઓ માંદગીના આંતરિક થાકના કારણે લક્ષણ ધરાવતી હોય તેઓની કોપીંગ શૈલી અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી વચ્ચેના સંબંધનો અભ્યાસ કર્યો હતો. પરિણામ બતાવે છે કે શરૂઆતના તબક્કે મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને કોપીંગ શૈલી વચ્ચેનો સંબંધ હકારાત્મક હતો.
શીર્ષક	:	ઉચ્ચતર માધ્યમિક શાળાના વિદ્યાર્થીઓની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીનો અભ્યાસ.
સંશોધક	:	જે. બી. મોરી
સંશોધનપત્ર	:	સંશોધન સારાંશ નેશનલ કોન્ફરન્સ ઓફ ધી કોમ્પ્યુનિટી સાયકોલોજી એસોશીએશન ઓફ ઈન્ડિયા
સંસ્થા	:	ડિપાર્ટમેન્ટ ઓફ સાયકોલોજી સરદાર પટેલ યુનિવર્સિટી – વલ્લભવિદ્યાનગર
પ્રકાશન વર્ષ	:	

નિદર્શ : વિદ્યાર્થી

સાધનો : ડો. સુધા ભોગલે રચિત મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી તુલા

તારણ : માહિતી વિશ્લેષણ ટી–કસોટી દ્વારા કરવામાં આવ્યું હતું. પરિણામ દર્શાવે છે કે અભ્યાસનો પ્રવાહ અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી પ્રાપ્તાંક વચ્ચે સાર્થક તફાવત જોવા મળેલ તેમજ જાતિગત તફાવત પણ જોવા મળેલ. તેમજ હોસ્ટેલમાં રહેતા અને હોસ્ટેલમાં ન રહેતા વિદ્યાર્થીઓની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી વચ્ચે તફાવત જોવા મળ્યો.

મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અંગેના પ્રસ્તુત અભ્યાસની પૂર્વીય અભ્યાસો સાથે તુલના

પ્રસ્તુત અભ્યાસ માછીમારોની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીનો અભ્યાસ કરતા તેના તારણો પૂર્વે થયેલા અભ્યાસો સાથે મળતા આવે છે.

અભ્યાસ નં. શીર્ષક સ્ત્રીઓમાં જોવા મળતી હતાશા અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીનો અભ્યાસ,' ટ્રેલર પ્રાઈસકોનીનો અભ્યાસ. ( ) જેમાં જે સ્ત્રીઓમાં હતાશાના લક્ષણો જોવા મળતાં હતાં તેની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી આંક જોવા મળેલ હતી. જે પરિણામ પ્રસ્તુત અભ્યાસની સાથે સમાનતા ધરાવે છે.

અભ્યાસ નં. 'શીર્ષક પરિણિત અને અપરિણિત કાળાઓના સંઘર્ષ અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીનો અભ્યાસ', કેઈથ – વર્ના – એમનો અભ્યાસ ( ) જેમાં લગ્ન દરજ્જાની સાર્થક અસર મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી

પર જોવા મળેલ. જે તારણ પ્રસ્તુત અભ્યાસ સાથે સમાનતા ધરાવે છે. પ્રસ્તુત અભ્યાસ પણ લગ્નદરજજાની સાર્થક અસર મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી પર જોવા મળેલ.

અભ્યાસ નં. ગ્રામ્ય અને શહેરી વિસ્તારનાં લોકોની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીનો તુલનાત્મક અભ્યાસ મનોજકુમાર( ) જેમાં ગ્રામ્ય અને શહેરના લોકોની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી વચ્ચે સાર્થક તફાવત હતો. જે પ્રસ્તુત સંશોધન સાથે સંબંધ ધરાવે છે.

અભ્યાસ નં. શીર્ષક પતિ–પત્નિ બંને જણ કમાતા હોય અને એક જણ કમાતા હોય તેમની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીનો અભ્યાસ કિરણ કર્ણાટક ( ) જેમાં આવકની અસર મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી પર જોવા મળેલ એટલે પ્રસ્તુત અભ્યાસનું તારણપણ આ અભ્યાસ સાથે સમાનતા ધરાવે છે. પ્રસ્તુત સંશોધનમાં પણ થી વધુ આવક ધરાવતા માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી વધુ જોવા મળેલ.

સંશોધકે ઉપરના ઉદાહરણ દ્વારા સ્પષ્ટ કર્યુ છે કે પ્રસ્તુત અભ્યાસને અનુરૂપ આગળ અભ્યાસો થયા છે. પૂર્વીય અભ્યાસોમાં સમાનતા અને વિરોધાભાસી પરિણામો જોવા મળે છે. કેટલાંક પૂર્વીય અભ્યાસો પ્રસ્તુત સંશોધનની ભિન્ન છે.

વ્યવસાય સામેલગીરીનું સૈધ્ધાંતિક મહત્વ

આધુનિક યુગમાં વ્યવસાય ખૂબજ વિકટ બાબત બની છે. વ્યવસાયને બરાબર સમજવા માટે આપણે કેટલીક હકીકતો અને તેમનાં જુદા જુદા ભાગ અને પાસાઓનું વિવરણ કરવાનું જાણવું જરૂરી છે. વ્યવસાય એ સામાન્ય કામ હોઈ શકે. ફરજ હોઈ શકે, કે સિધ્ધિ હોઈ વ્યવસાયને આર્થિક અને યાંત્રિક પાસા નથી. પરંતુ તેની સાથે માનસિક મનોવૈજ્ઞાનિક ખ્યાલ પણ જોડાયેલો છે. જે વ્યકિતના મનોવૈજ્ઞાનિક લક્ષણો વ્યવસાય કરવામાં અસર કરે છે.

વ્યવસાય ઉપર અસર કરનાર અગત્યનું પરિબળ વ્યવસાય સંતોષ અને વ્યવસાય સામેલગીરી છે. જે મનોવૈજ્ઞાનિક પરિબળ છે. હોલ લોયર ( ) વોલ્ટન ડાઈસ્ર્ટ ( ) વ્યવસાય સામેલગીરીનો ઔદ્યોગિક મનોવૈજ્ઞાનિકોએ અભ્યાસો કર્યા છે.

અને વ્યવસાય સામેલગીરી વિશેનાં મનોવૈજ્ઞાનિક સાહિત્યનાં પુનરાવલોકન કરતાં વ્યવસાય સામેલગીરીનાં ખ્યાલ વિશેના ચારેક અર્થઘટનો તારવે છે. જેમાં વ્યકિતની સામેલગીરી એક જયારે તેના માટે કામ એ જીવનનો મુખ્ય રસ હોય ત્યારે સામેલગીરી અંગેના બીજા બે અર્થઘટનોમાં વ્યકિતગત ઉપયોગીતાની લાગણી પૂરી પાડવી અને વ્યકિતત્વના સ્વ ખ્યાલને પ્રબલન પુરું પાડવું (વુમ) સૂચવે છે કે સામેલગીરીને, વ્યકિતના આત્મગૌરવને સ્વ. આવિસ્કારની જરૂરીયાતના સંતોષમાંથી જે સંતોષનો અનુભવ થાય છે. તેને સામેલગીરી તરીકે જોઈ શકાય.

★ **વ્યવસાય સામેલગીરીની વ્યાખ્યા**

વ્યવસાય સામેલગીરીની વ્યાખ્યાના સંદર્ભમાં જુદા જુદા મનોવૈજ્ઞાનિકો અને સંશોધકોમાં મત મંતાતરો પ્રર્વતે છે. કેટલાક તેને મનોવૈજ્ઞાનિક તાદાત્મ્ય, કેટલા તેને કતૃત્વ કેટલાક આત્મસન્માન તો કેટલાક કાર્ય પ્રતિબધ્ધતા વર્તન તરીકે ગણાવે છે. તો બીજા કેટલાક આ બંનેને એક સાથે સાંકળ્યા છે.

વ્યવસાય સામેલગીરીના ખ્યાલની વિવિધ મનોવૈજ્ઞાનિકોએ જુદી જુદી રીતે વ્યાખ્યાઓ આપી છે. વ્યવસાય સામેલગીરી વિશેની તમામ વ્યાખ્યાઓનો સાર રજૂ કરવાનો પ્રયત્ન રેબીનોવિરઝ અને હોલે ( ) કર્યો છે. તેઓ જણાવે છે કે વ્યવસાય સામેલગીરીના ખ્યાલને સ્વતંત્ર રીતે ખ્યાલ બધ્ધ કરે છે.

વિભાગ– : વ્યવસાય સામેલગીરીની વ્યાખ્યાના એક વિભાગમાં વ્યવસાય સામેલગીરીને તરીકે

ઓળખવામાં આવે છે. આ વ્યાખ્યા મુજબ વ્યકિતના કાર્યકતૃત્વના સ્તરને તેનું આત્મગૌરવ અસર કરે છે. અને તેમાંથી વ્યકિતની વ્યવસાય સામેલગીરી ઘડાય છે. ટૂંકમાં કહીએ તો "વ્યવસાય સામેલગીરી એટલે કાર્ય વર્તનમાંથી નિપજતું વ્યકિતનું ઉચ્ચ કે નિમ્ન આત્મગૌરવ.

વિભાગ– : બીજા વિભાગમાં વ્યકિત પોતાના વ્યવસાયમાં મનોવૈજ્ઞાનિક રીતે કેટલું તાદાત્મ્ય અનુભવે છે તે સંદર્ભમાં વ્યવસાય સામેલગીરને ઓળખવામાં આવે છે.

ના મત મુજબ વ્યકિતનું આત્મગૌરવ કેટલા પ્રમાણમાં વ્યકિતના કાર્યને અસર કરે છે. તેને વ્યકિતની વ્યવસાય સામેલગીરી તરીકે ઓળખાવી શકાય. જયારે લોલર અને હોલ ( ) જણાવે છે કોઈ પણ વ્યકિતના કાર્ય સાથેનું મનોવૈજ્ઞાનિક તાદાત્મ્ય વ્યકિત અથવા તેની ઓળખમાં કાર્ય પરિસ્થિતિ કેટલે અંશે કેન્દ્રમા છે તેને વ્યવસાય સામેલગીરી તરીકે ઓળખી શકાય.

લોધલ અને કેજનરે ( ) વ્યવસાય સામેલગીરીની વ્યાખ્યા આપતા જણાવે છે કે, "વ્યવસાય સામેલગીરીએ વ્યકિતના કતૃત્વની કક્ષામાં પ્રદર્શિત થતી તેના સ્વમાનની હદ છે.

બાસ ( ) માં જણાવે છે કે વ્યવસાય સામેલગીરી એ એવી પરિસ્થિતિ છે કે જે વ્યકિતની નિર્ણય લેવાની સતા, સ્વનિર્ણયની ઓળખ અને પોતાના વ્યવસાય અંગે પગલા લેવાની પ્રક્રિયા મજબુત બનાવે છે. તેઓ બીજી વ્યાખ્યા આપતા નોંધે છે કે ( ) વ્યવસાય સામેલગીરી સીધી રીતે વ્યકિતના કાર્ય અને કતૃત્વ સાથે સંબંધિત તેની અહમ સામેલગીરીના જ પ્રીતનિધિત્વરૂપ છે.

કાનુગા મિશ્રા અને દયાલ (   )માં જણાવે છે કે "વ્યવસાય સામેલગીરી એ સમગ્ર વ્યવસાય પરિસ્થિતિની એવી કક્ષાઓ છે જે વ્યકિતનાં જીવન અને સ્વખ્યાલમાં કેન્દ્ર સ્થાને હોય છે."

કાટ્ઝ અને કહાન (   )માં જણાવે છે કે કર્મચારીની વ્યવસાય સામેલગીરી ઉપર સંસ્થાકીય વ્યવસાય માટેની પ્રેરણા અને આંતરિક બળની કક્ષા અસર કરે છે.

આમ, વ્યવસાય સામેલગીરીની ઉપરોકત ઘણીજ વ્યાખ્યાઓ ઉપલબ્ધ છે. દરેક વિદ્વાનો પોતાના આગવા દ્રષ્ટિકોણથી પ્રેરાઈને વ્યવસાય સામેલગીરીને વિવિધ રીતે સમજાવે છે. પરંતુ આ બધી વ્યાખ્યાઓનો સામાન્ય સૂર નીકળે છે કે, વ્યવસાયમાં સામેલ વ્યકિત માટે તેનું કાર્ય તેના જીવનમાં એક મહત્વના ભાગરૂપે હોય છે. અને તેનાથી તેની સમગ્ર વ્યવસાય પરિસ્થિતિ રીતે ઘણી અસરો ઉત્પન્ન થાય છે.

★ **વ્યવસાય સામેલગીરીના કારણો**

વ્યવસાય સામેલગીરીને એક સંશોધકે કતૃત્વ અને આત્મસન્માનના સ્વરૂપ તરીકે ઓળખાવ્યું છે. તેઓ જણાવે છે કે સામેલગીરી માટેની આવશ્યક જો કોઈ પરિસ્થિતિ હોય તો તે છે આંતરિક જરૂરિયાત સંતોષ એ આવશ્યક પરિસ્થિતિ છે. તેના સ્વરૂપની સમજૂતી આપતા મનોવૈજ્ઞાનિકો મુખ્યત્વે કાર્ય પરિસ્થિતિઓમાં વ્યકિતના ચોકકસ પ્રેરણા સ્તરના વિશ્લેષણને વિશેષ કેન્દ્રમાં રાખ્યું છે.

( ) કાર્યની જરૂરિયાત સંતોષનો ગુણ

વ્રુમ (   ) પોતાના અભ્યાસમાં જણાવે છે કે ચોકકસ વ્યકિત માટે વ્યવસાય સામેલગીરીનું પ્રમાણનું માપન બાહ્ય ઘટકો કરતાં એવા અહમની પસંદગી દ્વારા કરવામાં આવ્યું હોય તો વ્યવસાય અને

અસંતોષના કારણોનું વર્ણન કરતા દર્શાવવામાં આવી હતી. આ પરથી જણાય છે કે વ્રુમ આંતરિક જરૂરિયાતના સંતોષને આવશ્યક પરિસ્થિતિ તરીકે મહત્વ આપતા જણાય છે.

( ) વ્યવસાય સાથેનું તાદત્મ્ય :

કાર્યમાં જરૂરતનો સંતોષ એ પણ વ્યવસાય સામેલગીરીના વિકાસ માટે મહત્વનું પરિબળ છે. લોલર અને હોલ ( ) પણ વ્યવસાય સામેલગીરીને કાર્ય સાથે વ્યકિતના મનોવૈજ્ઞાનિક તાદાત્મય તરીકે ઓળખવાના મતના છે કે વ્યવસાય સામેલગીરી આંશિક રીતે વ્યકિતની અંગત પાર્શ્વભૂમિકાના આધારે નકકી થાય છે.

વ્યવસાય સામેલગીરીના કારણો વિશેની ચર્ચા દર્શાવે છે કે મોટાભાગના સંશોધકો આવશ્યક શરત તરીકે આંતરિક જરૂરતના સંતોષને મુખ્ય ગણાવે છે. જે વ્યવસાયમાં સુધારા દ્રારા અને સંસ્થાના પર્યાવરણ દ્રારા જ સિધ્ધ કરી શકાય છે. આવા ફેરફારોમાં કાર્યમાં વિવિધતા, સ્વાયતતા, સહભાગીની તક, પરિસ્થિતિલક્ષી પરિવર્ત્યો કે જે આંતરિક પ્રેરણાને અસર કરે છે.

વ્યવસાય સામેલગીરીને મજબૂત બનાવતા પરિબળોમાં નિર્ણય લેવાની તક આત્મજાત પરીક્ષણ અને પોતાની કામની સ્વતંત્રતા મુખ્ય છે.

★ **વ્યવસાય સામેલગીરી માટે છ પરિસ્થિતિઓ હાજર હોવી જરૂરી છે.**

( ) વ્યવસાય અંગેના નિર્ણય લેવાની વધુ તક.

( ) પોતાના વ્યવસાયમાં સફળતામાં પોતે મહત્વનું યોગદાન આપે છે તેવી લાગણી.

( ) અંગત સફળતાનો અનુભવ.

( ) અંગત સિધ્ધિ

( ) સ્વ–સંકલ્પ

( ) પોતાના કાર્યને લગતી યોગ્ય રચના કરવામાં વ્યકિતગત સ્વાયતતા.

★ વ્યવસાય સમવિષ્ટતા કે સામેલગીરી માટેનું અભ્યાસપ્રેરક કાર્ય માળખું

ના ડાયાગ્રામના કાર્ય માળખામાં નીચેની અગત્યની ધારણાઓ બાંધવામાં આવી.

( ) દરેક વર્તન વ્યકિતની જરૂરિયાત ઉપર આધારિત છે અને તે માણસની જરૂરિયાતો સંતોષવા તરફ વળેલું છે.

( ) માણસની જરૂરિયાતનું માળખું ઘણા સામાજીકરણ અવયવ દા.ત. ગ્રુપ સંસ્થાકીય તેમજ સાંસ્કૃતિક ધોરણ પર આધારીત છે.

( ) જયારે માણસને લાગે છે કે, તે જે કાર્ય કરે છે તે પોતાની જરૂરિયાત પુરી કરવા સક્ષમ છે તો વ્યકિત પોતાનું સંપૂર્ણ ધ્યાન પોતાના કાર્ય પર કેન્દ્રીત કરે છે. પણ જો વ્યકિતને લાગે કે તે જે કાર્ય કરે છે તેનાથી તેની જરૂરિયાતો સંતોષાશે નહી તો તે નોકરી સિવાયની પ્રવૃતિઓ તરફ પોતાની શકિતઓ કેન્દ્રીત કરશે.

( ) વ્યકિત પોતાનું અવલોકન કરીને તથા કયા સંદર્ભમાં તે કરે છે તેને અનુલક્ષીને પોતાની કાર્ય સમાવિષ્ટતા માટે ધારણા કરે છે.

વ્યવસાય સામેલગીરીના અભ્યાસો

લોલર અને હોલના અભ્યાસમાં વ્યવસાય સામેલગીરીના સ્વરૂપ અંગેના અભ્યાસો સૂચવે છે કે બને વ્યવસાય લક્ષણોનું કાર્ય છે અને વ્યકિતગત લક્ષણ પણ છે.

રાહમાન અને એશે (   ) તેઓના અધ્યયનમાં જણાવ્યું હતું કે ઉચ્ચ સંતોષી કર્મચારીના જૂથો નિમ્નસંતોષી જૂથના કર્મચારીઓ કરતા વધુ પ્રમાણમાં વ્યવસાય તરફ સાનુકૂળ તરફેણગીરી દર્શાવી હતી.

લેમ્બર્ટ – સુસાન જે (   ) ના અભ્યાસમાં

પુરૂષો અને ૨૨૫ પરિણિત સ્ત્રીઓ જે જાતે રોજગારને ચલાવતા હોય તેમને પસંદ કરવામાં આવ્યા અપેક્ષિત ધારણાને પરિણામે પસંદ કરવામાં આવ્યા. પરિણામે ટેકો આપતા નથી. કાર્યની પરિસ્થિતિ, પુરૂષ – સ્ત્રીના તુલનાત્મકસ્તર વ્યવસાય સંતોષ અને વ્યવસાય સામેલગીરીના અહેવાલ પછી અંકુશ મૂલ્યોની ધારણામાં મધ્યમસ્તરનો ટેકો મળ્યો. કર્મચારીઓને જુદા જુદા કાર્ય કરવાની તક મળી અને વ્યકિતગત રીતે અર્થપૂર્ણ રીતે વ્યવસાય સંતોષ, વ્યવસાય સામેલગીરી અને આંતરિક પ્રેરણામાં આગળ વધ્યા.

પટેલ મિનાક્ષી (   ) સ્ત્રી પરિચારિકાઓની વ્યવસાય સામેલગીરી અને વ્યવસાય સંતોષ વચ્ચેનો સંબંધ તપાસ્યો વ્યકિતગત ભિન્નતા જેવી કે ઉંમર, નોકરીની લંબાઈ, લગ્ન દરજ્જો વગેરે બાબતોને વ્યવસાય સાથે સબંધ જોવા મળ્યો હતો.

વ્યવસાય સામેલગીરી ઉપર આબોહવા, ભૌગોલિક વિસ્તાર, (ગ્રામીણ / શહેરી) નૃવંશ સાંસ્કૃતિક ભૂમિકાઓ, ધાર્મિક ભૂમિકા જેવા પરિવર્ત્યો વ્યવસાય સામેલગીરી સાથે સંકળાયેલ છે. આ અંગે થયેલા અભ્યાસો બન્ને વચ્ચેનો વિધાયક સંબંધ દર્શાવે છે તો કેટલાંક નિષેધક સંબંધ દર્શાવે છે.

ગાંધર્વ જોશીએ (   ) પબ્લીક અને પ્રાઈવેટ સેકટરમાં કામ કરતા રોજમદારના વ્યવસાય સંતોષ અને વ્યવસાય સામેલગીરીનો અભ્યાસ કર્યો. વ્યકિતગત ઘટકો જેવા કે જાતિ, ઉંમર, સર્વિસના વર્ષ,

કાર્ય અનુભવ, વર્તમાન વ્યવસાય, માસિક આવક વગેરે ઘટકોની વ્યવસાય સંતોષ અને વ્યવસાય સામેલગીરી પર અસર જોવા મળે છે કે નહીં તેનો અભ્યાસ કરવામાં આવ્યો. રાજકોટ વિસ્તારના રોજમદાર પબ્લીક સેકટર અને રોજમદાર પ્રાઈવેટ સેકટરમાંથી લેવામાં આવેલ પરિણામ દર્શાવે છે કે પ્રાઈવેટ અને પબ્લીક સેકટરના રોજમદારોના વ્યવસાય સંતોષ અને વ્યવસાય સામેલગીરીના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે તફાવત હતો. તેમજ રોજમદારોના વ્યવસાય સંતોષ અને વ્યવસાય સામેલગીરી ઉપર વ્યકિતગત ઘટકો જેવા કે ઉંમર, સર્વિસના વર્ષ, કાર્ય અનુભવ, અને માસિક આવકની સાર્થક અસર જોવા મળેલ.

સિંઘ – મિરા – પેસ્તનજી ડી. એમ. ( ) એ કરેલા સંશોધનમાં વિશાળ બેંકમાં કામ કરતા કર્મચારી અને અફસરોની માહિતી એકઠી કરી હતી. વધુ સામેલગીરી વધુ સંતોષ તથા ઓછી સામેલગીરી અને ઓછા સંતોષ જોવા મળ્યા સામેલગીરી નરમ રીતે કાર્ય કરતી વખતે પરિબળો સાથે પારસ્પરિક સંબંધ ધરાવે છે.

રેડ્ડીએ ( )માં તારવ્યું કે કોલેજ, શિક્ષકોની ઉંમર, જાતિ, અને કાર્ય અનુભવની અસર વ્યવસાય સામેલગીરી પર પડતી નથી.

આ સંશોધકોએ ભય સાથે કાર્ય સામેલગીરી વચ્ચે સાર્થક સંબંધ જોવા મળ્યો જયારે બીજી સંશોધકો ગુરીન ( ) અને ( ) ને આવો સંબંધ જાણવા મળ્યો નથી.

સુબર (   ) રાવ (   ) સીંગ (   ) કેટલાક અભ્યાસોમાં જોવા મળે છે કે મધ્યમકક્ષાના કર્મચારીઓમાં કાર્ય સામેલગીરી ઉચ્ચ અને નીચલા સ્તરના કર્મચારી કરતા વધુ જોવા મળે છે.

એ પુરુષ શિક્ષકો અને મહિલા શિક્ષકોના કાર્યપ્રેરણા અને વ્યવસાય સામેલગીરીને અનુલક્ષીને અભ્યાસ કરવામાં આવ્યો. તેના તારણો આ મુજબ છે.

પુરૂષ શિક્ષકો મહિલા શિક્ષકો કરતા વધુ વ્યવસાય સામેલગીરી બતાવે છે. તેમના ઉચ્ચ કાર્ય પ્રેરણાને લીધે.

સંકરણ અને મોપેડે (   ) માં સૂચવ્યું હતું કે વ્યવસાય સામેલગીરીને કાર્ય સાથેના મનોવૈજ્ઞાનિક તાદાત્મ્યની પરિભાષામાં સમજૂતી આપી હતી.

કેટલાંક સંશોધકો જણાવે છે કે મોટી ઉંમરના કર્મચારીઓ વધુ વ્યવસાય સામેલગીરી દર્શાવે છે. ઉંમર અને વ્યવસાય સામેલગીરી વચ્ચેના સંબંધોના જે પુરાવાનો સંશોધકો દ્વારા પુરા પાડવામાં આવ્યા છે તે નબળા અને પરસ્પર વિરોધી જણાય છે તેવું જોન્સ, જોન્સ અને બુની રેબીનોવિટઝ, હોલ અને ગુડલે (   ) ના અભ્યાસો જોવા મળ્યાં હતાં.

બાબા (   ) જણાવે છે કે શિક્ષણ અને વ્યવસાય સામેલગીરી વચ્ચેના સંબંધને   અભ્યાસોમાંથી   અભ્યાસોમાં વિધાયક સંબંધ જોવા મળે છે.

રોબિનોવિટ્ઝ અને હોલ (   ) ના અભ્યાસમાં પુરૂષો કરતાં સ્ત્રીઓ વધુ વ્યવસાય સામેલગીરી દર્શાવે છે.

કાનુન ગો અને મિશ્ર (   )ના અભ્યાસમાં જોવા મળ્યું કે પરિણિત વ્યકિત અપરિણિત વ્યકિત કરતાં વધુ સામેલગીરી ધરાવે છે. જયારે બીજા કેટલાંક અભ્યાસોમાં વ્યવસાય સામેલગરી અને લગ્ન દરજજા વચ્ચે કોઈ સંબંધ જણાયો નથી.

મેસ્લો (   )ના મત પ્રમાણે વ્યકિત પોતાની જરૂરિયાતો સાથે કેટલે અંશે સંકળાયેલ છે. તેના આધારે કામદારોના બે જૂથો (આંતરીક રીતે પ્રેરિત કામદારો અને બાહ્ય રીતે પ્રેરિત કામદારો)માં વહેંચી શકાય. અભ્યાસો એમ દર્શાવે છે કે આંતરીક રીતે પ્રેરિત વ્યકિત બાહ્ય વ્યકિત બાહ્ય જરૂરિયાતોથી પ્રેરિત વ્યકિત કરતાં ઊંચી વ્યવસાય સામેલગીરી દર્શાવે છે. લીકર્ટ (   )ના મત પ્રમાણે ભાગીદારીપૂર્વક સંસ્થાકીય આબોહવા કર્મચારીની સામેલગીરીમાં વધારો લાવી શકે કારણ કે તે દ્રારા કર્મચારીની આંતરિક જરૂરિયાતોમાં સંતોષ થતો હોય છે.

નાગરથમ્બ (   )ના સંશોધનમાં આંધ્રપ્રદેશના સરકારી દવાખાનામાં   નર્સો ને નમૂના તરીકે પસંદ કરેલ પરિણામ જોતા જોવા જાણવા મળ્યું કે ત્રણેય જૂથો ટૂંકી સર્વિસ, મધ્યમ સર્વિસ, લાંબી સર્વિસવાળા ત્રણ જૂથો કાર્ય પડકાર, વ્યવસાય સામેલગીરીની બાબતમાં સાર્થક તફાવત ધરાવતા હતા. ઉપરાંત કાર્ય પડકાર અને વ્યવસાય સામેલગીરી જેવા ઘટકો વ્યવસાય સંતોષ સાથે સહસંબંધ ધરાવતા હતા.

પુષ્પા મિશ્રાનો અભ્યાસ સૂચવે છે કે ડોકટર અને ઓફિસરો કરતાં શિક્ષકોની વ્યવસાય સામેલગીરી વધુ છે. અભ્યાસના પરિણામો વ્યવસાયના પ્રકાર વ્યવસાય સામેલગીરીમાં એક મહત્વનું પરિવર્ત્ય છે. એ દલીલને સમર્થન આપે છે.

રાયચુરા ઉષા (   ) ના અભ્યાસ જોવા મળે છે કે એલ.આઈ.સી. કર્મચારીઓના સળંગ વ્યકિતગત – વ્યવસાય સંતોષ, વ્યવસાય સામેલગીરી જેવા ઘટકો વચ્ચે વિધાયક સાર્થક સંબંધ જોવા મળે છે.

પરંતુ માસિક આવક લગ્ન દરજજો ઉંમર અને વ્યવસાય સંતોષ વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી. જાતિ, સંસ્થાનું કદ, શિક્ષણ, પ્રવાહ અને વ્યવસાય સંતોષ તેમજ વ્યવસાય સામેલગીરીમાં તફાવત જોવા મળે છે. જયારે શિક્ષણ, કુટુંબના સભ્યોની સંખ્યા અને વ્યવાસય સંતોષ તેમજ વ્યવસાય સામેલગરીમાં સાર્થક તફાવત જોવા મળતો નથી.

અને એ શિક્ષણ તથા કાર્ય સમાવિષ્ટતા વચ્ચે વિધાયક સંબંધ શોધી કાઢયો છે. જયારે અને જેવા સંશોધકો અને ને આ બે બાબતો વચ્ચે કોઈ સંબંધ જણાતો નથી.

કુ. નયન વ્યાસ (   )

સાડી ઉદ્યોગના કર્મચારીઓની વ્યવસાય સામેલગીરી સંસ્થાગત પર્યાવરણ અને વ્યવસાય સંતોષ અભ્યાસના પરિણામ દર્શાવે છે કે કર્મચારીની ઉંમર, લગ્ન દરજજો, કુટુંબની આર્થિક સ્થિતિ જેવા વ્યકિતગત પરિવત્ર્યો વ્યવસાય સામેલગીરી પર અસર કરતા નથી. જયારે અનુભવ, સંસ્થાનું કદ, હતાશા, માનસિક તંગદિલી, ચિંતા વગેરે અસર કરે છે.

ખાંભલા એચ. એન. (   )

ગુજરાત એસ. ટી. નિગમનાં કર્મચારીઓમાં માનસિક તંગદિલીના સંદર્ભે કાર્ય સામેલગીરીનો અભ્યાસ. પ્રસ્તુત અભ્યાસ કર્મચારી

ગુજરાત એસ.ટી. નિગમમાંથી કરવામાં આવ્યા હતો. અભ્યાસનાં પરિણામ દર્શાવે છે કે વ્યવસાયમાં નહિવત માનસિક તંગદિલી અનુભવતા અને સામાન્ય તંગદિલી અનુભવતા કર્મચારીઓની વ્યવસાય સામેલગીરી વચ્ચે સાર્થક તફાવત જોવા મળે છે. જયારે વ્યવસાયમાં સામાન્ય માનસિક તંગદિલી અને સામાન્યથી વધારે તંગદિલી અનુભવતા કર્મચારીઓના જૂથની વ્યવસાય સામેલગીરી વચ્ચે સાર્થક તફાવત જોવા મળે છે.

મલેક અલ્તાફ એમ. (   )

પરિણિત અને અપરિણિત વ્યવસાય કરતી સ્ત્રીઓની વ્યવસાય સામેલગીરી સામાજિક પ્રોત્સાહનનો તુલનાત્મક અભ્યાસ. પરિણિત અને અપરિણિત વ્યવસાય કરતી સ્ત્રીઓ જેમની ઉંમર   થી   વર્ષની હતી. આ અભ્યાસમાં પરિણિત અને અપરિણિત સ્ત્રીઓ વ્યવસાય સામેલગીરી વચ્ચે સાર્થક તફાવત જોવા મળેલ.

એ. એમ. ચોચા (   )

ગુજરાત અંબુજા સિમેન્ટ લિમિટેડ કંપની, કોડીનારના કર્મચારીઓના માનસિક સ્વાસ્થ્ય, કાર્ય સામેલગરી અને કાર્ય સંતોષનો મનોવૈજ્ઞાનિક અભ્યાસમાં જોવા મળ્યું કે માનસિક સ્વાસ્થ્ય અને વ્યવસાય સામેલગીરી વચ્ચે વિધાયક સહસંબંધ છે.

કાથડ (   )

"મોરબી શહેરના ઘડિયાળનાં કારખાનામાં કામ કરતા કર્મચારીઓમાં તેમના રહેઠાણની કાર્ય સામેલગીરી પરની અસરના અભ્યાસ કરવો" આ અભ્યાસમાં કર્મચારીના રહેઠાણની અસર તેમની કાર્ય સામેલગીરી પર જોવા મળતી નથી.

સુનીતા મલ્હોત્રા અને વૈશાલી ગુપ્તા (   )

પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં હેતુ   ડોકટરોની વ્યવસાય સામેલગીરી અને જીવનસંતોષનો અભ્યાસ કરવાનો હતો. પ્રસ્તુત અભ્યાસના પરિણામમાં વ્યવસાય સામેલગીરી અને જીવનસંતોષ સાથે સહસંબંધ જોવા મળેલ. જાતિગત તફાવત જોવા મળેલ નહીં.

વ્યવસાય સામેલગીરી અંગેના પ્રસ્તુત અભ્યાસની પૂર્વીય અભ્યાસો સાથે તુલના

પ્રસ્તુત સંશોધનમાં માછીમારની વ્યવસાય સામેલગીરીનો અભ્યાસ કરતાં તેના તારણો પૂર્વે થયેલા અભ્યાસો સાથે મળતા આવે છે.

અભ્યાસ નં.   શીર્ષક વ્યવસાય સામેલગીરીના સ્વરૂપ અંગેનો અભ્યાસ લોલર અને હોલનો અભ્યાસ સૂચવે છે કે વ્યવસાય સામેલગીરી અને વ્યકિતત્વલક્ષણ વચ્ચે સહસંબંધ છે જે તારણ પ્રસ્તુત સંશોધન તારણ સાથે બંધબેસતુ છે.

અભ્યાસ નં.   શીર્ષક પુરૂષ અને સ્ત્રીઓની વ્યવસાય સામેલગીરીનો અભ્યાસ લેન્બર્ટ – સુસાન જે તુલનાત્મક અભ્યાસ છે. પ્રસ્તુત સંશોધનમાં પણ પુરૂષ અને સ્ત્રીઓની વ્યવસાય સામેલગીરીની તુલના કરવામાં આવે છે.

અભ્યાસ નં.   'સાડી ઉદ્યોગના કર્મચારીઓની વ્યવસાય સામેલગીરી, સંસ્થાગત પર્યાવરણ અને વ્યવસાય સંતોષનો અભ્યાસ", કુ. નયન વ્યાસ (   ) ના અભ્યાસના પરિણામ દર્શાવે છે કે ઉંમર, લગ્ન દરજજા જેવા વ્યકિતગત પરિવર્ત્યની અસર વ્યવસાય સામેલગીરી પર થઈ નથી. પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં પણ ઉંમર અને લગ્ન દરજજા જેવા વ્યકિતગત પરિવર્ત્યની સાર્થક અસર વ્યવસાય સામેલગીરી પર થઈ નથી.

સંશોધકે ઉપરના ઉદાહરણ દ્વારા સ્પષ્ટ કર્યું છે કે પ્રસ્તુત અભ્યાસને અનુરૂપ આગળ અભ્યાસો થયા છે. માછીમારો ક્ષેત્ર પર થયા નથી. પરંતુ કેટલાંક અભ્યાસો પ્રસ્તુત સંશોધનની જેમ વ્યકિતગત પરિવર્ત્યને અસર તપાસવા જુદા જુદા ક્ષેત્રમાં થયા છે. પૂર્વીય અભ્યાસોમાં સમાનતા અને વિરોધાભાસી પરિણામ જોવા મળે છે. પરંતુ મનોવિજ્ઞાનમાં સંશોધનનાં પરિણામોની ભિન્નતાનાં અનેક કારણો હોઈ શકે છે.

પ્રકરણ –

સંશોધન યોજના પ્રક્રિયા અને પૃથક્કરણની પધ્ધતિ

પ્રસ્તાવના

સંશોધન શરૂ કરતાં પહેલા સંશોધનમાં સમગ્ર પાસા અંગે વ્યવસ્થિત આયોજન કરવું પડે છે. જેમ બિલ્ડીંગ બનાવતા પહેલા એન્જીનીયર શરૂઆતથી છેક અંત સુધીનું પ્રથમથી જ આયોજન કરે છે. તેમ કોઈપણ સંશોધન કરવા માટે અગાઉથી તેની "બ્લ્યુ પ્રિન્ટ" તૈયાર કરવી પડે છે. સંશોધન યોજના એ સંશોધનની આધારશીલા છે. તેથી તે અત્યંત ચોક્કસ હોય તે આવશ્યક છે. કોઈપણ સમસ્યા અંગે સંશોધન હાથ ધરવાનું હોય ત્યારે તેનાં હેતુઓને સિધ્ધ કરવા માટે તેને અનુરૂપ સંશોધન યોજના ઘડવી પડે છે. સંશોધન યોજના દ્વારા સંશોધકને પોતાના કાર્ય અંગે ચોક્કસ દિશા મળે છે. સંશોધન યોજના નક્કી કર્યા વગર કાર્ય શરૂ કરી દેવામાં આવે તો ઘણી ગૂંચવણો ઊભી થાયછે. અને ચોકકસ હેતુના તારણ સુધી પહોંચી શકાતું નથી. સંશોધન યોજના તૈયાર કરતી વખતે અધ્યયનની સમસ્યાને અનુરૂપ વિવિધ બાબતો વિશે વિચાર કરવાનો રહે છે. ઉપરાંત પરિવર્ત્યો, નિદર્શ પસંદગી, માહિતી એકત્ર કરવાના સાધનો, તેમની વિશ્વસનિયતા અને યથાર્થતા કેવી આંકડાશાસ્ત્રીય પ્રયુક્તિઓ પસંદ કરવી વગેરે પાસાઓ અંગે વિચાર કરી લેવાનો હોય છે, સંશોધક તેની સંશોધન યોજનાનાં ઘડતરમાં જેટલી કાળજી રાખે તેટલું તેનું સંશોધન યથાર્થ અને વિશ્વસનીય પરિણામો આપી શકે.

આ માટે અધ્યયનમાં સંશોધન પધ્ધતિ, માહિતી મેળવવાના સાધનો વગેરેની ચર્ચા કરવામાં આવી છે. તેની સાથે આંકડાશાસ્ત્રીય પ્રયુક્તિઓ, નિદર્શ, સાધનોની પસંદગી, વિશ્વસનિયતા તથા માહિતી એકત્રીકરણની વિગતોનો સમાવેશ કરવામાં આવે છે.

આજે મનોવિજ્ઞાનમાં અનેક સંશોધન થઈ રહ્યાં છે. તેથી અનેક સંશોધન પધ્ધતિ તથા પ્રયુકિતઓનો પણ એટલો જ વિકાસ થઈ રહયો છે. અને આ દ્રષ્ટિએ નિરીક્ષણ કરતાં કોઈપણ અધ્યયનની અગત્યતા, ગુણવતા, યથાર્થતા, વિશ્વસનીયતા વગેરે સંશોધન પધ્ધતિ પર આધારીત છે. અને સંશોધનની કઈ પધ્ધતિનો ઉપયોગ કરવો એ અધ્યયનનું સ્વરૂપ કયા પ્રકારનું છે. તેના પર આધારીત છે. અધ્યયનના સ્વરૂપને અનુલક્ષીને તેને અનુરૂપ એવી પધ્ધતિનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે. જેથી આ પ્રકરણમાં ઉપર્યુકત તમામ મુદ્દાને ધ્યાનમાં લઈને તેની વિગતવાર ચર્ચા કરવામાં આવે છે.

સામાજિક સંશોધનની વ્યાખ્યા

( ) રેડમન અને થોરી : "નવું જ્ઞાન મેળવવાનો પધ્ધતિસરનો પ્રયાસ એટલે સંશોધન."

( ) મોસર (   ) પોતાના પુસ્તક Survey Method in Social Investigatio માં લખે છે કે,

"સામાજિક ઘટનાઓ કે સમસ્યાઓ વિષે નવીન જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવા માટે કરવામાં આવેલ વ્યવસ્થિત પૂછતાછ કે તપાસને સામાજિક સંશોધન કહે છે."

( ) Encyclopaedia of Social Science માં લખ્યું છે કે,

"સામાજિક સંશોધન વસ્તુઓ, પ્રત્યયો તથા સંકેતો વગેરેનું કુશળતાપૂર્વક વ્યવસ્થિત કરે છે. જેનો ઉદ્દેશ્ય સામાન્યીકરણ દ્વારા જ્ઞાનનો વિકાસ અને ચકાસણી કરવાનો છે, ભલે તે જ્ઞાન વ્યવહારમાં ઉપયોગી થાય કે કલામાં ઉપયોગી થાય.

સંશોધન યોજના

સંશોધન યોજના એ સામાન્ય વૈજ્ઞાનિક નમૂનાને આધારે સંશોધન પ્રક્રિયાની કાર્યવિધિનું જેમાં આલેખન કરવાનું હોય છે. સમસ્યાની પસંદગી બાદ સંશોધનની રચના નકકી કરવા માટે સંશોધકે સાવધ રહેવું પડે છે જે વિષયની પરિસ્થિતિને માટે જે રચના લાગુ પડે તેજ લેવી પડે છે. જે વિષયમાં પરીક્ષાણાત્મક અથવા પ્રાયોગિક અધ્યયન રચનાની જરૂર જણાય ત્યાં આગળ અન્વેષણાત્મક અથવા નિરૂપણાત્મક અધ્યયન રચના નકામી લાગે છે જો સમસ્યાની રચના સફર રીતે થઈ જાય તો સંશોધનની યોજનની પ્રક્રિયાનો આપમેળે આરંભ થાય છે. આનો અર્થ એ છે કે સામાજિક સંશોધન માટે એવો પ્રકાર નકકી કરવો જોઈએ કે જે તે સમસ્યાના અભ્યાસ માટે સારો ગણાય.

સામાજિક સંશોધનની યોજના ત્રણ પ્રકારની હોય છે.

( ) રચનાત્મક અથવા અન્વેષણાત્મક અધ્યયન

( ) વર્ણનાત્મક અને નિદાનાત્મક અધ્યયન

( ) પરીક્ષાણાત્મક અથવા પ્રાયોગિક અધ્યયન

પોલીન યંગના મતે જેમાં બિલકુલ માર્ગોન્તી ન થાય તેવી તદ્‌ન ચોક્કસ અને પુરતી સંશોધન યોજના ભાગ્યે જ હોય છે. પરંતુ તેનો હેતુ સંશોધન કાર્યને દિશાસૂચન આપવાનો છે. સંશોધન યોજના એક કામચલાઉ યોજના છે. જેમ જેમ સંશોધન વિષયની પસંદગીથી માંડીને સામગ્રી એકઠી કરવાની પ્રક્રિયામાં પસાર થઈ અહેવાલ લખવા તરફ અને પરિણામોના અમલ તરફ પ્રગતિ કરે છે. તેમ–તેમ સંશોધકની સામે નવી પરિસ્થિતિ ઉદ્‌ભવતી જાય છે. અને માહિતીની નવી કડીઓ પ્રકાશમાં આવતી જાય છે. તેમ તેમ સંશોધન યોજનામાં ફેરફાર કરતા રહેવાનું જરૂરી બને છે.

સંશોધન યોજના ઘડવા માટે જે નિર્ણયો લેવાના હોયછે. તેમાં શું ? કયાંથી ? કયારે ? કેટલું ? વગેરે પ્રશ્નો વિચારી લેવાના હોય છે.

આ માટે નીચેના મુદ્દા વિચારવા જરૂરી બને છે.

( ) માહિતીના સ્ત્રોત

( ) સંશોધન અભ્યાસના હેતુઓ

( ) સંશોધન અભ્યાસનું સ્વરૂપ

( ) ભૌગોલિક વિસ્તારની સ્પષ્ટતા

( ) સામાજિક સાંસ્કૃતિક – ઐતિહાસિક સંદર્ભની સ્પષ્ટતા

( ) સમયનો અંદાજ

( ) માહિતી એકત્ર કરવા માટેની પ્રયુક્તિઓ

( ) અભ્યાસના પરિણામો

( ) ગ્રંથાલયનો ઉપયોગ.

( ) સંશોધન એકમોની વ્યાખ્યા

( ) સંદર્ભ સૂચિ

યંગના મતે બધી બાબતો ધ્યાનમાં લેવી જોઈએ તેની યોજનાનો ચિતાર બનાવવામાં આવે ત્યારે કઈ કઈ બાબતો ધ્યાનમાં રાખવી જરૂરી છે. જે સંશોધનના પ્રોજેકટને સફળતા તરફ લઈ જાય છે.

સંશોધનની ગૂંથણી એ સંશોધનની સાચી કસોટી કરે છે. કેમકે સંશોધનનું આયોજન એ સંશોધન કાર્યની શરૂઆતથી અંત સુધીની તમામ બાબતોની ઝાંખી કરે છે. તેનો પરિચય અપાવે છે. માટે જ સંશોધન ગૂંથણી સંશોધનનું હાર્દ છે. તેની ગુણવતા નકકી કરે છે. આમ સંશોધન ગૂંથણી દ્વારા સંશોધનમાં કઈ પધ્ધતિથી મેળવાશે, ઉદ્દેશો, હેતુઓને સિધ્ધ કરવા માટે કઈ

પ્રયુક્તિઓનો ઉપયોગ કરાશે, સમસ્યા ઊભી થતાં તેમાંથી બહાર કેવી રીતે આવવું વગેરે બાબતોનો સમાવેશ થાય છે. આમ, છતાં સંશોધનની ગૂંથણી એજ સંશોધન કાર્ય માટે પૂર્ણ છે. એમ માનવું ભૂલભરેલું છે. તેના પર અવલંબન રાખવું એ મુર્ખતા છે. કારણ કોઈ બાબત સાવ પૂર્ણ હોતી નથી તેમાં કંઈક ખામી પણ હોય છે. જેવી રીતે સિકકાની બે બાજુ છે. તેમ ફાયદાકારક પણ છે. અને કયારેક પૂર્ણ વિગતો તેમાંથી ન પણ મળે એટલે આયોજનનો સાવપૂર્ણ માની લેવું જોઈએ નહિ. તે કદી પૂર્ણ હોતું નથી.

જેમા સંશોધનને પોતાના ક્રમ પ્રમાણે તબકકા છે. સોપાન છે. તેમ સંશોધન આયોજનને પણ પોતાના સોપાન છે. તબકકા છે. જેવા કે,

( ) સંશોધન વિષય અંગે વિચારણા અને પસંદગી

( ) વિષયક્ષેત્રને સમજવાની સંશોધકની શકિત

( ) સંશોધનની મર્યાદા

( ) પ્રયુકિતની ઉપલબ્ધતા

( ) પ્રમાણભૂત અને વિશ્વસનીય માહિતી મળવાની સંભાવના.

( ) સંશોધનની હદ મર્યાદા નકકી કરવી.

આમ ઉપર પ્રમાણે સોપાનને ધ્યાનમાં રાખી સંશોધનનું આયોજન કરવામાં આવે તો તેના દ્વારા પ્રાપ્ત થતી માહિતીની વિશ્વસનિયતા અને યથાર્થતાની કક્ષા પણ ઊંચી રહે છે. આમ અપૂરતી માહિતી સાચી હકીકત તરફ લઈ જતી નથી. આથી આયોજન કરતી વખતે કઈ પ્રયુક્તિ દ્વારા કેવી રીતે માહિતી મળશે ? તેનું પણ આયોજન કરવું જોઈએ. જેથી માહિતી સાચી મળે અને અંતે સફળદાયક બને.

આયોજનની સફળતા યોજનાની સફળતા

સંશોધનકાર્ય કરવા માટે સંશોધનનું આયોજન કરવું જરૂરી છે. આયોજન એ સંશોધન માટેની દિશા સૂચન પુરુ પાડે છે. આયોજન વગરનું સંશોધનકાર્ય ઘણી વખત સંશોધકને ઝુંકાવી દે છે. આને પરિણામે ઘણી વખત એવું બને છે કે સંશોધનકાર્ય અધવચ્ચે જ છોડી દેવું પડે છે.

કહેવાય છે કે, "સારા કાર્યમાં સો વિધ્નો આવે" આ વિધ્નોનો સામનો પણ કરવો પડે છે. જો સંશોધનની ગૂંથણી કરીને આયોજન કરીને કાર્ય કરવામાં આવે તો આવતા રસ્તાના વિધ્નો થોડા સરળ બને છે અને તેમનો સામનો કરવાની હિંમતમાં વધારો થાય છે. આત્મવિશ્વાસ દ્રઢ બને છે. અને રસ્તામાં આવતા કાંટારૂપી વિધ્નો દૂર કરી શકાય છે. પરંતુ જો આયોજન ન કરેલું હોય તો વિધ્નો, સંઘર્ષોને દૂર કરવા મુશ્કેલ બને છે.

- ★ આયોજન દ્રારા માહિતી વધારે વિશ્વસનીય મેળવી શકાય છે.
- ★ સંશોધનની વ્યૂહરચના માટે સહાયક બને છે.
- ★ બાહ્ય પરિવર્ત્યોને નિયંત્રિત કરવામાં સહાયક બને છે.
- ★ આયોજન દ્વારા આવતા સંઘર્ષો, અથડામણોનો સામનો કરવામાં સરળ બને છે.
- ★ આયોજનથી અધકચરી કે ઉણી માહિતી મેળવવાથી દૂર રહી શકાય છે.
- ★ આયોજન કોઈ ચોક્કસ નિષ્કર્ષ પર પહોંચવા માટે સહાયક બને છે.
- ★ સંશોધનને વસ્તુલક્ષી તથા ક્ષતિરહિત બનાવવામાં સહાયક.

★ સમય શકિત અને નાણાંનો વ્યય, થતો અટકાવી શકાય છે.

★ સંશોધન કાર્ય વધુ સરળ સુઘડ બને છે.

આમ ઉપરની વગેરે બાબતો માટે સંશોધનનું આયોજન કરવું આવશ્યક છે. આ માટે સંશોધન યોજનાના પ્રકારોની સમજૂતી નીચે મુજબ આપી શકાય.

સંશોધન યોજનાના પ્રકાર

સંશોધન યોજનાના ત્રણ પ્રકારો હોય છે. જેના પ્રકારોની ચર્ચા નીચે મુજબ છે.

( ) રચનાત્મક અથવા અન્વેષણાત્મક અધ્યયન

( )

સંશોધન યોજના સામગ્રીના એકત્રીકરણ અને પૃથ્થકરણ માટેની દિશાઓની વ્યવસ્થા છે. જે સંશોધનના પ્રયોજન સાથે સુસંગત હોય છે.

દરેક અધ્યયનનું પોતાનું ખાસ પ્રયોજન હોય છે. પણ આપણે સંશોધનના પ્રયોજનને અનેક સમૂહોમાં વહેંચી શકીએ છીએ.

( ) ઘટના સાથે પરિચય પ્રાપ્ત કરવો જેથી સંશોધનની રચના વધારે ચોક્કસ બની શકે છે. અને ઉત્કલ્પનાનો ખ્યાલ વિકસાવી શકાય.

( ) ઉત્કલ્પના સાથે અથવા ઉત્કલ્પના વિના એ લાક્ષણિકતાઓના સ્વરૂપ વિશે કોઈ વિશિષ્ટ વ્યકિત પરિસ્થિતિ અથવા સમૂહની લાક્ષણિકતાઓ ચોક્કસ રીતે આલેખી શકાય.

( ) ઘટનાની વારંવારિતા નકકી કરવી મોટે ભાગે પણ હંમેશા નહીં અમુક વિશિષ્ટ આરંભિક ઉત્કલ્પના વિશે વિચારી શકાય.

( ) બે પરિવર્ત્યો વચ્ચે કારણાત્મક સંબંધ ધરાવતી ઉત્કલ્પનાની ચકાસણી કરવી, નવી આંતર દ્રષ્ટિ મેળવવી જે અધ્યનનોમાં પહેલું પ્રયોજન છે. કારણ કે એમાં મોટે ભાગે વિચારો તથા આંતર દ્રષ્ટિની જ શોધખોળ ઉપર ભાર મૂકવામાં આવે છે. આ રચનાત્મક અભ્યાસ એવા છે કે જેમાં અજ્ઞાત તત્વો અને હકીકતોની શોધ સાથે સંબંધ ધરાવેછે.

અન્વેષણાત્મક અધ્યનનોની એક અસ્તિત્વ તરીકે ચર્ચા કરીએ છીએ છતાં એને સંશોધન પ્રક્રિયાના પ્રારંભના સોપાન તરીકે માનવું ઉચિત છે. ખરું જોતા કોઈપણ પૂછપરછનો સૌથી વધારો મુશ્કેલ ભાગ તેનો આરંભ છે. અન્વેષણની પાછળની કક્ષાઓમાં પુષ્કળ કાળજીપૂર્વકની પધ્ધતિઓનું ખાસ મૂલ્ય નથી.

અન્વેષણાત્મક અધ્યયન ગમે તે પ્રયોજન માટે આદરવામાં આવે એની ઉત્પાદકતા કે ઉપયોગીતામાં બુધ્ધિમતા અને સારા સંજોગોનો અનિવાર્ય ફાળો છે. તથાપિ અગત્યના પરિવર્ત્યો અને સાર્થક ઉત્કલ્પનાના ખ્યાલો માટે કેટલીક ઉપયોગી પધ્ધતિઓ સૂચવી શકાય છે.

( ) સંબંધ ધરાવતા સામાજિક અને બીજા સાહિત્યનું અવલોકન.

( ) અધ્યયન યોગ્ય અવલોકન વ્યવહારિક અનુભવ મેળવ્યો હોય એવી વ્યકિતઓની મોજણી.

( ) સવાલની અંતઃદ્રષ્ટિએ ઉત્તેજન આપનાર ઉદાહરણનું પૃથક્કરણ ઘણાં અન્વેષણાત્મક અધ્યયનો આમાંથી એક અથવા એકથી વધુ પધ્ધતિનો ઉપયોગ કરે છે. આ ઉપયોગમાં ચુસ્તપણું હોવું જરૂરી છે.

વર્ણનાત્મક અને નિદાનાત્મક અધ્યયન

(Destructive and Diagnosic study)

વર્ણનાત્મક પધ્ધતિ પરિસ્થિતિઓનો અભ્યાસ કરવાની વિધાયક માપન પધ્ધતિ તરીકે ઓળખાય છે. એ જાણવું જેટલું જરૂરીછે. તેટલું જ તે કયાં સુધી પહોંચ્યો છે. એ જાણવું જરૂરી છે. વર્ણનાત્મક અધ્યયનો આવી સમજનાં વિકાસ માટે પણ અગત્યનો ભાગ ભજવે છે.

વર્ણનાત્મક સંશોધનમાં કોઈપણ વસ્તુના પ્રકાર અને દરજજાની વિગતો માણસોના સમૂહોની અનેક પદાર્થોનો, પરિસ્થિતિઓના સમૂહની વિગતોના વર્ગનો વિચાર શાખાઓનો અથવા બીજી કોઈ ઘટનાનો જેનું વ્યકિત અધ્યયન કરવા માગે છે. તેનો સમાવેશ થાય છે. કેટલીક વખત આ સંશોધનો દરજજાના અધ્યયનો તરીકે ઓળખાયછે.

યોજનાના પ્રકારોની ઉપયોગીતા

★ ધંધાકીય નિર્ણયો કરવા માટે કિંમતી હકીકતો પૂરી પાડે છે.

★ માણસ જે કોઈ બાબતોનું અધ્યયન કરવા માંગે છે તેને માટે અંતઃદ્રષ્ટિ મળે છે.

★ વર્ણનાત્મક નિરિક્ષણોનો અમુક બીજી પરિસ્થિતિઓની હાજરી કે ગેરહાજરી સાથે સંબંધ જોડવાથી આપણને કારણાત્મક સંબંધોનું જ્ઞાન મળે છે.

★ પદાર્થો અને માણસોનાં સ્વભાવનું આવશ્યક જ્ઞાન મેળવી શકાય છે.

★ સંશોધનના ઘણા સાધનો પુરા પાડવામાં મદદ કરે છે.

વર્ણનાત્મક યોજનાના પ્રકારો

વર્ણનાત્મક અધ્યયનોની રજૂઆતની યોજના અમુક પ્રકારો પાડવામાં આવે છે જેમ કે : ( ) સામાન્ય ( ) વિશ્લેષણ ( ) વર્ગીકરણ ( ) ગણના ( ) માપન ( ) મૂલ્યાંકન

વર્ણનાત્મક અધ્યયનો

વર્ણનાત્મક અધ્યયનો ખાસ કરીને સમાજમાં પ્રર્વતતા પ્રશ્નો સાથે છે. જેનું લીસ્ટ બહુજ લાંબુ છે. છતાં અમુક દર્શાવવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો છે.

( ) સમાજની લાક્ષણીકતા જેમકે સમાજના લોકોની, વય વિસ્તારનો તેમની રાષ્ટ્રીયતા, શારીરિક, માનસિક સ્વાસ્થ્ય, શિક્ષણ પ્રમાણે, ગુનાઓનું અમુક વિસ્તારમાં પ્રમાણ ઘરોની દશાઓ વગેરે બાબતોનું અધ્યયન થઈ શકે.

નિદાનાત્મક અથવા ચિકિત્સાત્મક અધ્યયન

આ સંશોધન યોજનામાં ચિકિત્સા વિષય, સમીક્ષા અને ચિકિત્સા પ્રક્રિયાઓ કાર્યની વિશિષ્ટતાઓ પ્રક્રિયાઓ અને પ્રક્રિયાઓનો સમીક્ષા અને ચિકિત્સા વિષય કાર્યનાં પાંચ મુખ્ય પાસાઓનું વિગતવાર પૃથક્કરણ કરવામાં આવ્યું છે જે નીચે મુજબ છે.

( ) પરિસ્થિતિ દરજ્જો યા દરજ્જાનું એકમ

( ) સામગ્રીનો સંગ્રહ, પરીક્ષા અને ઈતિહાસ

( ) આકસ્મિક ઘટકોની ચિકિત્સા અને પરખ

( ) સમાયોજન, ઈલાજ અને ઉપચાર

( ) સમાયોજન કાર્યક્રમું અનુસરણ

નિદાનાત્મક યોજનાની ઉપયોગિતા

- ★ ધંધામાં પડેલા કાર્યકરોના સવાલોના પ્રકારોનો ખ્યાલ આપવા.
- ★ કુટુંબ વર્ગોમાં શાળાઓમાં સમાજમાં મોજુદ પ્રશ્નોનું અધ્યયન.
- ★ ધંધાકીય અભ્યાસક્રમો માટે શિક્ષણ આપવાના પ્રયોજનથી
- ★ વિશિષ્ટ પ્રકારના ચિકિત્સા વિષયોના પ્રકાશિત આહેવાલના સંગ્રહથી પરિણમતા જ્ઞાન સમૂહનાં આધારે સામાન્યીકરણની રચના.
- ★ સંખ્યાત્મક પરિણામોનું ઉદાહરણ રજૂ કરવું અને પ્રમાણિત કરવું.

પરીક્ષણાત્મક અથવા પ્રાયોગિક અધ્યયન (Formulative or Exploratory Study)

આ પ્રકારની સંશોધન યોજનાના પ્રકારમાં પ્રયોગો કરવામાં આવે છે. પ્રયોગ એટલે હેતુપૂર્વક નક્કી કરેલી શરતોના આધારે વિશિષ્ટ પરિસ્થિતિ ઉપસ્થિત કરવામાં આવે છે. અને આ વિશિષ્ટ પરિસ્થિતિનું નિયંત્રણ કરીને નિરીક્ષણ કરવામાં આવે છે જેના પ્રકારો આ પ્રમાણે છે.

( ) પાશ્વાત પ્રયોગ

( ) પૂર્વ અને પ્રશ્ચાત સંશોધન આયોજન

( ) ચોક્કસ (પોસ્ટ) હકીકત સંશોધન

પ્રસ્તુત સંશોધન યોજના

સંશોધન યોજનાને ભોમિયાની ઉપમાં આપવામાં આવે છે. સંશોધન યોજના એ કોઈપણ સંશોધનની એક આધારભૂત અને વિશિષ્ટ યોજના, સંરચના અને વ્યુહરચના છે.

પ્રસ્તુત સંશોધનનો હેતુ માછીમારના વ્યકિતત્વલક્ષણ અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીરીનું માપન કરવાનું હોવાથી

ફેકટોરિયલ ડિઝાઈન મુજબ યદૃચ્છ નિદર્શન દ્વારા માછીમારને નિદર્શ તરીકે પસંદ કરવામાં આવ્યા.

કોષ્ટક નં.

ફેકટોરિયલ ડિઝાઈનનાં નિદર્શ N= નિદર્શની કેટલીક લાક્ષણિકતાઓ વિગતવાર નીચે પ્રમાણે દર્શાવવામાં આવી છે

સ્ત્રી				પુરુષ			
હિન્દુ		મુસ્લિમ		હિન્દુ		મુસ્લિમ	
ગ્રામ્ય	શહેરી	ગ્રામ્ય	શહેરી	ગ્રામ્ય	શહેરી	ગ્રામ્ય	શહેરી

કોષ્ટક નં.

આવ્યવિક યોજના પ્રત્યેક જૂથમાં સમાવિષ્ટ થતા માછીમારોની સંખ્યા

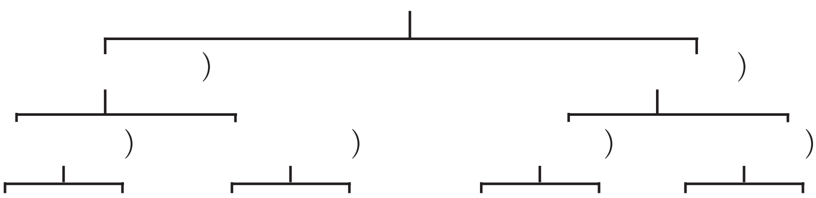

વિભાગ –

સૌપ્રથમ વિભાગ– માં જાતિ, ધર્મ અને રહેઠાણનો વિસ્તારની વ્યકિતત્વલક્ષણ પર થતી અસર તપાસવા તેમજ આંતરક્રિયાત્મક અસર તપાસવા માટે ફેકટોરિયલ ડિઝાઈન મુજબ શોધવામાં આવ્યું.

કોષ્ટક નં.

માછીમારના વ્યકિતત્વલક્ષણ પર F મૂલ્યના આધારે

સ્વતંત્ર પરિવર્ત્યો અને તેની કક્ષાઓ

ક્રમ	સ્વતંત્ર પરિવર્ત્ય	પરિવર્ત્યની કક્ષાઓ	આધારિત પરિબળો
.	જાતિ	સ્ત્રી પુરૂષ	વ્યકિતત્વલક્ષણ
.	ધર્મ	હિન્દુ મુસ્લિમ	
.	રહેઠાણનો વિસ્તાર	ગ્રામ્ય શહેર	

વિભાગ–

વિભાગ– માં જાતિ ધર્મ અને રહેઠાણના વિસ્તારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી પર થતી અસર તપાસવા તેમજ આંતરક્રિયાત્મક અસર તપાસવા માટે ફેકટોરિયલ ડિઝાઈન મુજબ F મૂલ્ય શોધવામાં આવ્યું.

કોષ્ટક નં.

માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી પર F–મૂલ્યને આધારે સ્વતંત્ર પરિવર્ત્ય અને તેની કક્ષાઓ

ક્રમ	સ્વતંત્ર પરિવર્ત્ય	પરિવર્ત્યની કક્ષાઓ	આધારિત પરિબળો
.	જાતિ	સ્ત્રી પુરૂષ	મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી
.	ધર્મ	હિન્દુ મુસ્લિમ	
.	રહેઠાણનો વિસ્તાર	ગ્રામ્ય શહેર	

વિભાગ–

વિભાગ– માં જાતિ, ધર્મ અને રહેઠાણના વિસ્તારની વ્યવસાય સામેલગીરી પર થતી અસર તપાસવા તેમજ આંતરક્રિયાત્મક અસર તપાસવા માટે ફેકટોરિયલ ડિઝાઈન મુજબ F મૂલ્ય શોધવામાં આવ્યું.

કોષ્ટક નં.

માછીમારની વ્યવસાય સામેલગીરી પર મૂલ્યને આધારે સ્વતંત્ર પરિવર્ત્ય અને તેની કક્ષાઓ

ક્રમ	સ્વતંત્ર પરિવર્ત્ય	પરિવર્ત્યની કક્ષાઓ	આધારિત પરિબળો
.	જાતિ	સ્ત્રી પુરૂષ	વ્યવસાય સામેલગીરી
.	ધર્મ	હિન્દુ મુસ્લિમ	
.	રહેઠાણનો વિસ્તાર	ગ્રામ્ય શહેર	

આ સિવાય હેતુઓને ધ્યાનમાં રાખીને t–કસોટી અને r જેવી આંકડાશાસ્ત્રીય પધ્ધતિનો ઉપયોગ પ્રસ્તુત સંશોધનમાં કરવામાં આવેલ.

સંશોધનની સમષ્ટિ

સમષ્ટિ સંશોધન કાર્યમાં ઘણું જ મહત્વ ધરાવે છે. નિદર્શ એ સમષ્ટિનો ભાગ છે. આથી સમષ્ટિ એટલે શું તે જાણવું સંશોધક માટે ઘણું જ જરૂરી છે. અહીં સમષ્ટિનો આંકડાશાસ્ત્રીય અર્થ લક્ષમાં લેવાનો હોય છે. આથી સામાજિક સંશોધનમાં ઉપયોગમાં લેવાતા "સમષ્ટિ" શબ્દ માટે આંકડાશાસ્ત્રીય સમષ્ટિ શબ્દ (Statistical Universe/Population) શબ્દ પ્રયોગ કરવામાં આવે છે. આંકડાશાસ્ત્રીઓએ સમષ્ટિની વ્યાખ્યા નીચે પ્રમાણે આપી છે.

સમષ્ટિ એટલે શું ?

"સમષ્ટિ એટલે જે ક્ષેત્રની ઘટનાનો અભ્યાસ કરવાનો હોય તે ક્ષેત્રમાં સમાવિષ્ટ થતી બધીજ ઘટનાઓનો સમગ્ર જથ્થો."

"જે જૂથમાંથી નિદર્શની પસંદગી કરવામાં આવી હોય તે સમગ્ર જૂથને સમષ્ટિ કહેવામાં આવે છે."

"A Population is the aggregate of all the cases that conform to same designated set of Specification."

આમ, સમષ્ટિ એટલે નિ્િત ગુણ લક્ષણોનાં વર્ણન ચોકઠામાં સમાવિષ્ટ થતો સમૂહ.

સમષ્ટિના પરિમાણ (ઘટકો કારણો)

ભૌગોલિક પરિમાણ

સમષ્ટિનું પરિમાણ એ એનું ભૌગોલિક પરિમાણ છે. જે તે ક્ષેત્રમાં સંશોધન કાર્ય કરવું એ તેનું ભૌગોલિક પરિમાણ છે. દા.ત. સંશોધિકાનો અભ્યાસ જૂનાગઢ જિલ્લાના દરિયાકાંઠે વસતા માછીમારોનો અભ્યાસ કરવાનો છે. જૂનાગઢ જિલ્લો ભૌગોલિક પરિમાણ છે અને આ પરિમાણ સંશોધન ક્ષેત્રની હદ મર્યાદા નકકી કરે છે.

સમષ્ટિનું એકમ

સમષ્ટિનું બીજું પરિમાણ એ સમષ્ટિનું એકમ છે. સમષ્ટિના એકમોનો કુલ જથ્થો છે. એટલે કે સમાવિષ્ટ એકમોનું બનેલું છે. તેમાં સમષ્ટિ થતાં બધા એકમોનો નિદર્શન એકમો કે સમષ્ટિના સભ્યો કહેવામાં આવે છે. પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં જૂનાગઢ જિલ્લાના દરિયાકાંઠા પર વસતા 'માછીમાર'' સમષ્ટિના એકમો છે.

સમષ્ટિનું લક્ષણ

સમષ્ટિના એકમોનું લક્ષણ એ સમષ્ટિનું ત્રીજું મહત્વનું પરિમાણ છે. દા.ત. પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં સ્ત્રી અને પુરૂષ માછીમારનાં વ્યકિતત્વ લક્ષણો, મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીરી એ સમષ્ટિનું ત્રીજું પરિમાણ છે. આ પરિમાણને લક્ષમાં રાખીને જોઈએ તો સમષ્ટિ વ્યકિતઓની બનેલી નથી. પરંતુ વ્યકિતઓ કે એકમોના લક્ષણની બનેલી છે.

આમ ઉપરના પરિમાણને જોતા અને વ્યાખ્યાઓ જાણતા એવું જોવા મળે છે કે, સમષ્ટિ એ જે તે ક્ષેત્રનો જથ્થો છે. જે બહુ વિશાળ હોય છે. દા.ત. જૂનાગઢ જિલ્લાનાં તાલુકા અને ગામડામાં વસતા

માછીમાર સમગ્ર જૂનાગઢ જિલ્લાના માછીમાર એ સમષ્ટિ છે. જે ખૂબ વિશાળ છે. આ સમગ્ર ઉપર ધ્યાન આપવું મુશ્કેલ છે. એ માટે તેના એકમો નિદર્શ નકકી કરી તેનો અભ્યાસ કરવામાં આવે છે. આમ સમષ્ટિનો એક – એક સભ્ય એનું એકમ છે. અને તેના લક્ષણ તરીકે તેના કુટુંબ પ્રત્યેના વલણને ગણાવી શકાય.

આમ, પૂર્ણ કામગીરીએ 'નિદર્શ'થી વિરુધ્ધનો પર્યાય છે. સમષ્ટિના બધા એકમોની સંપૂર્ણ ગણતરી સૂચવવા માટે 'સેન્સસ' શબ્દ પ્રયોજવામાં આવે છે. સમષ્ટિના બધા એકમોની સંપૂર્ણ ગણતરી એટલે પૂર્ણ ગણતરી. અર્થાત જયારે અભ્યાસમાં સમષ્ટિના બધા એકમોને આવરી લેવામાં આવે છે. દા.ત. વિશ્વમાં જુદા જુદા દેશમાં અમુક વર્ષના અંતરગાળે જે વસ્તી ગણતરી કરવામાં આવે છે તે આનું સુંદર ઉદાહરણ છે.

સમષ્ટિના પ્રકારો

ગુણાત્મક અને સંખ્યાત્મક સમષ્ટિ

સમષ્ટિના એકમનું લક્ષણ ગુણાત્મક સ્વરૂપનું હોય તેવી સમષ્ટિને ગુણાત્મક સમષ્ટિ કહેવાય. દા.ત. વલણ, અભિપ્રાય, વ્યવસાય વગેરે.

નિદર્શિત અને લક્ષ્ય સમષ્ટિ

જે સમષ્ટિમાંથી નિદર્શ નકકી કરવામાં આવ્યું હોય તે સમષ્ટિને નિદર્શ સમષ્ટિ કહેવાય. દા.ત. કોલેજ, યુનિવર્સિટી.

જે પ્રદેશ વિશે સામાન્યીકરણ કરવાયું હોયતે પ્રદેશને સૂચિત કરે છે. તેને લક્ષ્ય સમષ્ટિ કહે છે. દા.ત. ગુજરાત.

મર્યાદિત અને અમર્યાદિત સમષ્ટિ

સમષ્ટિ એકમોની સંખ્યા મર્યાદિત હોય, ગણી શકાય તેમ હોય, જાણી શકાય તેમ હોય ત્યારે તેવી સમષ્ટિને મર્યાદિત સમષ્ટિ કહેવાય.

સમષ્ટિના એકમોની સંખ્યા અમર્યાદિત હોય એટલે કે તેમાં અસંખ્ય એકમો હોય. ત્યારે એવી સમષ્ટિને અમર્યાદિત સમષ્ટિ કહેવાય.

પ્રસ્તુત અભ્યાસની સમષ્ટિ

સમષ્ટિ એ એક મોટો સમૂહ છે. જે ક્ષેત્ર નકકી કરવામાં આવે તે ક્ષેત્રના તમામ એકમો એ તેની સમષ્ટિ છે. પ્રસ્તુત અભ્યાસની સમષ્ટિ એ જૂનાગઢ જિલ્લાના માછીમારો છે તેનું ક્ષેત્ર ખૂબ વિશાળ છે.

કોષ્ટક નં.

કુટુંબ	પુરૂષ	સ્ત્રી	કુલ

જૂનાગઢ જિલ્લાના બંદરો અને બારા પર વસતા કુલ માછીમાર છે. તેમાંથી Active Fishermen છે. કુલ માછીમાર અધ્યયનની સમષ્ટિ છે.

નિદર્શની પસંદગી

સમગ્ર વિશ્વમાંથી પ્રતિનિધિત્વ ધરાવતા પાત્રોનો નમૂનો પસંદ કરી તેના પર સંશોધન કરવામાં આવે છે. અને જે પરિણામ આવે તે સમગ્ર વ્યાપ વિશ્વને લાગુ પાડવામાં આવે છે. તે તેનો મુખ્ય હેતુ છે. મનોવિજ્ઞાન;

સમાજશાસ્ત્ર અને શિક્ષણશાસ્ત્રના ક્ષેત્રમાં જે સંશોધન અને અધ્યયનકાર્ય કરવામાં આવે છે તેમાં માહિતીને મુખ્ય બે સ્ત્રોતમાંથી પસંદ કરવામાં આવે છે. ( ) અધ્યયન કે સંશોધન સંબંધી માહિતી સંપૂર્ણ જનસંખ્યાઅથવા સમષ્ટિમાંથી એકત્રિત કરવામાં આવે છે અથવા ( ) સંપૂર્ણ જનસંખ્યા કે સમષ્ટિમાંથી નિદર્શ પસંદ કરી આ નિદર્શ પર અધ્યયન કરી માહિતી એકત્રિત કરવામાં આવે છે.

વ્યકિતઓ અથવા વસ્તુઓના વિસ્તૃત કે વિશાળ સમૂહનો એક નાના આકારનો પ્રતિનિધિ જ નિદર્શ છે.

નિદર્શ એટલે શું ?

આખે આખી સમષ્ટિનો અભ્યાસ એના એક એક એકમનો અભ્યાસ ઘણોજ મુશ્કેલ, ખર્ચાળ અને અગવડ ભર્યો હોય છે. સમષ્ટિને અત્યંત મર્યાદિત બનાવીએ તો જ કદાચ પૂર્ણ અભ્યાસ સમગ્ર સમષ્ટિનો અભ્યાસ થઈ શકે એટલે કે વૈજ્ઞાનિક પૂર્ણ ગણતરીને બદલે (સમષ્ટિને બદલે) નિદર્શ અભ્યાસ કરે છે.

"નિદર્શ તેના નામ પ્રમાણે વિસ્તૃત સમૂહનો એક નાનો પ્રતિનિધિ છે." – ગુડ અને હટ્ટ ( )

"એક આંકડાશાસ્ત્રીય નિદર્શ સંપૂર્ણ સમૂહના જ એક અતિ નાના આકારનું ચિત્ર છે." – યંગ ( )

"કોઈ સમષ્ટિમાંથી તેના પ્રતિનિધિરૂપ કોઈપણ સંખ્યા કે અંશને પસંદ કરવાની પ્રક્રિયાને જ નિદર્શન કહે છે." – કાર લિંગર ( )

સારા નિદર્શની મુખ્ય લાક્ષણિકતાઓ

( ) નિદર્શ સમષ્ટિનું સંપૂર્ણ પ્રતિનિધિત્વ કરતો હોવો જોઈએ.

( ) નિદર્શ પર્યાપ્ત કદનો હોવો જોઈએ.

( ) નિદર્શના સભ્યોની પસંદગી સાવ નિરપેક્ષ હોવી જોઈએ.

નિદર્શ તપાસના ફાયદાઓ

( ) ચોકસાઈ

( ) બચત

( ) ઝડપ

( ) વધુ સંશોધન અવકાશ

( ) સત્યતાની સતત ખાતરી

( ) ગહન અધ્યયન

નિદર્શના પ્રકાર

નિદર્શ તપાસના આધારે હેતુના સમગ્ર સમષ્ટિ વિશે માહિતી મેળવવાનો જ હોય છે. આને લીધે તેના બે પ્રકાર છે.

બિનયદ્દચ્છ નિદર્શ

– આકસ્મિક નિદર્શ

– ઉપલબ્ધ નિદર્શ

– હેતુલક્ષી નિદર્શ

– નિદ્રષ્ટાંત નિદર્શ

યદ્દચ્છ નિદર્શ

– યાદ્દચ્છિક નમૂના પસંદગી

– ક્રમશ નમૂના પસંદગી

– બેવડા નમૂના પસંદગી

– ઝૂમખા નમૂના પસંદગી

– સહેતુક નમૂના પસંદગી

– સ્તરીકૃત યાદચ્છિક નમૂના પસંદગી

– આનુષંગિક નમૂના પસંદગી

– નમૂના પસંદગીનો આધાર સંશોધનનાં વિષયક્ષેત્ર ઉપર આધારિત છે.

( ) યાદ્‌ચ્છિક નમૂના પસંદગી

સંશોધન પરિભાષામાં યદ્‌ચ્છ નિદર્શ એટલે જે નિદર્શનમાં સમષ્ટિનાં દરેક એકમને પસંદ કરવાની સમાન સંભાવના મળી હોય તેવું નિદર્શન અને તેવાં નિદર્શનને સાદો યદ્‌ચ્છ નિદર્શ કહેવામાં આવે છે. કોઈપણ એકમની પસંદગીની વિધાયક નિષેધક અસર બીજા એકમની પસંદગી આકસ્મિક રીતે થતી હોય તેને યદ્‌ચ્છ નિદર્શન કહેવામાં આવે છે.

★ સાદુ યદ્‌ચ્છ નિદર્શન

યદ્‌ચ્છ નિદર્શ પસંદ કરવા માટે કાગળના ટુકડા ઉપર નામ અથવા નંબર આંકડા લખવામાં આવે છે. અને તેની ચિટ્ઠીઓ બનાવવામાં આવે છે અને બધી ચિટ્ઠીઓ એકપાત્રમાં નાખવામાં આવે છે. અને બધી ભેગી કરેલી ચિટ્ઠીઓમાંથી નકકી કરેલી સંખ્યાની ચિટ્ઠીઓ ઉપાડવામાં આવે છે. આ રીતને લોટરીના ડ્રો સાથે સરખાવી શકાય તેને સાદુ યદ્‌ચ્છ કહે છે.

★ નિયમિત આંક પધ્ધતિ

આ નિયમિત આંકની પધ્ધતિમાં કોઈ એક નકકી કરેલી સંખ્યાને નિદર્શ પસંદ કરવામાં ઉપયોગમાં લેવામાં આવે છે. જેમ કે વસ્તુઓની એક સમષ્ટિમાંથી વસ્તુઓનો એક નિદર્શ પસંદ કરવાનો હોય તો તેમાંથી એક ચિઠ્ઠિ ઉપાડી તે ચિઠ્ઠિ નવ નંબરની નીકળે તો બાકીના નિદર્શ નવ સભ્યો માટે દશ–દશ ઉમેરીને એટલે કે

સુધીના નંબરવાળાને નિદર્શમાં પસંદ કરવામાં આવે છે. આને નિયમિત આંક પધ્ધતિ કહેવામાં અવો છે.

★ અનિયમિત આંકની પધ્ધતિ ટિપેટની પધ્ધતિ

આ પધ્ધતિમાં યદ્ચ્છ નંબરોની પુસ્તકોનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે. ટિપેટ નામનાં આંકડાશાસ્ત્રીનાં કોષ્ટકનો ઉપયોગ વ્યાપક પ્રમાણમાં થતો હોવાને લીધે આ પધ્ધતિ ટિપેટની પધ્ધતિ પણ કહે છે. ટિપેટનાં કોષ્ટકમાં

જેટલા ચાર આંકડાવાળા નંબરો છે. ધારો કે ની વસ્તુઓની એક સમષ્ટિમાંથી વસ્તુઓનો એક નિદર્શ સુધીનાં નંબરવાળાને નિદર્શમાં પસંદ કરવામાં આવે છે. આને અનિયમિત આંક પધ્ધતિ કહેવામાં આવે છે. હવે તો કોમ્પ્યુટર મારફત યદ્ચ્છ નિદર્શન મેળવાય છે.

( ) ક્રમશ નમૂના પસંદગી

ક્રમશ નમૂનાની પધ્ધતિથી સંશોધનક્ષેત્રે એક નવીન પધ્ધતિનો ઉમેરો થયો છે. નમૂનામાં એક સાથે પાંચસો પાત્ર લેવાને બદલે સો–સો ના પાંચ નમૂના લઈ પાંચ તબકકે અભ્યાસ કરવાનું બને છે.

( ) બેવડા નમૂના પસંદગી

મનોવિજ્ઞાન શિક્ષણશાસ્ત્ર તથા સમાજશાસ્ત્રના સંશોધનમાં ઘણીવાર એક કરતાં વધુ પ્રકારનાં નમૂના એક પછી એક પસંદ કરવા પડે છે. તેને બહુ તબક્કા કે બેવડા નમૂના કહેવામાં આવે છે.

( ) ઝૂમખા નમૂના પસંદગી

ઝૂમખા નિદર્શનનો ઉપયોગ ખૂબજ મોટી સમષ્ટિ માટે વાપરવામાં આવે છે. જો સમષ્ટિ ખૂબ વિશાળ હોય તો સાદો નિદર્શ અને સ્તરીકૃત નિદર્શ ખૂબજ ખર્ચાળ પડે તેથી ઝૂમખા નિદર્શ લેવા પડે છે.

( ) સહેતુક નમૂના પસંદગી

સહેતુક નિદર્શનને હેતુલક્ષી નિદર્શન પધ્ધતિ પણ કહેવામાં આવે છે. સહેતુક નિદર્શમાં કોઈ ચોક્કસ હેતુને ધ્યાનમાં રાખીને નિદર્શ પસંદ કરવામાં આવે છે.આમ હેતુને આધારે પસંદગીની તકો હોવાથી સમીષ્ટના તમામ ઘટકોને નિદર્શમાં સમાવેશ થવાને સમાન તક મળતી નથી.

( ) સ્તરીકૃત યાદચ્છિક નમૂના પસંદગી

જયારે સમષ્ટિના એકમો સ્વરૂપ ન હોય અને તેમાં વિવિધતાં હોય ત્યારે સ્તરીકૃત યદચ્છ નિદર્શન પધ્ધતિનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે.

સ્તરીકૃત નિદર્શન પરણિત સ્ત્રીઓનું કરવાનું હોય ત્યારે જ્ઞાતિ, ધર્મ વગેરે જુદી જુદી દ્રષ્ટિએ સમગ્ર સૃષ્ટિને સ્તરમાં વહેંચીને સ્તરવાર સાદા યદચ્છ રીતે તેમાંથી પસંદ કરવામાં આવે છે.

( ) આનુષંગિક નમૂના પસંદગી

જયારે સમષ્ટિના હાથવગા એકમોનો અભ્યાસ માટે પસંદ કરવામાં આવે ત્યારે તેને આનુષંગિક કે આકસ્મિક નિદર્શ તરીકે પણ ઓળખાય છે. આ પ્રકારના નિદર્શનમાં નિદર્શનું કદ અગાઉ નકકી થયું હોતું નથી ઉદાહરણ કોલેજીયનોનો અભ્યાસ કરવો હોય તો કોલેજીયનો સૌપ્રથમ મળી આવે તેનો અભ્યાસ કરાય.

( ) નમૂના પસંદગીનો આધાર સંશોધનમાં વિષયક્ષેત્ર ઉપર આધારિત છે.

બધીજ નિદર્શ પધ્ધતિને ધ્યાનમાં રાખીને સંશોધકે સાદો યદ્ચ્છ રીતથી નિદર્શ પસંદ કર્યા છે.

યદ્દચ્છ નિદર્શન મેળવવાની પ્રયુક્તિઓ

( ) નિશ્ચિત અંતરની પ્રયુક્તિ

( ) યદ્દચ્છ નંબરવાળા ટેબલનો ઉપયોગ

( ) સમાન સ્વરૂપની ચિઠ્ઠિઓનો ઉપયોગ

નિદર્શ ભૂલ

સમષ્ટિના વિશાળ સમૂહ પર અભ્યાસ અશકય છે. માટે યદ્દચ્છ રીતે નમૂનો પસંદ કરી આંકડાશાસ્ત્રીય અનુમાનને આધારે મર્યાદિત કદ પર સામાન્યીકરણ કરવાના હોય છે પરિણામે માહિતી એકત્રિત કરવામાં થોડી ઘણી ભૂલ કે ખામી કે ક્ષતિ રહી જાય તે સ્વાભાવિક છે. આને નિદર્શ ભૂલ તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. નિદર્શભૂલ અને નિદર્શ કદ વચ્ચે નિષેધક સંબંધ પ્રવર્તનો જોવા મળે છે. જેમ નિદર્શ મોટું તેમ નિદર્શ ભૂલનું પ્રમાણ ઘટે છે. તેથી વિરૂધ્ધ નિદર્શ કદ જેમ ઓછું તેમ નિદર્શન ભૂલ વધે છે. નિદર્શ ભૂલ બે વિભાગમાં વહેંચી શકાય.

નિદર્શભૂલના પ્રકાર

( ) પૂર્વગ્રહિત ભૂલ

( ) પૂર્વગ્રહ રહિતભૂલ

બીજી રીતના પ્રકાર

( ) નિદર્શન ભૂલો

( ) બિનનિદર્શન ભૂલો

નિદર્શ ભૂલોના પરિબળો

( ) સમષ્ટિની અપર્યાપ્ત યાદી

( ) નિદર્શનું અપર્યાપ્ત કદ

( ) સમષ્ટિ અને એકમની અપર્યાપ્ત વ્યાખ્યા

બિનનિદર્શ ભૂલોના પરિબળો

( ) મુલાકાત લેનાર કે ક્ષેત્રકાર્યની ખામી

( ) ક્ષેત્રકાર્યના તબકકામાં પક્ષપાત

નિદર્શની ઉપરોકત સમજૂતીના આધારે પ્રસ્તુત અધ્યયન નિદર્શ નીચે મુજબ દર્શાવી શકાય.

પ્રસ્તુત અધ્યયનના નિદર્શ

પ્રસ્તુત સંશોધન માટે જૂનાગઢ જિલ્લાના માછીમારોનો સમષ્ટિ તરીકે પસંદ કર્યા છે. તેમના જુદા જુદા તાલુકાના ગામડામાંથી માછીમારો સમષ્ટિ તરીકે પસંદ કર્યા છે.

માછીમારોની કુલ વસ્તીમાંથી Actve Fishermen છે. માછીમાર વ્યવસાયના જુદાં જુદાં વિભાગ છે. જેમકે Actual Fishermen, Marketing, Processing of Fish, Netmaking, Repairing આમ જુદા જુદા વિભાગોમાંથી કુલ યદૃચ્છ રીતે અધ્યયનની સરળતા ખાતર સ્ત્રી અને પુરૂષ માછીમારોનો અધ્યયનના નિર્દશ તરીકે સમાવેશ કરેલ છે. જૂનાગઢ જિલ્લાના દરેક બંદરો અને દરેક બારા પર સંશોધનિકા રૂબરૂ મુલાકાત લઈ પસંદ કર્યા છે. પ્રયોજયની ઉંમર, શિક્ષણસ્તર, અભણથી માંડીને કોલેજ કક્ષા સુધીનું હતું. તેઓની કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા મોટે ભાગે ચારથી વધારે હતી. તેઓનાં સામાજીક આર્થિક દરજજો નિમ્ન, મધ્યમ અને ઉચ્ચ સ્તરનો હતો.

કોષ્ટક નં.

નિદર્શ – કુલ

(સ્ત્રી)				(પુરૂષ)			
હિ.સ્ત્રી		મુ. સ્ત્રી		હિ.પુરૂષ		મુ.પુરૂષ	
ગ્રામ્ય	શહેર	ગ્રામ્ય	શહેર	ગ્રામ્ય	શહેર	ગ્રામ્ય	શહેર

સંશોધનના સાધનો

સંશોધક પોતાના અધ્યનમાં જરૂરી માહિતીના એકત્રીકરણ માટે જુદા જુદા સાધનોનો ઉપયોગ કરે છે. સંશોધનનાં હેતુને ખરા અર્થમાં સિધ્ધ કરવા માટે સંશોધક ઉચિત માહિતી પૂરી પાડતા યોગ્ય સાધનોની પસંદગી કરે છે. અથવા નવા સાધનોની રચના કરે છે. સંશોધન સમસ્યાને અનુરૂપ સંશોધક એક કરતાં વધુ સાધનો માહિતી પ્રાપ્ત કરવા માટે ઉપયોગ કરે છે.

પ્રસ્તુત અધ્યયનના હેતુઓને ધ્યાનમાં રાખી નીચે દર્શાવેલ સાધનોની મદદથી માહિતીનું એકત્રીકરણ કરવામાં આવ્યું હતું.

પ્રસ્તુત અભ્યાસના સાધનો

વ્યકિતગત માહિતી પત્રક

માછીમારોની વ્યકિતગત પરિવર્ત્યો અંગેની માહિતી મેળવવા માટે વ્યકિતગત માહિતીપત્રક તૈયાર કરવામાં આવ્યું હતું. જેના દ્વારા માછીમારોનું નામ, જાતિ, ધર્મ, ઉંમર, શિક્ષણ, રહેઠાણ, લગ્ન દરજજો, કૌટુંબિક દરજજો, કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા, માસિક આવક, સામાજિક આર્થિક દરજજો, વ્યવવસાયનો વિભાગ, વ્યવસાયમાં ચિંતાનું પ્રમાણ, ફુરસદના સમયની પ્રવૃતિ, શોખનો વિષય, ધરાવતા વ્યસનનું નામ વગેરેની માહિતી મેળવવામાં આવી હતી.

વ્યક્તિત્વ માપન સંશોધનિકા

સંશોધન દરખાસ્ત રજૂ કરતી વખતે વ્યકિતત્વ માપન સંશોધનિકા એમ.પી.આઈ.નો ઉલ્લેખ કરેલ. પરંતુ રીસર્ચ ડેવલોપમેન્ટ કમિટીમાં નિષ્ણાંતો દ્વારા કરેલા સૂચનોને આધારે વ્યકિતગત માપન સંશોધનિકાએ જાતે રચના કરી છે.

પ્રસ્તુત સંશોધનમાં સંશોધનિકાનો ઉદ્દેશ સ્ત્રી અને પુરૂષ માછીમારના વ્યકિતત્વ લક્ષણ નકકી કરવાનું છે. માછીમારનાં વ્યકિતત્વ લક્ષણો પાયલોટ સર્વે દ્વારા મુખ્ય જોવા મળતા લક્ષણો અલગ તારવવામાં આવ્યા જેમકે ( ) અંતર્મુખતા ( ) બહિર્મુખતા ( ) આવેગ સ્થિરતા ( ) સમાજિકતા ( ) સાહસિકતા ( ) આત્મવિશ્વાસ ( ) સમાયોજનશીલતા( ) સંતોષી સ્વભાવ ( ) પ્રસન્નચિત્ત ( ) લોહશાહી સ્વભાવ ( ) સરમુખત્યાર સ્વભાવ ( ) સર્જનાત્મકતા ( ) મહેનતુ સ્વભાવ વગેરેનું માપન કરવા માટે સંશોધકે વ્યકિતત્વમાપનની જુદી જુદી સંશોધનિકા જેવી કે M.M.P.I., M.P.I., 16 P.F. દેસાઈ એન્ડ દેસાઈ રચિત વ્યકિતત્વમાપન સંશોધનિકા વાય. કે. દેસાઈ રચિત વ્યકિતત્વમાપન. ડો. દિલિપભાઈ ભટ્ટ રચિત વ્યકિતત્વલક્ષણ માપન બેલ સમાયોજન સંશોધનિકા, જેસી પરીખ અને એમ. એમ. પટેલ રચિત પર્સનાલીટી એસેસમેન્ટનો ઉપયોગ કરી તેમજ ઈન્ટરનેટ પર ઉપલબ્ધ વ્યકિતત્વમાપન સંશોધનિકાનું વાંચન કરી, મદદ લઈ નિષ્ણાંતોના અભિપ્રાય લઈ સંશોધિકાએ સ્વરચિત વ્યકિતત્વમાપન સંશોધનિકાનો ઉપયોગ પોતાના સંશોધન માટે કર્યો છે. આ તુલામાં કુલ વિધાનો છે. એમાંના વિધાનો વિધિવાચી છે. જયારે વિધાનો નિષેધવાચી છે. આ તુલામાં

વગેરે વિધાનો વિધિવાચી વિધાનછે.

વિધાયક વિધાન માટે હા હોય તો ગુણ અપાય છે. ના હોય તો ગુણ અપાય છે. જયારે વિધાન નં.

વગેરે

વિધાનો નિષેધવાચી છે. નિષેધક વિધાનો માટે ના હોય તો ગુણ અને હા હોય તો ગુણ અપાય છે. આ સંશોધનિકા પર લઘુતમ અને મહતમ ગુણ મળી શકે છે. દરેક વિધાનના ગુણાંકનો સરવાળો કરીને કુલ વ્યકિતત્વલક્ષણોના પ્રાપ્તાંક પ્રાપ્ત થાય છે.

વ્યકિત માપન સંશોધનિકાની વિશ્વસનિયતા

સંશોધનિકાની વિશ્વસનિયતા નકકી કરવા માટે સંશોધકોએ કસોટી પુનઃકસોટી દ્વારા તેમજ અર્ધ વિભાજન વિશ્વસનિયતા પ્રાપ્ત કરી હતી. કસોટી પુનઃકસોટી માટે નિદર્શ પસંદ કરવામાં આવેલ કસોટી પુનઃકસોટીની સમયમર્યાદા દોઢ મહિનાની હતી. કાર્લ પીયરસન સુત્ર દ્વારા વિશ્વસનિયતા માનાંક પ્રાપ્ત થયો હતો. અર્ધ વિભાજન વિશ્વસનિયતા પ્રાપ્ત થયો હતો. જે ઊંચી વિશ્વસનિયતા દર્શાવે છે.

વ્યકિત માપન સંશોધનિકાની યથાર્થતા

આ તુલાની યથાર્થતા માટે જે. સી. પરીખ અને એમ. એમ. પટેલ વ્યકિતત્વમાપન સંશોધનિકા સાથે સહસંબંધ શોધતા જેટલી યથાર્થતા નોંધવામાં આવી છે. વિશેષજ્ઞોના મતને આધારે વિષય વસ્તુની યથાર્થતા જ્ઞાત કરવા માટે મનોવિજ્ઞાનના વિશેષજ્ઞોને કસોટી આપવામાં આવી. વિષયવસ્તુના બધા ક્ષેત્ર સાથે સહમતિ સંતોષપ્રદ જોવા મળેલ.

મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી સંશોધનિકા

પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં ડો. સુધા ભોગલે રચિત મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી સંશોધનિકાનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે. આ સંશોધનિકામાં કુલ વિધાન છે. વિધાનો વિધાયક છે અને વિધાનો નિષેધક છે. વિધાન નં.

વગેરે વિધાયક વિધાનો છે. આ વિધાનોમાં 'હા' ઉપર ગોળ રાઉન્ડ કરે તો પ્રાપ્તાંક અને 'ના' ઉપર ગોળ રાઉન્ડ કરે તો પ્રાપ્તાંક મળે છે. જયારે વિધાન નં.

વગેરે નિષેધક વિધાનો છે. આ વિધાનમાં 'ના' ઉપર ગોળ રાઉન્ડ કરે તો પ્રાપ્તાંક અને 'હા' ઉપર રાઉન્ડ કરે તો પ્રાપ્તાંક મળે છે. આ સંશોધનિકા પર લઘુતમ અને મહતમ ગુણ મળી શકે છે.

કોષ્ટક નં.

મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી સંશોધનિકાની

વિશ્વસનિયતા

કોષ્ટક નં.

મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી સંશોધનિકાની યથાર્થતા

કોષ્ટક નં.

વ્યવસાય સામેલગીરી તુલા

સંશોધન દરખાસ્ત રજૂ કરતી વખતે વ્યવસાય સામેલગીરી માપન માટે લોધાર અને કેજનારની વ્યવસાય સામેલગીરી તુલાનો ઉલ્લેખ કરેલ પરંતુ રીસર્ચ ડેવલપમેન્ટ કમિટીમાં નિષ્ણાંતો દ્વારા કરેલ સૂચનોને આધારે સંશોધિકાએ સ્વયં વ્યવસાય સામેલગીરી તુલાની રચના કરી છે.

પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં માછીમારોને પોતાના વ્યવસાય પ્રત્યેનો લગાવ તેમની સામેલગીરી કેવી છે તે જાણવા માટે સંશોધિકાએ સ્વયં તેમની રૂબરૂ મુલાકાત લઈ પ્રશ્નો પૂછી પાયલોટ સર્વે કર્યા બાદ પ્રશ્નો ઘડવામાં આવ્યાં તેમજ ડો. એ. પી. સિંગ કાર્યમાપક તુલા અને લોધાલ કેજનેર રચિત કાર્ય સામેલગીરી તુલાનું વાંચન કર્યા બાદ તેમજ માર્ગદર્શક અને અન્ય નિષ્ણાંતોના અભિપ્રાય મેળવ્યા બાદ વિધાનોની યાદી દ્વારા વ્યવસાય સામેલગીરી તુલા સંશોધિકાએ સ્વયં વિકસાવી કુલ વિધાન છે. વિધાન વિધિવાચી અને નિષેધવાચી છે. દરેક વિગતમાં ચાર શકય વિકલ્પમાંથી કોઈ એક ઉપર ખરાની (✓) નિશાની કરી પ્રતિચાર આપવાનો હોય છે કલમના પ્રતિચારના ભાગ નીચે મુજબ છે.

( ) સંપૂર્ણ સમંત

( ) સંમત

( ) અસંમત

( ) સંપૂર્ણ અસંમત

આ તુલામાં વિધાન નં.

એમ કુલ વિધિવાચી પ્રકારના વિધાન છે. વિધાયક વિધાન માટે સંપૂર્ણ સંમત, સંમત, અસંમત, સંપૂર્ણ અસંમત માટે અનુક્રમે ગુણ આપવામાં આવેલ હતા. અને વિધાન નં.

વગેરે એમ કુલ નિષેધક વિધાન છે. નિષેધક વિધાન માટે અનુક્રમે ગુણ અપાય છે. આ તુલા પર લઘુત્તમ અને મહત્તમ ગુણાંક મળી શકે છે. ગુણાંક જેમ ઓછો તેમ વ્યવસાય સામેલગીરી ઓછી ગુણાંક જેમ વધુ તેમ વ્યવસાય સામેલગીરી વધુ એવું અર્થઘટન કરવામાં આવે છે. આ વ્યવસાય સામેલગીરી તુલા પર બે પ્રકારના પ્રાપ્તાંક મળે છે.

( ) દરેક વિધાન પ્રમાણેનું વ્યવસાય સામેલગીરી મૂલ્ય જાણી શકાય છે.

( ) દરેક વિધાનના ગુણાંકનો સરવાળો કરીને કુલ વ્યવસાય સામેલગીરી ભારાંક પ્રાપ્ત થાય છે.

વ્યવસાય સામેલગીરી તુલાની વિશ્વસનિયતા

વ્યવસાય સામેલગીરી તુલાની વિશ્વસનિયતા કસોટી પુનઃ કસોટી કાર્લ પિર્યસનના સુત્રની મદદથી અને અર્ધવિભાજન જોવા મળી હતી.

વ્યવસાય સામેલગીરી તુલાની યથાર્થતા

આ તુલાની યથાર્થતા માટે કાર્ય મમતા માપકતુલા ડો. એ. પી. સિંગ વારાસણી, તુલાનો ઉપયોગ કરતાં યથાર્થતા આંક જેટલો જોવા મળેલ. વિશેષ સૌના મતને આધારે વિષય વસ્તુની તુલા આપવામાં આવેલ વિષય વસ્તુનાં બધા ક્ષેત્રો સાથે વિશેષજ્ઞોની સહમતિ સંતોષપ્રદ જોવા મળેલ.

આંકડાશાસ્ત્રીય પ્રયુક્તિઓ

આંકડાશાસ્ત્રીય પ્રયુકિતઓનું મહત્ત્વ

કોઈપણ બાબતને લગતી ગુણાત્મક માહિતી કરતા સંખ્યાત્મક માહિતી વધુ અસરકારક સાબિત થાય છે. તેવી ગુણાતીત માહિતીનું સંખ્યાત્મક માહિતીમાં રૂપાંતર કરવાનું હોય તેવા અભ્યાસોમાં આંકડાશાસ્ત્રીય પ્રયુકિતઓનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે. સાથે સાથે આંકડાશાસ્ત્રીય પ્રયુકિતથી પરિમાર્જિત કરીને તારવેલા તારણો કેટલા પ્રમાણમાં વિશ્વસનિય છે તે નકકી કરી શકાય છે.

પ્રસ્તુત સંશોધનમાં જૂનાગઢ જિલ્લા બંદરો અને બારાઓ પર વસતા માછીમારોના વ્યકિતત્વલક્ષણો, મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીરી વચ્ચેના સહસંબંધ તેમજ તેમના પર વ્યકિતગત સ્વતંત્ર પરિવર્ત્યોની અસર તપાસવાનો હેતુ હતો. માહિતી એકત્રીકરણના સાધનો દ્વારા પ્રાપ્ત કરેલ માહિતીના વિશ્લેષણ માટે જે આંકડાશાસ્ત્રીય પ્રયુકિતનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે જે નીચે મુજબ છે.

ટકાવારી, મધ્યક, મધ્યસ્થ અને પ્રમાણવિચલન

પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં પસંદગી પામેલા માછીમારોની કેટેગરી પ્રમાણ ટકાવારી દર્શાવવામાં આવી છે જેના સૂત્રો નીચે પ્રમાણે છે.

$$\text{ટકાવારી} = \frac{\text{મળેલા પ્રાપ્તાંક કે આવૃત્તિ}}{\text{કુલ પ્રાપ્તાંક}} \times 100$$

મધ્યક :

વ્યવહારમાં સરેરાશ તરીકે વપરાતા શબ્દ માટે આંકડાશાસ્ત્રમાં મધ્યક શબ્દ વપરાય છે. સરેરાશ એ મધ્યક સ્થિતિનું માપ છે. પ્રાપ્તાંકોના સરવાળાને પ્રાપ્તાંકની કુલ સંખ્યા વડે ભાંગવાથી મળતી કિંમતને સરેરાશ કહે છે. સરેરાશ આવૃત્તિ વિતરણમાં વચગાળાની સ્થાન કિંમત સૂચવે છે. સરેરાશને M તરીકે ઓળખવામાં આવે છે.

$$x = \frac{\Sigma fx}{N}$$

x = <u>મધ્યક</u>
f = આવૃત્તિ
x = કાચા પ્રાપ્તાંક
N = આવૃત્તિની કુલ સંખ્યા

પ્રમાણ વિચલન

પ્રમાણ વિચલન એ પ્રસાર કે ચલિતતાનું સૌથી વધુ સ્થિર અને આધારભૂત માપ છે. જે સમષ્ટિમાંથી નિદર્શન વિચલન શોધવાનું સૌથી સરળ માપ છે. ગેરેટ પ્રમાણે વિચલનની વ્યાખ્યા આ પ્રમાણે છે.

પ્રમાણ વિચલન એટલે પ્રાપ્તાંકોનાં મધ્યકમાંથી લેવાયેલ વિચલનોના વર્ગોના સરવાળાના મધ્યકનું વર્ગમૂળ.

પ્રમાણ વિચલન (SD) ના બે લાભ છે.

1. પ્રસારના બીજા માપોની સરખામણીમાં તેના પર નિદર્શની વધઘટની અસર ઓછી થાય છે.

2. બીજ ગણિતની પ્રક્રિયાનો સહેલાઈથી આ પધ્ધતિમાં ઉપયોગ થાય છે.

આવૃત્તિ વિતરણ પરથી પ્રમાણ વિચલન શોધવાનું સૂત્ર નીચે પ્રમાણે છે.

$$SD = i \times \sqrt{\frac{\Sigma fx^2}{N} - c^2}$$

સહસંબંધ આંક પ્રયુક્તિઓ

સરાસરી અને પ્રમાણવિચલની માફક સહસંબંધાંક એક સંખ્યા છે. તે બે વસ્તુ યા પ્રક્રિયા વચ્ચેના સંબંધનો સંપૂર્ણ ખ્યાલ આપે છે. સર ફ્રાન્સીસ ગાલ્ટને આ પધ્ધતિનું મંડાણ કર્યુ અને પિયર્સને તેનો વિકાસ કર્યો.

સહસંબંધનો અર્થ આપતા કહી શકાય કે બે પરિવર્ત્યના મૂલ્યમાં એક સાથે ફેરફારો થતા હોય અને તે બંને પરિવર્ત્યો વચ્ચે પ્રત્યક્ષ કે પરોક્ષ કાર્યકારણ સંબંધ હોઈ શકે તો તેમની વચ્ચે સહસંબંધ છે તેમ કહેવાય.

પ્રસ્તુત અધ્યયનમાં માછીમારોના વ્યકિતત્વ લક્ષણ, મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીરી વચ્ચે સંબંધ તપાસવા માટે સહસંબંધની પધ્ધતિનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો. અહીં કાર્લ પિયર્સનની 'r' પ્રયુકિતનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો. જેનું સૂત્ર નીચે પ્રમાણે છે.

કાર્લ પિયર્સનની 'r' પ્રયુકિત

$$r = \frac{N\Sigma xy - \Sigma x \ \Sigma y}{[N\Sigma x^2 - (\Sigma x)^2] \ [N\Sigma y^2 - (\Sigma y)^2]}$$

r = સહસંબંધાક

N = x અને y અને મેળવેલ વિષય પ્રાપ્તાંની સહસંબંધક સંખ્યા

Σ = સરવાળો

x = પ્રથમ પરિવર્ત્યોનો મુખ્ય પ્રાપ્તાંક

y = બીજા પરિવર્ત્યોનો મુખ્ય પ્રાપ્તાંક

સહસંબંધ આંકનું અર્થઘટન

0.20 થી ઓછો – બહુ થોડો નહિવત સંબંધ

0.20 થી 0.40 સહસંબંધ ઓછો થોડો પણ નિશ્ચિચત સંબંધ

0.40 થી 0.70	સાધારણ સહસંબંધ ઠીક ઠીક સંબંધ
0.70 થી 0.90	સારો સહસંબંધ નોંધપાત્ર સંબંધ
0.90 થી 0.99	ખૂબ વધારે સહસંબંધ
1.0	સંપૂર્ણ સહસંબંધ

'ટી' કસોટી

સમષ્ટિના પ્રમાણે વિચલનનું માપ અજ્ઞાન હોય અને નિદર્શના પ્રમાણવિચલનના આધારે સમવિતતાની ગણતરી કરવાની હોય તે સમય 'ટી' ગુણોત્તરનો ઉપયોગ થાય છે. 'ટી' કસોટી દ્વારા બે નિદર્શ વચ્ચે જણાતો તફાવત સમષ્ટિમાં પણ અસ્તિત્વ ધરાવે છે કે કેમ તે નકકી કરી શકાય છે. મોટા ભાગના સંશોધનમાં સરેરાશ શોધવામાં આવે છે. તેવી સરેરાશોનો તફાવતની સાર્થકતા ચકાસવા માટે 'ટી' કસોટીનો વધુ ઉપયોગ કરવામાં આવે છે.

પ્રસ્તુત અધ્યયનમાં માછીમારોના વ્યકિતગત પરિવર્ત્યોની વ્યકિતત્વ લક્ષણ, મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીરી ઉપર થતી અસરને તપાસવા માટે 'ટી' ગુણોત્તર પધ્ધતિનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો.

'ટી' ગુણોત્તર પધ્ધતિનું સુત્ર

$$SEM = \frac{SD}{\sqrt{N}}$$

SEM = મધ્યકના તફાવતની પ્રમાણભૂત

SD = પ્રમાણ વિચલન

= વર્ગમૂળ

N = આવૃત્તિની કુલ સંખ્યા

$$SED = \sqrt{SEM_1^2 + SEM_2^2}$$

$$t = \frac{M_1 - M_2}{SED}$$

SEM_1 = પ્રથમ મધ્યકના તફાવતની પ્રમાણભૂત

SEM_2 = બીજા મધ્યકના તફાવતની પ્રમાણભૂત

M_1 = પ્રથમ મધ્યક

M_2 = બીજો મધ્યક

SED = પ્રમાણ ભૂલનો તફાવત

વિચરણ પૃથ્થકરણ માટે F–કસોટી

આંકડાશાસ્ત્રીય પધ્ધતિ તરીકે વિચરણ પૃથક્કરણનો સૌપ્રથમ ખ્યાલ સર રોનાલ્ડ ફિશરે (ઈંગ્લેન્ડ) આપ્યો હતો ઉચ્ચ કક્ષાનાં સંશોધનોમાં મેળવેલ માહિતીનું પૃથક્કરણ આ પ્રયુક્તિ વડે નાજુક અને મહત્વનાં તારણો તારવવામાં આવે છે. વિચરણ પૃથક્કરણ દ્વારા મળતું અંતિમ મૂલ્ય 'એફ' મૂલ્ય અથવા એક ગુણોત્તર તરીકે ઓળખાય છે.

વિચરણ પૃથક્કરણ દ્વારા જૂથો વચ્ચેની ચલિતતા, જૂથોની અંદરની ચલિતતા અને કુલ ચલિતતાનો અભ્યાસ કરવો એ વિચરણ પૃથક્કરણનું મુખ્ય હાર્દ છે વિચરણ પૃથક્કરણનાં વિવિધ પ્રકારો અને

પધ્ધતિઓ હોય છે. જેમકે એકમાર્ગીય વિચરણ પૃથક્કરણ, દ્વિમાર્ગીય પૃથક્કરણ, અપ્રાચલિય વિચરણ પૃથક્કરણ વગેરે.

એક સ્વતંત્ર ચલની પરતંત્ર પર થતી અસરનો અભ્યાસ કરવા માટે એકમાર્ગીય વિચરણ પૃથક્કરણની પ્રયુક્તિનો ઉપયોગ કરાય છે. ખાસ કરીને સ્વતંત્ર ચલની કક્ષાઓ વધુ લેવામાં આવી હોય.

F-કસોટીનું સૂત્ર

SSb = ENx2 - (Nx)2

SSW = EN62

dfb = k-1

dfw = Nt-k

Msb = Ssb / dfw

F = Msb / Msw

K = અનુમાનોની સંખ્યા

F = ગુણોતર

Msb = Means square for "Between" Groups
(પધ્ધતિઓના વર્ગોના સરવાળાનું વિચરણ)

Msw = Means square for "within" Groups
(પધ્ધતિઓના વર્ગોના સરવાળાનું વિચરણ)

પ્રસ્તુત અભ્યાસની માહિતીનું એકત્રીકરણ અને સંશોધનની કાર્યવાહી

પ્રસ્તુત મહાશોધ નિબંધનું આયોજન નીચે મુજબ કરવામાં આવ્યું હતું. સંશોધનિકાએ સૌ પ્રથમ તા. ના રોજ પીએચ.ડી. માટે તેના માર્ગદર્શક સાથે ચર્ચા કરી અને તેની સંપૂર્ણ પ્રાથમિક માહિતી મેળવી માર્ગદર્શકે સૌ પ્રથમ સંશોધન પેપર તૈયાર કરવાની માહિતી આપી. બીજા જ દિવસથી કોન્ફરન્સના પેપરની તૈયાર કરી પેપર રજૂ કરવા પ્રશ્નાવલિ તૈયાર કરી ''કોડીનાર શહેર અને ગ્રામ્ય વિસ્તારના પ્રાથમિક શિક્ષકોના માનસિક સ્વાસ્થ્યનો તુલનાત્મક મનોવૈજ્ઞાનિક અભ્યાસ'' એવી સમસ્યા શબ્દબધ્ધ કરી પેપર રજૂ કરવા પ્રશ્નાવલી માટે વ્યકિતગત માહિતીપત્રક સંપૂર્ણ તૈયાર કરી સૌરાષ્ટ્ર મનોવિજ્ઞાન મંડળ દ્વારા આયોજિત અધિવેશન ડિસેમ્બર ના રોજ જસાણી આર્ટસ એન્ડ કોમર્સ કોલેજ, રાજકોટ ખાતે પેપર રજૂ કર્યુ.

ત્યારબાદ તારીખ : ના રોજ ગાઈડ સાથે સંશોધિકાએ પીએચ.ડી. માટેની તૈયારી ચાલુ કરી પ્રથમ સ્થળ વિષય નિદર્શ સંશોધન સાધનો વગેરે પસંદ કરી રજીસ્ટ્રેશન માટેના નવા નિયમ પ્રમાણે સંશોધન દરખાસ્ત તૈયાર કરી મનોવિજ્ઞાનભવન, સૌરાષ્ટ્ર યુનિવર્સિટીમાં સંશોધન દરખાસત રજૂ કરી તા : રીસર્ચ ડેવલપમેન્ટ કમીટીની નિમણૂંકમાં નિષ્ણાંત ડો. બી. એ. પરીખ અને મનોવિજ્ઞાન ભવન, સૌરાષ્ટ્ર યુનિવર્સિટીના વડા ડૉ.દિલીપભાઈ ભટ્ટ દ્વારા વ્યકિતત્વમાપન સંશોધનિકા અને વ્યવસાય સામેલગીરી તુલા માટે જાતે રચના કરવાના સૂચનો કર્યા. સંશોધન દરખાસ્તમાં જરૂરી સુધારા વધારા કરી સંશોધન દરખાસ્ત પાસ થતાં સંશોધિકાએ તા. ના રોજ સૌરાષ્ટ્ર યુનિવર્સિટીમાં રજીસ્ટ્રેશન કરાવ્યું. ત્યારબાદ વ્યકિતગત માહિતીપત્રક તૈયાર કર્યુ અને સંશોધનના હેતુઓ તેમજ ઉત્કલ્પના વિશે વિચાર્યું વ્યકિતત્વમાપન સંશોધનિકા અને વ્યવસાય સામેલગીરીતુલાની રચના કર્યા બાદ તેની વિશ્વસનિયતા અને યથાર્થતા અને યથાર્થતા નકકી

કરવાની પ્રક્રિયા સંશોધિકાએ હાથ ધરેલ. તે પૂર્ણ થતાં પ્રશ્નાવલિ તૈયાર કરી તે ભરાવાની કામગીરી હાથ ધરેલ. થી માહિતી એકત્રિકરણની પ્રક્રિયાની શરૂઆત કરી.

સૌ પ્રથમ તો માછીમાર જ્ઞાતિના પટેલ, જ્ઞાતિના આગેવાનો અને કોટવાલને સંશોધનનો હેતુ જણાવી તેમના સૂચનો સાંભળી પ્રશ્નાવલી ભરાવા માટેની મંજૂરી મેળવવામાં આવી. વેરાવળ, માંગરોળ જેવા મોટા બંદરો ચોરવાડ, નવાબંદર, મૂળદ્વારકા, ધામળેજ, સુત્રાપાડા જેવા નાના બંદરો પર સંશોધિકાએ હોડી આવવાનો સમય જાણી સંશોધનિકાએ રૂબરૂ મૂલાકાત લીધી તેમજ ગ્રામ્ય વિસ્તારના બારા પર દરિયા કાંઠા પર જઈ સંશોધિકાએ રૂબરૂ મૂલાકાત લીધી તેમજ શહેરી અને ગ્રામ્ય વિસ્તારમાં માછીમારના રહેઠાણ વિસ્તાર મચ્છીમાર્કેટ અને G.I.D.C વિસ્તારમાં જઈ માછીમાર ભાઈ – બહેનોને સંશોધનના હેતુ જણાવી, સામાન્ય માહિતી તથા જરૂરી સૂચના આપી હતી. જે માછીમાર ભાઈ–બહેન શિક્ષિત હતાં પ્રશ્નાવલીની ભાષા સમજી શકે તેમ હતા. તેમને જાતે પ્રશ્નાવલી ભરવા આપી. જે માછીમાર ભાઈ–બહેનો અશિક્ષિત હતા તેમને સંશોધિકાએ જાતે પ્રશ્ન પૂછીને પ્રત્યુત્તર મેળવેલા. ફેકટોરીયલ ડિઝાઈનને ધ્યાનમાં રાખીને દરેક જૂથમાં માછીમાર આવે એ રીતે જૂથમાં વહેચણી કરવામાં આવી. યદ્દચ્છ રીતે સ્ત્રી પુરૂષ માછીમાર પાસેથી માહિતી એકત્રીકરણ કરવામાં આવી. આ માટે કુલ માસનો સમયગાળો લાગ્યો. ફેબ્રુઆરી થી સંશોધિકાએ પ્રશ્નોતરી સ્કોરીંગનું કામ કર્યુ. આંકડાશાસ્ત્રીય પ્રક્રિયા માટે માર્ગદર્શક સાથે મળી તેની તૈયારી ચાલુ કરી.

જૂન– ના વેકેશન દરમ્યાન અમદાવાદ જઈ "ઈન્ફોર્મેશન એન્ડ લાયબ્રેરી નેટવર્ક સેન્ટર, અમદાવાદ" માંથી પૂર્વે થયેલા અભ્યાસો લઈ સંશોધન સાહિત્યની સમીક્ષાનું બીજું પ્રકરણ તૈયાર કર્યુ. અને બધાંજ પ્રકરણો તૈયાર કરીને સંશોધકે પોતાના માર્ગદર્શક સાથેની મૌખિક ચર્ચા કરી અને તેમાં ખૂટતી વિગતો પૂરવા માટે આગળ તૈયારી ચાલુ રાખી.

ત્યારબાદ સંશોધકે સંપૂર્ણ અભ્યાસની સિનોપ્સીસ તૈયાર કરી ના રોજ સૌરાષ્ટ્ર યુનિવર્સિટીમાં રજૂ કરી ત્યારબાદ મહાશોધ નિબંધમાં પાંચ પ્રકરણો ક્રમમાં તૈયાર કરી માર્ગદર્શક સાથે ચર્ચા વિચારણા કરી સુધારા વધારા સાથે કોમ્પ્યુટરમાં છાપવાનું કામ પૂર્ણ કર્યુ અને જરૂરી નકલોનું બાઈડીંગ કરાવ્યું.

માહિતીનું સંખ્યાત્મક રૂપાંતર

પ્રસ્તુત સંશોધનમાં પ્રાપ્તાંકને મેળવવા માટે કાર્ય સૂચિમાં બતાવ્યા પ્રમાણે ગુણાંકન કરવામાં આવ્યું હતું. અહીં ત્રણેય તુલાઓ ઉપર મળેલા ઉત્તરોનું જે તે તુલાઓની ઉત્તર ચાવી મુજબ ગુણાંકન કરવામાં આવ્યું હતું. એ રીતે ત્રણેય તુલાઓ ઉપર મળેલા પ્રાપ્તાંકો દ્વારા વ્યકિતત્વલક્ષણ, મનૌજ્ઞાનિક સુખાારી, વ્યવસાય સામેલગીરીને આંકડાશાસ્ત્રીય પ્રયુકિત વડે વિશ્લેષણ કરવામાં આવ્યું હતું.

પ્રકરણ –

સંશોધનનું પૃથક્કરણ, અર્થઘટન અને પરિણામ ચર્ચા

પ્રાસ્તાવિક

પરિણામનું પૃથક્કરણ અને અર્થઘટન એ એક અતિ આવશ્યક બાબત છે. પ્રાપ્ત માહિતીમાં પ્રથમ દ્દષ્ટિ એ દેખાતા આંકડા અને તથ્યોમાં ઘણાં મહત્વના સિધ્ધાંતો છુપાયેલા હોય છે. આવા સિધ્ધાંતો કે અર્થઘટનને પકડવા માટે જ માહિતીને ચકાસવી પડે છે. ઘણી વખત માહિતીના સ્વરૂપ પ્રમાણે કોઠાનો પ્રકાર નક્કી થાય છે. અને એ રીતે મળેલ પરિણામોનું પૃથક્કરણ અને અર્થઘટન ન થાય તો જે તે માહિતીનો જથ્થો એ કેવળ નિરર્થક બોજ બની રહે છે. એ ઉપરાંત વ્યાપ્તિકરણ કે સામાન્યીકરણ કે કોઈપણ પ્રકારનો સાર તારવવો એ પૃથક્કરણ વિના શકય જ નથી માહિતી ના વિવિધ એકમોને યથા યોગ્ય સ્થાને ગોઠવવા અને તેમની વચ્ચેનાં તાર્કિક સંબંધને સ્વાભાવિક સ્વરૂપમાં વ્યકત કરવા એજ માહિતીનું પૃથક્કરણ એક અગત્યનું કાર્ય બની રહે છે. સાથે પૃથક્કરણ એટલે શું ? તે સમજવું જરૂરી છે.

પૃથક્કરણ એટલે શું ?

પૃથક્કરણ એટલે આપણને ઉપરથી દેખાય છે તેની નીચે શું છે તે જાણવું. એવી જ રીતે સંશોધક માહિતી મેળવી સરખી રીતે નોંધી અને ગોઠવી દીધા પછી તેનું સમસ્યા અને અટકળના સંદર્ભમાં પૃથક્કરણ કરાય છે.

પૃથક્કરણ એટલે મેળવેલી માહિતીમાં છુપાયેલી સામાન્ય બાબતો, ભેદવાળી બાબતોને અલગ પાડવી, પૃથક્કરણ એટલે ગુણાત્મક બાબતોનું સંખ્યાત્મક રૂપાંતર, પૃથક્કરણ એટલે આંકડાશાસ્ત્રની જુદી જુદી પદ્ધતિ દ્વારા માહિતીમાં છુપાયેલી વિગતોનું ચોક્કસ રીતે વર્ગીકરણ.

માછીમાર વિશેની સામાન્ય માહિતી

પ્રસ્તુત અભ્યાસનો હેતુ જૂનાગઢ જિલ્લાના બંદરો અને 'બારા' પર વસતા માછીમારના વ્યકિતત્વલક્ષણ, મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીરીનો અભ્યાસ કરવાનો છે. અહીં સાદા યદચ્છ નિદર્શન પધ્ધતિથી નિદર્શ પસંદ કરીને માહિતી એકત્ર કરવામાં આવી હતી. તેમાં કુલ માછીમારનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો હતો.

અહીં માછીમારના સ્વતંત્ર પરિવર્ત્ય પ્રમાણે જાતિ, ધર્મ, શૈક્ષણિક લાયકાત, ઉંમર, રહેઠાણ, લગ્નદરજ્જો, કૌટુંબિક દરજ્જો, કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા, માસિક આવક વગેરેની કક્ષાઓ નક્કી કરવામાં આવી હતી. જયારે પરતંત્ર પરિવર્ત્ય પ્રમાણે વ્યક્તિત્વલક્ષણ, મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીરીને લેવામાં આવ્યા હતા.

સંશોધનમાં માહિતીનું એકત્રી કર્યા પછી તેનું વર્ગીકરણ, પૃથક્કરણ અને અર્થઘટન પણ એટલું જ મહત્વ રહેલું છે. માટે અહીં વ્યકિતગત માહિતી પત્રક, વ્યકિતત્વ લક્ષણ, મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીરી તુલા દ્વારા માછીમારોની પ્રાપ્ત થયેલી માહિતીના ગુણાત્મક અને સંખ્યાત્મક બાબતોને ધ્યાનમાં રાખી તેનું વર્ગીકરણ કરીને આંકડાશાસ્ત્રીય સમજૂતી આપવાનો પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો છે. માછીમારોના વ્યકિતત્વ લક્ષણના પ્રાપ્તાંકોને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના પ્રાપ્તાંકો સાથે મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના પ્રાપ્તાંકોને વ્યવસાય સામેલગીરીના પ્રાપ્તાંકો સાથે કેવો અને કેટલો સહસંબંધ છે તે તપાસવા માટે કાર્લ પિયર્સન સહસંબંધાક પદ્ધતિનો ઉપયોગ કર્યો હતો.

માછીમારોની જાતિ, ધર્મ અને રહેઠાણના વિસ્તારની વ્યકિતત્વલક્ષણ, મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીરી પર થતી મુખ્ય અને આંતરક્રિયાત્મક અસરો જાણવા માટે ફેકટોરિયલ ડિઝાઈન પસંદ કરવામાં

આવી હતી. આવક અને ઉંમરની અસરનો અભ્યાસ કરવા માટે ' ' કસોટી એકમાર્ગીય વિચરણ પૃથક્કરણ પધ્ધતિનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે. તેમજ જાતિ, ધર્મ, શૈક્ષણિક લાયકાત, રહેઠાણ, લગ્નદરજ્જો, કૌટુમ્બિક દરજ્જો, કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા વગેરેના બે જૂથ વચ્ચેના તફાવતની સાર્થકતા માટે ' ' કસોટીનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો. સંશોધનના હેતુ અનુસાર ઉત્કલ્પનાની ચકાસણી અને અર્થઘટન પૃથક્કરણની ચર્ચા વિગતવાર દરેક વિભાગમાં કરવામાં આવી છે.

સંશોધનની ગુણાત્મક માહિતીની ટકાવારી દ્વારા યોગ્ય જગ્યાએ કોષ્ટકમાં દર્શાવવામાં આવી છે. જયારે સંખ્યાત્મક માહિતીની વિવિધ કોષ્ટકમાં વિભાજીત કરીને આંકડાશાસ્ત્રીય પ્રયુક્તિઓ અને કસોટીઓ દ્વારા પૃથક્કરણ કરવામાં આવ્યું છે. સમગ્ર માહિતી નીચેના વિભાગોમાં વર્ગીકૃત કરવામાં આવી છે.

સંશોધન અંગેની સામાન્ય માહિતી ટકાવારીમાં રજૂઆત

માછીમારના વ્યકિતત્વલક્ષણ અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી વચ્ચેના સહસંબંધનું પૃથક્કરણ અને અર્થઘટન

માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીરી વચ્ચેના સહસંબંધનું પૃથક્કરણ અને અર્થઘટન

માછીમારના વ્યક્તિત્વ લક્ષણ અને વ્યવસાય સામેલગીરી વચ્ચેના સહસંબંધનું પૃથક્કરણ અને અર્થઘટન.

સ્ત્રી માછીમારના વ્યકિતત્વલક્ષણ અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી વચ્ચેના સહસંબંધનું પૃથક્કરણ અને અર્થઘટન

સ્ત્રી માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીરી વચ્ચેના સહસંબંધનું પૃથક્કરણ અને અર્થઘટન.

સ્ત્રી માછીમારની વ્યક્તિત્વલક્ષણ અને વ્યવસાય સામેલગીરી વચ્ચેના સહસંબંધનું પૃથક્કરણ અને અર્થઘટન.

પુરૂષ માછીમારના વ્યકિતત્વલક્ષણ અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી વચ્ચેના સહસબંધનું પૃથક્કરણ અને અર્થઘટન.

પુરૂષ માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીરી વચ્ચેના સહસંબંધનું પૃથક્કરણ અને અર્થઘટન

પુરૂષ માછીમારની વ્યકિતત્વલક્ષણ અને વ્યવસાય સામેલગીરી વચ્ચેના સહસંબંધનું પૃથક્કરણ અને અર્થઘટન.

હિન્દુ માછીમારના વ્યક્તિત્વલક્ષણ અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી વચ્ચેના સહસંબંધનું પૃથક્કરણ અને અર્થધટન.

હિન્દુ માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીરી વચ્ચેના સહસંબંધનું પૃથક્કરણ અને અર્થઘટન

હિન્દુ માછીમારની વ્યક્તિત્વલક્ષણ અને વ્યવસાય સામેલગીરી વચ્ચેના સહસંબંધનું પૃથક્કરણ અને અર્થઘટન.

મુસ્લિમ માછીમારના વ્યકિતત્વલક્ષણ અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી વચ્ચેના સહસંબંધનું પૃથક્કરણ અને અર્થઘટન.

મુસ્લિમ માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીરી વચ્ચેના સહસંબંધનું પૃથક્કરણ અને અર્થઘટન.

મુસ્લિમ માછીમારના વ્યકિતત્વલક્ષણ અને વ્યવસાય સામેલગીરી વચ્ચેના સહસંબંધનું પૃથક્કરણ અને અર્થઘટન.

માછીમારના વ્યકિતગત સામાજિક પરિવર્ત્ય અને વ્યકિતત્વલક્ષણનું ' ' કસોટી વડે એકમાર્ગીય વિચરણ પૃથક્કરણ અને અર્થઘટન.

માછીમારના વ્યકિતગત સામાજિક પરિવર્ત્ય અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીનું ' ' કસોટી વડે એકમાર્ગીય વિચરણ પૃથક્કરણ અને અર્થઘટન

માછીમારના વ્યકિતગત સામાજિક પરિવર્ત્ય અને વ્યવસાય સામેલગીરીનું ' ' કસોટી વડે એકમાર્ગીય વિચરણ પૃથક્કરણ અને અર્થઘટન.

માછીમારના વ્યકિતગત સામાજિક પરિવર્ત્ય અને વ્યકિતત્વલક્ષણનું ' ' કસોટી વડે આવયવિક યોજનાનું વિચરણ પૃથક્કરણ.

માછીમારના વ્યકિતગત સામાજિક પરિવર્ત્ય અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીનું ' ' કસોટી વડે આવયવિક યોજનાનું વિચરણ પૃથક્કરણ.

માછીમારના વ્યક્તિગત સામાજિક પરિવર્ત્ય અને વ્યવસાય સામેલગીરીનું ' ' કસોટી વડે આવયવિક યોજનાનું વિચરણ પૃથક્કરણ.

માછીમારના વ્યકિતગત સામાજિક પરિવર્ત્ય અને વ્યકિતત્વલક્ષણનું ' ' કસોટી વડે પૃથક્કરણ અને અર્થઘટન.

માછીમારના વ્યકિતગત સામાજિક પરિવર્ત્ય અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીનું ' ' કસોટી વડે પૃથક્કરણ અને અર્થઘટન.

માછીમારના વ્યક્તિગત સામાજિક પરિવર્ત્ય અને વ્યવસાય સામેલગીરીનું ' ' કસોટી વડે પૃથક્કરણ અને અર્થઘટન.

નબળા વ્યકિતત્વના કારણો.

નબળી મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના કારણો.

નબળી વ્યવસાય સામેલગીરીના કારણો.

માછીમારની જાતિ, સંખ્યા અને ટકાવારી

માછીમારોની જાતિને બે કક્ષામાં વર્ગીકૃત કરવામાં આવે છે. તે અંગેની માહિતી કોષ્ટક રજૂ કરવામાં આવી હતી.

કોષ્ટક :

માછીમારોની જાતિ, સંખ્યા ટકાવારી ( )

ક્રમાંક	વિગત	સંખ્યા	ટકાવારી
	સ્ત્રી		
	પુરૂષ		
	કુલ		

કોષ્ટક માછીમારી જાતિ સ્ત્રીઓની ટકાવારીનું પ્રમાણ % અને પુરૂષની ટકાવારીનું પ્રમાણ % જેટલું જોવા મળ્યુ હતું. જેની ગ્રાફ દ્વારા નીચે પ્રમાણે રજૂઆત કરી છે.

માછીમારોનો ધર્મ, સંખ્યા અને ટકાવારી

માછીમારના વ્યવસાય સાથે હિન્દુ અને મુસ્લિમ બન્ને ધર્મ પાળતા માછીમારોનો અભ્યાસ હાથ ધરવામાં આવ્યો હતો, બે કક્ષામાં વર્ગીકૃત કરવામાં આવે છે. તે અંગેની માહિતી કોષ્ટક નં. માં રજૂ કરવામાં આવી હતી.

કોષ્ટક :

માછીમારોનો ધર્મ, સંખ્યા ટકાવારી ( )

ક્રમાંક	વિગત	સંખ્યા	ટકાવારી
	હિન્દુ ધર્મ પાળતા માછીમાર		
	મુસ્લિમ ધર્મ પાળતા માછીમાર		
	કુલ		

કોષ્ટક માછીમારો હિન્દુ ધર્મ પાળતા % જોવા મળ્યા જયારે મુસ્લિમ ધર્મ પાળતા % ટકાવારીનું પ્રમાણ જોવા મળ્યું હતું. જેની નીચે પ્રમાણે ગ્રાફ દ્વારા રજૂઆત કરી છે.

માછીમારોની શૈક્ષણિક લાયકાત સંખ્યા અને ટકાવારી

માછીમારોની શૈક્ષણિક લાયકાતને ત્રણ કક્ષામાં વર્ગીકૃત કરવામાં આવે છે. તે અંગેની માહિતી કોષ્ટક નં.   માં રજૂ કરવામાં આવી હતી.

કોષ્ટક :

માછીમારોની શૈક્ષણિક લાયકાત, સંખ્યા ટકાવારી (   )

ક્રમાંક	વિગત	સંખ્યા	ટકાવારી
	અભણ		
	સાત ધોરણ સુધી		
	સાત ધોરણથી વધુ		
	કુલ		

કોષ્ટક નં.   નિરીક્ષણ કરતાં જોવા મળ્યું કે   માછીમારો અભણ હતા જયારે   માછીમારોએ સાત ધોરણ સુધી શિક્ષણ મેળવ્યુ હતું   માછીમાર સાત ધોરણથી વધુ શિક્ષણ મેળવેલ હતું. જેની નીચે પ્રમાણે ગ્રાફ દ્વારા રજૂઆત કરી છે.

માછીમારોની ઉંમર, સંખ્યા ટકાવારી

માછીમારોની ઉંમરને ત્રણ કક્ષામાં વર્ગીકૃત કરવામાં આવી હતી. તે અંગેની માહિતી કોષ્ટક નં.   માં રજૂ કરવામાં આવી હતી.

કોષ્ટક :

માછીમારોની ઉંમર, સંખ્યા ટકાવારી (   )

ક્રમાંક	વિગત	સંખ્યા	ટકાવારી
	વર્ષ સુધી		
	થી વર્ષ સુધી		
	વર્ષથી વધુ ઉંમર ધરાવતા		
કુલ			

કોષ્ટક નં.   નિરીક્ષણ કરતાં જોવા મળ્યું કે   માછીમારો અભણ હતા જયારે   માછીમારોએ સાત ધોરણ સુધી શિક્ષણ મેળવ્યુ હતું   માછીમાર સાત ધોરણથી વધુ શિક્ષણ મેળવેલ હતું. જેની નીચે પ્રમાણે ગ્રાફ દ્વારા રજૂઆત કરી છે.

માછીમારોનો રહેઠાણ વિસ્તાર, સંખ્યા, ટકાવારી

માછીમારના રહેઠાણ વિસ્તારને બે કક્ષામાં વર્ગીકૃત કરવામાં આવ્યા હતા. તે અંગેની માહિતી કોષ્ટક નં.   રજૂ કરવામાં આવી હતી.

કોષ્ટક :

માછીમારોનો રહેઠાણ વિસ્તાર, સંખ્યા ટકાવારી (   )

ક્રમાંક	વિગત	સંખ્યા	ટકાવારી
	ગ્રામ્ય રહેઠાણ વિસ્તાર		
	શહેરી રહેઠાણ વિસ્તાર		
	કુલ		

કોષ્ટક નં.   માછીમાર ગ્રામ્ય રહેઠાણ વિસ્તારના   % જોવા મળ્યા જયારે શહેરી વિસ્તારના   % જોવા મળ્યા હતા. જેની નીચે પ્રમાણે ગ્રાફ દ્વારા રજૂઆત કરી છે.

માછીમારોનો લગ્ન દરજ્જો, સંખ્યા, ટકાવારી

માછીમારના લગ્ન દરજ્જાને બે કક્ષામાં વર્ગીકૃત કરવામાં આવ્યાં હતાં. તે અંગેની માહિતી કોષ્ટક નં. રજૂ કરવામાં આવી હતી.

કોષ્ટક :

માછીમારનો લગ્ન દરજ્જો, સંખ્યા ટકાવારી ( )

ક્રમાંક	વિગત	સંખ્યા	ટકાવારી
	પરિણિત		
	અપરિણિત		
	કુલ		

કોષ્ટક નં. માછીમાર પરિણિત % અને અપરિણિત % જેટલા જોવા મળ્યા હતા. જેની નીચે પ્રમાણે ગ્રાફ દ્વારા રજૂઆત કરી છે.

માછીમારનો કૌટુંબિક દરજ્જો, સંખ્યા, ટકાવારી

માછીમારના કૌટુંબિક દરજ્જાને બે કક્ષામાં વર્ગીકૃત કરવામાં આવે છે. તે અંગેની માહિતી કોષ્ટક નં.   રજૂ કરવામાં આવી હતી.

કોષ્ટક :

માછીમારનો કૌટુંબિક દરજ્જો, સંખ્યા ટકાવારી (   )

ક્રમાંક	વિગત	સંખ્યા	ટકાવારી
	સંયુકત		
	વિભકત		
	કુલ		

કોષ્ટક નં.   માછીમાર સંયુકત કુટુંબના   % જોવા મળ્યા હતા. વિભકત કુટુંબની સંખ્યાની ટકાવારીનું પ્રમાણ   જેટલું જોવા મળ્યું હતું. જેની નીચે પ્રમાણે ગ્રાફ દ્વારા રજૂઆત કરી છે.

માછીમારની કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા, ટકાવારી

માછીમારની કુટુંબ સંખ્યા, સંખ્યાને બે કક્ષામાં વર્ગીકૃત કરવામાં આવી હતી. તે અંગેની માહિતી કોષ્ટક નં. માં રજૂ કરવામાં આવી હતી.

કોષ્ટક :

માછીમારની કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા, ટકાવારી ( )

ક્રમાંક	વિગત	સંખ્યા	ટકાવારી
	ચાર કે તેથી ઓછી		
	ચારથી વધુ		
	કુલ		

માછીમારની કુટુંબની સંખ્યા ચાર કે તેથી ઓછી % સુધી જોવા મળ્યા જયારે ચારથી વધુ સભ્ય સંખ્યાની ટકાવારીનું પ્રમાણ % જેટલું જોવા મળ્યું હતું. જેની નીચે પ્રમાણે ગ્રાફ દ્વારા રજૂઆત કરી છે.

માછીમારની માસિક આવક, સંખ્યા અને ટકાવારી

માછીમારની માસિક આવકને ધ્યાનમાં રાખીને ત્રણ કક્ષામાં વર્ગીકૃત કરવામાં આવી હતી. તે અંગેની માહિતી કોષ્ટક નં. માં રજૂ કરવામાં આવી હતી.

કોષ્ટક :

માછીમારની માસિક આવક, સંખ્યા, ટકાવારી ( )

ક્રમાંક	વિગત	સંખ્યા	ટકાવારી
	સુધીની માસિક આવક		
	સુધીની માસિક આવક		
	થી વધુ માસિક આવક		
કુલ			

કોષ્ટક નં. માં માછીમાર સુધીની આવક ધરાવનારની સંખ્યા % સુધી ધરાવનારની % અને થી વધુ ધરાવતા સંખ્યાની ટકાવારી % જોવા મળ્યુ હતું. જેની નીચે પ્રમાણે ગ્રાફ દ્વારા રજૂઆત કરી છે.

વ્યક્તિત્વ લક્ષણ વ્યકિતગત સામાજિક પરિવર્ત્યના સંબંધના મધ્યક દર્શાવતું ટેબલ

કોષ્ટક નં.

માછીમારોના વ્યક્તિત્વ લક્ષણ પ્રાપ્તાંકો પ્રમાણે મધ્યક

ક્રમ	પરિવર્ત્ય	વિભાજન	સંખ્યા	વ્યકિતત્વલક્ષણ	મધ્યક
	જાતિ	સ્ત્રી			
		પુરૂષ			
	ધર્મ	હિન્દુ			
		મુસ્લિમ			
	શૈક્ષણિક લાયકાત	અભણ			
		ધો.સુધી			
		ધો.થી વધુ			
	ઉંમર	વર્ષથી ઓછી			
		થી વર્ષ			
		થી વધુ			
	રહેઠાણ	ગ્રામ્ય			
		શહેરી			
	લગ્ન દરજ્જો	પરિણિત માછીમાર			
		અપરિણિત માછીમાર			
	કૌટુંબિક દરજ્જો	સંયુકત			
		વિભકત			
	કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા	ચાર કે તેથી ઓછી			
		ચારથી વધારે			
	આવક	થી ઓછી			
		થી			
		થી વધુ			

મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યકિતગત સામાજિક પરિવર્ત્યના સંબંધના મધ્યક દર્શાવતું કોષ્ટક

કોષ્ટક નં.

માછીમારના મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી પ્રાપ્તાંકોને આધારે મધ્યક

ક્રમ	પરિવર્ત્ય	વિભાજન	સંખ્યા	મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી પ્રાપ્તાંક	મધ્યક
	જાતિ	સ્ત્રી			
		પુરૂષ			
	ધર્મ	હિન્દુ			
		મુસ્લિમ			
	શૈક્ષણિક લાયકાત	અભણ			
		ધો.સુધી			
		ધો.થી વધુ			
	ઉંમર	વર્ષથી ઓછી			
		થી વર્ષ			
		થી વધુ			
	રહેઠાણ	ગ્રામ્ય			
		શહેરી			
	લગ્ન દરજ્જો	પરિણિત માછીમાર			
		અપરિણિત માછીમાર			
	કૌટુંબિક દરજ્જો	સંયુકત			
		વિભકત			
	કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા	ચાર કે તેથી ઓછી			
		ચારથી વધારે			
	આવક	થી ઓછી			
		થી			
		થી વધુ			

વ્યવસાય સામેલગીરી અને વ્યકિતગત સામાજિક પરિવર્ત્યોના સંબંધનું મધ્યક દર્શાવતું કોષ્ટક

કોષ્ટક નં.

માછીમારોના વ્યવસાય સામેલગીરી પ્રાપ્તાંકો પ્રમાણે મધ્યક

ક્રમ	પરિવર્ત્ય	વિભાજન	સંખ્યા	વ્યવસાય સામેલગીરી પ્રાપ્તાંક	મધ્યક
	જાતિ	સ્ત્રી			
		પુરૂષ			
	ધર્મ	હિન્દુ			
		મુસ્લિમ			
	શૈક્ષણિક લાયકાત	અભણ			
		ધો.સુધી			
		ધો.થી વધુ			
	ઉંમર	વર્ષથી ઓછી			
		થી વર્ષ			
		થી વધુ			
	રહેઠાણ	ગ્રામ્ય			
		શહેરી			
	લગ્ન દરજ્જો	પરણિત માછીમાર			
		અપરણિત માછીમાર			
	કૌટુંબિક દરજ્જો	સંયુકત			
		વિભકત			
	કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા	ચાર કે તેથી ઓછી			
		ચારથી વધારે			
	આવક	થી ઓછી			
		થી			
		થી વધુ			

સમગ્ર નિદર્શ દર્શાવતો ચાર્ટ

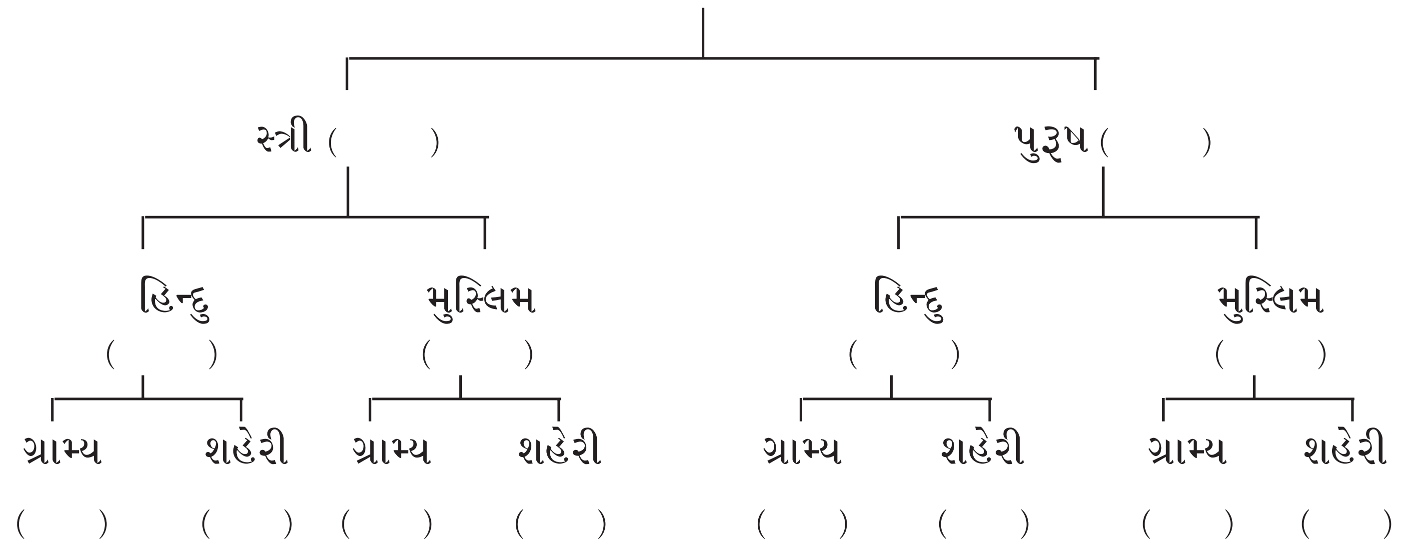

– પ્રમાણે શૂન્ય ઉત્કલ્પનાઓ

માછીમારીના વ્યકિતત્વ લક્ષણો અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના મધ્યકો વચ્ચે સંગીન સહસંબંધ નથી.

કોષ્ટક નં.

માછીમારોના વ્યકિતત્વલક્ષણો અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી વચ્ચે સહસંબંધ દર્શાવતું કોષ્ટક

ક્રમાંક	વિગત	સંખ્યા	સ્વાતંત્ર્યમાત્રા	કિંમત	સાર્થકતા
૧.	વ્યકિતત્વ લક્ષણો				છે.
૨.	મનોવૈજ્ઞાનિક સુખકારી				

ગણતરી પ્રમાણે અર્થઘટન

અહિં ગણેલા ની કિંમત છે એટલે કે ઓછો ઘન સહસંબંધ દર્શાવે છે.

કોષ્ટક પ્રમાણે અર્થઘટન

ઉપરના કોષ્ટક પ્રમાણે ની કોષ્ટકમાં કિંમત કક્ષાએ છે. કોષ્ટકની કિંમત કરતા ગણેલા ની કિંમત વધુ છે. એટલે કે તફાવત સાર્થક થાય છે. અને શૂન્ય ઉત્કલ્પના અસ્વીકાર્ય બને છે.

આથી કહી શકાય કે, માછીમારના વ્યકિતત્વલક્ષણ અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી વચ્ચે ઓછો ઘન સહસંબંધ છે.

માછીમારીના મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીરીના મદયકો વચ્ચે સંગીન સહસંબંધ નથી.

કોષ્ટક નં.

માછીમારોના મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીરી વચ્ચે સહસંબંધ દર્શાવતું કોષ્ટક

ક્રમાંક	વિગત	સંખ્યા	સ્વાતંત્ર્યમાત્રા	કિંમત	સાર્થકતા
.	મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી				નથી
.	વ્યસાય સામેલગીરી				

ગણતરી પ્રમાણે અર્થઘટન

અહિં ગણેલા ની કિંમત છે એટલે કે બહુ જ ઓછો સહસંબંધ દર્શાવે છે.

કોષ્ટક પ્રમાણે અર્થઘટન

ઉપરના કોષ્ટક પ્રમાણે ની કોષ્ટકમાં કિંમત કક્ષાએ છે. કોષ્ટકની કિંમત કરતા ગણેલા ની કિંમત ઓછી છે. તેથી તફાવત સાર્થક નથી. માટે શૂન્ય ઉત્કલ્પના સ્વીકાર્ય બને છે.

આથી કહી શકાય કે, માછીમારના મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીરી વચ્ચે ખુબ જ ઓછો ઘન સહસંબંધ છે.

માછીમારીના વ્યક્તિત્વલક્ષણો અને વ્યવસાય સામેલગીરીના મધ્યકો વચ્ચે સંગીન સહસંબંધ નથી.

કોષ્ટક નં.

સ્ત્રી માછીમારના વ્યક્તિત્વલક્ષણ અને વ્યવસાય સામેલગીરી વચ્ચે સહસંબંધ દર્શાવતું કોષ્ટક

ક્રમાંક	વિગત	સંખ્યા	સ્વાતંત્ર્યમાત્રા	કિંમત	સાર્થકતા
૧.	વ્યક્તિત્વ લક્ષણો				છે.
૨.	વ્યવસાય સામેલગીરી				

ગણતરી પ્રમાણે અર્થઘટન

અહિં ગણેલા ની કિંમત છે એટલે કે ઓછો ઘન સહસંબંધ દર્શાવે છે.

કોષ્ટક પ્રમાણે અર્થઘટન

ઉપરના કોષ્ટક પ્રમાણે ની કોષ્ટકમાં કિંમત કક્ષાએ છે. કોષ્ટકની કિંમત કરતા ગણેલા ની કિંમત વધુ છે. તેથી તફાવત સાર્થક છે. માટે શૂન્ય ઉત્કલ્પના અસ્વીકાર્ય બને છે.

આથી કહી શકાય કે, સ્ત્રી માછીમારના વ્યક્તિત્વ લક્ષણ અને વ્યવસાય સામેલગીરી વચ્ચે ઓછો ઘન સહસંબંધ છે.

સ્ત્રી માછીમારીના વ્યકિતત્વલક્ષણ અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના મધ્યકો વચ્ચે સંગીન સહસંબંધ નથી.

કોષ્ટક નં.

સ્ત્રી માછીમારના વ્યકિતત્વલક્ષણ અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી વચ્ચે સહસંબંધ દર્શાવતું કોષ્ટક

ક્રમાંક	વિગત	સંખ્યા	સ્વાતંત્ર્યમાત્રા	કિંમત	સાર્થકતા
૧.	વ્યકિતત્વ લક્ષણો				છે.
૨.	મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી				

ગણતરી પ્રમાણે અર્થઘટન

અહિં ગણેલા ની કિંમત છે એટલે કે ખુબ જ ઓછો ઘન સહસંબંધ દર્શાવે છે.

કોષ્ટક પ્રમાણે અર્થઘટન

ઉપરના કોષ્ટક પ્રમાણે ની કોષ્ટકમાં કિંમત કક્ષાએ છે. કોષ્ટકની કિંમત કરતા ગણેલા ની કિંમત વધુ છે. તેથી તફાવત સાર્થક છે. માટે શૂન્ય ઉત્કલ્પના અસ્વીકાર્ય બને છે.

આથી કહી શકાય કે, સ્ત્રી માછીમારના વ્યકિતત્વ લક્ષણ અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી વચ્ચે ઓછો ઘન સહસંબંધ છે.

સ્ત્રી માછીમારીની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીરીના મધ્યકો વચ્ચે સંગીન સહસંબંધ નથી.

કોષ્ટક નં.

સ્ત્રી માછીમારના મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીરી વચ્ચે સહસંબંધ દર્શાવતું કોષ્ટક

ક્રમાંક	વિગત	સંખ્યા	સ્વાતંત્ર્યમાત્રા	કિંમત	સાર્થકતા
૧.	મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી				નથી.
૨.	વ્યવસાય સામેલગીરી				

ગણતરી પ્રમાણે અર્થઘટન

અહિં ગણેલા ની કિંમત છે એટલે કે ખુબ જ ઓછો ધન સહસંબંધ દર્શાવે છે.

કોષ્ટક પ્રમાણે અર્થઘટન

ઉપરોકત કોષ્ટક પ્રમાણે ની કોષ્ટકમાં કિંમત કક્ષાએ છે. કોષ્ટકની કિંમત કરતા ગણેલા ની કિંમત ઓછી છે. તેથી તફાવત સાર્થક નથી. માટે શૂન્ય ઉત્કલ્પના સ્વીકાર્ય બને છે.

આથી કહી શકાય કે, સ્ત્રી માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીરી વચ્ચે ખુબ જ ઓછો ધન સહસંબંધ છે.

સ્ત્રી માછીમારીના વ્યક્તિત્વ લક્ષણ અને વ્યવસાય સામેલગીરીના મધ્યકો વચ્ચે સંગીન સહસંબંધ નથી.

કોષ્ટક નં.

સ્ત્રી માછીમારના વ્યક્તિત્વ લક્ષણ અને વ્યવસાય સામેલગીરી વચ્ચે સહસંબંધ દર્શાવતું કોષ્ટક

ક્રમાંક	વિગત	સંખ્યા	સ્વાતંત્ર્યમાત્રા	કિંમત	સાર્થકતા
૧.	વ્યક્તિત્વ લક્ષણો				છે.
૨.	વ્યવસાય સામેલગીરી				

ગણતરી પ્રમાણે અર્થઘટન

અહિં ગણેલા ની કિંમત છે એટલે કે ઓછો ધન સહસંબંધ દર્શાવે છે.

કોષ્ટક પ્રમાણે અર્થઘટન

ઉપરોક્ત કોષ્ટક પ્રમાણે ની કોષ્ટકમાં કિંમત કક્ષાએ છે. કોષ્ટકની કિંમત કરતા ગણેલા ની કિંમત વધુ છે. તેથી તફાવત સાર્થક થાય છે. અને શૂન્ય ઉત્કલ્પના અસ્વીકાર્ય બને છે.

આથી કહી શકાય કે, સ્ત્રી માછીમારના વ્યક્તિત્વ લક્ષણ અને વ્યવસાય સામેલગીરી વચ્ચે ઓછો પણ નિશ્ચિત સંબંધ છે.

પુરુષ માછીમારીના વ્યકિતત્વલક્ષણ અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના મધ્યકો વચ્ચે સંગીન સહસંબંધ નથી.

કોષ્ટક નં.

પુરુષ માછીમારના વ્યકિતત્વલક્ષણ અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી વચ્ચે સહસંબંધ દર્શાવતું કોષ્ટક

ક્રમાંક	વિગત	સંખ્યા	સ્વાતંત્ર્યમાત્રા	કિંમત	સાર્થકતા
૧.	વ્યકિતત્વ લક્ષણો				છે.
૨.	મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી				

ગણતરી પ્રમાણે અર્થઘટન

અહિં ગણેલા ની કિંમત છે એટલે કે સારો / નોંધપાત્ર ધન સહસંબંધ દર્શાવે છે.

કોષ્ટક પ્રમાણે અર્થઘટન

ઉપરના કોષ્ટક પ્રમાણે ની કોષ્ટકમાં કિંમત કક્ષાએ છે. કોષ્ટકની કિંમત કરતા ગણેલા ની કિંમત વધુ છે. એટલે કે તફાવત સાર્થક છે. અને શૂન્ય ઉત્કલ્પના અસ્વીકાર્ય બને છે.

આથી કહી શકાય કે, પુરુષ માછીમારના વ્યકિતત્વ લક્ષણ અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી વચ્ચે સારો ધન સહસંબંધ જોવા મળે છે.

પુરુષ માછીમારીની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીરીના મધ્યકો વચ્ચે સંગીન સહસંબંધ નથી.

કોષ્ટક નં.

પુરુષ માછીમારના મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીરી વચ્ચે સહસંબંધ દર્શાવતું કોષ્ટક

ક્રમાંક	વિગત	સંખ્યા	સ્વાતંત્ર્યમાત્રા	કિંમત	સાર્થકતા
૧.	મનોવૈજ્ઞાનિક સામેલગીરી				છે.
૨.	વ્યવસાય સામેલગીરી				

ગણતરી પ્રમાણે અર્થઘટન

અહિં ગણેલા ની કિંમત છે એટલે કે સાધારણ ધન સહસંબંધ દર્શાવે છે.

કોષ્ટક પ્રમાણે અર્થઘટન

ઉપરોકત કોષ્ટક પ્રમાણે ની કોષ્ટકમાં કિંમત કક્ષાએ છે. કોષ્ટકની કિંમત કરતા ગણેલા ની કિંમત વધુ છે. એટલે કે તફાવત સાર્થક થાય છે. અને શૂન્ય ઉત્કલ્પના અસ્વીકાર્ય બને છે.

આથી કહી શકાય કે, પુરુષ માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીરી વચ્ચે સાધારણ સહસંબંધ જોવા મળે છે.

પુરુષ માછીમારીના વ્યકિતત્વ લક્ષણ અને વ્યવસાય સામેલગીરીના મધ્યકો વચ્ચે સંગીન સહસંબંધ નથી.

કોષ્ટક નં.

પુરુષ માછીમારના વ્યકિતત્વ લક્ષણ અને વ્યવસાય સામેલગીરી વચ્ચે સહસંબંધ દર્શાવતું કોષ્ટક

ક્રમાંક	વિગત	સંખ્યા	સ્વાતંત્ર્યમાત્રા	કિંમત	સાર્થકતા
૧.	વ્યકિતત્વ લક્ષણો				છે.
૨.	વ્યવસાય સામેલગીરી				

ગણતરી પ્રમાણે અર્થઘટન

અહિં ગણેલા ની કિંમત છે એટલે કે ઓછો ધન સહસંબંધ છે.

કોષ્ટક પ્રમાણે અર્થઘટન

ઉપરોકત કોષ્ટક પ્રમાણે ની કોષ્ટકમાં કિંમત કક્ષાએ છે. કોષ્ટકની કિંમત કરતા ગણેલા ની કિંમત છે. એટલે કે તફાવત સાર્થક થાય છે. અને શૂન્ય ઉત્કલ્પના અસ્વીકાર્ય બને છે.

આથી કહી શકાય કે, પુરુષ માછીમારના વ્યકિતત્વ લક્ષણ અને વ્યવસાય સામેલગીરી વચ્ચે થોડો પણ નિશ્ચિત સહસંબંધ જોવા મળ્યો છે.

હિન્દુ માછીમારીના વ્યકિતત્વ લક્ષણ અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના મધ્યકો વચ્ચે સંગીન સહસંબંધ નથી.

કોષ્ટક નં.

હિન્દુ માછીમારના વ્યકિતત્વ લક્ષણ અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી વચ્ચે સહસંબંધ દર્શાવતું કોષ્ટક

ક્રમાંક	વિગત	સંખ્યા	સ્વાતંત્ર્યમાત્રા	કિંમત	સાર્થકતા
૧.	વ્યકિતત્વ લક્ષણો				છે.
૨.	મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી				

ગણતરી પ્રમાણે અર્થઘટન

અહિં ગણેલા ની કિંમત છે એટલે કે ખુબ જ વધારે ધન સહસંબંધ છે.

કોષ્ટક પ્રમાણે અર્થઘટન

ઉપરોકત કોષ્ટક પ્રમાણે ની કોષ્ટકમાં કિંમત કક્ષાએ છે. કોષ્ટકની કિંમત કરતા ગણેલા ની કિંમત વધુ છે. તેથી તફાવત સાર્થક થાય છે. માટે શૂન્ય ઉત્કલ્પના અસ્વીકાર્ય બને છે.

આથી કહી શકાય કે, હિન્દુ માછીમારના વ્યકિતત્વ લક્ષણ અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી વચ્ચે વચ્ચે ખુબજ વધારે ધન સહસંબધ છે. વ્યકિતત્વલક્ષણ અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી પરસ્પર આધારિત છે.

હિન્દુ માછીમારીની વ્યકિતત્વલક્ષણ અને વ્યવસાય સામેલગીરી વચ્ચે સંગીન સહસંબંધ નથી

કોષ્ટક નં.

હિન્દુ માછીમારની વ્યકિતત્વલક્ષણ અને વ્યવસાય સામેલગીરી વચ્ચે સહસંબંધ દર્શાવતું કોષ્ટક

ક્રમાંક	વિગત	સંખ્યા	સ્વાતંત્ર્યમાત્રા	કિંમત	સાર્થકતા
૧.	વ્યકિતત્વ લક્ષણ				નથી
૨.	વ્યવસાય સામેલગીરી				

ગણતરી પ્રમાણે અર્થઘટન :

અહિં ગણેલા ની કિંમત છે એટલે કે ખુબ જ ઓછો ધન સહસંબંધ છે.

કોષ્ટક પ્રમાણે અર્થઘટન :

ઉપરોકત કોષ્ટક પ્રમાણે ની કોષ્ટકમાં કિંમત કક્ષાએ છે. કોષ્ટકની કિંમત કરતા ગણેલા ની કિંમત ઓછી છે. તેથી તફાવત સાર્થક નથી માટે શૂન્ય ઉત્કલ્પના સ્વીકાર્ય બને છે.

આથી કહી શકાય કે, હિન્દુ માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીરી વચ્ચે ખુબ જ ઓછો ધન સહસંબંધ છે.

હિન્દુ માછીમાર ના વ્યકિતત્વ લક્ષણ અને વ્યવસાય સામેલગીરીના મધ્યકો વચ્ચે સંગીન સહસંબંધ નથી.

કોષ્ટક નં.

હિન્દુ માછીમારના વ્યકિતત્વ લક્ષણ અને વ્યવસાય સામેલગીરી વચ્ચે સહસંબંધ દર્શાવતું કોષ્ટક

ક્રમાંક	વિગત	સંખ્યા	સ્વાતંત્ર્યમાત્રા	કિંમત	સાર્થકતા
૧.	વ્યકિતત્વ લક્ષણ				છે.
૨.	વ્યવસાય સામેલગીરી				

ગણતરી પ્રમાણે અર્થઘટન

અહિં ગણેલા ની કિંમત છે એટલે કે ખુબ જ ઓછો ધન સહસંબંધ છે.

કોષ્ટક પ્રમાણે અર્થઘટન

ઉપરોકત કોષ્ટક પ્રમાણે ની કોષ્ટકમાં કિંમત કક્ષાએ છે. કોષ્ટકની કિંમત કરતા ગણેલા ની કિંમત વધુ છે. એટલે કે તફાવત સાર્થક થાય છે. અને શૂન્ય ઉત્કલ્પના અસ્વીકાર્ય બને છે.

આથી કહી શકાય કે, હિન્દુ માછીમારના વ્યકિતત્વ લક્ષણ અને વ્યવસાય સામેલગીરી વચ્ચે ઓછો ધન સહસંબંધ પણ નિશ્ચિત છે.

મુસ્લિમ માછીમારીના વ્યક્તિત્વ લક્ષણ અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના મધ્યકો વચ્ચે સંગીન સહસંબંધ નથી.

કોષ્ટક નં.

મુસ્લિમ માછીમારના વ્યક્તિત્વ લક્ષણ અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી વચ્ચે સહસંબંધ દર્શાવતું કોષ્ટક

ક્રમાંક	વિગત	સંખ્યા	સ્વાતંત્ર્યમાત્રા	કિંમત	સાર્થકતા
૧.	વ્યક્તિત્વ લક્ષણો				છે.
૨.	મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી				

ગણતરી પ્રમાણે અર્થઘટન

અહિં ગણેલા ની કિંમત છે એટલે કે ખુબ જ વધારે ધન સહસંબંધ છે.

કોષ્ટક પ્રમાણે અર્થઘટન

ઉપરોકત કોષ્ટક પ્રમાણે ની કોષ્ટકમાં કિંમત કક્ષાએ છે. કોષ્ટકની કિંમત કરતા ગણેલા ની કિંમત વધુ છે. તેથી તફાવત સાર્થક થાય છે. માટે શૂન્ય ઉત્કલ્પના અસ્વીકાર્ય બને છે.

આથી કહી શકાય કે, મુસ્લિમ માછીમારના વ્યક્તિત્વ લક્ષણ અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી વચ્ચે સારો ધન સહસંબંધ છે.

મુસ્લિમ માછીમારીની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીરી વચ્ચે સંગીન સહસંબંધ નથી

કોષ્ટક નં.

મુસ્લિમ માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીરી વચ્ચે સહસંબંધ દર્શાવતું કોષ્ટક

ક્રમાંક	વિગત	સંખ્યા	સ્વાતંત્ર્યમાત્રા	કિંમત	સાર્થકતા
૧.	મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી				છે.
૨.	વ્યવસાય સામેલગીરી				

ગણતરી પ્રમાણે અર્થઘટન

અહિં ગણેલા ની કિંમત છે એટલે કે ખુબ જ ઓછો ધન સહસંબંધ છે.

કોષ્ટક પ્રમાણે અર્થઘટન

ઉપરોકત કોષ્ટક પ્રમાણે ની કોષ્ટકમાં કિંમત કક્ષાએ છે. કોષ્ટકની કિંમત કરતા ગણેલા ની કિંમત વધુ છે. તેથી તફાવત સાર્થક થાય છે. માટે શૂન્ય ઉત્કલ્પના અસ્વીકાર્ય બને છે.

આથી કહી શકાય કે, મુસ્લિમ માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીરી વચ્ચે ઓછો પણ નિશ્ચિત ધન સહસંબંધ છે.

મુસ્લિમ માછીમાર (સ્ત્રી–પુરૂષ)ના વ્યકિતત્વ લક્ષણ અને વ્યવસાય સામેલગીરીના મધ્યકો વચ્ચે સંગીન સહસંબંધ નથી.

કોષ્ટક નં.

મુસ્લિમ માછીમારની વ્યકિતત્વ લક્ષણ અને વ્યવસાય સામેલગીરી વચ્ચે સહસંબંધ દર્શાવતું કોષ્ટક

ક્રમાંક	વિગત	સંખ્યા	સ્વાતંત્ર્યમાત્રા	કિંમત	સાર્થકતા
૧.	વ્યકિતત્વ લક્ષણ				છે.
૨.	વ્યવસાય સામેલગીરી				

ગણતરી પ્રમાણે અર્થઘટન

અહિં ગણેલા ની કિંમત છે એટલે કે ખુબ જ ઓછો ધન સહસંબંધ છે.

કોષ્ટક પ્રમાણે અર્થઘટન

ઉપરોકત કોષ્ટક પ્રમાણે ની કોષ્ટકમાં કિંમત કક્ષાએ છે. કોષ્ટકની કિંમત કરતા ગણેલા ની કિંમત વધુ છે. એટલે કે તફાવત સાર્થક થાય છે. અને શૂન્ય ઉત્કલ્પના અસ્વીકાર્ય બને છે.

આથી કહી શકાય કે, મુસ્લિમ માછીમારના વ્યકિતત્વ લક્ષણ અને વ્યવસાય સામેલગીરી વચ્ચે ઓછો પણ નિશ્ચિત સહસંબંધ છે.

તારણ : સહસંબંધક માટે કુલ શૂન્ય અટકળોની રચના કરવામાં આવી હતી. જેમાંથી જયારે અટકળ સાર્થક છે. અટકળ સાર્થક નથી જેનું કારણ માછીમારોની વ્યકિતગત ભિન્નતા અને આંતરવર્તીય પરિબળો જવાબદારી માની શકાય.

કસોટી એકમાર્ગીય વિચરણ પૃથક્કરણ પ્રમાણે શૂન્ય ઉત્કલ્પનાઓ

માછીમારનાં વ્યકિતત્વ લક્ષણ, મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીરી પર ઉંમરનું એકમાર્ગીય વિચરણ પૃથક્કરણ

સ્ત્રી માછીમારની ઉંમર અને તેમના વ્યકિતત્વ લક્ષણ પ્રાપ્તાંક વચ્ચે કોઈ સંલગ્નતા જોવા મળતી નથી.

કોષ્ટક નં.

સ્ત્રી માછીમારની ઉંમર ની નીચે થી વર્ષ અને વર્ષથી વધુની વ્યકિતત્વલક્ષણના પ્રાપ્તાંકોનું એકમાર્ગીય વિચરણ પૃથક્કરણ

(સાર્થકતાની કક્ષા)

વિચરણ ના મુળ	વિચરણના વર્ગો નો સરવાળો	સ્વતંત્રની માત્રા	વિચરણ ની માત્રા	કિંમત	સાર્થક
					સાર્થક છે.

કોષ્ટક ઉપરથી જોઈ શકાય છે કે સ્ત્રી ઉંમરના સંદર્ભમાં કરેલી ગણતરી પ્રમાણે

ની કિંમત છે. સ્વતંત્ર્યની માત્રા અને હોય ત્યારે કક્ષાએ ની કિંમત છે. અહીં પ્રાપ્ત થયેલ ની કિંમત તેનાથી વધારે છે. તેથી કક્ષા એ તફાવત સાર્થક છે. આથી ઉત્કલ્પના નો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. અને તારણ કાઢવામાં આવે છે કે સ્ત્રી માછીમારની ઉંમર અને તેમના વ્યકિતત્વલક્ષણ પ્રાપ્તાંક વચ્ચે સંલગ્નતા જોવા મળે છે. માછીમારની ઉંમરની વ્યક્તિલક્ષણ પ્રાપ્તાંક પર અસર પડે છે.

પુરૂષ માછીમારની ઉંમર અને તેમના વ્યક્તિત્વ લક્ષણના પ્રાપ્તાંક વચ્ચે કોઈ સંલગ્નતા જોવા મળતી નથી.

કોષ્ટક નં.

પુરૂષ માછીમારની ઉંમર વર્ષથી નીચે થી વર્ષ અને વર્ષથી વધુની વ્યક્તિત્વલક્ષણના પ્રાપ્તાંકોનું એકમાર્ગીય વિચરણ પૃથક્કરણ (સાર્થકતાની કક્ષા)

વિચરણ ના મુળ	વિચરણના વર્ગો નો સરવાળો	સ્વતંત્રની માત્રા	વિચરણ ની માત્રા	કિંમત	સાર્થક
					નથી

કોષ્ટક ઉપરથી જોઈ શકાય છે કે પુરૂષની ઉંમરના સંદર્ભમાં કરેલી ગણતરી.

ની કિંમત છે. સ્વતંત્ર્યની માત્રા અને હોય ત્યારે કક્ષાએ ની કિંમત છે. અહીં પ્રાપ્ત થયેલ ની કિંમત તેનાથી ઓછી છે. તેથી કક્ષા એ તફાવત સાર્થક નથી. આથી ઉત્કલ્પના નો સ્વીકાર કરવામાં આવે છે. અને તારણ કાઢવામાં આવે છે કે પુરૂષ માછીમારની ઉંમર અને તેમના વ્યકિતત્વલક્ષણ પ્રાપ્તાંક વચ્ચે સંલગ્નતા જોવા મળતી નથી.

સ્ત્રી માછીમારની ઉંમર અને તેમની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના પ્રાપ્તાંક વચ્ચે કોઈ સંલગ્નતા જોવા મળતી નથી.

કોષ્ટક નં.

સ્ત્રી માછીમારની ઉંમર વર્ષથી નીચે, થી વર્ષ અને વર્ષથી વધુની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના પ્રાપ્તાંકોનું એકમાર્ગીય વિચરણ પૃથક્કરણ

(સાર્થકતાની કક્ષા)

વિચરણ ના મુળ	વિચરણના વર્ગો નો સરવાળો	સ્વતંત્રની માત્રા	વિચરણ ની માત્રા	કિંમત	સાર્થક
					સાર્થક છે.

કોષ્ટક ઉપરથી જોઈ શકાય છે કે સ્ત્રી માછીમારના ઉંમરના સંદર્ભમાં કરેલી ગણતરીના પરિણામે

ની કિંમત છે. સ્વતંત્ર્યની માત્રા અને હોય ત્યારે કક્ષાએ ની કિંમત છે. અહીં પ્રાપ્ત થયેલ ની કિંમત તેનાથી વધારે છે. તેથી કક્ષા એ તફાવત સાર્થક છે. આથી ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. અને તારણ કાઢવામાં આવે છે કે સ્ત્રી માછીમારની ઉંમર અને તેની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સંલગ્નતા જોવા મળે છે. ઉંમરની અસર મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના પ્રાપ્તાંક પર પડે છે.

પુરૂષ માછીમારની ઉંમર અને તેમની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના પ્રાપ્તાંક વચ્ચે કોઈ સંલગ્નતા જોવા મળતી નથી.

કોષ્ટક નં.

પુરૂષ માછીમારની ઉંમર વર્ષથી નીચે, થી વર્ષ અને વર્ષથી વધુની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના પ્રાપ્તાંકોનું એકમાર્ગીય વિચરણ પૃથક્કરણ

(સાર્થકતાની કક્ષા)

વિચરણના મુળ	વિચરણના વર્ગો નો સરવાળો	સ્વતંત્રની માત્રા	વિચરણ ની માત્રા	કિંમત	સાર્થક
					સાર્થક છે.

કોષ્ટક ઉપરથી જોઈ શકાય છે કે સ્ત્રી માછીમારના ઉંમરના સંદર્ભમાં કરેલી ગણતરીના પરિણામે

ની કિંમત છે. સ્વતંત્ર્યની માત્રા અને હોય ત્યારે કક્ષાએ ની કિંમત છે. અહીં પ્રાપ્ત થયેલ ની કિંમત તેનાથી વધારે છે. તેથી કક્ષા એ તફાવત સાર્થક છે. આથી ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. અને તારણ કાઢવામાં આવે છે કે પુરૂષ માછીમારની ઉંમર અને તેની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સંલગ્નતા જોવા મળે છે. ઉંમરની અસર મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના પ્રાપ્તાંક પર પડે છે.

સ્ત્રીની ઉંમર અને તેની વ્યવસાય સામેલગીરીના પ્રાપ્તાંક વચ્ચે કોઈ સંલગ્નતા જોવા મળતી નથી.

કોષ્ટક નં.

સ્ત્રી માછીમારની ઉંમર વર્ષથી નીચે, થી વર્ષ અને વર્ષથી વધુની વ્યવસાય સામેલગીરીનું એકમાર્ગીય વિચરણ પૃથક્કરણ

(સાર્થકતાની કક્ષા)

વિચરણ ના મુળ	વિચરણના વર્ગો નો સરવાળો	સ્વતંત્રની માત્રા	વિચરણ ની માત્રા	કિંમત	સાર્થક
					સાર્થક નથી

કોષ્ટક ઉપરથી જોઈ શકાય છે કે સ્ત્રી માછીમારના ઉંમરના સંદર્ભમાં કરેલી ગણતરીના પરિણામે પરથી

ની કિંમત છે. સ્વતંત્ર્યની માત્રા અને હોય ત્યારે કક્ષાએ ની કિંમત છે. અહીં પ્રાપ્ત થયેલ ની કિંમત તેનાથી ઓછી છે. તેથી કક્ષા એ તફાવત સાર્થક નથી. આથી ઉત્કલ્પનાનો સ્વીકાર કરવામાં આવે છે. અને તારણ કાઢવામાં આવે છે કે સ્ત્રીની ઉંમર અને વ્યવસાય સામેલગીરીના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સંલગ્નતા જોવા મળતી નથી.

પુરૂષ માછીમારની ઉંમર અને વ્યવસાય સામેલગીરીના પ્રાપ્તાંક વચ્ચે કોઈ સંલગ્નતા જોવા મળતી નથી.

કોષ્ટક નં.

પુરૂષ માછીમારની ઉંમર વર્ષથી નીચે, થી વર્ષ અને વર્ષથી વધુની વ્યવસાય સામેલગીરીના એકમાર્ગીય વિચરણ પૃથક્કરણ

(સાર્થકતાની કક્ષા)

વિચરણ ના મુળ	વિચરણના વર્ગો નો સરવાળો	સ્વતંત્રની માત્રા	વિચરણ ની માત્રા	કિંમત	સાર્થક
					સાર્થક છે.

કોષ્ટક ઉપરથી જોઈ શકાય છે કે સ્ત્રી માછીમારના ઉંમરના સંદર્ભમાં કરેલી ગણતરીના પરિણામે પરથી ની કિંમત છે. સ્વતંત્ર્યની માત્રા અને હોય ત્યારે કક્ષાએ ની કિંમત છે. અહીં પ્રાપ્ત થયેલ ની કિંમત તેનાથી વધારે છે. તેથી કક્ષાએ તફાવત સાર્થક છે. આથી ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. અને તારણ કાઢવામાં આવે છે કે પુરૂષ માછીમારની ઉંમરની વ્યવસાય સામેલગીરીના પ્રાપ્તાંકો પર અસર પડે છે.

તારણ : માછીમારના વ્યક્તિત્વ લક્ષણ, મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી, વ્યવસાય સામેલગીરી પર ઉંમરનું એકમાર્ગીય વિચરણ પૃથક્કરણ કસોટી માટે કુલ અટકળો રચવામાં આવી હતી જેમાંથી અટકળ સાર્થક છે અને અટકળ સાર્થક નથી જેનું કારણ માનસિક પરિબળ, આજુબાજુનું વાતાવરણ પારસ્પરિક અસર માટે કારણભૂત હોય છે.

માછીમારના વ્યક્તિત્વલક્ષણ, મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી, વ્યવસાય સામેલગીરી પર આવકનું એકમાર્ગીય વિચરણ પૃથક્કરણ પરિક્ષણ

સ્ત્રી માછીમારની આવક અને તેમના વ્યક્તિત્વ લક્ષણ પ્રાપ્તાંક વચ્ચે કોઈ સંલગ્નતા જોવા મળતી નથી.

કોષ્ટક નં.

સ્ત્રી માછીમારની આવક થી અને થી વધુની વ્યક્તિત્વલક્ષણના પ્રાપ્તાંકોનું એકમાર્ગીય વિચરણ પૃથક્કરણ (સાર્થકતાની કક્ષા)

વિચરણ ના મુળ	વિચરણના વર્ગો નો સરવાળો	સ્વતંત્રની માત્રા	વિચરણ ની માત્રા	કિંમત	સાર્થક
					સાર્થક છે.

સ્ત્રી માછીમારની આવકના સંદર્ભ કરેલ ગણતરીના પરિણામે પ્રાપ્ત થયેલ.

ની કિંમત છે. સ્વતંત્ર્યની માત્રા અને હોય ત્યારે કક્ષાએ ની કિંમત છે. અહીં પ્રાપ્ત થયેલ ની કિંમત તેનાથી વધારે છે. તેથી કક્ષાએ તફાવત સાર્થક છે. આથી ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. અને તારણ કાઢવામાં આવે છે કે સ્ત્રીની આવકની તેના વ્યક્તિત્વ લક્ષણ પ્રાપ્તાંક પર અસર પડે છે.

પુરૂષ માછીમારની આવક અને તેમના વ્યકિતત્વ લક્ષણ પ્રાપ્તાંક વચ્ચે કોઈ સંલગ્નતા જોવા મળતી નથી.

કોષ્ટક નં.

પુરૂષ માછીમારની આવક થી અને થી વધુની વ્યકિતત્વલક્ષણના પ્રાપ્તાંકોનું એકમાર્ગીય વિચરણ પૃથક્કરણ (સાર્થકતાની કક્ષા)

વિચરણ ના મુળ	વિચરણના વર્ગો નો સરવાળો	સ્વતંત્રની માત્રા	વિચરણ ની માત્રા	કિંમત	સાર્થક
					સાર્થક છે.

કોષ્ટક પરથી જોઈ શકાય કે આવકના સંદર્ભમાં કરેલી ગણતરીના પરિણામે પ્રાપ્ત થયેલ.

ની કિંમત છે. સ્વતંત્ર્યની માત્રા અને હોય ત્યારે કક્ષાએ ની કિંમત છે. અહીં પ્રાપ્ત થયેલ ની કિંમત તેનાથી વધારે છે. તેથી કક્ષાએ તફાવત સાર્થક છે. આથી ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. અને તારણ કાઢવામાં આવે છે કે પુરૂષ માછીમારની આવકની તેના વ્યકિતત્વ લક્ષણ પ્રાપ્તાંક પર અસર પડે છે.

સ્ત્રી માછીમારની આવક અને તેમની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના પ્રાપ્તાંક વચ્ચે કોઈ સંલગ્નતા જોવા મળતી નથી.

કોષ્ટક નં.

સ્ત્રી માછીમારની આવક થી અને થી વધુની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના પ્રાપ્તાંકોનું એકમાર્ગીય વિચરણ પૃથક્કરણ

(સાર્થકતાની કક્ષા)

વિચરણ ના મુળ	વિચરણના વર્ગો નો સરવાળો	સ્વતંત્રની માત્રા	વિચરણ ની માત્રા	કિંમત	સાર્થક
					સાર્થક છે.

કોષ્ટક પરથી જોઈ શકાય કે આવકના સંદર્ભમાં કરેલી ગણતરીના પરિણામે

ની કિંમત છે. સ્વતંત્ર્યની માત્રા અને હોય ત્યારે કક્ષાએ ની કિંમત છે. અહીં પ્રાપ્ત થયેલ ની કિંમત તેનાથી વધારે છે. તેથી કક્ષાએ તફાવત સાર્થક છે. આથી ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. અને તારણ કાઢવામાં આવે છે કે સ્ત્રી માછીમારની આવકની તેની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના પ્રાપ્તાંક પર અસર પડે છે.

પુરૂષ માછીમારની આવક અને તેની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના પ્રાપ્તાંક વચ્ચે કોઈ સંલગ્નતા જોવા મળતી નથી.

કોષ્ટક નં.

પુરૂષ માછીમારની આવક થી અને થી વધુની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના પ્રાપ્તાંકોનું એકમાર્ગીય વિચરણ પૃથક્કરણ

(સાર્થકતાની કક્ષા)

વિચરણ ના મુળ	વિચરણના વર્ગો નો સરવાળો	સ્વતંત્રની માત્રા	વિચરણ ની માત્રા	કિંમત	સાર્થક
					સાર્થક છે.

કોષ્ટક પરથી જોઈ શકાય કે આવકના સંદર્ભમાં કરેલી ગણતરીના પરિણામે પ્રાપ્ત થયેલ.

ની કિંમત છે. સ્વતંત્ર્યની માત્રા અને હોય ત્યારે કક્ષાએ ની કિંમત છે. અહીં પ્રાપ્ત થયેલ ની કિંમત તેનાથી વધારે છે. તેથી કક્ષાએ તફાવત સાર્થક છે. આથી ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. અને તારણ કાઢવામાં આવે છે કે પુરૂષ માછીમારની આવકની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના પ્રાપ્તાંક પર અસર પડે છે.

સ્ત્રી માછીમારની આવક અને તેમની વ્યવસાય સામેલગીરીના પ્રાપ્તાંક વચ્ચે કોઈ સંલગ્નતા જોવા મળતી નથી.

કોષ્ટક નં.

સ્ત્રી માછીમારની આવક રૂા. રૂા. થી રૂા. અને રૂા. થી વધુની વ્યવસાય સામેલગીરીના પ્રાપ્તાંકોનું એકમાર્ગીય વિચરણ પૃથક્કરણ

(સાર્થકતાની કક્ષા)

વિચરણ ના મુળ	વિચરણના વર્ગો નો સરવાળો	સ્વતંત્રની માત્રા	વિચરણ ની માત્રા	કિંમત	સાર્થક
					સાર્થક નથી

કોષ્ટક પરથી જોઈ શકાય કે આવકના સંદર્ભમાં કરેલ ગણતરીના પરિણામે

ની કિંમત છે. સ્વતંત્ર્યની માત્રા અને હોય ત્યારે કક્ષાએ ની કિંમત છે. અહીં પ્રાપ્ત થયેલ ની કિંમત તેનાથી ઓછી છે. તેથી કક્ષાએ તફાવત સાર્થક નથી. આથી ઉત્કલ્પનાનો સ્વીકાર કરવામાં આવે છે. તારણ કાઢવામાં આવે છે કે સ્ત્રી માછીમારની આવકની તેમના વ્યવસાય સામેલગીરીના પ્રાપ્તાંક પર અસર પડતી નથી.

પુરૂષ માછીમારની આવક અને તેમની વ્યવસાય સામેલગીરીના પ્રાપ્તાંક વચ્ચે કોઈ સંલગ્નતા જોવા મળતી નથી.

કોષ્ટક નં.

પુરૂષ માછીમારની આવક થી અને થી વધુની વ્યવસાય સામેલગીરીના પ્રાપ્તાંકોનું એક માર્ગીય વિચરણ પૃથક્કરણ (સાર્થકતાની કક્ષા)

વિચરણ ના મુળ	વિચરણના વર્ગો નો સરવાળો	સ્વતંત્રની માત્રા	વિચરણ ની માત્રા	કિંમત	સાર્થક
					સાર્થક છે

કોષ્ટક પરથી જોઈ શકાય કે આવકના સંદર્ભમાં કરેલ ગણતરીના પરિણામે પ્રાપ્ત થયેલ ની કિંમત છે. સ્વતંત્ર્યની માત્રા અને હોય ત્યારે કક્ષાએ ની કિંમત છે. અહીં પ્રાપ્ત થયેલ ની કિંમત તેનાથી વધારે છે. તેથી કક્ષાએ તફાવત સાર્થક છે. આથી ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. તારણ કાઢવામાં આવે છે કે પુરૂષ માછીમારની આવકની વ્યવસાય સામેલગીરી પ્રાપ્તાંક પર અસર પડે છે.

તારણ : માછીમારની આવક પ્રમાણે વ્યકિતત્વલક્ષણ, મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીરીની કસોટી માટે કુલ અટકળો રચવામાં આવી હતી જેમાંથી અટકળો સાર્થક છે અને અટકળો સાર્થક નથી. જેનું કારણ માનસિક પરિબળ, આજુબાજુનું વાતાવરણ પારસ્પરિક અસર માટે કારણભૂત હોય છે.

ફેકટોરિયલ ડીઝાઈન પ્રમાણે -કસોટીની ઉત્કલ્પનાઓ

આવયવિક યોજના પ્રમાણે માછીમારોની જાતિ, ધર્મ, મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીરીનું કસોટી વડે પૃથક્કરણ, અર્થઘટન અને પરિણામની ચર્ચા :

અહીં સ્વતંત્ર પરિવર્ત્ય તરીકે જાતિ, ધર્મ, રહેઠાણના વિસ્તાર લેવામાં આવેલ હતા. જયારે અવલંબી પરિવર્ત્યો તરીકે વ્યકિતત્વલક્ષણ મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીરીનું આવયવિક યોજના દ્વારા પૃથક્કરણ કરવામાં આવ્યું હતું આવયવિક યોજના એકમાં સ્વતંત્ર પરિવર્ત્યોની કક્ષા નીચે પ્રમાણે છે.

( ) જાતિ

સ્ત્રી

પુરૂષ

( ) ધર્મ

હિન્દુ

મુસ્લિમ

( ) રહેઠાણ

ગ્રામ્ય

શહેરી

આવયવિક યોજના પ્રમાણે વ્યકિતગત સામાજિક પરિવર્ત્ય અને વ્યકિતત્વલક્ષણની કસોટી વડે પૃથક્કરણ, અર્થઘટન અને પરિણામની ચર્ચા

કોષ્ટક નં.

ચલનનો ઉદ્દભવ	**વર્ગોના સરવાળા**	**સ્વતંત્ર્ય સંખ્યા ( )**	**વિચરણ**	**મૂલ્યો**	**સાર્થકતા**
મુખ્ય અસરો					સાર્થક છે
ધર્મ					સાર્થક છે
રહેઠાણ વિસ્તાર					સાર્થક નથી
આંતરક્રિયાની અસરો					સાર્થક નથી
					સાર્થક નથી
					સાર્થક નથી
					સાર્થક નથી
કુલ					

માછીમારોની જાતિ અને તેના વ્યકિતત્વલક્ષણ વચ્ચે કોઈ સાર્થક અસર નથી.

કોષ્ટક નં. દર્શાવેલ વિગતનાં આધારે શૂન્ય ઉત્કલ્પનાની ચકાસણી કરવામાં આવી હતી. જેનો અહીં અસ્વીકાર કરવામાં આવ્યો છે. કારણ કે મળેલ એફની કિંમત છે. જયારે અને હોય ત્યારે ની કિંમત છે. જે કક્ષાએ સાર્થક છે તેથી તારણ કાઢવામાં આવે છે. માછીમારોની જાતિ અને વ્યકિતત્વલક્ષણ વચ્ચે સાર્થક અસર જોવા મળે છે. અહીં શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે.

માછીમારોના ધર્મ અને તેના વ્યકિતત્વલક્ષણ વચ્ચે કોઈ સાર્થક અસર નથી.

કોષ્ટક નં. દર્શાવેલ વિગતનાં આધારે શૂન્ય ઉત્કલ્પનાની ચકાસણી કરવામાં આવી હતી. જેનો અહીં અસ્વીકાર કરવામાં આવ્યો છે. કારણ કે મળેલ ની કિંમત છે. જયારે અને હોય ત્યારે ની કિંમત છે. જે કક્ષાએ સાર્થક છે તેથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે માછીમારના ધર્મ અને તેના વ્યકિતત્વલક્ષણ વચ્ચે સાર્થક અસર જોવા મળે છે.

અહીં શુન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે.

માછીમારના રહેઠાણ વિસ્તાર અને વ્યકિત્વલક્ષણ વચ્ચે કોઈ સાર્થક અસર નથી.

કોષ્ટક નં. માં દર્શાવેલ વિગતોનાં આધારે શૂન્ય ઉત્કલ્પનાની ચકાસણી કરવામાં આવી હતી. જેનો અહીં સ્વીકાર કરવામાં આવ્યો છે. કારણ કે મળેલ ની કિંમત છે. જયારે અને હોય ત્યારે ની કિંમત છે. જે ની કક્ષાએ સાર્થક નથી. તેથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે માછીમારનો રહેઠાણ વિસ્તાર અને વ્યકિતત્વલક્ષણ વચ્ચે સાર્થક અસર જોવા મળતી નથી.

અહીં શુન્ય ઉત્કલ્પનાનો સ્વીકાર કરવામાં આવે છે.

માછીમારોના જાતિ અને ધર્મની સંયુકત અસર અને વ્યકિતત્વ લક્ષણ વચ્ચે કોઈ સાર્થક અસર નથી.

કોષ્ટક નં. માં દર્શાવેલ વિગતોનાં આધારે શૂન્ય ઉત્કલ્પનાની ચકાસણી કરવામાં આવી હતી. જેનો અહીં સ્વીકાર કરવામાં આવ્યો છે. કારણ કે મળેલ ની કિંમત છે. જયારે અને હોય ત્યારે ની કિંમત છે. જે ની કક્ષાએ સાર્થક નથી. તેથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે

માછીમારની જાતિ અને ધર્મની સંયુકત અસર અને વ્યકિતત્વલક્ષણ વચ્ચે સાર્થક અસર જોવા મળતી નથી.

અહીં શુન્ય ઉત્કલ્પનાનો સ્વીકાર કરવામાં આવે છે.

માછીમારની જાતિ અને રહેઠાણના વિસ્તારની કોઈ સાર્થક આંતરક્રિયાત્મક અસર અને વ્યકિતત્વલક્ષણ વચ્ચે કોઈ સાર્થક અસર નથી.

કોષ્ટક નં. માં દર્શાવેલ વિગતનાં આધારે શૂન્ય ઉત્કલ્પનાની ચકાસણી કરવામાં આવી હતી. જેનો અહીં સ્વીકાર કરવામાં આવ્યો છે. કારણ કે મળેલ ની કિંમત છે. જયારે અને હોય ત્યારે ની કિંમત છે. જે ની કક્ષાએ સાર્થક નથી. તેથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે માછીમારની જાતિ અને રહેઠાણ વિસ્તારની સંયુકત અસર અને વ્યકિતત્વલક્ષણ વચ્ચે સાર્થક અસર જોવા મળતી નથી.

અહીં શુન્ય ઉત્કલ્પનાનો સ્વીકાર કરવામાં આવે છે.

માછીમારનો ધર્મ અને રહેઠાણ વિસ્તાર અને તેમનાં વ્યકિતત્વલક્ષણ વચ્ચે કોઈ સાર્થક આંતરક્રિયાત્મક અસર જોવા મળતી નથી.

કોષ્ટક નં. માં દર્શાવેલ વિગતનાં આધારે શૂન્ય ઉત્કલ્પનાની ચકાસણી કરવામાં આવી હતી. જેનો અહીં સ્વીકાર કરવામાં આવ્યો છે. કારણ કે મળેલ ની કિંમત છે. જયારે અને હોય ત્યારે ની કિંમત છે. જે ની કક્ષાએ સાર્થક નથી. તેથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે માછીમારની જાતિ અને રહેઠાણ વિસ્તારની સંયુકત અસર અને વ્યકિતત્વલક્ષણ વચ્ચે સાર્થક અસર જોવા મળતી નથી.

અહીં શુન્ય ઉત્કલ્પનાનો સ્વીકાર કરવામાં આવે છે.

માછીમારની જાતિ, ધર્મ અને રહેઠાણ વિસ્તારની તેમના વ્યકિતત્વલક્ષણમાં કોઈ સાર્થક આંતરક્રિયાત્મક અસર જોવા મળતી નથી.

કોષ્ટક નં. માં દર્શાવેલ વિગતનાં આધારે શૂન્ય ઉત્કલ્પનાની ચકાસણી કરવામાં આવી હતી. જેનો અહીં સ્વીકાર કરવામાં આવે છે. કારણ કે મળેલ ની કિંમત છે. જયારે અને હોય ત્યારે ની કિંમત છે. જે ની કક્ષાએ સાર્થક નથી. તેથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે માછીમારની જાતિ, ધર્મ અને રહેઠાણના વિસ્તારની તેમના વ્યકિતત્વલક્ષણ વચ્ચે સાર્થક અસર જોવા મળતી નથી.

અહીં શુન્ય ઉત્કલ્પનાનો સ્વીકારવામાં આવે છે.

તારણ : ફેકટોરિયલ ડિઝાઈન પ્રમાણે માછીમારની જાતિ, ધર્મ, રહેઠાણ અને વ્યકિતત્વલક્ષણની ' ' કસોટી માટે કુલ અટકળો રચવામાં આવી હતી. જેમાંથી બે અટકળ સાર્થક છે. અને અટકળ સાર્થક નથી. જેનું કારણ માનસિક પરિબળો આજુબાજુની વાતાવરણ વ્યક્તિત્વલક્ષણ પ્રગટ કરવાની નબળી રીતભાત કારણભૂત હોઈ શકે.

આવયવિક યોજના પ્રમાણે વ્યકિતગત સામાજિક પરિવર્ત્ય મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીની –કસોટી વડે પૃથક્કરણ, અર્થઘટન અને પરિણામની ચર્ચા

કોષ્ટક નં.

આવયવિક યોજના અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી

ચલનનો ઉદ્ભવ	**વર્ગોના સરવાળા**	**સ્વતંત્ર્ય સંખ્યા ( )**	**વિચરણ**	**મૂલ્યો**	**સાર્થકતા**
મુખ્ય અસરો					સાર્થક છે
					સાર્થક નથી
					સાર્થક છે
આંતરક્રિયાની અસરો					સાર્થક નથી
					સાર્થક નથી
					સાર્થક નથી
					સાર્થક છે
કુલ					

માછીમારોની જાતિ અને તેમની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી વચ્ચે કોઈ સાર્થક અસર નથી.

કોષ્ટક નં. દર્શાવેલ વિગતનાં આધારે શૂન્ય ઉત્કલ્પનાની ચકાસણી કરવામાં આવી હતી. જેનો અહીં અસ્વીકાર કરવામાં આવ્યો છે. કારણ કે મળેલ ની કિંમત છે. જયારે અને હોય ત્યારે ની કિંમત છે. જે કક્ષાએ સાર્થક છે તેથી તારણ કાઢવામાં આવે છે. માછીમારોની જાતિ અને તેની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી વચ્ચે સાર્થક અસર જોવા મળે છે.

અહીં શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે.

માછીમારોના ધર્મ અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી વચ્ચે કોઈ સાર્થક અસર નથી

કોષ્ટક નં. દર્શાવેલ વિગતનાં આધારે શૂન્ય ઉત્કલ્પનાની ચકાસણી કરવામાં આવી હતી. જેનો અહીં સ્વીકાર કરવામાં આવે છે. કારણ કે મળેલ ની કિંમત છે. જયારે અને હોય ત્યારે ની કિંમત છે. જે કક્ષાએ સાર્થક નથી. તેથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે માછીમારનો ધર્મ અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અસર જોવા મળતી નથી.

અહીં શુન્ય ઉત્કલ્પનાનો સ્વીકાર કરવામાં આવે છે.

માછીમારના રહેઠાણ વિસ્તાર અને તેમની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી વચ્ચે કોઈ સાર્થક અસર નથી.

કોષ્ટક નં. માં દર્શાવેલ વિગતોનાં આધારે શૂન્ય ઉત્કલ્પનાની ચકાસણી કરવામાં આવી હતી. જેનો અહીં અસ્વીકાર કરવામાં આવ્યો છે. કારણ કે મળેલ ની કિંમત છે. જયારે અને હોય ત્યારે ની કિંમત છે. જે ની કક્ષાએ સાર્થક છે. તેથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે માછીમારનાં રહેઠાણ વિસ્તાર અને તેમની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી વચ્ચે સાર્થક અસર જોવા મળે છે.

અહીં શુન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે.

માછીમારોના જાતિ અને ધર્મની તેમની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી વચ્ચે કોઈ સાર્થક અસર નથી.

કોષ્ટક નં. માં દર્શાવેલ વિગતોનાં આધારે શૂન્ય ઉત્કલ્પનાની ચકાસણી કરવામાં આવી હતી. જેનો અહીં સ્વીકાર કરવામાં આવ્યો છે. કારણ કે મળેલ ની કિંમત છે. જયારે અને હોય ત્યારે ની કિંમત

છે. જે ની કક્ષાએ સાર્થક નથી. તેથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે માછીમારની જાતિ અને ધર્મની તેમની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી વચ્ચે સાર્થક અસર જોવા મળતી નથી.

અહીં શુન્ય ઉત્કલ્પનાનો સ્વીકાર કરવામાં આવે છે.

માછીમારની જાતિ અને રહેઠાણની તેમની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી વચ્ચે કોઈ સાર્થક આંતરક્રિયાત્મક અસર જોવા મળતી નથી.

કોષ્ટક નં. માં દર્શાવેલ વિગતનાં આધારે શૂન્ય ઉત્કલ્પનાની ચકાસણી કરવામાં આવી હતી. જેનો અહીં સ્વીકાર કરવામાં આવ્યો છે. કારણ કે મળેલ ની કિંમત છે. જયારે અને હોય ત્યારે ની કિંમત છે. જે ની કક્ષાએ સાર્થક નથી. તેથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે માછીમારની જાતિ અને રહેઠાણની તેમની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી વચ્ચે સાર્થક આંતરક્રિયાત્મક અસર જોવા મળતી નથી.

અહીં શુન્ય ઉત્કલ્પનાનો સ્વીકાર કરવામાં આવે છે.

માછીમારનો ધર્મ અને રહેઠાણ વિસ્તારની તેમની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી વચ્ચે કોઈ સાર્થક આંતરક્રિયાત્મક અસર જોવા મળતી નથી.

કોષ્ટક નં. માં દર્શાવેલ વિગતનાં આધારે શૂન્ય ઉત્કલ્પનાની ચકાસણી કરવામાં આવી હતી. જેનો અહીં સ્વીકાર કરવામાં આવ્યો છે. કારણ કે મળેલ ની કિંમત છે. જયારે અને હોય ત્યારે ની કિંમત છે. જે ની કક્ષાએ સાર્થક નથી. તેથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે માછીમારનો ધર્મ અને રહેઠાણ વિસ્તારની તેમની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી વચ્ચે સાર્થક આંતર ક્રિયાત્મક અસર જોવા મળતી નથી.

અહીં શુન્ય ઉત્કલ્પનાનો સ્વીકાર કરવામાં આવે છે.

માછીમારની જાતિ, ધર્મ અને રહેઠાણની તેમની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી વચ્ચે કોઈ સાર્થક આંતર ક્રિયાત્મક અસર જોવા મળતી નથી.

કોષ્ટક નં. માં દર્શાવેલ વિગતનાં આધારે શૂન્ય ઉત્કલ્પનાની ચકાસણી કરવામાં આવી હતી. જેનો અહીં અસ્વીકાર થાય છે. કારણ કે મળેલ ની કિંમત છે. જયારે અને હોય ત્યારે ની કિંમત છે. જે ની કક્ષાએ સાર્થક છે. તેથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે માછીમારની જાતિ, ધર્મ અને રહેઠાણની તેમની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી વચ્ચે સાર્થક અસર જોવા મળે છે.

અહીં શુન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે.

તારણ : ફેકટોરિયલ ડિઝાઈન પ્રમાણે માછીમારની જાતિ, ધર્મ અને રહેઠાણ અને તેમની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીની –કસોટી માટે કુલ અટકળો રચવામાં આવી હતી. જેમાંથી ત્રણ અટકળ સાર્થક છે. અને અટકળ સાર્થક નથી. જેનું કારણ માનસિક પરિબળ, આજુબાજુનું સામાજિક પર્યાવરણ કારણભૂત છે.

આવયવિક યોજના પ્રમાણે વ્યકિતગત સામાજિક પરિવર્ત્ય વ્યવસાય સામેલગીરીની કસોટી વડે પૃથક્કરણ, અર્થઘટન અને પરિણામની ચર્ચા

કોષ્ટક નં.

આવયવિક યોજના અને વ્યવસાય સામેલગીરી

ચલનનો ઉદ્દભવ	વર્ગોના સરવાળા	સ્વતંત્ર્ય ( ) સંખ્યા	વિચરણ	મૂલ્યો	સાર્થકતા
					સાર્થક નથી
					સાર્થક છે.
					સાર્થક નથી
આંતરક્રિયાની અસરો					સાર્થક નથી
					સાર્થક છે
					સાર્થક છે
					સાર્થક નથી
કુલ					

માછીમારની જાતિ અને તેમની વ્યવસાય સામેલગીરી વચ્ચે કોઈ સાર્થક અસર નથી.

કોષ્ટક નં. દર્શાવેલ વિગતનાં આધારે શૂન્ય ઉત્કલ્પનાની ચકાસણી કરવામાં આવી હતી. જેનો અહીં સ્વીકાર કરવામાં આવે છે. કારણ કે મળેલ ની કિંમત છે. જયારે અને હોય ત્યારે ની કિંમત છે. જે કક્ષાએ સાર્થક નથી. તેથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે માછીમારોની જાતિ અને તેમની વ્યવસાય સામેલગીરી વચ્ચે કોઈ સાર્થક અસર નથી.

અહીં શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે.

માછીમારના ધર્મની તેમની વ્યવસાય સામેલગીરી વચ્ચે કોઈ સાર્થક અસર નથી.

કોષ્ટક નં. દર્શાવેલ વિગતને આધારે શૂન્ય ઉત્કલ્પનાની ચકાસણી કરવામાં આવી હતી. જેનો અહીં અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. કારણ કે મળેલ ની કિંમત છે. જયારે અને હોય ત્યારે ની કિંમત છે. જે કક્ષાએ સાર્થક છે. તેથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે માછીમારનો ધર્મ અને તેમની વ્યવસાય સામેલગીરી વચ્ચે સાર્થક અસર જોવા મળે છે.

અહીં શુન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે.

માછીમારનો રહેઠાણ અને તેમની વ્યવસાય સામેલગીરી વચ્ચે કોઈ સાર્થક અસર નથી.

કોષ્ટક નં. માં દર્શાવેલ વિગતનાં આધારે શૂન્ય ઉત્કલ્પનાની ચકાસણી કરવામાં આવી હતી. જેનો અહીં સ્વીકાર કરવામાં આવ્યો છે. કારણ કે મળેલ ની કિંમત છે. જયારે અને હોય ત્યારે ની કિંમત છે. જે ની કક્ષાએ સાર્થક નથી. તેથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે માછીમારનાં રહેઠાણ વિસ્તાર અને તેમની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી વચ્ચે સાર્થક અસર જોવા મળતી નથી.

અહીં શુન્ય ઉત્કલ્પનાનો સ્વીકાર કરવામાં આવે છે.

માછીમારની જાતિ અને ધર્મની તેમની વ્યવસાય સામેલગીરી વચ્ચે કોઈ સાર્થક આંતરક્રિયાત્મક અસર જોવા મળતી નથી.

કોષ્ટક નં. માં દર્શાવેલ વિગતનાં આધારે શૂન્ય ઉત્કલ્પનાની ચકાસણી કરવામાં આવી હતી. જેનો અહીં સ્વીકાર કરવામાં આવે છે. કારણ કે મળેલ ની કિંમત છે. જયારે અને હોય ત્યારે ની કિંમત

છે. જે ની કક્ષાએ સાર્થક નથી. તેથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે માછીમારની જાતિ અને ધર્મ અને તેમની વ્યવસાય સામેલગીરી વચ્ચે કોઈ સાર્થક આંતરક્રિયાત્મક અસર જોવા મળતી નથી.

અહીં શુન્ય ઉત્કલ્પનાનો સ્વીકાર કરવામાં આવે છે.

માછીમારની જાતિ અને રહેઠાણની તેમની વ્યવસાય સામેલગીરી વચ્ચે કોઈ સાર્થક આંતરક્રિયાત્મક અસર જોવા મળતી નથી.

કોષ્ટક નં. માં દર્શાવેલ વિગતનાં આધારે શૂન્ય ઉત્કલ્પનાની ચકાસણી કરવામાં આવી હતી. જેનો અહીં અસ્વીકાર કરવામાં આવ્યો છે. કારણ કે મળેલ ની કિંમત છે. જયારે અને હોય ત્યારે ની કિંમત છે. જે ની કક્ષાએ સાર્થક છે. તેથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે માછીમારની જાતિ અને રહેઠાણની તેમની સામેલગીરી વચ્ચે સાર્થક આંતર ક્રિયાત્મક અસર જોવા મળે છે.

અહીં શુન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે.

માછીમારનો ધર્મ અને રહેઠાણનાં વિસ્તારની તેમની વ્યવસાય સામેલગીરી વચ્ચે સાર્થક આંતરક્રિયાત્મક અસર જોવા મળતી નથી.

કોષ્ટક નં. માં દર્શાવેલ વિગતનાં આધારે શૂન્ય ઉત્કલ્પનાની ચકાસણી કરવામાં આવે છે. જેનો અહીં અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. કારણ કે મળેલ ની કિંમત છે. જયારે અને હોય ત્યારે ની કિંમત છે. જે ની કક્ષાએ સાર્થક છે. તેથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે માછીમારનો ધર્મ અને રહેઠાણના વિસ્તારની તેમની વ્યવસાય સામેલગીરી વચ્ચે સાર્થક આંતરક્રિયાત્મક અસર જોવા મળે છે.

અહીં શુન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે.

માછીમારની જાતિ, ધર્મ અને રહેઠાણની તેમની વ્યવસાય સામેલગીરી વચ્ચે સાર્થક આંતરક્રિયાત્મક અસર જોવા મળતી નથી.

કોષ્ટક નં. માં દર્શાવેલ વિગતનાં આધારે શૂન્ય ઉત્કલ્પનાની ચકાસણી કરવામાં આવે છે. જેનો અહીં સ્વીકાર કરવામાં આવે છે. કારણ કે મળેલ ની કિંમત છે. જયારે અને હોય ત્યારે ની કિંમત છે. જે ની કક્ષાએ સાર્થક નથી. તેથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે માછીમારની જાતિ, ધર્મ અને રહેઠાણની તેમની વ્યવસાય સામેલગીરી વચ્ચે સાર્થક આંતરક્રિયાત્મક અસર જોવા મળતી નથી.

અહીં શુન્ય ઉત્કલ્પનાનો સ્વીકાર કરવામાં આવે છે.

તારણ : ફેકટોરિયલ ડિઝાઈન પ્રમાણે માછીમારની જાતિ, ધર્મ અને રહેઠાણની વ્યવસાય સામેલગીરીની કસોટી માટે કુલ અટકળો કરવામાં આવી હતી. જેમાંથી ત્રણ અટકળો સાર્થક છે. અને અટકળ સાર્થક નથી. જેનું કારણ માનસિક પરિબળ, આજુબાજુનું સામાજિક પર્યાવરણ કારણભૂત છે.

વ્યકિતગત પરિવર્ત્યો અને વ્યકિતત્વલક્ષણ, મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીરીના સબંધનું –કસોટી વડે પરીક્ષણ અને ચર્ચા.

વ્યકિતત્વલક્ષણની –કસોટી પ્રમાણે શૂન્ય ઉત્કલ્પનાઓ

સ્ત્રી માછીમાર અને પુરૂષ માછીમારના વ્યકિતત્વ લક્ષણના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

કોષ્ટક નં.

સ્ત્રી માછીમાર અને પુરૂષ માછીમારના વ્યકિતત્વના લક્ષણની પ્રાપ્તાંકોના આધારે '' કસોટી

( )

ક્રમ	વિગત	વ્યકિતત્વ લક્ષણના પ્રાપ્તાંકો			પ્રમાણ ભૂલ	કિંમત	સાર્થકતા
		( )	( )	( )			
	સ્ત્રી માછીમાર						છે.
	પુરૂષ માછીમાર						

કોષ્ટક નં. માં દર્શાવેલી માહિતીની શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. ની ચકાસણી કરવા માટે '' કસોટી ઉપયોગમાં લેવામાં આવેલ છે.

જયારે ની સ્વાતંત્ર્યમાત્રા ( ) એ કોષ્ટકના ''ની કિંમત કક્ષાએ છે. અહીં ગણેલ ની કિંમત છે. જે કોષ્ટકની કિંમત કરતા વધુ છે. તેથી તફાવત સાર્થક થાય છે. માટે શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં છોડી દેવા માટે પર્યાપ્ત આધાર છે.

આથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે સ્ત્રી માછીમાર અને પુરૂષ માછીમારના વ્યકિતત્વ લક્ષણમાં તફાવત જોવા મળે છે.

હિન્દુ અને મુસ્લિમ માછીમારના વ્યક્તિત્વ લક્ષણના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

કોષ્ટક નં.

હિન્દુ અને મુસ્લિમ માછીમારના વ્યક્તિત્વના લક્ષણની પ્રાપ્તાંકોના આધારે ' ' કસોટી

( )

ક્રમ	વિગત	વ્યક્તિત્વ લક્ષણના પ્રાપ્તાંકો			પ્રમાણ ભૂલ	કિંમત	સાર્થકતા
		( )	( )	( )			
	હિન્દુ માછીમાર						નથી
	સ્ત્રી માછીમાર						

કોષ્ટક નં. માં દર્શાવેલી માહિતીની શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. ની ચકાસણી કરવા માટે ' ' કસોટી ઉપયોગમાં લેવામાં આવેલ છે.

જયારે ની સ્વાતંત્ર્યમાત્રા ( ) એ કોષ્ટકના ' 'ની કિંમત કક્ષાએ છે. અહિ ગણેલ ની કિંમત છે. જે કોઠાના ની કિંમત કરતા ઓછી છે તેથી તફાવત સાર્થક નથી માટે શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. યથાવત રાખવામાં આવેલ છે.

આથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે હિન્દુ માછીમાર અને મુસ્લિમ માછીમારના વ્યક્તિત્વ લક્ષણમાં તફાવત જોવા મળતો નથી.

હિન્દુ સ્ત્રી માછીમાર અને મુસ્લિમ સ્ત્રી માછીમારના વ્યકિતત્વ લક્ષણના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

કોષ્ટક નં.

હિન્દુ સ્ત્રી માછીમાર અને મુસ્લિમ સ્ત્રી માછીમારના વ્યકિતત્વ લક્ષણ પ્રાપ્તાંકોના આધારે ' ' કસોટી

( )

ક્રમ	વિગત	વ્યકિતત્વ લક્ષણના પ્રાપ્તાંકો			પ્રમાણ ભૂલ	કિંમત	સાર્થકતા
		( )	( )	( )			
	હિન્દુ સ્ત્રીમાછીમાર						નથી
	મુસ્લીમ સ્ત્રી માછીમાર						

કોષ્ટક નં. માં દર્શાવેલી માહિતીની શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. ની ચકાસણી કરવા માટે ' ' કસોટી ઉપયોગમાં લેવામાં આવેલ છે.

જયારે ની સ્વાતંત્ર્યમાત્રા ( ) એ કોષ્ટકના ' 'ની કિંમત કક્ષાએ છે. અહિ ગણેલ ની કિંમત છે. જે કોઠાના ની કિંમત કરતા ઓછી છે તેથી તફાવત સાર્થક નથી માટે શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. યથાવત રાખવામાં આવેલ છે.

આથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે હિન્દુ સ્ત્રી માછીમાર અને મુસ્લિમ સ્ત્રી માછીમારના વ્યકિતત્વ લક્ષણમાં તફાવત જોવા મળતો નથી.

હિન્દુ પુરૂષ માછીમાર અને મુસ્લિમ પુરૂષ માછીમારના વ્યકિતત્વ લક્ષણના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

કોષ્ટક નં.

હિન્દુ પુરૂષ માછીમાર અને મુસ્લિમ પુરૂષ માછીમારના વ્યકિતત્વ લક્ષણની પ્રાપ્તાંકોના આધારે ' ' કસોટી

( )

ક્રમ	વિગત	વ્યકિતત્વ લક્ષણના પ્રાપ્તાંકો			પ્રમાણ ભૂલ	કિંમત	સાર્થકતા
		( )	( )	( )			
	હિન્દુ પુરૂષ માછીમાર						નથી
	મુસ્લીમ પુરૂષ માછીમાર						

કોષ્ટક નં. માં દર્શાવેલી માહિતીની શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. ની ચકાસણી કરવા માટે ' ' કસોટી ઉપયોગમાં લેવામાં આવેલ છે.

જયારે ની સ્વાતંત્ર્યમાત્રા ( ) એ કોષ્ટકના ' 'ની કિંમત કક્ષાએ છે. અહિ ગણેલ ની કિંમત છે. જે કોઠાના ની કિંમત કરતા ઓછી છે તેથી તફાવત સાર્થક નથી માટે શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. યથાવત રાખવામાં આવેલ છે.

આથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે હિન્દુ પુરૂષ માછીમાર અને મુસ્લિમ પુરૂષ માછીમારના વ્યકિતત્વ લક્ષણમાં તફાવત જોવા મળતો નથી.

હિન્દુ સ્ત્રી માછીમાર અને હિન્દુ પુરૂષ માછીમારના વ્યકિતત્વ લક્ષણના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

કોષ્ટક નં.

હિન્દુ સ્ત્રી માછીમાર અને હિન્દુ પુરૂષ માછીમારના વ્યકિતત્વ લક્ષણ પ્રાપ્તાંકોના આધારે '' કસોટી

( )

ક્રમ	વિગત	વ્યકિતત્વ લક્ષણના પ્રાપ્તાંકો			પ્રમાણ ભૂલ	કિંમત	સાર્થકતા
		( )	( )	( )			
	હિન્દુ સ્ત્રી માછીમાર						છે.
	હિન્દુ પુરૂષ માછીમાર						

કોષ્ટક નં. માં દર્શાવેલી માહિતીની શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. ની ચકાસણી કરવા માટે '' કસોટી ઉપયોગમાં લેવામાં આવેલ છે.

જયારે ની સ્વાતંત્ર્યમાત્રા ( ) એ કોષ્ટકના ''ની કિંમત કક્ષાએ છે. અહિ ગણેલ ની કિંમત છે. જે કોઠાના ની કિંમત કરતા વધુ છે તેથી તફાવત સાર્થક થાય છે. માટે શૂન્યઉત્કલ્પના નં. છોડી દેવા માટે પર્યાપ્ત આધાર છે.

આથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે હિન્દુ સ્ત્રી માછીમાર અને હિન્દુ પુરૂષ માછીમારના વ્યકિતત્વ લક્ષણમાં તફાવત જોવા મળે છે.

મુસ્લિમ સ્ત્રી માછીમાર અને મુસ્લિમ પુરૂષ માછીમારના વ્યકિતત્વ લક્ષણના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

કોષ્ટક નં.

મુસ્લિમ સ્ત્રી માછીમાર અને મુસ્લિમ પુરૂષ માછીમારના વ્યકિતત્વના લક્ષણની પ્રાપ્તાંકોના આધારે '' કસોટી

( )

ક્રમ	વિગત	વ્યકિતત્વ લક્ષણના પ્રાપ્તાંકો			પ્રમાણ ભૂલ	કિંમત	સાર્થકતા
		( )	( )	( )			
	મુસ્લિમ સ્ત્રી માછીમાર						છે.
	મુસ્લિમ પુરૂષ માછીમાર						

કોષ્ટક નં. માં દર્શાવેલી માહિતીની શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. ની ચકાસણી કરવા માટે '' કસોટી ઉપયોગમાં લેવામાં આવેલ છે.

જયારે ની સ્વાતંત્ર્યમાત્રા ( ) એ કોષ્ટકના ''ની કિંમત કક્ષાએ છે. અહિ ગણેલ ની કિંમત છે. જે કોઠાના ની કિંમત કરતા વધુ છે તેથી તફાવત સાર્થક થાય છે. માટે શૂન્યઉત્કલ્પના નં. છોડી દેવા માટે પર્યાપ્ત આધાર છે.

આથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે મુસ્લિમ સ્ત્રી માછીમાર અને મુસ્લિમ પુરૂષ માછીમારના વ્યકિતત્વ લક્ષણમાં તફાવત જોવા મળે છે.

ગ્રામ્ય અને શહેરી માછીમારના વ્યકિતત્વ લક્ષણના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

કોષ્ટક નં.

ગ્રામ્ય અને શહેરી માછીમારના વ્યકિતત્વ લક્ષણ પ્રાપ્તાંકોના આધારે '' કસોટી

( )

ક્રમ	વિગત	વ્યકિતત્વ લક્ષણના પ્રાપ્તાંકો			પ્રમાણ ભૂલ	કિંમત	સાર્થકતા
		( )	( )	( )			
	ગ્રામ્ય માછીમાર						નથી
	શહેરી માછીમાર						

કોષ્ટક નં. માં દર્શાવેલી માહિતીની શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. ની ચકાસણી કરવા માટે '' કસોટી ઉપયોગમાં લેવામાં આવેલ છે.

જયારે ની સ્વાતંત્ર્યમાત્રા ( ) એ કોષ્ટકના ''ની કિંમત કક્ષાએ છે. અહિ ગણેલ ની કિંમત છે. જે કોઠાના ની કિંમત કરતા ઓછી છે તેથી તફાવત સાર્થક નથી માટે શૂન્યઉત્કલ્પના નં. યથાવત રાખવામાં આવેલ છે.

આથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે ગ્રામ્ય અને શહેરી માછીમારના વ્યકિતત્વ લક્ષણમાં તફાવત જોવા મળતો નથી.

ગ્રામ્ય સ્ત્રી માછીમાર અને શહેરી સ્ત્રી માછીમારના વ્યકિતત્વ લક્ષણના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

કોષ્ટક નં.

ગ્રામ્ય સ્ત્રી માછીમાર અને શહેરી સ્ત્રી માછીમારના વ્યકિતત્વ લક્ષણ પ્રાપ્તાંકોના આધારે ' ' કસોટી

( )

ક્રમ	વિગત	વ્યકિતત્વ લક્ષણના પ્રાપ્તાંકો			પ્રમાણ ભૂલ	કિંમત	સાર્થકતા
		( )	( )	( )			
	ગ્રામ્ય સ્ત્રી માછીમાર						નથી
	શહેરી સ્ત્રી માછીમાર						

કોષ્ટક નં. માં દર્શાવેલી માહિતીની શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. ની ચકાસણી કરવા માટે ' ' કસોટી ઉપયોગમાં લેવામાં આવેલ છે.

જયારે ની સ્વાતંત્ર્યમાત્રા ( ) એ કોષ્ટકના ' 'ની કિંમત કક્ષાએ છે. અહિ ગણેલ ની કિંમત છે. જે કોઠાના ની કિંમત કરતા ઓછી છે તેથી તફાવત સાર્થક નથી માટે શૂન્યઉત્કલ્પના નં. યથાવત રાખવામાં આવેલ છે.

આથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે ગ્રામ્ય સ્ત્રી માછીમાર અને શહેરી સ્ત્રી માછીમારના વ્યકિતત્વ લક્ષણમાં તફાવત જોવા મળતો નથી.

ગ્રામ્ય પુરૂષ માછીમાર અને શહેરી પુરૂષ માછીમારના વ્યકિતત્વ લક્ષણના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

કોષ્ટક નં.

ગ્રામ્ય પુરૂષ માછીમાર અને શહેરી પુરૂષ માછીમારના વ્યકિતત્વના લક્ષણ પ્રાપ્તાંકોના આધારે ' ' કસોટી

( )

ક્રમ	વિગત	વ્યકિતત્વ લક્ષણના પ્રાપ્તાંકો			પ્રમાણ ભૂલ	કિંમત	સાર્થકતા
		( )	( )	( )			
	ગ્રામ્ય પુરૂષ માછીમાર						નથી
	શહેરી પુરૂષ માછીમાર						

કોષ્ટક નં. માં દર્શાવેલી માહિતીની શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. ની ચકાસણી કરવા માટે ' ' કસોટી ઉપયોગમાં લેવામાં આવેલ છે.

જયારે ની સ્વાતંત્ર્યમાત્રા ( ) એ કોષ્ટકના ' 'ની કિંમત કક્ષાએ છે. અહિ ગણેલ ની કિંમત છે. જે કોઠાના ની કિંમત કરતા ઓછી છે તેથી તફાવત સાર્થક નથી માટે શૂન્યઉત્કલ્પના નં. યથાવત રાખવામાં આવેલ છે.

આથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે ગ્રામ્ય પુરૂષ માછીમાર અને શહેરી પુરૂષ માછીમારના વ્યકિતત્વ લક્ષણમાં તફાવત જોવા મળતો નથી.

પરિણિત અને અપરિણિત પુરૂષ માછીમારના વ્યકિતત્વ લક્ષણના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

કોષ્ટક નં.

પરિણિત અને અપરિણિત માછીમારના વ્યકિતત્વ લક્ષણ પ્રાપ્તાંકોના આધારે ' ' કસોટી

( )

ક્રમ	વિગત	વ્યકિતત્વ લક્ષણના પ્રાપ્તાંકો			પ્રમાણ ભૂલ	કિંમત	સાર્થકતા
		( )	( )	( )			
	પરિણિત માછીમાર						છે.
	અપરિણિત માછીમાર						

કોષ્ટક નં. માં દર્શાવેલી માહિતીની શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. ની ચકાસણી કરવા માટે ' ' કસોટી ઉપયોગમાં લેવામાં આવેલ છે.

જયારે ની સ્વાતંત્ર્યમાત્રા ( ) એ કોષ્ટકના ' 'ની કિંમત કક્ષાએ છે. અહિ ગણેલ ની કિંમત છે. જે કોઠાના ની કિંમત કરતા વધુ છે તેથી તફાવત સાર્થક થાય છે. માટે શૂન્યઉત્કલ્પના નં. છોડી દેવા માટે પર્યાપ્ત આધાર છે.

આથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે પરિણિત અને અપરિણિત માછીમારના વ્યકિતત્વ લક્ષણમાં તફાવત જોવા મળે છે.

પરિણિત સ્ત્રી અને અપરિણિત સ્ત્રી માછીમારના વ્યકિતત્વ લક્ષણના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

કોષ્ટક નં.

પરિણિત સ્ત્રી અને અપરિણિત સ્ત્રી માછીમારના વ્યકિતત્વ લક્ષણ પ્રાપ્તાંકોના આધારે ' ' કસોટી

( )

ક્રમ	વિગત	વ્યકિતત્વ લક્ષણના પ્રાપ્તાંકો			પ્રમાણ ભૂલ	કિંમત	સાર્થકતા
		( )	( )	( )			
	પરિણિત સ્ત્રી						છે.
	અપરિણિત સ્ત્રી						

કોષ્ટક નં. માં દર્શાવેલી માહિતીની શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. ની ચકાસણી કરવા માટે ' ' કસોટી ઉપયોગમાં લેવામાં આવેલ છે.

જયારે ની સ્વાતંત્ર્યમાત્રા ( ) એ કોષ્ટકના ' 'ની કિંમત કક્ષાએ છે. અહિ ગણેલ ની કિંમત છે. જે કોઠાના ની કિંમત કરતા વધુ છે તેથી તફાવત સાર્થક થાય છે. માટે શૂન્યઉત્કલ્પના નં. છોડી દેવા માટે પર્યાપ્ત આધાર છે.

આથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે પરિણિત સ્ત્રી અને અપરિણિત સ્ત્રી માછીમારના વ્યકિતત્વ લક્ષણમાં તફાવત જોવા મળે છે.

પરિણિત પુરૂષ માછીમાર અને અપરિણિત પુરૂષ માછીમારના વ્યકિતત્વ લક્ષણના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

કોષ્ટક નં.

પરિણિત પુરૂષ માછીમાર અને અપરિણિત પુરૂષ માછીમારના વ્યકિતત્વ લક્ષણ પ્રાપ્તાંકોના આધારે ' ' કસોટી

( )

ક્રમ	વિગત	વ્યકિતત્વ લક્ષણના પ્રાપ્તાંકો			પ્રમાણ ભૂલ	કિંમત	સાર્થકતા
		( )	( )	( )			
	પરિણિત પુરૂષ						નથી
	અપરિણિત પુરૂષ						

કોષ્ટક નં. માં દર્શાવેલી માહિતીની શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. ની ચકાસણી કરવા માટે ' ' કસોટી ઉપયોગમાં લેવામાં આવેલ છે.

જયારે ની સ્વાતંત્ર્યમાત્રા ( ) એ કોષ્ટકના ' 'ની કિંમત કક્ષાએ છે. અહિ ગણેલ ની કિંમત છે. જે કોઠાના ની કિંમત કરતા ઓછી છે. તેથી તફાવત સાર્થક નથી માટે શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. યથાવત રાખવામાં આવેલ છે.

આથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે પરિણિત પુરૂષ માછીમાર અને અપરિણિત પુરૂષ માછીમારના વ્યકિતત્વ લક્ષણમાં તફાવત જોવા મળતો નથી.

સંયુકત અને વિભકત કુટુંબમા રહેતા માછીમારના વ્યકિતત્વ લક્ષણના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

કોષ્ટક નં.

સંયુકત અને વિભકત કુટુંબમા રહેતા માછીમારના વ્યકિતત્વના સંબંધની પ્રાપ્તાંકોના આધારે ' ' કસોટી

( )

ક્રમ	વિગત	વ્યકિતત્વ લક્ષણના પ્રાપ્તાંકો			પ્રમાણ ભૂલ	કિંમત	સાર્થકતા
		( )	( )	( )			
	સંયુકત કુટુંબમાં રહેતા માછીમાર						નથી
	વિભકત કુટુંબમાં રહેતા માછીમાર						

કોષ્ટક નં. માં દર્શાવેલી માહિતીની શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. ની ચકાસણી કરવા માટે ' ' કસોટી ઉપયોગમાં લેવામાં આવેલ છે.

જયારે ની સ્વાતંત્ર્યમાત્રા ( ) એ કોષ્ટકના ' 'ની કિંમત કક્ષાએ છે. અહિં ગણેલ ની કિંમત છે. જે કોઠાના ની કિંમત કરતા ઓછી છે. તેથી તફાવત સાર્થક નથી માટે શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. યથાવત રાખવામાં આવેલ છે.

આથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે સંયુકત અને વિભકત કુટુંબમા રહેતા માછીમારના વ્યકિતત્વ લક્ષણમાં તફાવત જોવા મળતો નથી.

સંયુકત કુટુંબમા રહેતી સ્ત્રી માછીમાર અને વિભકત કુટુંબમાં રહેતી સ્ત્રી માછીમારના વ્યકિતત્વ લક્ષણના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

કોષ્ટક નં.

સંયુકત કુટુંબમા રહેતી સ્ત્રીમાછીમાર અને વિભકત કુટુંબમાં રહેતી સ્ત્રીમાછીમારના વ્યકિતત્વ લક્ષણ પ્રાપ્તાંકોના આધારે ' ' કસોટી

( )

ક્રમ	વિગત	વ્યકિતત્વ લક્ષણના પ્રાપ્તાંકો			પ્રમાણ ભૂલ	કિંમત	સાર્થકતા
		( )	( )	( )			
	સંયુકત કુટુંબમાં રહેતી સ્ત્રીમાછીમાર						નથી
	વિભકત કુટુંબમાં રહેતા સ્ત્રીમાછીમાર						

કોષ્ટક નં. માં દર્શાવેલી માહિતીની શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. ની ચકાસણી કરવા માટે ' ' કસોટી ઉપયોગમાં લેવામાં આવેલ છે.

જયારે ની સ્વાતંત્ર્યમાત્રા ( ) એ કોષ્ટકના ' 'ની કિંમત કક્ષાએ છે. અહિં ગણેલ ની કિંમત છે. તેથી તફાવત સાર્થક નથી માટે શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. યથાવત રાખવામાં આવે છે.

આથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે સંયુકત કુટુંબમાં રહેતી સ્ત્રી માછીમાર અને વિભકત કુટુંબમા રહેતી સ્ત્રી માછીમારના વ્યકિતત્વ લક્ષણમાં તફાવત જોવા મળતો નથી.

સંયુકત કુટુંબમા રહેતા પુરૂષ માછીમાર અને વિભકત કુટુંબમાં રહેતા પુરૂષ માછીમારના વ્યકિતત્વ લક્ષણના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

કોષ્ટક નં.

સંયુકત કુટુંબમા રહેતા પુરૂષ માછીમાર અને વિભકત કુટુંબમાં રહેતા પુરૂષ માછીમારના વ્યકિતત્વના લક્ષણના પ્રાપ્તાંકોના આધારે ' ' કસોટી

( )

ક્રમ	વિગત	વ્યકિતત્વ લક્ષણના પ્રાપ્તાંકો			પ્રમાણ ભૂલ	કિંમત	સાર્થકતા
		( )	( )	( )			
	સંયુકત કુટુંબમાં રહેતા પુરૂષ માછીમાર						નથી
	વિભકત કુટુંબમાં રહેતા પુરૂષ માછીમાર						

કોષ્ટક નં. માં દર્શાવેલી માહિતીની શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. ની ચકાસણી કરવા માટે ' ' કસોટી ઉપયોગમાં લેવામાં આવેલ છે.

જયારે ની સ્વાતંત્ર્યમાત્રા ( ) એ કોષ્ટકના ' 'ની કિંમત કક્ષાએ છે. અહિં ગણેલ ની કિંમત તે કોઠાના કરતા ઓછી છે. તેથી તફાવત સાર્થક નથી માટે શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. યથાવત રાખવામાં આવે છે.

આથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે સંયુકત કુટુંબમાં રહેતી સ્ત્રી માછીમાર અને વિભકત કુટુંબમા રહેતી સ્ત્રી માછીમારના વ્યકિતત્વ લક્ષણમાં તફાવત જોવા મળતો નથી.

ચાર કે તેથી ઓછી અને ચારથી વધુ કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા ધરાવતા માછીમારોના વ્યકિતત્વ લક્ષણના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

કોષ્ટક નં.

ચાર કે તેથી ઓછી અને ચારથી વધુ કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા ધરાવતા માછીમારોના વ્યકિતત્વલક્ષણ પ્રાપ્તાંકોના આધારે ' ' કસોટી

( )

ક્રમ	વિગત	વ્યકિતત્વ લક્ષણના પ્રાપ્તાંકો			પ્રમાણ ભૂલ	કિંમત	સાર્થકતા
		( )	( )	( )			
	ચાર કે તેથી ઓછી કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા ધરાવતા માછીમાર						નથી
	ચાર કે તેથી વધુ કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા ધરાવતા માછીમાર						

કોષ્ટક નં. માં દર્શાવેલી માહિતીની શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. ની ચકાસણી કરવા માટે ' ' કસોટી ઉપયોગમાં લેવામાં આવેલ છે.

જયારે ની સ્વાતંત્ર્યમાત્રા ( ) એ કોષ્ટકના ' 'ની કિંમત કક્ષાએ છે. અહિં ગણેલ ની છે. જે કોઠાની કિંમત કરતા ઓછી છે તેથી તફાવત સાર્થક નથી માટે શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. યથાવત રાખવામાં આવેલ છે.

આથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે ચાર કે તેથી ઓછી કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા ધરાવતા અને ચાર કે તેથી વધુ કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા ધરાવતા માછીમારોના વ્યકિતત્વ લક્ષણમાં તફાવત જોવા મળતો નથી.

ચાર કે તેથી ઓછી અને ચારથી વધુ કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા ધરાવતી સ્ત્રી માછીમારના વ્યકિતત્વ લક્ષણના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

કોષ્ટક નં.

ચાર કે તેથી ઓછી અને ચારથી વધુ કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા ધરાવતી સ્ત્રી માછીમારના વ્યકિતત્વલક્ષણ પ્રાપ્તાંકોના આધારે ' ' કસોટી

( )

ક્રમ	વિગત	વ્યકિતત્વ લક્ષણના પ્રાપ્તાંકો			પ્રમાણ ભૂલ	કિંમત	સાર્થકતા
		( )	( )	( )			
	ચાર કે તેથી ઓછી કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા ધરાવતા સ્ત્રીમાછીમાર						નથી
	ચાર કે તેથી વધુ કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા ધરાવતા સ્ત્રીમાછીમાર						

કોષ્ટક નં. માં દર્શાવેલી માહિતીની શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. ની ચકાસણી કરવા માટે ' ' કસોટી ઉપયોગમાં લેવામાં આવેલ છે.

જયારે ની સ્વાતંત્ર્યમાત્રા ( ) એ કોષ્ટકના ' 'ની કિંમત કક્ષાએ છે. અહિં ગણેલ ની કિંમત છે. જે કોઠાના ની કિંમત કરતા ઓછી છે તેથી તફાવત સાર્થક નથી માટે શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. યથાવત રાખવામાં આવેલ છે.

આથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે ચાર કે તેથી ઓછી કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા ધરાવતી સ્ત્રી માછીમાર અને ચાર કે તેથી વધુ કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા ધરાવતી સ્ત્રી માછીમારોના વ્યકિતત્વ લક્ષણમાં તફાવત જોવા મળતો નથી.

ચાર કે તેથી ઓછા અને ચારથી વધુ કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા ધરાવતા પુરૂષ માછીમારના વ્યકિતત્વ લક્ષણના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

કોષ્ટક નં.

ચાર કે તેથી ઓછા અને ચારથી વધુ કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા ધરાવતા પુરૂષ માછીમારના વ્યકિતત્વલક્ષણ પ્રાપ્તાંકોના આધારે ' ' કસોટી

( )

ક્રમ	વિગત	વ્યકિતત્વ લક્ષણના પ્રાપ્તાંકો			પ્રમાણ ભૂલ	કિંમત	સાર્થકતા
		( )	( )	( )			
	ચાર કે તેથી ઓછી કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા ધરાવતા પુરૂષ માછીમાર						નથી
	ચાર કે તેથી વધુ કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા ધરાવતા પુરૂષ માછીમાર						

કોષ્ટક નં. માં દર્શાવેલી માહિતીની શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. ની ચકાસણી કરવા માટે ' ' કસોટી ઉપયોગમાં લેવામાં આવેલ છે.

જયારે ની સ્વાતંત્ર્યમાત્રા ( ) એ કોષ્ટકના ' 'ની કિંમત કક્ષાએ છે. અહિં ગણેલ ની કિંમત છે. જે કોઠાના ની કિંમત કરતા ઓછી છે તેથી તફાવત સાર્થક નથી માટે શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. યથાવત રાખવામાં આવેલ છે.

આથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે ચાર કે તેથી ઓછી કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા ધરાવતા પુરૂષ માછીમાર અને ચાર કે તેથી વધુ કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા ધરાવતા પુરૂષ માછીમારોના વ્યકિતત્વ લક્ષણમાં તફાવત જોવા મળેલ નથી.

અભણ માછીમાર અને સાત ધોરણ સુધી ભણેલા માછીમારનાં વ્યકિતત્વ લક્ષણનાં મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

કોષ્ટક નં.

અભણ માછીમાર અને સાત ધોરણ સુધી ભણેલા માછીમારનાં વ્યકિતત્વ લક્ષણનાં સંબંધની કસોટી

( )

ક્રમ	વિગત	વ્યકિતત્વ લક્ષણના પ્રાપ્તાંકો			પ્રમાણ ભૂલ	કિંમત	સાર્થકતા
		( )	( )	( )			
	અભણ માછીમાર						છે.
	સાત ધોરણ ભણેલા માછીમાર						

અભણ માછીમાર અને સાત ધોરણ સુધી ભણેલા માછીમારનાં વ્યકિતત્વ લક્ષણનાં પ્રાપ્તાંકની કસોટીની ગણતરી કરવામાં આવી હતી. તે અંગેની માહિતી ઉપરનાં કોષ્ટકમાં આપેલ છે.

જયારે ની સ્વતંત્ર માત્રા ( ) કોષ્ટકમાં ની કિંમત કક્ષાએ છે. અહિં ગણેલા ની કિંમત છે અહિં ગણેલ ની કિંમત મોટી છે. એટલે કે તફાવત સાર્થક છે. આથી શૂન્ય અટકળનો અસ્વિકાર જ થાય છે.

આથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે અભણ માછીમાર અને સાત ધોરણ સુધી ભણેલ માછીમારના વ્યકિતત્વલક્ષણ વચ્ચે તફાવત જોવા મળે છે.

સાત ધોરણ સુધી અને સાત ધોરણથી વધુ ભણેલા માછીમારનાં વ્યકિતત્વ લક્ષણના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

કોષ્ટક નં.

સાત ધોરણ સુધી અને સાત ધોરણથી વધુ ભણેલા માછીમારનાં વ્યકિતત્વ લક્ષણનાં પ્રાપ્તાંકોના આધારે કસોટી

( )

ક્રમ	વિગત	વ્યકિતત્વ લક્ષણના પ્રાપ્તાંકો			પ્રમાણ ભૂલ	કિંમત	સાર્થકતા
		( )	( )	( )			
	સાત ધોરણ સુધી						છે.
	સાતથી વધુ ભણેલા						

સાત ધોરણ સુધી અને સાત ધોરણથી વધુ ભણેલા માછીમારનાં વ્યકિતત્વ લક્ષણનાં પ્રાપ્તાંકની કસોટીની ગણતરી કરવામાં આવી હતી. તે અંગેની માહિતી ઉપરનાં કોષ્ટકમાં આપેલ છે.

ની સ્વતંત્ર માત્રા ( ) કોષ્ટકમાં ની કિંમત કક્ષાએ છે. અહિં ગણેલા ની કિંમત છે. જે કોઠાની કિંમત કરતા મોટી છે. એટલે કે તફાવત સાર્થક છે. આથી શૂન્ય અટકળનો સ્વિકાર કરવામાં આવતો નથી.

આથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે સાત ધોરણ સુધી અને સાત ધોરણથી વધુ ભણેલા માછીમારના વ્યકિતત્વલક્ષણ વચ્ચે તફાવત જોવા મળે છે.

તારણ : વ્યકિતત્વલક્ષણ માટે –કસોટી માટે કુલ અટકળો રચવામાં આવી. અટકળો સાર્થક છે. અટકળ સાર્થક નથી.જેનું કારણ વ્યકિતગત ભિન્નતા, આંતરવર્તી પરિવર્ત્યો કારણભૂત ગણી શકાય.

મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીની –કસોટી પ્રમાણે શૂન્ય ઉત્કલ્પનાઓ

સ્ત્રી માછીમાર અને પુરૂષ માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

કોષ્ટક નં.

સ્ત્રી માછીમાર અને પુરૂષ માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના સંબંધની પ્રાપ્તાંકોના આધારે '' કસોટી

( )

ક્રમ	વિગત	મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના પ્રાપ્તાંકો			પ્રમાણ ભૂલ	કિંમત	સાર્થકતા
		( )	( )	( )			
	સ્ત્રી માછીમાર						છે.
	પુરૂષ માછીમાર						

કોષ્ટક નં. માં દર્શાવેલી માહિતીની શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. ની ચકાસણી કરવા માટે '' કસોટી ઉપયોગમાં લેવામાં આવેલ છે.

જયારે ની સ્વાતંત્ર્યમાત્રા ( ) એ કોષ્ટકના ''ની કિંમત કક્ષાએ છે. અહિ ગણેલ '' ની કિંમત છે. જે કોઠાના '' ની કિમત કરતા વધુ છે તેથી તફાવત સાર્થક થાય છે માટે શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. છોડી દેવા માટે પર્યાપ્ત આધાર છે.

આથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે સ્ત્રી માછીમાર અને પુરૂષ માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીમાં તફાવત જોવા મળેલ છે.

હિન્દુ અને મુસ્લિમ માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

કોષ્ટક નં.

હિન્દુ અને મુસ્લિમ માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખકારીના સંબંધની પ્રાપ્તાંકોના આધારે ' ' કસોટી

( )

ક્રમ	વિગત	મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના પ્રાપ્તાંકો			પ્રમાણ ભૂલ	કિંમત	સાર્થકતા
		( )	( )	( )			
	હિન્દુ માછીમાર						નથી
	મુસ્લિમ માછીમાર						

કોષ્ટક નં. માં દર્શાવેલી માહિતીની શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. ની ચકાસણી કરવા માટે ' ' કસોટી ઉપયોગમાં લેવામાં આવેલ છે.

જયારે ની સ્વાતંત્ર્યમાત્રા ( ) એ કોષ્ટકના ' 'ની કિંમત કક્ષાએ છે. અહિ ગણેલ ની કિંમત છે. જે કોઠાના ની કિંમત કરતા ઓછી છે તેથી તફાવત સાર્થક નથી માટે શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. યથાવત રાખવામાં આવેલ છે.

આથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે હિન્દુ માછીમાર અને મુસ્લિમ માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીમાં તફાવત જોવા મળતો નથી.

હિન્દુ સ્ત્રી માછીમાર અને મુસ્લિમ સ્ત્રી માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

કોષ્ટક નં.

હિન્દુ સ્ત્રી માછીમાર અને મુસ્લિમ સ્ત્રી માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના સંબધની પ્રાપ્તાંકોના આધારે '' કસોટી

( )

ક્રમ	વિગત	મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના પ્રાપ્તાંકો			પ્રમાણ ભૂલ	કિંમત	સાર્થકતા
		( )	( )	( )			
	હિન્દુ સ્ત્રી માછીમાર						નથી
	મુસ્લિમ સ્ત્રી માછીમાર						

કોષ્ટક નં. માં દર્શાવેલી માહિતીની શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. ની ચકાસણી કરવા માટે '' કસોટી ઉપયોગમાં લેવામાં આવેલ છે.

જયારે ની સ્વાતંત્ર્યમાત્રા ( ) એ કોષ્ટકના '' ની કિંમત કક્ષાએ છે. અહિ ગણેલ ની કિંમત છે. જે કોઠાના ની કિંમત કરતા ઓછી છે તેથી તફાવત સાર્થક નથી માટે શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. યથાવત જાળવી રાખવામાં આવેલ છે.

આથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે હિન્દુ સ્ત્રી માછીમાર અને મુસ્લિમ સ્ત્રી માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખકારીમાં તફાવત જોવા મળતો નથી.

હિન્દુ પુરૂષ માછીમાર અને મુસ્લિમ પુરૂષ માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખકારીના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

કોષ્ટક નં.

હિન્દુ પુરૂષ માછીમાર અને મુસ્લિમ પુરૂષ માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના સંબંધની પ્રાપ્તાંકોના આધારે ' ' કસોટી

( )

ક્રમ	વિગત	મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના પ્રાપ્તાંકો			પ્રમાણ ભૂલ	કિંમત	સાર્થકતા
		( )	( )	( )			
	હિન્દુ પુરૂષ માછીમાર						નથી
	મુસ્લિમ પુરૂષ માછીમાર						

કોષ્ટક નં. માં દર્શાવેલી માહિતીની શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. ની ચકાસણી કરવા માટે ' ' કસોટી ઉપયોગમાં લેવામાં આવેલ છે.

જયારે ની સ્વાતંત્ર્યમાત્રા ( ) એ કોષ્ટકના ' 'ની કિંમત કક્ષાએ છે. અહિ ગણેલ ની કિંમત છે. જે કોઠાના ની કિંમત કરતા ઓછી છે તેથી તફાવત સાર્થક નથી માટે શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. યથાવત રાખવામાં આવેલ છે.

આથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે હિન્દુ પુરૂષ માછીમાર અને મુસ્લિમ પુરૂષ માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીમાં તફાવત જોવા મળતો નથી.

હિન્દુ સ્ત્રી માછીમાર અને હિન્દુ પુરૂષ માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

કોષ્ટક નં.

હિન્દુ સ્ત્રી માછીમાર અને હિન્દુ પુરૂષ માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના સંબંધની પ્રાપ્તાંકોના આધારે ' ' કસોટી

( )

ક્રમ	વિગત	મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના પ્રાપ્તાંકો			પ્રમાણ ભૂલ	કિંમત	સાર્થકતા
		( )	( )	( )			
	હિન્દુ સ્ત્રી માછીમાર						છે.
	હિન્દુ પુરૂષ માછીમાર						

કોષ્ટક નં. માં દર્શાવેલી માહિતીની શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. ની ચકાસણી કરવા માટે ' ' કસોટી ઉપયોગમાં લેવામાં આવેલ છે.

જયારે ની સ્વાતંત્ર્યમાત્રા ( ) એ કોષ્ટકના ' 'ની કિંમત કક્ષાએ છે. અહિ ગણેલ ની કિંમત છે. જે કોઠાના ની કિંમત કરતા વધુ છે તેથી તફાવત સાર્થક થાય છે. માટે શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનં. છોડી દેવા માટે પર્યાપ્ત આધાર છે.

આથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે હિન્દુ સ્ત્રી માછીમાર અને હિન્દુ પુરૂષ માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીમાં તફાવત જોવા મળે છે.

મુસ્લિમ સ્ત્રી માછીમાર અને મુસ્લિમ પુરૂષ માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખકારીના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

કોષ્ટક નં.

મુસ્લિમ સ્ત્રી માછીમાર અને મુસ્લિમ પુરૂષ માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના સંબંધની પ્રાપ્તાંકોના આધારે ' ' કસોટી ( )

ક્રમ	વિગત	મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના પ્રાપ્તાંકો			પ્રમાણ ભૂલ	કિંમત	સાર્થકતા
		( )	( )	( )			
	મુસ્લિમ સ્ત્રી માછીમાર						છે.
	મુસ્લિમ પુરૂષ માછીમાર						

કોષ્ટક નં. માં દર્શાવેલી માહિતીની શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. ની ચકાસણી કરવા માટે ' ' કસોટી ઉપયોગમાં લેવામાં આવેલ છે.

જયારે ની સ્વાતંત્ર્યમાત્રા ( ) એ કોષ્ટકના ' 'ની કિંમત કક્ષાએ છે. અહિ ગણેલ ની કિંમત છે. જે કોઠાના ની કિંમત કરતા વધુ છે તેથી તફાવત સાર્થક થાય છે. માટે શૂન્યઉત્કલ્પના નં. છોડી દેવા માટે પર્યાપ્ત આધાર છે.

આથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે મુસ્લિમ સ્ત્રી માછીમાર અને મુસ્લિમ પુરૂષ માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીમાં તફાવત જોવા મળે છે.

ગ્રામ્ય અને શહેરી માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના મદ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

કોષ્ટક નં.

ગ્રામ્ય અને શહેરી માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના સંબંધની પ્રાપ્તાંકોના આધારે '' કસોટી

( )

ક્રમ	વિગત	મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના પ્રાપ્તાંકો			પ્રમાણ ભૂલ	કિંમત	સાર્થકતા
		( )	( )	( )			
	ગ્રામ્ય સ્ત્રી માછીમાર						નથી
	શહેરી પુરૂષ માછીમાર						

કોષ્ટક નં. માં દર્શાવેલી માહિતીની શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. ની ચકાસણી કરવા માટે '' કસોટી ઉપયોગમાં લેવામાં આવેલ છે.

જયારે ની સ્વાતંત્ર્યમાત્રા ( ) એ કોષ્ટકના ''ની કિંમત કક્ષાએ છે. અહિ ગણેલ ની કિંમત છે. જે કોઠાના ની કિંમત કરતા ઓછી છે તેથી તફાવત સાર્થક નથી માટે શૂન્યઉત્કલ્પના નં. યથાવત રાખવામાં આવેલ છે.

આથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે ગ્રામ્ય અને શહેરી માછીમારના મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીમાં તફાવત જોવા મળતો નથી.

ગ્રામ્ય સ્ત્રી માછીમાર અને શહેરી સ્ત્રી માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

કોષ્ટક નં.

ગ્રામ્ય સ્ત્રી માછીમાર અને શહેરી સ્ત્રી માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના સંબંધની પ્રાપ્તાંકોના આધારે '' કસોટી

( )

ક્રમ	વિગત	મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના પ્રાપ્તાંકો			પ્રમાણ ભૂલ	કિંમત	સાર્થકતા
		( )	( )	( )			
	ગ્રામ્ય સ્ત્રી માછીમાર						નથી
	શહેરી સ્ત્રી માછીમાર						

કોષ્ટક નં. માં દર્શાવેલી માહિતીની શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. ની ચકાસણી કરવા માટે '' કસોટી ઉપયોગમાં લેવામાં આવેલ છે.

જયારે ની સ્વાતંત્ર્યમાત્રાએ ( ) એ કોષ્ટકના ''ની કિંમત કક્ષાએ છે. જયારે અહિ ગણેલ ની કિંમત છે. જે કોઠાના ની કિંમત કરતા ઓછી છે તેથી તફાવત સાર્થક નથી માટે શૂન્યઉત્કલ્પના નં. યથાવત રાખવામાં આવેલ છે.

આથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે ગ્રામ્ય સ્ત્રી માછીમાર અને શહેરી સ્ત્રી માછીમારના મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીમાં તફાવત જોવા મળતો નથી.

ગ્રામ્ય પુરૂષ માછીમાર અને શહેરી પુરૂષ માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

કોષ્ટક નં.

ગ્રામ્ય પુરૂષ માછીમાર અને શહેરી પુરૂષ માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના સંબંધની પ્રાપ્તાંકોના આધારે '' કસોટી

( )

ક્રમ	વિગત	મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના પ્રાપ્તાંકો			પ્રમાણ ભૂલ	કિંમત	સાર્થકતા
		( )	( )	( )			
	ગ્રામ્ય પુરૂષ માછીમાર						નથી
	શહેરી પુરૂષ માછીમાર						

કોષ્ટક નં. માં દર્શાવેલી માહિતીની શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. ની ચકાસણી કરવા માટે '' કસોટી ઉપયોગમાં લેવામાં આવેલ છે.

જયારે ની સ્વાતંત્ર્યમાત્રા ( ) એ કોષ્ટકના ''ની કિંમત કક્ષાએ છે. અહિ ગણેલ ની કિંમત છે. જે કોઠાના ની કિંમત કરતા ઓછી છે તેથી તફાવત સાર્થક નથી માટે શૂન્યઉત્કલ્પના નં. યથાવત રાખવામાં આવેલ છે.

આથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે ગ્રામ્ય પુરૂષ માછીમાર અને શહેરી પુરૂષ માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીમાં તફાવત જોવા મળતો નથી.

પરિણિત માછીમાર અને અપરિણિત માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

કોષ્ટક નં.

પરિણિત માછીમાર અને અપરિણિત માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના સંબંધની પ્રાપ્તાંકોના આધારે ' ' કસોટી

( )

ક્રમ	વિગત	મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના પ્રાપ્તાંકો			પ્રમાણ ભૂલ	કિંમત	સાર્થકતા
		( )	( )	( )			
	પરિણિત માછીમાર						છે.
	અપરિણિત માછીમાર						

કોષ્ટક નં. માં દર્શાવેલી માહિતીની શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. ની ચકાસણી કરવા માટે ' ' કસોટી ઉપયોગમાં લેવામાં આવેલ છે.

જયારે ની સ્વાતંત્ર્યમાત્રા ( ) એ કોષ્ટકના ' 'ની કિંમત કક્ષાએ છે. અહિ ગણેલ ની કિંમત છે. જે કોઠાના ની કિંમત કરતા વધુ છે તેથી તફાવત સાર્થક થાય છે. માટે શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. છોડી દેવા માટે પર્યાપ્ત આધાર છે.

આથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે પરિણિત માછીમાર અને અપરિણિત માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીમાં તફાવત જોવા મળે છે.

પરિણિત સ્ત્રી માછીમાર અને અપરિણિત સ્ત્રી માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

કોષ્ટક નં.

પરિણિત સ્ત્રી માછીમાર અને અપરિણિત સ્ત્રી માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના સંબંધની પ્રાપ્તાંકોના આધારે '' કસોટી

( )

ક્રમ	વિગત	મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના પ્રાપ્તાંકો			પ્રમાણ ભૂલ	કિંમત	સાર્થકતા
		( )	( )	( )			
	પરિણિત સ્ત્રી માછીમાર						છે.
	અપરિણિત સ્ત્રી માછીમાર						

કોષ્ટક નં. માં દર્શાવેલી માહિતીની શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. ની ચકાસણી કરવા માટે '' કસોટી ઉપયોગમાં લેવામાં આવેલ છે.

જયારે ની સ્વાતંત્ર્યમાત્રા ( ) એ કોષ્ટકના ''ની કિંમત કક્ષાએ છે. અહિ ગણેલ ની કિંમત છે. જે કોઠાના ની કિંમત કરતા વધુ છે તેથી તફાવત સાર્થક થાય છે. માટે શૂન્યઉત્કલ્પના નં. છોડી દેવા માટે પર્યાપ્ત આધાર છે.

આથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે પરિણિત સ્ત્રી માછીમાર અને અપરિણિત સ્ત્રી માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીમા તફાવત જોવા મળે છે.

પરિણિત પુરૂષ માછીમાર અને અપરિણિત પુરૂષ માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

કોષ્ટક નં.

પરિણિત પુરૂષ માછીમાર અને અપરિણિત પુરૂષ માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના સંબંધની પ્રાપ્તાંકોના આધારે '' કસોટી ( )

ક્રમ	વિગત	મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના પ્રાપ્તાંકો			પ્રમાણ ભૂલ	કિંમત	સાર્થકતા
		( )	( )	( )			
	પરિણિત પુરૂષ						છે.
	અપરિણિત પુરૂષ						

કોષ્ટક નં. માં દર્શાવેલી માહિતીની શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. ની ચકાસણી કરવા માટે '' કસોટી ઉપયોગમાં લેવામાં આવેલ છે.

જયારે ની સ્વાતંત્ર્યમાત્રા ( ) એ કોષ્ટકના ''ની કિંમત કક્ષાએ છે. અહિ ગણેલ ની કિંમત છે. જે કોઠાના ની કિંમત કરતા વધુ છે. તેથી તફાવત સાર્થક થાય છે માટે શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. છોડી દેવા માટે પર્યાપ્ત આધાર છે.

આથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે પરિણિત પુરૂષ માછીમાર અને અપરિણિત પુરૂષ માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીમા તફાવત જોવા મળે છે.

સંયુકત કુટુંબમાં રહેતા અને વિભકત કુટુંબમાં રહેતા માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

કોષ્ટક નં.

સંયુકત અને વિભકત કુટુંબમા રહેતા માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના સંબંધની પ્રાપ્તાંકોના આધારે '' કસોટી

( )

ક્રમ	વિગત	મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના પ્રાપ્તાંકો			પ્રમાણ ભૂલ	કિંમત	સાર્થકતા
		( )	( )	( )			
	સંયુકત કુટુંબમાં રહેતા માછીમાર						નથી
	વિભકત કુટુંબમાં રહેતા માછીમાર						

કોષ્ટક નં. માં દર્શાવેલી માહિતીની શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. ની ચકાસણી કરવા માટે '' કસોટી ઉપયોગમાં લેવામાં આવેલ છે.

જયારે ની સ્વાતંત્ર્યમાત્રા ( ) એ કોષ્ટકના ''ની કિંમત કક્ષાએ છે. અહિ ગણેલ ની કિંમત છે. કોઠાની ની કિંમત કરતા ઓછી છે. તેથી તફાવત સાર્થક નથી માટે શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. યથાવત રાખવામાં આવેલ છે.

આથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે સંયુકત કુટુંબમા રહેતા અને વિભકત કુટુંબમા રહેતા માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિકમાં તફાવત જોવા મળતો નથી.

સંયુકત કુટુંબમા રહેતી સ્ત્રી માછીમાર અને વિભકત કુટુંબમાં રહેતી સ્ત્રી માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

કોષ્ટક નં.

સંયુકત કુટુંબમા રહેતી સ્ત્રી માછીમાર અને વિભકત કુટુંબમાં રહેતી સ્ત્રી માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના સંબંધની પ્રાપ્તાંકોના આધારે ' ' કસોટી

( )

ક્રમ	વિગત	મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના પ્રાપ્તાંકો			પ્રમાણ ભૂલ	કિંમત	સાર્થકતા
		( )	( )	( )			
	સંયુકત કુટુંબમાં રહેતી સ્ત્રીમાછીમાર						નથી
	વિભકત કુટુંબમાં રહેતી સ્ત્રીમાછીમાર						

કોષ્ટક નં. માં દર્શાવેલી માહિતીની શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. ની ચકાસણી કરવા માટે ' ' કસોટી ઉપયોગમાં લેવામાં આવેલ છે.

જયારે ની સ્વાતંત્ર્યમાત્રા ( ) એ કોષ્ટકના ' 'ની કિંમત કક્ષાએ છે. અહિ ગણેલ ની કિંમત છે. જે કોઠાના ની કિંમત કરતા ઓછી છે તેથી તફાવત સાર્થક નથી માટે શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. યથાવત રાખવામાં આવેલ છે.

આથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે સંયુકત કુટુંબમાં રહેતી સ્ત્રી માછીમાર અને વિભકત કુટુંબમા રહેતી સ્ત્રી માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીમાં તફાવત જોવા મળતો નથી.

સંયુકત કુટુંબમા રહેતા પુરૂષ માછીમાર અને વિભકત કુટુંબમાં રહેતા પુરૂષ માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના મદ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

કોષ્ટક નં.

સંયુકત કુટુંબમા રહેતી પુરૂષ માછીમાર અને વિભકત કુટુંબમાં રહેતા પુરૂષ માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના સંબંધની પ્રાપ્તાંકોના આધારે ' ' કસોટી

( )

ક્રમ	વિગત	મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના પ્રાપ્તાંકો			પ્રમાણ ભૂલ	કિંમત	સાર્થકતા
		( )	( )	( )			
	સંયુકત કુટુંબમાં રહેતી પુરૂષ માછીમાર						નથી
	વિભકત કુટુંબમાં રહેતા પુરૂષ માછીમાર						

કોષ્ટક નં. માં દર્શાવેલી માહિતીની શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. ની ચકાસણી કરવા માટે ' ' કસોટી ઉપયોગમાં લેવામાં આવેલ છે.

જયારે ની સ્વાતંત્ર્યમાત્રા ( ) એ કોષ્ટકના ' 'ની કિંમત કક્ષાએ છે. અહિં ગણેલ ની કિંમત છે. જે કોઠાના ' ' ની કિંમત કરતા ઓછી છે તેથી તફાવત સાર્થક નથી માટે શુન્ય ઉત્કલ્પના નં. યથાવત રાખવામાં આવે છે.

આથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે સંયુકત કુટુંબમાં રહેતા પુરૂષ માછીમાર અને વિભકત કુટુંબમા રહેતા પુરૂષ માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખારીમાં તફાવત જોવા મળતો નથી.

ચાર કે તેથી ઓછી કુટુંબની સંખ્યા ધરાવતા અને ચારથી વધુ કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા ધરાવતા માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

કોષ્ટક નં.

ચાર કે તેથી ઓછી કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા ધરાવતા અને ચારથી વધુ કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા ધરાવતા માછીમારોની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના સંબંધની પ્રાપ્તાંકોના આધારે ' ' કસોટી

( )

<table>
<tr><th rowspan="2">ક્રમ</th><th rowspan="2">વિગત</th><th colspan="3">મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના પ્રાપ્તાંકો</th><th rowspan="2">પ્રમાણ ભૂલ</th><th rowspan="2">કિંમત</th><th rowspan="2">સાર્થકતા</th></tr>
<tr><th>( )</th><th>( )</th><th>( )</th></tr>
<tr><td></td><td>ચાર કે તેથી ઓછી કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા ધરાવતા માછીમાર</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td rowspan="2"></td><td rowspan="2">નથી</td></tr>
<tr><td></td><td>ચાર કે તેથી વધુ કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા ધરાવતા માછીમાર</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
</table>

કોષ્ટક નં. માં દર્શાવેલી માહિતીની શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. ની ચકાસણી કરવા માટે ' ' કસોટી ઉપયોગમાં લેવામાં આવેલ છે.

જયારે ની સ્વાતંત્ર્યમાત્રા ( ) એ કોષ્ટકના ' 'ની કિંમત કક્ષાએ છે. અહિં ગણેલ ની કિંમત છે જે કોઠાના ' ની કિંમત કરતા ઓછી છે તેથી તફાવત સાર્થક નથી માટે શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. યથાવત રાખવામાં આવેલ છે.

આથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે ચાર કે તેથી ઓછી કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા ધરાવતા અને ચાર કે તેથી વધુ કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા ધરાવતા માછીમારોની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીમા તફાવત જોવા મળતો નથી.

ચાર કે તેથી ઓછી કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા ધરાવતી સ્ત્રી માછીમાર અને ચારથી વધુ કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા ધરાવતી સ્ત્રી માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

કોષ્ટક નં.

ચાર કે તેથી ઓછી કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા ધરાવતી સ્ત્રી માછીમાર અને ચારથી વધુ કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા ધરાવતી સ્ત્રી માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના સંબંધની પ્રાપ્તાંકોના આધારે ' ' કસોટી

( )

ક્રમ	વિગત	મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના પ્રાપ્તાંકો			પ્રમાણ ભૂલ	કિંમત	સાર્થકતા
		( )	( )	( )			
	ચાર કે તેથી ઓછી કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા ધરાવતા સ્ત્રીમાછીમાર						નથી
	ચાર કે તેથી વધુ કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા ધરાવતા સ્ત્રીમાછીમાર						

કોષ્ટક નં. માં દર્શાવેલી માહિતીની શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. ની ચકાસણી કરવા માટે ' ' કસોટી ઉપયોગમાં લેવામાં આવેલ છે.

જયારે ની સ્વાતંત્ર્યમાત્રા ( ) એ કોષ્ટકના ' 'ની કિંમત કક્ષાએ છે. અહિં ગણેલ ની કિંમત છે. જે કોઠાના ની કિંમત કરતા ઓછી છે તેથી તફાવત સાર્થક નથી માટે શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. યથાવત રાખવામાં આવેલ છે.

આથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે ચાર કે તેથી ઓછી કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા ધરાવતી સ્ત્રી અને ચારથી વધુ કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા ધરાવતી સ્ત્રી માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીમાં તફાવત જોવા મળતો નથી.

ચાર કે તેથી ઓછી કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા ધરાવતા પુરૂષ માછીમાર અને ચારથી વધુ કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા ધરાવતા પુરૂષ માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

કોષ્ટક નં.

ચાર કે તેથી ઓછા કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા ધરાવતા પુરૂષ માછીમાર અને ચારથી વધુ કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા ધરાવતા પુરૂષ માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના સંબંધની પ્રાપ્તાંકોના આધારે '' કસોટી

( )

ક્રમ	વિગત	મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના પ્રાપ્તાંકો			પ્રમાણ ભૂલ	કિંમત	સાર્થકતા
		( )	( )	( )			
	ચાર કે તેથી ઓછી કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા ધરાવતા પુરૂષ માછીમાર						નથી
	ચાર કે તેથી વધુ કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા ધરાવતા પુરૂષ માછીમાર						

કોષ્ટક નં. માં દર્શાવેલી માહિતીની શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. ની ચકાસણી કરવા માટે '' કસોટી ઉપયોગમાં લેવામાં આવેલ છે.

જયારે ની સ્વાતંત્ર્યમાત્રા ( ) એ કોષ્ટકના ''ની કિંમત કક્ષાએ છે. અહિં ગણેલ ની કિંમત છે. જો કોઠાના ની કિંમત કરતા ઓછી છે તેથી તફાવત સાર્થક નથી માટે શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. યથાવત રાખવામાં આવેલ છે.

આથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે ચાર કે તેથી ઓછી કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા ધરાવતા પુરૂષ માછીમાર અને ચારથી વધુ કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા ધરાવતા પુરૂષ માછીમારોની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીમા તફાવત જોવા મળતો નથી.

અભણ માછીમાર અને સાત ધોરણ સુધી ભણેલ માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીનાં મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

કોષ્ટક નં.

અભણ માછીમાર અને સાત ધોરણ સુધી ભણેલ માછીમારનાં મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીનાં પ્રાપ્તાંકોના આધારે કસોટી

( )

ક્રમ	વિગત	મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના પ્રાપ્તાંકો			પ્રમાણ ભૂલ	કિંમત	સાર્થકતા
		( )	( )	( )			
	અભણ						છે.
	સાત ધોરણ ભણેલા						

અભણ માછીમાર અને સાત ધોરણ સુધી ભણેલા માછીમારનાં મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીનાં પ્રાપ્તાંકની કસોટીની ગણતરી કરવામાં આવી હતી. તે અંગેની માહિતી ઉપરનાં કોષ્ટકમાં આપેલ છે.

ની સ્વતંત્ર માત્રા ( ) કોષ્ટકમાં ની કિંમત કક્ષાએ છે. અહિં ગણેલા ની કિંમત તે કોઠાની કિમંત કરતા મોટી છે. એટલે કે તફાવત સાર્થક છે. માટે શૂન્ય અટકળનો અસ્વિકાર કરવો પડે છે.

આથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે અભણ માછીમાર અને સાત ધોરણ સુધી ભણેલ માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીમાં તફાવત જોવા મળે છે.

સાત ધોરણ સુધી ભણેલ અને સાત ધોરણથી વધુ માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીનાં મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

કોષ્ટક નં.

સાત ધોરણ સુધી ભણેલ અને સાત ધોરણથી વધુ ભણેલ માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીનાં સંબંધની કસોટી

( )

ક્રમ	વિગત	મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના પ્રાપ્તાંકો			પ્રમાણ ભૂલ	કિંમત	સાર્થકતા
		( )	( )	( )			
	સાત ધોરણ સુધી						છે.
	સાતથી વધુ ભણેલા						

સાત ધોરણ સુધી ભણેલ અને સાત ધોરણથી વધુ ભણેલ માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના પ્રાપ્તાંકની કસોટીની ગણતરી કરવામાં આવી હતી. તે અંગેની માહિતી ઉપરનાં કોષ્ટકમાં આપેલ છે.

ની સ્વતંત્ર માત્રા ( ) કોષ્ટકમાં ની કિંમત કક્ષાએ છે. અહિં ગણેલા ની કિંમત મોટી છે. એટલે કે તફાવત સાર્થક છે. એથી શૂન્ય અટકળનો સ્વીકાર થતો જોવા મળતો નથી.

તારણ : મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી માટે '' કસોટી માટે કુલ અટકળો રચવામાં આવી હતી. જેમાંથી અટકળ સાર્થક છે. અટકળ સાર્થક નથી. જેનું કારણ વ્યકિતગત ભિન્નતા, આંતરવર્તી પરિવર્ત્યો નબળી મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી માટે જવાબદાર છે.

વ્યવસાય સામેલગીરીની –કસોટી પ્રમાણે શૂન્ય ઉત્કલ્પનાઓ

સ્ત્રી માછીમાર અને પુરૂષ માછીમારની વ્યવસાય સામેલગીરીના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

કોષ્ટક નં.

સ્ત્રી માછીમાર અને પુરૂષ માછીમારની વ્યવસાય સામેલગીરીના સંબંધની પ્રાપ્તાંકોના આધારે ' ' કસોટી

( )

ક્રમ	વિગત	વ્યવસાય સામેલગીરીના પ્રાપ્તાંકો			પ્રમાણ ભૂલ	કિંમત	સાર્થકતા
		( )	( )	( )			
	સ્ત્રી માછીમાર						નથી
	પુરૂષ માછીમાર						

કોષ્ટક નં. માં દર્શાવેલી માહિતીની શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. ની ચકાસણી કરવા માટે ' ' કસોટી ઉપયોગમાં લેવામાં આવેલ છે.

જયારે ની સ્વાતંત્ર્ય માત્રા ( ) એ કોષ્ટકના ' 'ની કિંમત કક્ષાએ છે. અહિ ગણેલ ' ' ની કિંમત છે. જે કોઠાના ' ' ની કિમત કરતા ઓછી છે તેથી તફાવત સાર્થક નથી માટે શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. યથાવત રાખવામાં આવેલ છે.

આથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે સ્ત્રી માછીમાર અને પુરૂષ માછીમારના વ્યવસાય સામેલગીરીમાં લક્ષણમા તફાવત જોવા મળતો નથી.

હિન્દુ અને મુસ્લિમ માછીમારની વ્યવસાય સામેલગીરી મદ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

કોષ્ટક નં.

હિન્દુ અને મુસ્લિમ માછીમારની વ્યવસાય સામેલગીરીના સંબંધની પ્રાપ્તાંકોના આધારે ' ' કસોટી

( )

ક્રમ	વિગત	વ્યવસાય સામેલગીરીના પ્રાપ્તાંકો			પ્રમાણ ભૂલ	કિંમત	સાર્થકતા
		( )	( )	( )			
	હિન્દુ માછીમાર						છે.
	મુસ્લિમ માછીમાર						

કોષ્ટક નં. માં દર્શાવેલી માહિતીની શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. ની ચકાસણી કરવા માટે ' ' કસોટી ઉપયોગમાં લેવામાં આવેલ છે.

જયારે ની સ્વાતંત્ર્યમાત્રા ( ) એ કોષ્ટકના ' 'ની કિંમત કક્ષાએ છે. અહિ ગણેલ ની કિંમત છે. જે કોઠાના ની કિંમત સમાન છે તેથી સાર્થક થાય છે માટે શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. છોડી દેવા માટે પર્યાપ્ત આધાર છે.

આથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે હિન્દુ માછીમાર અને મુસ્લિમ માછીમારની વ્યવસાય સામેલગીરીમા તફાવત જોવા મળે છે.

હિન્દુ સ્ત્રી માછીમાર અને મુસ્લિમ સ્ત્રી માછીમારની વ્યવસાય સામેલગીરીના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

કોષ્ટક નં.

હિન્દુ સ્ત્રી માછીમાર અને મુસ્લિમ સ્ત્રી માછીમારની વ્યવસાય સામેલગીરીના સંબધની પ્રાપ્તાંકોના આધારે '' કસોટી

( )

ક્રમ	વિગત	વ્યવસાય સામેલગીરીના પ્રાપ્તાંકો			પ્રમાણ ભૂલ	કિંમત	સાર્થકતા
		( )	( )	( )			
	હિન્દુ સ્ત્રી માછીમાર						નથી
	મુસ્લિમ સ્ત્રી માછીમાર						

કોષ્ટક નં. માં દર્શાવેલી માહિતીની શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. ની ચકાસણી કરવા માટે '' કસોટી ઉપયોગમાં લેવામાં આવેલ છે.

જયારે ની સ્વાતંત્ર્યમાત્રા ( ) એ કોષ્ટકના '' ની કિંમત કક્ષાએ છે. અહિ ગણેલ ની કિંમત છે. જે કોઠાના ની કિંમત કરતા ઓછી છે તેથી તફાવત સાર્થક નથી માટે શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. યથાવત જાળવી રાખવામાં આવેલ છે.

આથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે હિન્દુ સ્ત્રી માછીમાર અને મુસ્લિમ સ્ત્રી માછીમારની વ્યવસાય સામેલગીરીમા તફાવત જોવા મળતો નથી.

હિન્દુ પુરૂષ માછીમાર અને મુસ્લિમ પુરૂષ માછીમારની વ્યવસાયિક સામેલગીરીના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

કોષ્ટક નં.

હિન્દુ પુરૂષ માછીમાર અને મુસ્લિમ પુરૂષ માછીમારની વ્યવસાય સામેલગીરીના સંબંધની પ્રાપ્તાંકોના આધારે ' ' કસોટી

( )

ક્રમ	વિગત	વ્યવસાય સામેલગીરીના પ્રાપ્તાંકો			પ્રમાણ ભૂલ	કિંમત	સાર્થકતા
		( )	( )	( )			
	હિન્દુ પુરૂષ માછીમાર						છે
	મુસ્લિમ પુરૂષ માછીમાર						

કોષ્ટક નં. માં દર્શાવેલી માહિતીની શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. ની ચકાસણી કરવા માટે ' ' કસોટી ઉપયોગમાં લેવામાં આવેલ છે.

જયારે ની સ્વાતંત્ર્યમાત્રા ( ) એ કોષ્ટકના ' 'ની કિંમત કક્ષાએ છે. અહિ ગણેલ ની કિંમત છે. જે કોઠાના ની કિંમત કરતા વધુ છે. તેથી તફાવત સાર્થક થાય છે માટે શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. છોડી દેવા માટે પર્યાપ્ત આધાર છે.

આથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે હિન્દુ પુરૂષ માછીમાર અને મુસ્લિમ પુરૂષ માછીમારની વ્યવસાય સામેલગીરીમાં તફાવત જોવા મળે છે.

હિન્દુ સ્ત્રી માછીમાર અને હિન્દુ પુરૂષ માછીમારની વ્યવસાય સામેલગીરીના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

કોષ્ટક નં.

હિન્દુ સ્ત્રી માછીમાર અને હિન્દુ પુરૂષ માછીમારની વ્યવસાય સામેલગીરીના સંબંધની પ્રાપ્તાંકોના આધારે '' કસોટી

( )

ક્રમ	વિગત	વ્યવસાય સામેલગીરીના પ્રાપ્તાંકો			પ્રમાણ ભૂલ	કિંમત	સાર્થકતા
		( )	( )	( )			
	હિન્દુ સ્ત્રી માછીમાર						નથી
	હિન્દુ પુરૂષ માછીમાર						

કોષ્ટક નં. માં દર્શાવેલી માહિતીની શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. ની ચકાસણી કરવા માટે '' કસોટી ઉપયોગમાં લેવામાં આવેલ છે.

જયારે ની સ્વાતંત્ર્યમાત્રા ( ) એ કોષ્ટકના ''ની કિંમત કક્ષાએ છે. અહિ ગણેલ ની કિંમત છે. જે કોઠાના ની કિંમત કરતા ઓછી છે. તેથી તફાવત સાર્થક નથી માટે શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. યથાવત રાખવામાં આવેલ છે.

આથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે હિન્દુ સ્ત્રી માછીમાર અને હિન્દુ પુરૂષ માછીમારની વ્યવસાય સામેલગીરીમાં તફાવત જોવા મળતો નથી.

મુસ્લિમ સ્ત્રી માછીમાર અને મુસ્લિમ પુરૂષ માછીમારની વ્યવસાય સામેલગીરીના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

કોષ્ટક નં.

મુસ્લિમ સ્ત્રી માછીમાર અને મુસ્લિમ પુરૂષ માછીમારની વ્યવસાય સામેલગીરીના સંબંધની પ્રાપ્તાંકોના આધારે ' ' કસોટી

(   )

ક્રમ	વિગત	વ્યવસાય સામેલગીરીના પ્રાપ્તાંકો			પ્રમાણ ભૂલ	કિંમત	સાર્થકતા
		( )	( )	( )			
	મુસ્લિમ સ્ત્રી માછીમાર						નથી.
	મુસ્લિમ પુરૂષ માછીમાર						

કોષ્ટક નં.   માં દર્શાવેલી માહિતીની શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં.   ની ચકાસણી કરવા માટે ' ' કસોટી ઉપયોગમાં લેવામાં આવેલ છે.

જયારે   ની સ્વાતંત્ર્યમાત્રા ( ) એ કોષ્ટકના ' 'ની કિંમત   કક્ષાએ

છે. અહિ ગણેલ   ની કિંમત   છે. જે કોઠાના   ની કિંમત કરતા ઓછી છે તેથી તફાવત સાર્થક થાય છે. માટે શૂન્યઉત્કલ્પના નં.   યથાવત રાખવામાં આવેલ છે.

આથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે મુસ્લિમ સ્ત્રી માછીમાર અને મુસ્લિમ પુરૂષ માછીમારની વ્યવસાય સામેલગીરીમા તફાવત જોવા મળતો નથી.

ગ્રામ્ય અને શહેરી માછીમારની વ્યવસાય સામેલગીરીના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

કોષ્ટક નં.

ગ્રામ્ય અને શહેરી માછીમારની વ્યવસાય સામેલગીરીના સંબંધની પ્રાપ્તાંકોના આધારે ' ' કસોટી

( )

ક્રમ	વિગત	વ્યવસાય સામેલગીરીના પ્રાપ્તાંકો			પ્રમાણ ભૂલ	કિંમત	સાર્થકતા
		( )	( )	( )			
	ગ્રામ્ય સ્ત્રી માછીમાર						નથી
	શહેરી પુરૂષ માછીમાર						

કોષ્ટક નં. માં દર્શાવેલી માહિતીની શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. ની ચકાસણી કરવા માટે ' ' કસોટી ઉપયોગમાં લેવામાં આવેલ છે.

જયારે ની સ્વાતંત્ર્ય માત્રાએ ( ) એ કોષ્ટકના ' 'ની કિંમત કક્ષાએ છે. અહિ ગણેલ ની કિંમત છે. જે કોઠાના ની કિંમત કરતા ઓછી છે તેથી તફાવત સાર્થક નથી માટે શૂન્યઉત્કલ્પના નં. યથાવત રાખવામાં આવેલ છે.

આથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે ગ્રામ્ય અને શહેરી માછીમારની વ્યવસાય સામેલગીરીમાં તફાવત જોવા મળતો નથી.

ગ્રામ્ય સ્ત્રી માછીમાર અને શહેરી સ્ત્રી માછીમારની વ્યવસાય સામેલગીરીના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

કોષ્ટક નં.

ગ્રામ્ય સ્ત્રી માછીમાર અને શહેરી સ્ત્રી માછીમારની વ્યવસાય સામેલગીરીના સંબંધની પ્રાપ્તાંકોના આધારે ' ' કસોટી

( )

ક્રમ	વિગત	વ્યવસાય સામેલગીરીના પ્રાપ્તાંકો			પ્રમાણ ભૂલ	કિંમત	સાર્થકતા
		( )	( )	( )			
	ગ્રામ્ય સ્ત્રી માછીમાર						છે.
	શહેરી સ્ત્રી માછીમાર						

કોષ્ટક નં. માં દર્શાવેલી માહિતીની શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. ની ચકાસણી કરવા માટે ' ' કસોટી ઉપયોગમાં લેવામાં આવેલ છે.

જયારે ની સ્વાતંત્ર્યમાત્રાએ ( ) એ કોષ્ટકના ' 'ની કિંમત કક્ષાએ છે. અહિ ગણેલ ની કિંમત છે. જે કોઠાના ની કિંમત કરતા વધુ છે તેથી તફાવત સાર્થક થાય છે માટે શૂન્યઉત્કલ્પના નં. છોડી દેવા માટે પર્યાપ્ત આધાર છે.

આથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે ગ્રામ્ય સ્ત્રી માછીમાર અને શહેરી સ્ત્રી માછીમારની વ્યવસાય સામેલગીરીમાં તફાવત જોવા મળે છે.

ગ્રામ્ય પુરૂષ માછીમાર અને શહેરી પુરૂષ માછીમારની વ્યવસાય સામેલગીરીના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

કોષ્ટક નં.

ગ્રામ્ય પુરૂષ માછીમાર અને શહેરી પુરૂષ માછીમારની વ્યવસાય સામેલગીરીના સંબંધની પ્રાપ્તાંકોના આધારે ' ' કસોટી

( )

ક્રમ	વિગત	વ્યવસાય સામેલગીરીના પ્રાપ્તાંકો			પ્રમાણ ભૂલ	કિંમત	સાર્થકતા
		( )	( )	( )			
	ગ્રામ્ય પુરૂષ માછીમાર						નથી
	શહેરી પુરૂષ માછીમાર						

કોષ્ટક નં. માં દર્શાવેલી માહિતીની શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. ની ચકાસણી કરવા માટે ' ' કસોટી ઉપયોગમાં લેવામાં આવેલ છે.

જયારે ની સ્વાતંત્ર્યમાત્રા ( ) એ કોષ્ટકના ' 'ની કિંમત કક્ષાએ છે. અહિ ગણેલ ની કિંમત છે. જે કોઠાના ની કિંમત કરતા ઓછી છે તેથી તફાવત સાર્થક નથી માટે શૂન્યઉત્કલ્પના નં. યથાવત રાખવામાં આવેલ છે.

આથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે ગ્રામ્ય પુરૂષ માછીમાર અને શહેરી પુરૂષ માછીમારની વ્યવસાય સામેલગીરીમાં તફાવત જોવા મળતો નથી.

પરિણિત માછીમાર અને અપરિણિત માછીમારની વ્યવસાય સામેલગીરીના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી

કોષ્ટક નં.

પરિણિત માછીમાર અને અપરિણિત માછીમારની વ્યવસાય સામેલગીરીના સંબંધની પ્રાપ્તાંકોના આધારે ' ' કસોટી

( )

ક્રમ	વિગત	વ્યવસાય સામેલગીરીના પ્રાપ્તાંકો			પ્રમાણ ભૂલ	કિંમત	સાર્થકતા
		( )	( )	( )			
	પરિણિત માછીમાર						નથી.
	અપરિણિત માછીમાર						

કોષ્ટક નં. માં દર્શાવેલી માહિતીની શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. ની ચકાસણી કરવા માટે ' ' કસોટી ઉપયોગમાં લેવામાં આવેલ છે.

જયારે ની સ્વાતંત્ર્યમાત્રા ( ) એ કોષ્ટકના ' 'ની કિંમત કક્ષાએ છે. અહિ ગણેલ ની કિંમત છે. જે કોઠાના ની કિંમત કરતા ઓછી છે તેથી તફાવત સાર્થક નથી માટે શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. યથાવત રાખવામાં આવેલ છે.

આથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે પરિણિત માછીમાર અને અપરિણિત માછીમારની વ્યવસાય સામેલગીરીમાં તફાવત જોવા મળતો નથી.

પરિણિત સ્ત્રી માછીમાર અને અપરિણિત સ્ત્રી માછીમારની વ્યવસાય સામેલગીરીના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

કોષ્ટક નં.

પરિણિત સ્ત્રી માછીમાર અને અપરિણિત સ્ત્રી માછીમારની વ્યવસાય સામેલગીરીના સંબંધની પ્રાપ્તાંકોના આધારે ' ' કસોટી

( )

ક્રમ	વિગત	વ્યવસાય સામેલગીરીના પ્રાપ્તાંકો			પ્રમાણ ભૂલ	કિંમત	સાર્થકતા
		( )	( )	( )			
	પરિણિત સ્ત્રી માછીમાર						નથી
	અપરિણિત સ્ત્રી માછીમાર						

કોષ્ટક નં. માં દર્શાવેલી માહિતીની શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. ની ચકાસણી કરવા માટે ' ' કસોટી ઉપયોગમાં લેવામાં આવેલ છે.

જયારે ની સ્વાતંત્ર્યમાત્રા ( ) એ કોષ્ટકના ' 'ની કિંમત કક્ષાએ છે. અહિ ગણેલ ની કિંમત છે. જે કોઠાના ની કિંમત કરતા ઓછી છે તેથી તફાવત સાર્થક નથી માટે શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. યથાવત રાખવામાં આવેલ છે.

આથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે પરિણિત સ્ત્રી માછીમાર અને અપરિણિત સ્ત્રી માછીમારની વ્યવસાય સામેલગીરીમાં તફાવત જોવા મળતો નથી.

પરિણિત પુરૂષ માછીમાર અને અપરિણિત પુરૂષ માછીમારની વ્યવસાય સામેલગીરીના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

કોષ્ટક નં.

પરિણિત પુરૂષ માછીમાર અને અપરિણિત પુરૂષ માછીમારની વ્યવસાય સામેલગીરીના સંબંધની પ્રાપ્તાંકોના આધારે '' કસોટી

( )

ક્રમ	વિગત	વ્યવસાય સામેલગીરીના પ્રાપ્તાંકો			પ્રમાણ ભૂલ	કિંમત	સાર્થકતા
		( )	( )	( )			
	પરિણિત પુરૂષ						નથી.
	અપરિણિત પુરૂષ						

કોષ્ટક નં. માં દર્શાવેલી માહિતીની શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. ની ચકાસણી કરવા માટે '' કસોટી ઉપયોગમાં લેવામાં આવેલ છે.

જયારે ની સ્વાતંત્ર્યમાત્રા ( ) એ કોષ્ટકના ''ની કિંમત કક્ષાએ છે. અહિ ગણેલ ની કિંમત છે. જે કોઠાના ની કિંમત કરતા ઓછી છે. તેથી તફાવત સાર્થક નથી. શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. યથાવત રાખવામાં આવેલ છે.

આથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે પરિણિત પુરૂષ માછીમાર અને અપરિણિત પુરૂષ માછીમારની વ્યવસાય સામેલગીરીમા તફાવત જોવા મળતો નથી.

સંયુકત કુટુંબમાં રહેતા અને વિભકત કુટુંબમાં રહેતા માછીમારની વ્યવસાય સામેલગીરીમાં મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

કોષ્ટક નં.

સંયુકત કુટુંબમા રહેતા અને વિભકત કુટુંબમા રહેતા માછીમારની વ્યવસાય સામેલગીરીના સંબંધની પ્રાપ્તાંકોના આધારે ' ' કસોટી

( )

ક્રમ	વિગત	વ્યવસાય સામેલગીરીના પ્રાપ્તાંકો			પ્રમાણ ભૂલ	કિંમત	સાર્થકતા
		( )	( )	( )			
	સંયુકત કુટુંબમાં રહેતા માછીમાર						નથી
	વિભકત કુટુંબમાં રહેતા માછીમાર						

કોષ્ટક નં. માં દર્શાવેલી માહિતીની શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. ની ચકાસણી કરવા માટે ' ' કસોટી ઉપયોગમાં લેવામાં આવેલ છે.

જયારે ની સ્વાતંત્ર્યમાત્રા ( ) એ કોષ્ટકના ' 'ની કિંમત કક્ષાએ છે. અહિ ગણેલ ની કિંમત છે. કોઠાની ની કિંમત કરતા ઓછી છે. તેથી તફાવત સાર્થક નથી માટે શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. યથાવત રાખવામાં આવેલ છે.

આથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે સંયુકત કુટુંબમા રહેતા માછીમાર અને વિભકત કુટુંબમા રહેતા માછીમારની વ્યવસાય સામેલગીરીમા તફાવત જોવા મળતો નથી.

સંયુકત કુટુંબમા રહેતી સ્ત્રી માછીમાર અને વિભકત કુટુંબમાં રહેતી સ્ત્રી માછીમારની વ્યવસાય સામેલગીરી મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

કોષ્ટક નં.

સંયુકત કુટુંબમા રહેતી સ્ત્રી માછીમાર અને વિભકત કુટુંબમાં રહેતી સ્ત્રી માછીમારની વ્યવસાય સામેલગીરીના સંબંધની પ્રાપ્તાંકોના આધારે ' ' કસોટી

( )

ક્રમ	વિગત	વ્યવસાય સામેલગીરીના પ્રાપ્તાંકો			પ્રમાણ ભૂલ	કિંમત	સાર્થકતા
		( )	( )	( )			
	સંયુકત કુટુંબમાં રહેતી સ્ત્રી માછીમાર						નથી
	વિભકત કુટુંબમાં રહેતા સ્ત્રી માછીમાર						

કોષ્ટક નં. માં દર્શાવેલી માહિતીની શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. ની ચકાસણી કરવા માટે ' ' કસોટી ઉપયોગમાં લેવામાં આવેલ છે.

જયારે ની સ્વાતંત્ર્યમાત્રા ( ) એ કોષ્ટકના ' 'ની કિંમત કક્ષાએ છે. અહિ ગણેલ ની કિંમત છે. જે કોઠાના ની કિંમત કરતા ઓછી છે તેથી તફાવત સાર્થક નથી માટે શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. યથાવત રાખવામાં આવેલ છે.

આથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે સંયુકત કુટુંબમાં રહેતી સ્ત્રી માછીમાર અને વિભકત કુટુંબમા રહેતી સ્ત્રી માછીમારની વ્યવસાય સામેલગીરીમા તફાવત જોવા મળતો નથી.

સંયુકત કુટુંબમા રહેતા પુરૂષ માછીમાર અને વિભકત કુટુંબમાં રહેતા પુરૂષ માછીમારની વ્યવસાય સામેલગીરીના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

કોષ્ટક નં.

સંયુકત કુટુંબમા રહેતા પુરૂષ માછીમાર અને વિભકત કુટુંબમાં રહેતા પુરૂષ માછીમારની વ્યવસાય સામેલગીરીના સંબંધની પ્રાપ્તાંકોના આધારે '' કસોટી

( )

ક્રમ	વિગત	વ્યવસાય સામેલગીરીના પ્રાપ્તાંકો			પ્રમાણ ભૂલ	કિંમત	સાર્થકતા
		( )	( )	( )			
	સંયુકત કુટુંબમાં રહેતી પુરૂષ માછીમાર						નથી
	વિભકત કુટુંબમાં રહેતા પુરૂષ માછીમાર						

કોષ્ટક નં. માં દર્શાવેલી માહિતીની શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. ની ચકાસણી કરવા માટે '' કસોટી ઉપયોગમાં લેવામાં આવેલ છે.

જયારે ની સ્વાતંત્ર્યમાત્રા ( ) એ કોષ્ટકના ''ની કિંમત કક્ષાએ છે. અહિ ગણેલ ની કિંમત છે. જે કોઠાના ની કિંમત કરતા ઓછી છે. તેથી તફાવત સાર્થક નથી માટે શુન્ય ઉત્કલ્પના નં. યથાવત રાખવામાં આવેલ છે.

આથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે સંયુકત કુટુંબમાં રહેતા પુરૂષ માછીમાર અને વિભકત કુટુંબમા રહેતા પુરૂષ માછીમારની વ્યવસાય સામેલગીરીમા તફાવત જોવા મળતો નથી.

ચાર કે તેથી ઓછી કુટુંબની સંખ્યા ધરાવતા અને ચારથી વધુ કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા ધરાવતા માછીમારના વ્યવસાય સામેલગીરીના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

કોષ્ટક નં.

ચાર કે તેથી ઓછી કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા ધરાવતા અને ચારથી વધુ કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા ધરાવતા માછીમારના વ્યવસાય સામેલગીરીના સંબંધની પ્રાપ્તાંકોના આધારે '' કસોટી

( )

ક્રમ	વિગત	વ્યવસાય સામેલગીરીના પ્રાપ્તાંકો			પ્રમાણ ભૂલ	કિંમત	સાર્થકતા
		( )	( )	( )			
	ચાર કે તેથી ઓછી કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા ધરાવતા માછીમાર						નથી
	ચાર કે તેથી વધુ કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા ધરાવતા માછીમાર						

કોષ્ટક નં. માં દર્શાવેલી માહિતીની શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. ની ચકાસણી કરવા માટે '' કસોટી ઉપયોગમાં લેવામાં આવેલ છે.

જયારે ની સ્વાતંત્ર્યમાત્રા ( ) એ કોષ્ટકના ''ની કિંમત કક્ષાએ છે. અહિં ગણેલ ની કિંમત છે જે કોઠાના ' ની કિંમત કરતા ઓછી છે તેથી તફાવત સાર્થક નથી માટે શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. યથાવત રાખવામાં આવેલ છે.

આથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે ચાર કે તેથી ઓછી કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા ધરાવતા અને ચારથી ઓછી કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા ધરાવતા માછીમારોની વ્યવસાય સામેલગીરીમા તફાવત જોવા મળતો નથી.

ચાર કે તેથી ઓછી કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા ધરાવતી સ્ત્રી માછીમાર અને ચારથી વધુ કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા ધરાવતી સ્ત્રી માછીમારની વ્યવસાય સામેલગીરીના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

કોષ્ટક નં.

ચાર કે તેથી ઓછી કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા ધરાવતી સ્ત્રી માછીમાર અને ચારથી વધુ કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા ધરાવતી સ્ત્રી માછીમારની વ્યવસાય સામેલગીરના સંબંધની પ્રાપ્તાંકોના આધારે '' કસોટી

( )

ક્રમ	વિગત	વ્યવસાય સામેલગીરીના પ્રાપ્તાંકો			પ્રમાણ ભૂલ	કિંમત	સાર્થકતા
		( )	( )	( )			
	ચાર કે તેથી ઓછી કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા ધરાવતા સ્ત્રી માછીમાર						નથી
	ચારથી વધુ કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા ધરાવતા સ્ત્રી માછીમાર						

કોષ્ટક નં. માં દર્શાવેલી માહિતીની શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. ની ચકાસણી કરવા માટે '' કસોટી ઉપયોગમાં લેવામાં આવેલ છે.

જયારે ની સ્વાતંત્ર્યમાત્રા ( ) એ કોષ્ટકના ''ની કિંમત કક્ષાએ છે. અહિં ગણેલ ની કિંમત છે. જે કોઠાના ની કિંમત કરતા ઓછી છે તેથી તફાવત સાર્થક નથી માટે શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. યથાવત રાખવામાં આવેલ છે.

આથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે ચાર કે તેથી ઓછી કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા ધરાવતી સ્ત્રી અને ચાર કે તેથી વધુ કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા ધરાવતી સ્ત્રી માછીમારની વ્યવસાય સામેલગીરીમા તફાવત જોવા મળતો નથી.

ચાર કે તેથી ઓછી કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા ધરાવતા પુરૂષ માછીમાર અને ચારથી વધુ કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા ધરાવતા પુરૂષ માછીમારની વ્યવસાય સામેલગીરીના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

કોષ્ટક નં.

ચાર કે તેથી ઓછા કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા ધરાવતા પુરૂષ માછીમાર અને ચારથી વધુ કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા ધરાવતા પુરૂષ માછીમારની વ્યવસાય સામેલગીરીના સંબંધની પ્રાપ્તાંકોના આધારે '' કસોટી

( )

ક્રમ	વિગત	વ્યવસાય સામેલગીરીના પ્રાપ્તાંકો			પ્રમાણ ભૂલ	કિંમત	સાર્થકતા
		( )	( )	( )			
	ચાર કે તેથી ઓછી કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા ધરાવતા પુરૂષ માછીમાર						નથી
	ચાર કે તેથી વધુ કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા ધરાવતા પુરૂષ માછીમાર						

કોષ્ટક નં. માં દર્શાવેલી માહિતીની શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. ની ચકાસણી કરવા માટે '' કસોટી ઉપયોગમાં લેવામાં આવેલ છે.

જયારે ની સ્વાતંત્ર્યમાત્રા ( ) એ કોષ્ટકના ''ની કિંમત કક્ષાએ છે. અહિં ગણેલ ની કિંમત છે. જો કોઠાના ની કિંમત કરતા ઓછી છે તેથી તફાવત સાર્થક નથી માટે શૂન્ય ઉત્કલ્પના નં. યથાવત રાખવામાં આવેલ છે.

આથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે ચાર કે તેથી ઓછી કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા ધરાવતા પુરૂષ માછીમાર અને ચારથી વધુ કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા ધરાવતા પુરૂષ માછીમારોની વ્યવસાય સામેલગીરીમા તફાવત જોવા મળતો નથી.

અભણ અને સાત ધોરણ સુધી ભણેલા માછીમારની વ્યવસાય સામેલગીરીના મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

કોષ્ટક નં.

અભણ માછીમાર અને સાત ધોરણ સુધી ભણેલા માછીમારની વ્યવસાય સામેલગીરીના સંબંધની પ્રાપ્તાંકોના આધારે કસોટી

( )

ક્રમ	વિગત	વ્યવસાય સામેલગીરીના પ્રાપ્તાંકો			પ્રમાણ ભૂલ	કિંમત	સાર્થકતા
		( )	( )	( )			
	અભણ						નથી
	સાતથી વધુ ભણેલા						

અભણ માછીમાર અને સાત ધોરણ સુધી ભણેલા માછીમારની વ્યવસાય સામેલગીરીનાં પ્રાપ્તાંકની –કસોટીની ગણતરી કરવામાં આવી હતી. તે અંગેની માહિતી ઉપરનાં કોષ્ટકમાં આપેલ છે.

ની સ્વતંત્ર માત્રા ( ) કોષ્ટકમાં ની કિંમત કક્ષાએ છે. અહિં ગણેલા ની કિંમત જે કોઠાની કિંમત કરતા ઓછી છે. એટલે કે તફાવત સાર્થક નથી. એથી શૂન્ય અટકળનો સ્વીકાર કરવા સિવાય છૂટકો જ નથી.

આથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે અભણ અને સાત ધોરણ સુધી ભણેલ માછીમારની વ્યવસાય સામેલગીરી વચ્ચે તફાવત જોવા મળતો નથી.

સાત ધોરણ સુધી ભણેલા અને સાત ધોરણથી વધુ ભણેલા માછીમારની વ્યવસાય સામેલગીરીનાં મધ્યકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત નથી.

કોષ્ટક નં.

સાત ધોરણ સુધી ભણેલા અને સાત ધોરણથી વધુ ભણેલ માછીમારની વ્યવસાય સામેલગીરીનાં સંબંધની પ્રાપ્તાંકોના આધારે કસોટી

( )

ક્રમ	વિગત	વ્યવસાય સામેલગીરીના પ્રાપ્તાંકો			પ્રમાણ ભૂલ	કિંમત	સાર્થકતા
		( )	( )	( )			
	સાત ધોરણ સુધી ભણેલા						નથી
	સાત ધોરણથી વધુ ભણેલા						

સાત ધોરણ સુધી ભણેલા અને સાત ધોરણથી વધુ ભણેલા માછીમારની વ્યવસાય સામેલગીરીનાં પ્રાપ્તાંકોની કસોટીની ગણતરી કરવામાં આવી હતી. તે અંગેની માહિતી ઉપરનાં કોષ્ટકમાં આપેલ છે.

ની સ્વતંત્ર માત્રા ( ) કોષ્ટકમાં ની કિંમત કક્ષાએ છે. અહિં ગણેલા ની કિંમત નાની છે. એટલે કે તફાવત સાર્થક નથી. એથી શૂન્ય અટકળ નો સ્વીકાર કરવામાં આવે છે.

આથી તારણ કાઢવામાં આવે છે કે સાત ધોરણ સુધી ભણેલા અને સાત ધોરણથી વધુ ભણેલા માછીમારની વ્યવસાય સામેલગીરી વચ્ચે તફાવત જોવા મળતો નથી.

તારણ : વ્યવસાય સામેલગીરી –કસોટી માટે કુલ અટકળો રચવામા આવી હતી. જેમાંથી અટકળો સાર્થક છે. અટકો સાર્થક નથી. જેનું કારણ માછીમારની વ્યકિતગત ભિન્નતા, આંતરવર્તી પરિવર્ત્ય, વ્યવસાય સામેલગીરી પ્રત્યેનું નબળું વલણ જવાબદાર છે.

નબળા વ્યકિતત્વના કારણો

વ્યકિતત્વ લક્ષણનાં વિકાસમાં જૈવિક પરિબળો એટલે કે વારસાગત પરિબળો, સામાજિક પરિબળો એટલે કે વાતાવરણ મહત્વનો ભાગ ભજવે છે. વ્યકિતત્વ એ જૈવિક પરિબળો અને સામાજિક પરિબળોની આંતરક્રિયાનું પરિણામ છે. જૈવિક પરિબળમાં અંતઃસ્ત્રાવી ગ્રંથીની અસમતુલા વ્યકિતના સ્વભાવ, આવેગાત્મક સ્થિતિ, શકિત સ્ફૂર્તિ વગેરે પર આ ગ્રંથિઓના સ્ત્રાવની અસર જન્મે છે. જેની પરિણામે વ્યકિતત્વના વિકાસ પર માઠી અસર પડે છે. શારીરિક દ્રષ્ટિએ નબળો બાંધાને લીધે વ્યકિત નિષેધાત્મક વલણ અને લઘુતાગ્રંથિ અનુભવે છે. મજ્જાતંત્ર, જ્ઞાનતંતુઓની અસર પણ વ્યકિતના વ્યકિતત્વને કુંઠીત બનાવે છે. આ જૈવિક પરિબળની અસર નબળા વ્યકિતત્વના કારણો માટે જવાબદાર છે. વારસાગત પૂર્વવૃત્તિઓ અને શકિત પણ નબળા વ્યકિતત્વ માટે જવાબદાર છે. આ ઉપરાંત સામાજિક પરિબળો પણ ખૂબ જ મહત્વનો ભાગ ભજવે છે. વ્યકિત જન્મથી મૃત્યુ સુધી જીવનમાં એક પછી એક સામાજિક પરિસ્થિતિમાં મુકાય છે. આ પ્રત્યેક પરિસ્થિતિ તેના વ્યકિતત્વને એક અથવા બીજી રીતે અસર કરે છે સામાજિક પરિબળોમાં કુટુંબ વાતાવરણની વ્યકિતત્વ પર વ્યાપક અસર કરે છે. કુટુંબની જો હુકમી કડક શિસ્ત અને ટીકાત્મક વલણ ધરાવનાર માતાપિતા બાળકમાં શરમાળ, વેરભાવનાવાળા, આવેગની દ્રષ્ટિએ અસ્થિર, અને સતત બિનસલામતીની લાગણી જન્માવે છે, સામાજિક દ્રષ્ટિએ ડરપોક, જવાબદારી સ્વીકારવાની વાતથી દૂર રહેનાર, આત્મવિશ્વાસના અભાવવાળા હોય છે હતાશા અનુભવે છે જે તેના વ્યકિતત્વ વિકાસ પર ગંભીર અસર જન્માવે છે. શાળાનું વાતાવરણ તેમજ શિક્ષકના વલણ પણ નબળા વ્યકિતત્વ માટે જન્માવે છે. આ ઉપરાંત સામાજિક પરિબળમાં દુઃખી અને નિષ્ફળ લગ્નજીવન તેના વ્યકિતત્વ વિકાસને રુંધે છે. લગ્નજીવનની નિષ્ફળતા વ્યકિતને નિરાશાવાદી બનાવી દે છે.

---

1. મનોવૈજ્ઞાનની મૂળભૂત પ્રક્રિયાઓ
2.

આજના સ્પર્ધાત્મક યુગમાં માનવીનો વ્યવસાય અને તેમાંથી મળતી નિષ્ફળતા તેનાં જીવનમાં હતાશા, નિરુત્સાહ, કંટાળો, અસંતોષ અને ગમગીની જન્માવે છે. જીવન ભારરૂપ લાગે છે, પરિણામે કેટલીકવાર તેનું વ્યકિતત્ત્વ વિકૃત બને છે.

આ ઉપરાંત આધુનિક મનોવૈજ્ઞાનિક પણ જણાવે છે કે, વ્યકિતના સ્વભાવ, વ્યકિતત્વ અને વર્તનને ઘડવામાં સંસ્કૃતિ મહત્વનો ભાગ ભજવે છે. માર્ગારેટ મીડ, રુથ બેનેડિકટ જેવા નૃવંશશાસ્ત્રીઓએ સંશોધનોને આધારે દર્શાવ્યુ છે કે વ્યકિતત્વના સામાજિકરણ દરમ્યાન નબળી સંસ્કૃતિ વ્યકિતત્વને નબળું બનાવે છે.

પ્રસ્તુત સંશોધનમાં માછીમારના નબળા વ્યકિતત્વ માટે ઉપરોકત કારણો જવાબદાર જોવા મળે છે. તેમજ દારૂનું વ્યસન માછીમારના નબળા વ્યકિતત્વ માટે જવાબદાર છે. તેમજ શિક્ષણનો અભાવ, ગરીબી, બેકારી, વસ્તી વધારો તેમજ વારસાગત કારણો નબળા વ્યકિતત્વ માટે જવાબદાર જણાયા છે.

આમ, વ્યકિતત્વના નબળા કારણોમાં શારીરિક, મનોવૈજ્ઞાનિક, સામાજિક અને સાંસ્કૃતિક ઘટકો જવાબદાર છે.

નબળી મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના કારણો

કોલમેન કહે છે કે   મી સદીએ ચિંતાનો યુગ છે. ભૌતિકતાના યુગમાં માણસ સતત ચિંતા અને સંઘર્ષમાં જીવે છે અને તેમને પોતાની ઈચ્છાઓ જરૂરિયાત સંતોષવા માટે સતત અનેક પ્રકારની દોડધામ કરવી પડે છે. જીવનના અનેકવિધ પ્રશ્નો વ્યકિતને મૂંઝવે છે. આર્થિક સમસ્યા, સામાજિક સમસ્યા, ધંધાકીય સમસ્યા વ્યકિતના મનને અસ્વસ્થ બનાવે છે.

માનસિક આરોગ્ય મુખ્યત્વે વૈયકિતક સમાયોજનના અભાવમાંથી જન્મે છે. આધુનિક જગત વધુને વધુ ગુંચવાડા ભરેલું આંટીઘુંટીવાળુ બનતું જાય છે.

1.
2. વૈયકિતક સમાયોજનનું મનોવિજ્ઞાન

એટલે વ્યકિતને માટે વિવિધ પરિસ્થિતિઓ કે સમસ્યાઓ સાથે સમાયોજન સાધકવામાં મોટી કઠિનતા ઉપસ્થિત થઈ છે.

નબળી મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી માટે માનવ સમુદાયના માર્ગદર્શન માટે કેટલાંક સર્વ સામાન્ય કારણો જોઈએ.

( ) વ્યકિતનો અહ્‌મ અને સમાજનાં અહ્‌મ વચ્ચે સંઘર્ષ થવાથી માનસિક તાણ ઉત્પન્ન થાય છે.

( ) વ્યકિતની વાસ્તવિકતા અને સમાજની વાસ્તવિકતા વચ્ચે મેળ ન થવાથી માનસિક સુખાકારી ગુમાવે છે.

( ) મૂળભૂત જરૂરિયાતો જેવી કે શારીરિક, માનસિક અને સામાજિક જરૂરિયાતના સંતોષવાના માર્ગમાં વિઘ્ન આવવાથી માનસિક સુખાકારી નબળી બને છે.

( ) જીવનનાં સંજોગો જેમકે દુઃખી લગ્નજીવન, મૃત્યુ, આજુબાજુનું ખરાબ વાતાવરણ, નિરાશા, બેરોજગારી વગેરે પણ નબળી મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી માટે જવાબદાર છે.

( ) અકસ્માત, ઈજાકારક બનાવો માનસિક ખેંચના અનુભવનું પ્રાબલ્ય વધારી શકે છે.

( ) જાતિયતાનો વિકૃત ખ્યાલ પણ માનસિક ખેંચ ઉભી કરવામાં સારો એવો ભાગ ભજવે છે.

( ) બુદ્ધિ અને માનસિક ખેંચને સંબંધ છે. ઓછી–બુદ્ધિવાળા કેટલાક લોકો માનસિક તાણથી પીડાતા હોય છે.

( ) વધુ શિક્ષિત અને યુવાન લોકો વધુ પડતી અપેક્ષા અને આશાવાદ સાથે જીવનમાં ઝંપલાવે છે અને તેની અસંતુષ્ટતા તેમની માનસિક સ્થિતિને તીવ્ર બનાવે છે.

( ) ઈચ્છા જરૂરિયાત અને તેમની સિદ્ધિ વચ્ચેનાં મોટા અંતરને કારણ વ્યક્તિ માનસિક સ્વસ્થતા ગુમાવે છે.

( ) નવી અને જૂની પેઢી વચ્ચેના અંતરને કારણે સંઘર્ષ ઉભા થતા નબળી માનસિક સ્વસ્થતાને આમંત્રણ આપે છે.

( ) પશ્ચિમી સંસ્કૃતિનું ગાંડપણ કે આકર્ષણ હોય છે પરંતુ પોતાની સંસ્કૃતિ પ્રમાણે જીવન જીવવું છે. આથી બંને વચ્ચે સંઘર્ષ થાય છે અને સ્વસ્થતા ગુમાવે છે.

( ) ગંભીર માંદગીના કારણે પણ સ્વસ્થતા ગુમાવે છે.

( ) આવક ઓછી અને મોંઘવારી જરૂરિયાતને પહોંચી વળવાને કારણે સ્વસ્થતા ગુમાવે છે.

( ) કૌટુંબિક પ્રશ્નો પણ મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીને નબળી પાડે છે.

( ) સફળતા અસફળતાનો ભય નબળુ સ્વાસ્થ્ય બનાવે છે.

( ) ધમકીનો વારંવાર અનુભવ પણ સ્વસ્થતાને નબળું બનાવે છે.

( ) કૌટુંબિક મૃત્યુ પણ માનસિક સ્વસ્થતાને નબળુ બનાવે છે.

આમ ઉપરોકત કારણો સિવાય પણ બીજા ઘણા કારણો છે કે જે માનસિક સુખાકારીને નબળી બનાવે છે. માછીમારના નબળી મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી માટે પણ ઉપરોકત કારણો જવાબદાર છે. આ કારણો તરફ ધ્યાન દોરી તેની કાળજી લેવામાં આવે તો મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીમાં સુધારો લાવી શકાય છે.

નબળી વ્યવસાય સામેલગીરીના કારણો

માનવજીવન પ્રવૃત્તિઓથી સભર છે જીવનભર માનવ કોઈને કોઈ પ્રવૃત્તિ ત્યાં સુધી સફળ નથી બનતી કે જયા સુધી વ્યકિત પોતે તેમા સંપુર્ણ સામેલગીરી ન દર્શાવે. કોઈ પણ કાર્ય સારી રીતે થાય તે માટે કાર્ય સામેલગીરી મહત્વની બાબત છે. છતાં પણ કયારેક વ્યકિતમાં નબળી કાર્ય સામેલગીરી જોવા મળે છે. નબળી કાર્ય સામેલગીરી પાછળ ઘણા કારણો જવાબદાર હોઈ શકે છે. જેમાં મુખ્ય નિર્ણય લેવાની પરતંત્રતા, નિષ્ફળતાનો ભય, સ્વાયતતાનો અભાવ પ્રેરણાનો અભાવ સંસ્થા પ્રત્યેની કે કાર્ય પ્રત્યેની વિધાયક ભાવનાનો અભાવ જેવા ઘટકો જવાબદાર હોય શકે છે.

આ ઉપરાંત વ્યકિતનું આકાંક્ષાસ્તર, ચિંતા, આત્મગૌરવ વગેરેને કારણે પણ કાર્ય સામેલગીરી નબળી હોય તેવું જોવા મળે છે.

પ્રકરણ–

સંશોધન સારાંશ, મર્યાદાઓ અને ભાવિસંશોધન માટેના સૂચનો

પ્રાસ્તાવિક

સંશોધનનું મુખ્ય પ્રયોજન અમુક પ્રશ્નોનાં ઉતર મેળવવાનું હોય છે. પરંતુ આ વૈજ્ઞાનિક સંશોધન કેવી રીતે થયા છે તેમના પ્રત્યક્ષુ જ્ઞાન માટે અને તેમને બહોળો અનુભવ થાય તે ઉદ્દેશ્ય સાથે એક નાનુ સંશોધન હાથ ધરવાનો સંશોધકે નમ્ર પ્રયાસ કર્યો છે.

સંશોધન કરવુ એ સામાન્ય બાબત નથી, એ કોઈ ખેલ નથી. એ વાતની પ્રતિતિ આ નાનકડા સંશોધને કરાવી છે. ઘણો બોધ પાઠ સંશોધકને આપ્યો છે. આ પ્રથમ પ્રયત્ને જ સંશોધનની પ્રક્રિયાઓ, પ્રવિધિઓ અને પધ્ધતિઓ તેમજ પગલાઓનો ઘણો બધો પ્રત્યક્ષુ અનુભવ કર્યો છે. આ ઉપરાંત ઘણી વ્યકિતઓના સહકાર અને સલાહ પણ આવશ્યક છે તેનું ભાન કરાવ્યું છે. કોઈપણ સંશોધન થાય તો તેમા એક વ્યક્તિનું સંશોધક તરીકે નામ મુકાય છે, લેવાય છે. હકિકતા સંશોધન એ સામુહિક તપસ્યા છે તેનું જ્ઞાન આ સંશોધન દ્વારા થયુ છે. આ સંશોધન દ્વારા ઘણી જટીલ અને સુક્ષ્મ બાબતોનો પ્રત્યક્ષ અનુભવ થયો છે. અને હવે કોઈ અન્ય સંશોધન હાથ ધરશે તો ઘણી બધી ઉણપો જરૂરી ટાળી શકશે.

સંશોધન પધ્ધતિનો સાર

પ્રસ્તુત અધ્યયન ઘણી બધી મહેનત અને અથાગ પ્રયાસથી મળેલું પરિણામ છે. આ કાર્ય દરમ્યાન વિશાળ વાંચન રોજબરોજ થતા સંશોધનનું નિરીક્ષણ સતત ચાલુ જ રાખ્યું છે. અને સચોટ રીતે માછીમારના વ્યકિતત્વલક્ષણ,

મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીરી વિશેની માહિતી મેળવી વ્યવસ્થિત પરિણામો મેળવવાનો નમ્ર પયાસ કર્યો છે.

પ્રસ્તુત અભ્યાસ માછીમારનો છે જૂનાગઢ જીલ્લાના બંદરો અને બારા પર વસતા માછીમાર સમુદાયને સમષ્ટિ તરીકે પસંદ કરી તેમાંથી માછીમારને પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં નિદર્શ તરીકે પસંદ કરવામાં આવ્યા છે. પ્રસ્તુત અભ્યાસ માછીમારના વ્યકિતત્વલક્ષણ, મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીરી પર સંશોધન કરવાનું વિચારેલું તેનો પસંદ કરેલો વિષય આ પ્રમાણે છે. ''માછીમારના વ્યકિત્વલક્ષણો, મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીરીનો મનોવૈજ્ઞાનિક અભ્યાસ'' નું શીર્ષક શબ્દબદ્ધ કરવામાં આવ્યું. જેમાં નીચે પ્રમાણે ચાર સાધનોનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે.

( ) વ્યકિતગત માહિતીપત્રક

( ) વ્યકિતત્વલક્ષણ સંશોધનિકા

( ) મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી સંશોધનિકા

( ) વ્યવસાય સામેલગીરી તુલા

સંશોધનના આધારે મળેલા તારણો

પ્રસ્તુત સંશોધન કાર્યમાં ઘણી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર પણ થયો છે. પરંતુ તેના કારણે સંશોધનની અગત્યતામાં કોઈ ઘટાડો થયેલો જોવા મળતો નથી. જેમ ઘણી શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે. તેમ ઘણી શૂન્ય ઉત્કલ્પના સ્વીકારવામાં પણ આવે છે. વોલમેનનાં મત પ્રમાણે વિજ્ઞાનનો ઈતિહાસ એ ઘણી ભૂલોથી ભરેલો ઈતિહાસ છે. ટૂંકમાં સંશોધકે પોતાની પૂરી શારીરિક

અને માનસિક શકિત એકત્રિત કરી, વિજ્ઞાનનાં નિયમોને ધ્યાનમાં રાખી તેમજ જુદી જુદી વૈજ્ઞાનિક પધ્ધતિનો ઉપયોગ કરી શકય એટલા વ્યવસ્થિત તારણો મેળવવા માટેનો પ્રયાસ કર્યો છે. અને તેમાં તેને ઘણી બધી સફળતાઓ પણ મળેલી જોવા મળે છે.

કોષ્ટક નં.

માછીમારના વ્યકિતત્વ લક્ષણ અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી વચ્ચેનાં સહસંબંધનું પૃથક્કરણ અને ચર્ચા

ક્રમ	જૂથ	બે પરિવર્ત્યો વચ્ચેનો સહસંબંધ	સહસંબંધક ગુણાંકન	વિધાયક અથવા નિષેધક	અર્થનો સુચિતાર્થ સંબંધ
	માછીમાર	વ્યકિતત્વલક્ષણ અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી		વિધાયક	ઘન બહુ ઓછો સહસંબંધ
	સ્ત્રી માછીમાર	વ્યકિતત્વલક્ષણ અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી		વિધાયક	ઘન બહુ ઓછો સહસંબંધ
	પુરૂષ માછીમાર	વ્યકિતત્વલક્ષણ અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી		વિધાયક	ઘન બહુ જ સારો સહસંબંધ
	હિન્દુ માછીમાર	વ્યકિતત્વલક્ષણ અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી		વિધાયક	ઘન બહુ જ સારો સહસંબંધ
	મુસ્લિમ માછીમાર	વ્યકિતત્વલક્ષણ અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી		વિધાયક	ઘન બહુ જ સારો સહસંબંધ

ઉપરોકત કોષ્ટકમાં માછીમારનાં વ્યકિતત્વ લક્ષણ અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીના પ્રાપ્તાંકને આધારે સહસંબંધ શોધવામાં આવ્યો જેમાં વિધાયક સહસંબંધ જોવા મળે છે. પ્રકરણ ત્રણમાં કરેલ સહસંબંધ આંકના અર્થઘટન મુજબ.

વ્યકિતત્વલક્ષણ અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીનો સહસંબંધ તપાસવામાં આવતા જાણવા મળેલ કે બહુ થોડો નહિવત સંબંધ જોવા મળે છે. તેનું કારણ વ્યકિતગત ભિન્નતા, આજુબાજુનું વાતાવરણ, આકસ્મિક કારણ, આંતરિક પરિબળ વગેરે બાબતો નબળું વ્યકિતત્વ અને નબળી મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી માટે જવાબદાર માની શકાય. આથી એમ કહી શકાય કે જેના વ્યકિતત્વ લક્ષણ નબળા હોય તેની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી પણ નબળી જોવા મળે છે.

વ્યકિતત્વલક્ષણ અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી વચ્ચે સારો સહસંબંધ નોંધપાત્ર સંબંધ સૂચવે છે. આથી એમ કહી શકાય કે જેના વ્યકિતત્વલક્ષણ પ્રાપ્તાંક ઉંચા તેની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી પણ ઉચ્ચ જોવા મળે છે.

ઉપરોકત સહસંબંધ સારો કે નબળો હોય તેના કારણોમાં સંશોધક નમ્રપણે માને છે કે સ્વતંત્ર પરિવર્ત્ય જેવાકે, માછીમારની ઉંમર, શિક્ષણ, લગ્ન દરજ્જો, કૌટુંબિક દરજ્જો, આવક, કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા, રહેઠાણ, સામાજિક આર્થિક દરજ્જો, વ્યવસાયમાં ચિંતાનું પ્રમાણ, શોખ, વ્યસન વગેરે અસર કરનાર છે.

કોષ્ટક નં.

માછીમારના મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીરી વચ્ચેનાં સહસંબંધનું પૃથક્કરણ

ક્રમ	જૂથ	બે પરિવર્ત્યો વચ્ચેનો સહસંબંધ	સહસંબંધક ગુણાંકન	વિધાયક અથવા નિષેધક	અર્થનો સુચિતાર્થ સંબંધ
	માછીમાર	મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીરી		વિધાયક	ઘન બહુ ઓછો સહસંબંધ
	સ્ત્રી માછીમાર	મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીરી		વિધાયક	ઘન બહુ ઓછો સહસંબંધ
	પુરૂષ માછીમાર	મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીરી		વિધાયક	ઘન સાધારણ સહસંબંધ
	હિન્દુ માછીમાર	મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીરી		વિધાયક	ઘન બહુ ઓછો સહસંબંધ
	મુસ્લિમ માછીમાર	મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીરી		વિધાયક	ઘન બહુ ઓછો સહસંબંધ

ઉપરોકત કોષ્ટકમાં માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીરીના પ્રાપ્તાંકને આધારે સહસંબંધ શોધવામાં આવ્યો છે. જેમાં બહુ ઓછો નહિંવત સહસંબંધ જોવા મળે છે.

મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીરી વચ્ચેના સહસંબંધ તપાસવામાં આવતા જાણવા મળે છે કે બહુ થોડો નહિવત સહસંબંધ જોવા મળે છે. તેનું કારણ વ્યકિતગત ભિન્નતા, આજુબાજુનું વાતાવરણ, આકસ્મિક કારણ, આંતરિક પરિબળો વગેરે બાબતો નબળી મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને નબળી વ્યવસાય સામેલગીરી માટે જવાબદાર માની શકાય. આથી

એમ કહી શકાય કે જેની નબળી મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી તેમની નબળી વ્યવસાય સામેલગીરી જોવા મળે છે.

કોષ્ટક નં.

માછીમારના વ્યક્તિત્વલક્ષણ અને વ્યવસાય સામેલગીરી વચ્ચેનાં સહસંબંધનું પૃથક્કરણ

ક્રમ	જૂથ	બે પરિવર્ત્યો વચ્ચેનો સહસંબંધ	સહસંબંધક ગુણાંકન	વિધાયક અથવા નિષેધક	અર્થનો સુચિતાર્થ સંબંધ
	માછીમાર	વ્યકિતલક્ષણ અને વ્યવસાય સામેલગીરી		વિધાયક	ઘન ઓછો સહસંબંધ
	સ્ત્રી માછીમાર	વ્યકિતલક્ષણ અને વ્યવસાય સામેલગીરી		વિધાયક	ઘન બહુ ઓછો સહસંબંધ
	પુરૂષ માછીમાર	વ્યકિતલક્ષણ અને વ્યવસાય સામેલગીરી		વિધાયક	ઘન બહુ ઓછો સહસંબંધ
	હિન્દુ માછીમાર	વ્યકિતલક્ષણ અને વ્યવસાય સામેલગીરી		વિધાયક	ઘન બહુ ઓછો સહસંબંધ
	મુસ્લિમ માછીમાર	વ્યકિતલક્ષણ અને વ્યવસાય સામેલગીરી		વિધાયક	ઘન બહુ ઓછો સહસંબંધ

ઉપરોકત કોષ્ટકમાં માછીમારના વ્યકિતત્વલક્ષણ અને વ્યવસાય સામેલગીરીના પ્રાપ્તાંકના પ્રાપ્તાંકને આધારે સહસંબંધ શોધવામાં આવ્યો છે. જેમાં બહુ ઓછો થોડો પણ નિશ્ચિત સંબંધ જોવા મળે છે.

માં વ્યકિતત્વ લક્ષણ અને વ્યવસાય સામેલગીરીનો સહસંબંધ તપાસવામાં આવતા વિધાયક સહસંબંધ જોવા મળે છે. પરંતુ તેનું પ્રમાણ ઓછું બતાવે છે તેનું કારણ વ્યકિતગત ભિન્નતા, આજુબાજુનું વાતાવરણ,

આકસ્મિક કારણ, આંતરિક પરિબળો વગેરે બાબતો જવાબદાર છે. આથી એમ કહી શકાય કે જેના વ્યકિતત્વલક્ષણ નબળા તેમની વ્યવસાય સામેલગીરી પણ નબળી જોવા મળે છે.

ઉપરોકત સહસંબંધ સારો હોય કે નબળો હોય તેના કારણોમાં સંશોધક નમ્રપણે માને છે કે સ્વતંત્ર પરિવર્ત્ય જેવા કે માછીમારની ઉંમર, શિક્ષણ, આવક, લગ્ન દરજ્જો, કૌટુંબિક દરજ્જો, કુટુંબનો પ્રકાર, કુટુંબની સભ્ય સંખ્યા, સામાજિક આર્થિક દરજ્જો, વ્યવસાયમાં ચિંતાનું પ્રમાણ, શોખ, વ્યસન વગેરે અસર કરનાર છે.

કોષ્ટક નં.

માછીમારનીઉંમર વ્યકિતત્વલક્ષણ, મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીરીનું ' ' કસોટી વડે પૃથક્કરણ

ક્રમ	સ્વતંત્ર પરિવર્ત્ય	ની કિંમત	સાર્થકતા
	સ્ત્રી માછીમારની ઉંમર અને વ્યકિતત્વ લક્ષણ		સાર્થક છે.
	પુરૂષ માછીમારની ઉંમર અને તેના વ્યકિતત્વ લક્ષણ		સાર્થક નથી
	સ્ત્રી માછીમારની ઉંમર અને તેમની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી		સાર્થક છે
	પુરૂષ માછીમારની ઉંમર અને તેમની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી		સાર્થક છે
	સ્ત્રી માછીમારની ઉંમર અને તેમની વ્યવસાય સામેલગીરી		સાર્થક નથી
	પુરૂષ માછીમારની ઉંમર અને તેમની વ્યવસાય સામેલગીરી		સાર્થક છે.

ઉપરોકત કોષ્ટકમાં ઉંમર અને વ્યકિતત્વ લક્ષણ મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીરીની કુલ ઉત્કલ્પનાઓ રચવામાં આવી હતી જેમાંથી

ઉત્કલ્પના સાર્થક જોવા મળી હતી. એટલે કે ઉંમરની વ્યકિતત્વલક્ષણ મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીરી વચ્ચે પારસ્પરિક અસર થાય છે.

કોષ્ટક નં.

માછીમારની આવક વ્યકિતત્વલક્ષણ, મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીરીનું ' ' કસોટી વડે પૃથક્કરણ

ક્રમ	સ્વતંત્ર પરિવર્ત્ય	ની કિંમત	સાર્થકતા
	સ્ત્રી માછીમારનીઆવક અને વ્યકિતત્વલક્ષણ		સાર્થક છે
	પુરૂષ માછીમારની આવક અને વ્યકિતત્વ લક્ષણ		સાર્થક છે.
	સ્ત્રી માછીમારની આવક અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી		સાર્થક છે
	પુરૂષ માછીમારની આવક અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી		સાર્થક છે
	સ્ત્રી માછીમારની આવક અને વ્યવસાય સામેલગીરી		સાર્થક નથી
	પુરૂષ માછીમારની આવક અને વ્યવસાય સામેલગીરી		સાર્થક છે.

ઉપરોકત કોષ્ટકમાં આવક અને વ્યકિતત્વ લક્ષણ મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીરીની કુલ ઉત્કલ્પનાઓ રચવામાં આવી

હતી જેમાંથી   ઉત્કલ્પના સાર્થક જોવા મળી હતી.   ઉત્કલ્પના અસાર્થક જોવા મળી હતી. એટલે કે આવકની વ્યકિતત્વલક્ષણ, મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી અને વ્યવસાય સામેલગીરી વચ્ચે પારસ્પરિક અસર થાય છે.

કોષ્ટક નં.

ફેકટોરિયલ ડિઝાઈન પ્રમાણે જાતિ, ધર્મ, રહેઠાણ અને વ્યકિતત્વલક્ષણનું પૃથક્કરણ

ઉત્કલ્પના ક્રમ	ફેકટોરીયલ ડીઝાઈન	સ્વતંત્ર પરિવર્ત્ય	ની કિંમત	સાર્થકતા ની કક્ષા
		જાતિ		સાર્થક છે
		ધર્મ		સાર્થક છે
		રહેઠાણ		સાર્થક નથી
		જાતિ અને ધર્મ		સાર્થક નથી
		જાતિ અને રહેઠાણ		સાર્થક નથી
		ધર્મ અને રહેઠાણ		સાર્થક નથી
		જાતિ ધર્મ રહેઠાણ		સાર્થક નથી

ફેકટોરિયલ ડિઝાઈનના તારણો બતાવે છે કે માં માછીમારની જાતિ અને ધર્મ અને વ્યકિતત્વલક્ષણ વચ્ચે તફાવત સાર્થક જોવા મળે છે. તેથી કહી શકાય કે માછીમારની જાતિ અને ધર્મ પ્રમાણે તેના વ્યકિતત્વલક્ષણમાં પરિવર્તન આવે છે.

માં રહેઠાણ અને વ્યકિતત્વલક્ષણ તેમજ જાતિ અને તેમની પારસ્પરિક આંતરક્રિયા અને વ્યકિતત્વલક્ષણ વચ્ચે સાર્થક તફાવત જોવા મળતો નથી. તેનું કારણ વ્યકિતગત ભિન્નતા આંતરવર્તી પરિબળો જવાબદાર ગણાવી શકાય.

કોષ્ટક નં.

ફેકટોરિયલ ડિઝાઈન પ્રમાણે જાતિ, ધર્મ, રહેઠાણ અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીનું પૃથક્કરણ

ઉત્કલ્પના ક્રમ	ફેકટોરીયલ ડીઝાઈન	સ્વતંત્ર પરિવર્ત્ય	ની કિંમત	સાર્થકતા
		જાતિ		સાર્થક છે
		ધર્મ		સાર્થક નથી
		રહેઠાણ		સાર્થક છે
		જાતિ અને ધર્મ		સાર્થક નથી
		જાતિ અને રહેઠાણ		સાર્થક નથી
		ધર્મ અને રહેઠાણ		સાર્થક નથી
		જાતિ ધર્મ રહેઠાણ		સાર્થક છે

ફેકટોરિયલ ડિઝાઈનના તારણો બતાવે છે કે માછીમાર જાતિ અને રહેઠાણના વિસ્તાર અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી વચ્ચે સાર્થક અસર જોવા મળે છે. તેમજ જાતિ, ધર્મ અને રહેઠાણની આંતરક્રિયાત્મક અસર મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી પર સાર્થક જોવા મળે છે.

માં ધર્મ, જાતિ અને ધર્મ, જાતિ અને રહેઠાણ અને તેમની પારસ્પરિક આંતરક્રિયા અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી વચ્ચે સાર્થક તફાવત જોવા મળતો નથી. તેનું કારણ માનસિક પરિબળ, આંતરવર્તી પરિબળો જવાબદાર ગણાવી શકાય.

કોષ્ટક નં.

ફેક્ટોરિયલ ડિઝાઈન પ્રમાણે જાતિ, ધર્મ, રહેઠાણ અને વ્યવસાય સામેલગીરી પૃથક્કરણ

ઉત્કલ્પના ક્રમ	ફેક્ટોરીયલ ડીઝાઈન	સ્વતંત્ર પરિવર્ત્ય	ની કિંમત	સાર્થકતા
		જાતિ		સાર્થક નથી
		ધર્મ		સાર્થક છે
		રહેઠાણ		સાર્થક નથી
		જાતિ અને ધર્મ		સાર્થક નથી
		જાતિ અને રહેઠાણ		સાર્થક છે.
		ધર્મ અને રહેઠાણ		સાર્થક છે.
		જાતિ ધર્મ રહેઠાણ		સાર્થક નથી

ફેકટોરિયલ ડિઝાઈનના તારણો બતાવે છે કે માછીમારનો ધર્મ અને વ્યવસાય સામેલગીરી વચ્ચે સાર્થક અસર જોવા મળે છે.

માં જાતિ અને રહેઠાણ તેમજ ધર્મ અને રહેઠાણની પારસ્પરિક આંતરક્રિયા અને વ્યવસાય સામેલગીરી વચ્ચે સાર્થક તફાવત જોવા મળે છે.

માં જાતિ અને રહેઠાણ અને વ્યવસાય સામેલગીરી વચ્ચે તેમજ જાતિ અને ધર્મ તેમજ જાતિ, ધર્મ અને રહેઠાણની પારસ્પરિક આંતરક્રિયા અને વ્યવસાય સામેલગીરી વચ્ચે સાર્થક અસર જોવા મળતી નથી તેના કારણે માનસિક પરિબળ. આંતરવર્તી પરિબળ જવાબદાર ગણી શકાય.

કોષ્ટક નં.

મુખ્ય પરિવર્ત્યોના વ્યકિતત્વ લક્ષણોની કસોટીનું પૃથક્કરણ અને ચર્ચા

ક્રમ	સ્વતંત્ર પરિવર્ત્ય	ની કિંમત	સાર્થકતા
	સ્ત્રી માછીમાર પુરૂષ માછીમાર		સાર્થક છે.
	હિન્દુ માછીમાર મુસ્લિમ માછીમાર		સાર્થક નથી
	હિન્દુ સ્ત્રી માછીમાર મુસ્લિમ સ્ત્રી માછીમાર		સાર્થક નથી
	હિન્દુ પુરૂષ માછીમાર મુસ્લિમ પુરૂષ માછીમાર		સાર્થક નથી
	હિન્દુ સ્ત્રી માછીમાર હિન્દુ પુરૂષ માછીમાર		સાર્થક છે.
	મુસ્લિમ સ્ત્રી માછીમાર મુસ્લિમ પુરૂષ માછીમાર		સાર્થક છે.
	ગ્રામ્ય અને શહેરી માછીમાર		સાર્થક નથી
	ગ્રામ્ય સ્ત્રી માછીમાર શહેરી સ્ત્રી માછીમાર		સાર્થક નથી
	ગ્રામ્ય પુરૂષ અને શહેરી પુરૂષ માછીમાર		સાર્થક નથી
	પરિણિત માછીમાર અપરિણિત માછીમાર		સાર્થક છે.
	પરિણિત સ્ત્રી અપરિણિત સ્ત્રી માછીમાર		સાર્થક છે.
	પરિણિત પુરૂષ અપરિણિત પુરૂષ		સાર્થક નથી
	સંયુકત કુટુંબ અને વિભકત કુટુંબ		સાર્થક નથી
	સંયુકત કુટુંબની સ્ત્રી વિભકત કુટુંબની સ્ત્રી		સાર્થક નથી
	સંયુકત કુટુંબના પુરૂષ વિભકત કુટુંબના પુરૂષ		સાર્થક નથી
	ચાર કે તેથી ઓછી કુટુંબની સંખ્યા ચારથી વધુ		સાર્થક નથી
	ચાર કે તેથી ઓછી કુટુંબની સ્ત્રી ચારથી વધુ સ્ત્રી		સાર્થક નથી
	ચાર કે તેથી ઓછી કુટુંબ સંખ્યા ચારથી વધુ પુરૂષ		સાર્થક નથી
	શૈક્ષણિક લાયકાત અભણ સાત ધોરણ સુધી		સાર્થક છે.
	શૈક્ષણિક લાયકાત સાત ધોરણ સુધી સાત ધોરણથી વધુ		સાર્થક છે.

ઉપરોકત કોષ્ટકમાં કુલ   શૂન્ય ઉત્કલ્પનાઓમાંથી   ઉત્કલ્પના સાર્થક છે.   ઉત્કલ્પના સાર્થક નથી.

માં તફાવત સાર્થક જોવા મળે છે શૂન્ય ઉત્કલ્પના અસ્વીકાર્ય બને છે.

માં તફાવત જોવા મળતો નથી શૂન્ય ઉત્કલ્પના સ્વીકાર્ય બને છે.

ઉપર્યુકત કોષ્ટકમાં કુલ   શૂન્ય ઉત્કલ્પનામાંથી   ઉત્કલ્પના સાર્થક છે.   ઉત્કલ્પના અસાર્થક છે.

સ્ત્રી માછીમાર અને પુરૂષ માછીમારના વ્યકિતત્વ લક્ષણમાં તફાવત સાર્થક જોવા મળે છે.

હિન્દુ સ્ત્રી માછીમાર અને હિન્દુ પુરૂષ માછીમારના વ્યકિતત્વમાં સાર્થક તફાવત જોવા મળે છે.

મુસ્લિમ સ્ત્રી માછીમાર અને મુસ્લિમ પુરૂષ માછીમારના વ્યકિતત્વ લક્ષણમાં તફાવત સાર્થક જોવા મળે છે.

પરિણિત માછીમાર અને અપરણિત માછીમારના વ્યકિતત્વ લક્ષણમાં તફાવત સાર્થક જોવા મળે છે.

પરિણિત સ્ત્રી અને અપરિણત સ્ત્રી માછીમારના વ્યકિતત્વલક્ષણમાં તફાવત સાર્થક જોવા મળે છે.

અભણ અને સાત ધોરણ સુધી ભણેલા માછીમાર વ્યકિતત્વ લક્ષણમાં સાર્થક તફાવત જોવા મળે છે.

સાત ધોરણ સુધી અને સાત ધોરણથી વધુ ભણેલા માછીમારના વ્યકિતત્વ લક્ષણમાં સાર્થક તફાવત જોવા મળે છે.

કોષ્ટક નં.

મુખ્ય પરિવર્ત્યોના મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીની કસોટીનું પૃથક્કરણ અને ચર્ચા

ક્રમ	સ્વતંત્ર પરિવર્ત્ય	ની કિંમત	સાર્થકતા
	સ્ત્રી માછીમાર પુરૂષ માછીમાર		સાર્થક છે.
	હિન્દુ માછીમાર મુસ્લિમ માછીમાર		સાર્થક નથી
	હિન્દુ સ્ત્રી માછીમાર મુસ્લિમ સ્ત્રી માછીમાર		સાર્થક નથી
	હિન્દુ પુરૂષ માછીમાર મુસ્લિમ પુરૂષ માછીમાર		સાર્થક નથી
	હિન્દુ સ્ત્રી માછીમાર હિન્દુ પુરૂષ માછીમાર		સાર્થક છે.
	મુસ્લિમ સ્ત્રી માછીમાર મુસ્લિમ પુરૂષ માછીમાર		સાર્થક છે.
	ગ્રામ્ય અને શહેરી માછીમાર		સાર્થક નથી
	ગ્રામ્ય સ્ત્રી માછીમાર શહેરી સ્ત્રી માછીમાર		સાર્થક નથી
	ગ્રામ્ય પુરૂષ અને શહેરી પુરૂષ માછીમાર		સાર્થક નથી
	પરિણિત માછીમાર અપરિણિત માછીમાર		સાર્થક છે.
	પરિણિત સ્ત્રી અપરિણિત સ્ત્રી માછીમાર		સાર્થક છે.
	પરિણિત પુરૂષ અપરિણિત પુરૂષ		સાર્થક છે.
	સંયુકત કુટુંબ અને વિભકત કુટુંબ		સાર્થક નથી
	સંયુકત કુટુંબની સ્ત્રી વિભકત કુટુંબની સ્ત્રી		સાર્થક નથી
	સંયુકત કુટુંબના પુરૂષ વિભકત કુટુંબના પુરૂષ		સાર્થક નથી
	ચાર કે તેથી ઓછી કુટુંબની સંખ્યા ચારથી વધુ		સાર્થક નથી
	ચાર કે તેથી ઓછી ચારથી વધુ કુટુંબ સંખ્યાસ્ત્રી		સાર્થક નથી
	ચાર કે તેથી ઓછી કુટુંબની સંખ્યા ચારથી વધુ સંખ્યા પુરૂષ		સાર્થક નથી
	શૈક્ષણિક લાયકાત અભણ માછીમાર સાત ધોરણ સુધી ભણેલ માછીમાર		સાર્થક છે.
	સાત ધોરણ સુધી સાત ધોરણથી વધુ		સાર્થક છે.

ઉપરોકત કોષ્ટકમાં કુલ શૂન્ય ઉત્કલ્પનામાંથી ઉત્કલ્પના સાર્થક છે. ઉત્કલ્પના અસાર્થક છે.

પ્રસ્તુત સંશોધન બતાવે છે કે

સ્ત્રી માછીમાર અને પુરૂષ માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીમાં સાર્થકની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીમાં સાર્થક તફાવત જોવા મળે છે.

હિન્દુ સ્ત્રી માછીમાર અને હિન્દુ પુરૂષ માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીમાં સાર્થક તફાવત જોવા મળે છે.

મુસ્લિમ સ્ત્રી માછીમાર અને મુસ્લિમ પુરૂષ માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીમાં સાર્થક તફાવત જોવા મળે છે.

પરિણિત માછીમાર અને અપરિણિત માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીમાં સાર્થક તફાવત જોવા મળે છે.

પરિણિત સ્ત્રી માછીમાર અને અપરિણિત સ્ત્રી માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીમાં સાર્થક તફાવત જોવા મળે છે.

પરિણિત પુરૂષ અને અપરિણિત પુરૂષ માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીમાં સાર્થક તફાવત જોવા મળે છે.

અભણ માછીમાર અને સાત ધોરણ સુધી ભણેલ માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીમાં સાર્થક તફાવત જોવા મળે છે.

સાત ધોરણ સુધી અને સાત ધોરણ થી વધુ ભણેલ માછીમારની મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારીમાં સાર્થક તફાવત જોવા મળે છે.

કોષ્ટક નં.

મુખ્ય પરિવર્ત્યોના વ્યવસાય સામેલગીરીની કસોટીનું પૃથક્કરણ અને ચર્ચા

ક્રમ	સ્વતંત્ર પરિવત્ય	ની કિંમત	સાર્થકતા
	સ્ત્રી માછીમાર પુરૂષ માછીમાર		સાર્થક નથી
	હિન્દુ માછીમાર મુસ્લિમ માછીમાર		સાર્થક છે
	હિન્દુ સ્ત્રી માછીમાર મુસ્લિમ સ્ત્રી માછીમાર		સાર્થક નથી
	હિન્દુ પુરૂષ માછીમાર મુસ્લિમ પુરૂષ માછીમાર		સાર્થક છે.
	હિન્દુ સ્ત્રી માછીમાર હિન્દુ પુરૂષ માછીમાર		સાર્થક નથી
	મુસ્લિમ સ્ત્રી માછીમાર મુસ્લિમ પુરૂષ માછીમાર		સાર્થક નથી
	ગ્રામ્ય અને શહેરી માછીમાર		સાર્થક નથી
	ગ્રામ્ય સ્ત્રી માછીમાર શહેરી સ્ત્રી માછીમાર		સાર્થક છે
	ગ્રામ્ય પુરૂષ અને શહેરી પુરૂષ માછીમાર		સાર્થક નથી
	પરિણિત માછીમાર અપરિણિત માછીમાર		સાર્થક નથી.
	પરિણિત સ્ત્રી અને અપરિણિત સ્ત્રી માછીમાર		સાર્થક નથી
	પરિણિત પુરૂષ અને અપરિણિત પુરૂષ માછીમાર		સાર્થક નથી
	સંયુકત કુટુંબ અને વિભકત કુટુંબ		સાર્થક નથી
	સંયુકત કુટુંબની સ્ત્રી અને વિભકત કુટુંબની સ્ત્રી		સાર્થક નથી
	સંયુકત કુટુંબના પુરૂષ વિભકત કુટુંબના પુરૂષ		સાર્થક નથી
	ચાર કે તેથી ઓછી કુટુંબની સંખ્યા ચારથી વધુ		સાર્થક નથી
	ચાર કે તેથી ઓછી ચારથી વધુ કુટુંબ સંખ્યા સ્ત્રી		સાર્થક નથી
	ચાર કે તેથી ઓછી કુટુંબની સંખ્યા ચાર કે તેથી વધુ કુટુંબની સંખ્યા પુરૂષ		સાર્થક નથી
	શૈક્ષણિક લાયકાત અભણ માછીમાર સાત ધોરણ સુધી ભણેલા માછીમાર		સાર્થક નથી
	સાત ધોરણ સુધી સાત ધોરણથી વધુ		સાર્થક નથી

ઉપરોકત કોષ્ટકમાં કુલ શૂન્ય ઉત્કલ્પનામાંથી ઉત્કલ્પના સાર્થક છે. ઉત્કલ્પના અસાર્થક છે. પ્રસ્તુત સંશોધન બતાવે છે કે :

હિન્દુ માછીમાર અને મુસ્લિમ માછીમારની વ્યવસાય સામેલગીરીમાં સાર્થક તફાવત જોવા મળે છે.

હિન્દુ પુરૂષ માછીમાર અને મુસ્લિમ પુરૂષ માછીમારની વ્યવસાય સામેલગીરીમાં સાર્થક તફાવત જોવા મળે છે.

ગ્રામ્ય સ્ત્રી માછીમાર અને શહેરી સ્ત્રી માછીમારની વ્યવસાય સામેલગીરીમાં સાર્થક તફાવત જોવા મળે છે.

સમગ્ર શૂન્ય ઉત્કલ્પનાનો સારાંશ

કોષ્ટક નં.

સહસંબંધ ( )

આંકડાશાસ્ત્રીય પ્રયુક્તિઓ	**પરિવર્ત્યો**	**કુલ**	**વિધાયક**	**નિષેધક**
સહસંબંધ ( )	વ્યકિતત્વ લક્ષણ અને મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી			
	મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી વ્યવસાય સામેલગીરી			
	વ્યકિતત્વલક્ષણ વ્યવસાય સામેલગીરી			
	કુલ			

કોષ્ટક નં.

–કસોટી

આંકડાશાસ્ત્રીય પ્રયુક્તિઓ	**પરિવર્ત્યો**	**કુલ**	**સાર્થક**	**સાર્થક નથી**
–કસોટી	વ્યકિતત્વ લક્ષણ			
	મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી			
	વ્યવસાય સામેલગીરી			
કુલ				

કોષ્ટક નં.

ફેકટોરીયલ ડિઝાઈન

આંકડાશાસ્ત્રીય પ્રયુક્તિઓ	**પરિવર્ત્યો**	**કુલ**	**સાર્થક**	**સાર્થક નથી**
ફેકટોરીયલ ડિઝાઈન	વ્યકિતત્વ લક્ષણ			
	મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી			
	વ્યવસાય સામેલગીરી			
કુલ				

કોષ્ટક નં.

–કસોટી

આંકડાશાસ્ત્રીય પ્રયુક્તિઓ	**પરિવર્ત્યો**	**કુલ**	**સાર્થક**	**સાર્થક નથી**
–કસોટી	વ્યકિતત્વ લક્ષણ			
	મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી			
	વ્યવસાય સામેલગીરી			
કુલ				

વ્યક્તિત્વ સુધારવા માટેના સૂચનો

વ્યકિતત્વ સુધારણા માટેના અને વ્યકિતત્વ વિકાસ માટેના શિબિર યોજાય છે. જેમકે આર્ટ ઓફ લીવીંગની શિબિર વિપશ્યાના રામદેવ યોગાસન. આધુનિક ઔદ્યોગિક સમાજના સંદર્ભમાં વ્યકિતત્વ રામદેવ યોગાસન સુધારણા માટેના કેટલાંક ઈચ્છવાયોગ્ય સૂચનો કરી શકાય સામાન્ય રીતે વ્યકિત સમાજમાં અન્ય વ્યકિતઓ સાથે સારી રીતે વર્તન કરે, પોતાના કુટુંબ માટે ફરજો બજાવે. પોતે આનંદમાં રહે અને કુટુંબના સભ્યોને આનંદમાં રાખે, વ્યવસાયમાં કુશળતાપૂર્વક કામ કરે, ફુરસદના સમયે સારી પ્રવૃત્તિઓમાં સમય પસાર કરે આધુનિક મનોવૈજ્ઞાનિક દ્રષ્ટિએ વ્યકિતત્વ સુધારણા માટેની કેટલીક વર્તન તરાહો દર્શાવે છે. વ્યકિતત્વ સુધારવા માટેના સૂચનો નીચે મુજબ છે.

( ) અન્ય લોકો સાથે પ્રસન્નતાપૂર્વક હળીમળી શકયાની કુશળતા કેળવવી.

( ) અન્ય લોકો પ્રત્યેનાં મનોવલણો સ્વસ્થ અને ઈમાનદારીપૂર્વકના કેળવવા.

( ) પોતાની પાસે પોતાની જાત માટેની સારી છાપ કેળવવી.

( ) સંઘર્ષો અને નિરાશાઓનો હિંમતપૂર્વક સામનો કરવાની આવડત કેળવવાથી.

( ) પોતાના વ્યવસાય પરત્વે રસ અને ખંત કેળવવી.

( ) જીવનની જવાબદારી ઉઠાવવાની શકિત કેળવવાથી.

( ) દુનિયાદારીનાં કાર્ય કરવામાં આત્મવિશ્વાસ કેળવવાથી.

( ) વિવિધ પ્રકારની વૈજ્ઞાનિક, સામાજિક અને સાંસ્કૃતિક બાબતોની ભિન્નતા પ્રત્યે આદર અને પ્રત્યેકમાં રહેલા સારા તત્વો ઓળખવવાની વૃતિ કેળવવાથી

( ) જીવનવ્યવહાર મુકત રીતનો કેળવવાથી

( ) જાતિય વૃતિ પરત્વે તંદુરસ્ત વલણ કેળવવાથી

મનોવૈજ્ઞાનિક સુખાકારી સુધારવા માટેના સૂચનો

આજના આ ઝડપી યુગમાં માણસ સતત ચિંતા અને ટેન્સનમાં હોય છે. છતાં પણ જો માનસિક સ્વાસ્થ્ય બગડે તો તે સમાજ સાથે સુમેળ સાધી શકતો નથી. તેથી તેનું જીવન નિરસ હેતુહિન બની જાય છે. ખરેખર નથી તે સુખી સંતોષી જીવવા માંગે છે. એ માટે કેટલાક માનસિક તનાવને સુધારવા માટે ના સૂચનો નીચે મુજબ છે.

( ) પોતાની શકિતઓ અને મર્યાદાઓનો નમ્રભાવે સ્વીકાર કરો.

( ) અન્ય વ્યકિતઓ સાથે તાદાત્મ્ય સાધતા અથવા અન્યની દષ્ટિએ જોઈ શકવાની કળા ખીલવવાથી.

( ) સર્વશકિતમાન ઈશ્વર પ્રત્યેની અખુટ શ્રધ્ધા પણ આપને વિધાયક રચનાત્મક વિચારો કરવા પ્રેરે છે.

( ) માનવતા, એકરૂપતા, કરૂણા, નમ્રતા વગેરે ગુણો માનસિક તનાવને નિવારવામાં મદદરૂપ બને છે.

( ) પોતાની નિષ્ફળતા અને નિર્બળતાનો સ્વીકાર કરી પોતાના વિચારોને રચનાત્મક માર્ગે વાળવા પ્રયાસ કરવાથી.

( ) પોતાની જાત, આત્માને પ્રકાશિત કરી તેમની સાથે વાર્તાલાપ અને ચિંતન કરો.

( ) પોતાનો આત્મવિશ્વાસ દ્રઢ બનાવી અને હિંમતથી ધીરજથી દરેક પ્રવૃતિનો સામનો કરવાથી.

( ) મહાન પુરૂષો અને સંત પુરૂષો ના જીવનમાંથી પ્રેરણાદાયી હુંફ આવે તેવા પ્રસંગોનું અનુસરણ કરવું.

( ) પ્રસન્નતા અને આશાવાદી જીવન માનસિક સ્વાસ્થ્ય માટે જરૂરી છે.

( ) જગત પ્રત્યે વાસ્તવિકતાનું વલણ વિકસાવો અને સ્વીકારો.

( ) હંમેશા ધ્યેયો ઉચ્ચ, ઉન્નત, વિચારો અને ઉમદા આદર્શ રાખો.

( ) સર્જનાત્મક વલણને વિકસાવવું જોઈએ.

( ) બીજા સાથે રહેતા અને બીજામાં રસ લેતા શીખો.

( ) વ્યકિતગત ચિંતાથી દૂર રહો અને ભવિષ્યની બીક છોડી વર્તમાનમાં જીવતા શીખો.

( ) જીવનની દરેક બાબતને સહજ રીતે સ્વીકારો અને આરામથી જીવન જીવો.

★ સંદર્ભ : મનોવિજ્ઞાનની મૂળભુત પ્રક્રિયાઓ.

( ) સારા પુસ્તકો, ધર્મગ્રંથોનું વાંચન અને મનન કરો.

( ) કઠીન સમસ્યાનો ઉકેલ ઝડપથી નહીં પરંતુ બુદ્ધિગમ્ય રીતે કાઢવાની ટેવ પાડો.

વ્યવસાય સામેલગીરી સુધારણાના સૂચનો

કોઈપણ ગુણ લક્ષણ સારૂ હોવું કે નબળુ હોવુ તેના માટે વ્યકિત, વાતાવરણ અને અન્ય બાબતો જવાબદાર હોય છે. વ્યકિતની વ્યવસાયમાં સામેલગીરી જ નબળી હોય તો વ્યવસાયમાં સંપૂર્ણ ન થઈ શકે તેવુ બની શકે અને તેનાથી કાર્યની ગુણવતા ઘટી શકે. આથી નબળી વ્યવસાય સામેલગીરી સુધાવરા માટેના સૂચનો અહિ રજૂ કરવામાં આવ્યા છે.

( ) વ્યકિતને જે કોઈ વ્યવસાય કરવાનો હોય તેના પ્રત્યે વિધાયક અભિગમ કેળવતા શિખવું જોઈએ.

( ) કાર્યનું વિશ્લેષણ કરી તેની યોગ્ય સમજુતી પ્રાપ્ત કરવી જોઈએ.

( ) કાર્યમાં પોતાની ભૂમિકા વ્યકિતને સ્પષ્ટ હોવી જોઈએ.

( ) પોતાના કાર્યક્ષેત્રનું જ્ઞાન અને સમજ વ્યકિતમાં હોવી જોઈએ.

( ) કાર્ય કરવાની પ્રેરણા વ્યકિતમાં હોવી જોઈએ.

પ્રસ્તુત અભ્યાસની મર્યાદાઓ

કોઈપણ સંશોધન સંપૂર્ણ હોઈ શકે નહીં. સંશોધનમાં સફળતાઓ હોય તેમ મર્યાદાઓ પણ જોવા મળે. સંશોધક આ વાતથી સંપૂર્ણ વાકેફ છે. આથી સંશોધન મર્યાદાઓ જણાવ્યા વગર રહી શકતા નથી.

પ્રસ્તુત સંશોધનની નીચે પ્રમાણેની મર્યાદા ગણાવી શકાય.

( ) નમુનો પ્રમાણમાં નાનો છે તેમજ તેના પરિણામો અતિ મર્યાદિત છે. તેથી તે કદાચ પર્યાપ્ત કદના નથી.

( ) પ્રસ્તુત અભ્યાસ જોઈએ તેટલો સૂક્ષ્મ અને સર્વગ્રાહી બની શકયો નથી.

( ) પરિવર્ત્યોનો પ્રભાવ પડે છે કે કેમ તેનું નિરીક્ષણ કરવાો પ્રયાસ કર્યો છે. પણ પરિવર્ત્યોનો પ્રભાવ કેટલો છે તેનું ગણિત કે સમીકરણ આપી શકાયુ નથી.

( ) સંશોધકે નમ્રપણે સ્વિકારવું પડે કે તેણે માછીમારના બધા જ પાસા જેવા કે સામાજિક વ્યકિતગત પરિબળો, મનોવૈજ્ઞાનિક વાતાવરણ વગેરે વિશે સંપૂર્ણપણે માહિતી મેળવી શકયા નથી.

આમ સંશોધન એ તો દરિયો છે. સંશોધનો નવા નવા થતા જ રહે છે. તેમાં જે ત્રુટિઓ રહે તે નવા સંશોધનમાં દૂર કરી શકાય છે.

અંતમાં સંશોધક માને છે કે હવે જો શૈક્ષણિક સંશોધન કરવાની ફરી તક મળશે ત્યારે વર્તમાન સંશોધનની ખામીઓ દૂર કરી શકાય.

ભાવિ સંશોધન માટેના સૂચનો

ગુડ અને હાટ્ટ કહે છે કે ભાવિ સંશોધન માટેના સૂચનો કરવાની બાબતો કેવળ એક રિવાજ તરીકે ગણવો જોઈએ નહીં. પણ સૂચનો કરીને સંશોધક પોતાના વાચકોને એમ કહી શકે છે કે અભ્યાસ તળેની સમસ્યાને પોતાની માહિતી કયાં સુધી લઈ જાય છે. સૂચનોની રજૂઆત દ્વારા સંશોધક પોતાના સંશોધનની મર્યાદા તરફ અંગુલી નિર્દેશ કરે છે. કોઈપણ અભ્યાસને અસર કરતા પરિવર્ત્યો ઘણા બધા હોય છે. તેમાંથી આ અભ્યાસમાં તો અત્યંત મર્યાદિત પરિવર્ત્યોને અતિ મર્યાદિત ક્ષેત્ર પૂરતો અભ્યાસ કર્યો છે. તેથી નીચેનાં સૂચનો અને સંકેતો કરવાનું વ્યાજબી ગણાય છે.